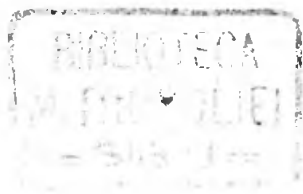

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL IX, Nr. 3—5
ex. 1

MARTIE—MAI, 1964

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
INALT PEA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

- † NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Pastorală la Invierea Domnului, 1964 163—167
† TEOFIL, Episcopul Clujului: Pastorală la Invierea Domnului, 1964 . . 168—172
† VALERIAN, Episcopul Oradiei, Pastorală la Invierea Domnului, 1964 . 173—181

REDACȚIA: Iubirea față de Patrie 182—187

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Diacon GHEORGHE PAPUC: „Trăiți în pace unii cu alții” 188—194

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Septuaginta 195—209

Teologie istorică

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Sinodalitatea ortodoxă postecumenică în
veacurile IX—XII 210—229

Diacon CONSTANTIN VOICU: Problematika teologiei Sfintului Grigorie
de Nisa 230—251

Pr Lector CHIRIL PISTRUI: Despre alfabetul chirilic și cel glagolitic . 252—269

Teologie sistematică

Pr. Prof. Dr. CORNELIU SIRBU: Noutăți din Istoria Religiiilor 270—294

S. PREOBRAJENSKI: Despre teologia Mișcării Creștine pentru Pace (în
rom. de Ch. Pistrui) 295—303

Teologie practică

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Unele condiții ale propovăduirii . . . 304—311

Prot GHEORGHE SECAȘ: „Porți, ridicați pragurile voastre”. (O ches-
tiune de Tipic și de interpretare) 312—315

(Continuare în p. III a covertei)

INDRUMĂRI OMILETICE

Pr. Prof. D. BELU: „Unde sînt doi său trei adunați în numele meu, acolo sînt și eu în mijlocul lor“ (predică)	316—318
— „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele“ (predică)	319—322
Prot. GH. SECAȘ: Sfînta Cruce (predică)	322—324
Protos. A. OBANCEA: Predică la Duminica XVII după Rusalii (a Căneencei)	324—326

RECENZII

GH. PAPUC: <i>Victor Nămolaru</i> , Prezențe românești în lume	327—330
MIRCEA PĂCURARIU: <i>Almanahul Parohiei ortodoxe romîne din Viena pe anul 1964</i>	330—334
MIRCEA BASARAB: <i>Acad. Emil Condurachi: L'Archéologie roumaine au XX-e siècle</i>	334—336
CH. PISTRUI: Jubileul „50 ani de slujire arhierească“ (al Sanctității Sale Patriarhului Alexei)	336—337
— <i>Revista Patriarhiei din Moscova (pe anul 1963)</i>	338—343

VIAȚA BISERICESCĂ

RED.: Vizită ecumenistă	344—360
Pr. Prof. Dr. SOFRON VLAD, rector: Cuvînt de întîmpinare	360—361
Prot. IOAN VLAD: Conferințele preoțești de orientare din aprilie 1964 în Arhiepiscopia Sibiului	361—363
D. CĂLUGĂR: Sf. Paști la Sibiu	363—364
N. M.: La hram	364—365
M. ȘESAN: Intrunire ecumenistă pentru pace la Cluj	365—366

INSEMNĂRI

RED., GH. PAPUC, N. M., M. ȘESAN, SP. C. și C. SÎRBU: Am pierdut un prieten (Prof. Dr. Adalbert Domby). — Un prieten sincer al poporului nostru (St. Ludwig Roth). — Știri ecumeniste. — „Prelegeri de istorie a filozofiei“, de Hegel (trad. rom.). — Patriarhia Romîină în atenția presei străine. — Din Biserica cehoslovacă — Circulația cuvîntului „ortodox“. — Ecouri la ședința Comitetului executiv de la București al Conferinței Creștine pentru Pace. — Din Patriarhia Sîrbă. — Mitropolia ortodoxă polonă. — Salvarea unor temple străvechi. — Opere de artă regăsite. — Descoperiri privind religia în urma săpăturilor arheologice din R. P. Romîină în anul 1962. — Știri mărunte.	367—380
---	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Romîină, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului“.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citet, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

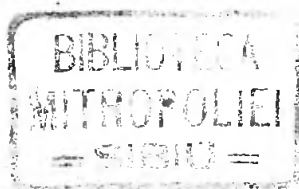
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL IX, Nr. 3—5

MARTIE—MAI, 1964

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

† NICOLAE

Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe
Române de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al credincioșilor
ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș.

*Iubitului cler și dreptcredincioșilor noștri creștini:
Har, milă și pace de la Dumnezeu = Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos.*

„Inviind Iisus din mormânt, precum a
zis mai înainte, ne-a dăruit nouă viață
veșnică și mare milă“.

(Din Cutavasiile Paștilor)

H R I S T O S A I N V I A T !

Iubiții mei fii sufletești,

„Răsărit-a primăvara, veniți să ne desfătăm; strălucit-a în-
vierea lui Hristos, veniți să ne veselim”. Cîmpiile și livezile și-au
întins din nou covorul lor de iarbă fragedă, codrii sînt pe cale
de-a se îmbrăca în haină primenită, iar pomii grădinilor ne zîm-
besc sărbătorește, cu podoaba lor de floare dătătoare de roadă.

Bucuria cu care întîmpinăm frumusețile firii trezite la nouă
viață este covîrșită de-o altă bucurie. Aceasta a pus stăpînire
pe sufletele noastre astăzi, pînă nici nu s-a revărsat de ziuă, cînd
clopotele bisericii au tras de „dumnezeiasca strajă”, chemîn-
du-ne la rugăciune deobște. Bucuria aceasta ne mîngîie și ne în-
sufletește pe toți. Ea dă glas simțirii noastre — pe care am cu-
rățit-o străbătînd în înfrînare calea Postului celui Mare — fă-
cînd-o să se reverse lin și întăritor în cîntarea de biruință: „*Hris-
tos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din
mormînturi viață dăruindu-le*”!

Asemuind primăvăraticele frumuseți ale firii cu frumusețile
duhovnicești ale praznicului Invierii Domnului, cu drept cuvînt
ni se pare, dragii mei, că acestea sporesc pe cele din urmă.

Se și cuvine să ne bucurăm în chip deosebit de Învierea Domnului, căci pe temelia ei stă dreapta noastră credință. Ea este cheazășia dumnezeirii lui Iisus cel întrupat pentru noi și pentru a noastră mîntuire, precum și cheazășia izbăvirii sufletelor noastre. „Dacă n-a înviat Hristos, zadarnică este credința noastră” — zice Sfîntul Apostol Pavel.¹

El a înviat cu adevărat. Același dumnezeiesc Apostol l-a văzut în arătarea din preajma porților Damascului. Tot el ne spune că Domnul a fost văzut înviat nu numai de Apostoli și de sfintele femei purtătoare de miruri, ci și de peste cinci sute de creștini, deodată.

De ce s-a petrecut, oare, învierea aieva?

Pentru că așa a rînduit Dumnezeu și pentru că așa era de lipsă.

Scripturile sfinte, cu multe sute de ani înainte de întruparea Domnului, au proorocit că au să se petreacă toate așa cum s-au și petrecut.

Dar și Mîntuitorul și-a prevestit toate cîte avea să le îndure pentru noi. În trei rînduri — cam una după alta² — le-a arătat deslușit Sfînților Săi Apostoli că va merge spre patimi și moarte. De fiecare dată i-a încredințat, însă, că va birui moartea, înviind a treia zi. Și așa a fost! De aceea ne aflăm acum cu toții laolaltă, în sfintele noastre biserici, unde ne mîngîiem și ne înălțăm sufletele cu cîntarea pururea nouă: „*Inviind Iisus din mormînt, precum a zis mai înainte, ne-a dăruit nouă viață veșnică și mare milă*”.

Iubiții mei fii sufletești,

Moștenirea vieții de veci noi, credincioșii, ne-o chezășuim în viața aceasta vremelnică, aici pe pămînt. Ne-o chezășuim trăind-o așa cum vrea Dumnezeu. Și cum vrea Dumnezeu să ne trăim viața, ne priește și nouă, și semenilor noștri. Nici mașina, nici căruța nu merg cum trebuie dacă nu-s cîrmuite. Nici omul — oricare ar fi el. Creștinul dreptcredincios are cuvînt de apostolească îndemnare — pentru umblare în căi de statornică îndreptare — desprins chiar din belșugul învățăturilor acestui întru totul laudat și preamărit praznic: „*Precum Hristos s-a sculat din morți prin slava Tatălui, așa și noi întru înnoirea vieții să umblăm*”.³

1 I Cor. 15, 14. 2 Matei 16, 21; 17, 22—23 și 20, 18—19. 3 Rom. 6, 4.

A umbla întru înnoirea vieții e mai mult decît a avea viață nouă. Viața nouă rămîne nouă dacă se înnoiește mereu, dacă se primenește ori de cîte ori trebuie. Altcum, se învechește, se slăbănogeste, se urîțește.

Viața — creștinește înțeleasă, după voia Domnului trăită — se cade să fie mereu îmbunătățită și mereu înfrumusețată. Pentru aceasta, ea trebuie păzită de primejdiile care-i pot opri sau îngreua dezvoltarea firească și trebuie înzestrată cu tot ceea ce îi asigură dăinuirea și înflorirea.

A umbla întru înnoirea vieții înseamnă să ocolești săvîrșirea oricărei înfățișări a păcatului.

A umbla întru înnoirea vieții înseamnă să petreci în virtute, oricînd, oriunde și față de oricine. „Cine zice că petrece întru Hristos, dator este precum Hristos a umblat, și el așa să umble”.⁴

Prin creștineasca înnoire a vieții sporesc în lume „făcătorii de pace”, pe care Hristos-Domnul îi ferește și-i numește „fii ai lui Dumnezeu”.⁵ Și cu drept cuvînt! Căci unii ca aceștia fac lucrul lui Dumnezeu în lume.

Iubiții mei fii suflețești,

Lucrul bun și plăcut lui Dumnezeu pe care-l fac oamenii de bine de pretutindenți, ca pacea să fie întărită și temeinicită, a început să dea roade. De astă vară încoace, cea mai cumplită armă care a fost izvodită vreodată nu mai este zîngănită decît sub pămînt. În înaltul cerului, zborurile căraușilor ei de oțel sînt oprite. Unele din cele mai puternice state ale lumii au început să fie mai zgîrcite cu irosirea arginților lor pentru făurirea de unelte de distrugere. Și bine faci! Cu banii aceștia pot fi drese alte lip-suri, se pot săvîrși fapte de creștinească ajutorare în acele țări îndepărtate în care milioane de guri rîvnesc de vreme îndelungată să cunoască mulțumirea îndestulării de pîine. De aceea *ne bucurăm* în această mare și sfîntă zi de Paști *că omenirea se apropie de pacea pentru care ne rugăm și ne străduim cu toții*. Cînd ea va fi statornicită deplin și pentru totdeauna în lume, su-
fletele noastre au să tresalte ca niciodată, cîntînd Părintelui ce-
resc cîntare de proslăvire: „*Vrednic ești, Doamne, să primești slava și cinstea și puterea, că Tu ai zidit toate și după voia Ta s-au zidit și sînt (toate)*”.⁶

⁴ I Ioan 2, 6.

⁵ Matei 5, 9.

⁶ Apocalipsă 4, 11.

Tocmai de aceea, dragii mei, hotărâți să fim să nu ne oprim în drum. Mai sînt arme de nimicit, pentru ca cei ce ar fi ispitiți să se slujească de ele, în ceas de mînie care multe aprinderi stîrnește, să n-aibă pe ce pune mîna ridicată vrăjmaș asupra aproapelui.

Pentru ziua de mîine a adevăratei vieți înnoite, pașnice și tihnite, noi nu contenim să ne rugăm cu tot mai multă încredere. Așa ne poruncește Evanghelia lui Hristos și așa ne însufletește dragostea curată ce o nutrim față de *Patria noastră*, care înfloarește mereu, spre bucuria întregului nostru popor și spre lauda ocîrmuitorilor ei.

Din sfintele noastre slujbe bisericești nu lipsește — precum știți, dragii mei — îndemnarea sfîntă de-a ne ruga fără preget Domnului „pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfințelor lui Dumnezeu biserici și pentru întrunirea tuturor” cugeltelor curate la plinirea a tot lucrul bun. Pe de altă parte — precum arată Sfîntul Părinte Ioan Gură de Aur, cu înțelepciunea cea dată lui — preoții Bisericii noastre nu zic numai „*Pace vouă*”, ci: „*Pace tuturor*”. De ce oare? Sfîntul pomenit răspunde așa: „Căci ce folos (este) dacă avem pace cu unul, iar cu altul război și luptă? Care este cîștigul? Și în trup, dacă unele mădulare sînt liniștite, iar altele tulburate, nu se poate statornici niciodată sănătatea, ci prin buna rînduială, prin înțelesul și pacea tuturor”.

Prin unele părți ale țării noastre, cînd vă luați rămas-bun, ziceți: „*Pace bună!*” E o urare cuminte — și cu-nțeles adînc. Mai ales astăzi, o înțelegem așa cum trebuie: „*Pace bună*” vrem, pace trainică și de durată, pace dreaptă și adevărată, „*pacea netulburată*” pe care o cerem de la Dumnezeu în rugăciunea ce o rostim, din ușile împărătești ale sfîntului altar, la fiecare început de an.

Ca s-o avem, trebuie s-o merităm. Ca s-o merităm, trebuie să ne străduim pentru dobîndirea ei. Străduindu-ne, n-o să facem zadarnică crucea lui Hristos și jertfa adusă pe ea pentru izbăvirea obștească din păcat.

„Dumnezeul păcii, cel ce prin sîngele așezămîntului celui veșnic a sculat din morți pe Domnul nostru Iisus, pe Păstorul cel Mare al oilor, să vă întărească pe voi întru tot lucrul bun, ca să faceți voia Lui și să lucreze întru noi ce este plăcut înaintea Lui prin Iisus Hristos, căruia fie slava în vecii vecilor”.⁷

⁷ Evrei 13. 20—21,

Rugînd pe Părintele ceresc să Vă hărăzească bucuria de-a petrece acest praznic luminat cu pace, sănătate și îndestulare, îndrept spre voi toți, cu părintească dragoste, străvechile noastre binețe creștinești:

H R I S T O S A I N V I A T !

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți.

Data în reședința Noastră mitropolitană din Sibiu, la Praznicul Invierii Domnului din anul 1964.

Al vostru al tuturor, de tot binele voitor,

† N I C O L A E
arhiepiscop și mitropolit

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

† T E O F I L

*DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL VADULUI,
FELEACULUI ȘI CLUJULUI*

*Iubitului cler și dreptmăritorilor creștini har și pace
de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul nostru Iisus
Hristos.*

„După cum Hristos a înviat din morți,
prin mărirea Tatălui, tot așa și noi să um-
blăm întru înnoirea vieții” (Romani V, 4).

HRISTOS A INVIAT!

Prea iubiții mei fii sufletești,

Am ajuns din nou Sfintele Paști, am ajuns din nou sărbă-
toarea cea mare a Învierii lui Hristos!

Să dăm slavă lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să prăz-
nuim din nou strălucitoarea biruință a Mântuitorului sufletelor
noastre.

Pricepînd că Hristos, Domnul nostru, „a fost dat spre moarte
pentru fărădelegile noastre și a înviat spre îndreptarea noastră”
— Sfînta Biserică a rînduit ca toți dreptcredincioșii creștini, în
preajma Sfintelor Paști, să biruiască și ei păcatul, să se scoale
din el și să umble întru înnoirea vieții lor.

Urmînd această rînduială, vreau să cred că toți cei ce mă
ascultă au făcut o bună spovedanie și s-au cuminecat cu vred-
nicie în Păresimi.

Vreau să cred că toți cei ce mă ascultă, în Postul Sfintelor
Paști, au luat din nou hotărîrea să umble într-o viață nouă, să
stăruiască în calea binelui și a faptelor ce duc la mîntuire.

Evangelistul Luca ne istorisește că, în ziua învierii Sale,
Hristos s-a apropiat de doi ucenici de-ai Săi care se duceau la
un sat numit Emaus și mergea pe drum împreună cu ei. „Dar
ochii lor erau împiedicați ca să nu-L cunoască” (Luca XXIV, 16).

Iată doi oameni umblînd în calea lor cu Cel ce s-a dovedit a fi „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”.

Iubiți credincioși,

Oricine dintre voi vrea să umble întru înnoirea vieții, sau vrea să se îndrepteze pe sine și să-și conducă purtarea sa pe cale mai curată, mai frumoasă, mai dreaptă, va trebui neapărat să umble cu Dumnezeu ca ucenicii călători către Emaus, ca Enoh, ca Noe, ca Avraam, ca Moise, ca toți aleșii lui Dumnezeu, de totdeauna.

Despre Enoh, cel ce primise mărturia că este plăcut lui Dumnezeu și care a fost mutat de pe pămînt ca să nu vadă moartea, Sfînta Scriptură face de două ori mențiunea aceasta: „Enoh a umblat cu Dumnezeu” (Facere V, 22, 24).

Pe Noe, cel ce făcuse o corabie ca să-și izbăvească familia din osînda potopului, Sfînta Scriptură ni-l prezintă cu aceste cuvinte: „Ci Noe a aflat har în ochii Domnului.... Noe era om drept și fără prihană în veacul său și Noe umblă cu Dumnezeu” (Facere VI, 8—9).

Despre patriarhul Avraam cel ascultător, ni se spune că Dumnezeu i-a cerut în mod deslușit să umble întru lumina feței Sale: „Și cînd Avraam a fost în vîrstă de nouăzeci și nouă de ani, i s-a arătat Dumnezeu și i-a grăit: Eu sînt Dumnezeul cel Atotputernic, umblă înaintea mea și fii desăvîrșit” (Facere XVII, 1).

Marele Moise, trimisul lui Dumnezeu și izbăvitorul poporului evreu din robia lui Faraon, în viața lui zbuciumată nu s-a abătut din calea cea sfîntă, ci pînă la sfîrșit s-a păzit slobod de păcat.

Profetul Miheia, întrebât ce trebuie făcut ca să se domolească mînia cea dumnezeiască, răspunde: „Ți s-a arătat, omule, ce este binele și ceea ce Dumnezeu cere de la tine: să fii drept, să iubești milostivirea și să umbli smerit cu Dumnezeul tău!” (Miheia VI, 8).

Sfînta noastră credință, vestește ca un adevăr că Dumnezeu este prezent în tot locul, că El este de față pretutindenea. Astfel în rugăciunea ce-o îndreptăm către Sfîntul Duh se spune deslușit: „Împărate ceresc Mîngîitorule, Duhul adevărului care pretutindenea ești...”.

Dumnezeu este de față în tot locul. El este prezent cu puterea Sa, dar mai cu seamă cu esența Sa. Despre aceasta cu-

vîntul Lui ne încredințează deplin: „Nu este nici o făptură ascunsă înaintea Lui, ci toate sînt goale și descoperite pentru ochii Celui în fața căruia ne vom da socoteala” (Evrei IV, 13).

Același cuvînt dumnezeiesc ne întreabă prin scrisul profetului Ieremia: „Poate cineva să stea într-un loc ascuns fără să-l văd Eu? Oare, nu umplu Eu cerurile și pămîntul?”, zice Domnul (Ieremia XXIII, 24).

Datorită acestei atotprezențe a lui Dumnezeu, noi credincioșii trăim în Dumnezeu și El trăiește în noi. El este lîngă noi, El ne pătrunde și este mai aproape de noi, mai intim decît sîntem noi, nouă înșine.

Vorbind atenienilor în mijlocul Areopagului Sfîntul Apostol Pavel a dat înțeles creștin unei maxime cunoscute de ei și le-a vestit prezența și lucrarea adevăratului Dumnezeu, Dumnezeu personal și creator, care pătrunde făptura pînă în cele mai ascunse cute ale ființei ei.

Cu prilejul acela a rostit acest măreț și mîngîitor adevăr că „Dumnezeu nu este departe de fiecare din noi, căci în El avem viața, mișcarea și ființa” (Fapte XVII, 27—28).

Iubiții mei fii suflelești,

Cîtă bucurie și cîtă pace se cuvine să așeze în sufletele noastre această frumoasă învățătură despre atotprezența dumnezeiască! Ea poate și trebuie să sporească fericirea și starca morală a credinciosului. Căci Creatorul cel atotprezent nu este altul decît „Părintele îndurărilor și Dumnezeu al toată mîngîierea” (II Corinteni I, 3), nu este altul decît Dumnezeu Fiul care ne-a iubit pînă ce și-a dat viața pentru noi, nu este altul decît Dumnezeu Duhul Sfînt care se mai numește și Mîngîietorul. Ce bucurie pentru noi să cugetăm că Cel ce este desfătarea fericirilor din cer, și pe care și noi îl vom vedea după mutarea noastră de pe pămînt, este la îndemîna noastră, stă în preajma, ba chiar în posesiunea noastră, că putem să ne veselim de prezența Lui, putem să vorbim cu El în toată vremea și în tot ceasul!

Cîtă încredere în Dumnezeu ne dă această deprindere a prezenței Celui Atotputernic! Oricît ar fi de multe slăbiciunile noastre, oricît ar fi de mari oboselile noastre, oare, nu sîntem siguri de izbînda finală cînd ne aducem aminte de sprijinul Celui Atotputernic, care trăiește întru noi și pune în slujba noastră o dată cu energiile Sale, pe îngerii Săi?”. Ingerii, oare, nu sînt toți du-

huri slujitoare, trimiși ca să slujească pentru binele celor ce vor fi moștenitori mîntuirii?" (Evrei I, 14).

Deprinderea prezenței lui Dumnezeu, prin ea însăși, este potrivită să mărească sîrguința noastră pentru desăvîrșire, fiind încurajați de răsplata cununii celei neveștejite, pe care ne-a făgăduit-o, încurajați, mai ales, de nădejdea că dragostea Lui cea sfîntă pentru noi va fi mai îmbelșugată.

Deprinderea prezenței lui Dumnezeu este un minunat ajutor de înconjurare a păcatului. Cine, oare, va cuteza să mînie majestatea dumnezeiască în chiar momentul cînd știe că Dumnezeu sălășluiește în el cu sfințenia, cu dreptatea, cu puterea și cu bunătatea Lui nețărmurită?

Dar sfințenia nemărginită a lui Dumnezeu are însușirea că nu poate suferi nici cea mai mică întinăciune, dreptatea Lui îl obligă să pedepsească pînă și cele mai mărunte greșeli, puterea Lui îi înarmează brațul împotriva celui vinovat, iar bunătatea Lui așteaptă și rîvnește după dragostea și după credincioșia noastră.

Cela ce în lumina credinței vede cu ochii sufletului pe Dumnezeu în preajma sa și în inima sa, acela va izgoni din viața lui tot ce este întinăciune și vătămare a dumnezeiescului oaspete, va umbla cu Dumnezeu și va deveni un om nou, un om fără prihană.

Prea iubiții mei fii sufletești,

Fie ca praznicul biruinței lui Hristos asupra morții și asupra iadului să însemneze pentru noi toți ziua biruinței noastre asupra omului celui vechi „care se strică după poftele cele înșelătoare”.

Fie ca Dumnezeu Tatăl, cu Fiul și cu Duhul Sfînt să locuiască necurmat în inimile noastre și să le înflăcăreze de iubire față de Preasfînta Treime și față de semenii noștri.

Fie ca duhul nostru să nu scape din vedere adevărul de temelie, că cine iubește pe Dumnezeu, acela iubește cu sinceritate, cu iubire eficace, lucrătoare, și pe frații săi.

Sfîntul Ioan Evanghelistul, Apostolul cel mai iubit al Mîntuitorului Hristos, a înțeles mai bine și mai adînc decît toți Apostolii tainele iubirii lui Dumnezeu față de noi oamenii. Această pătrundere deosebită se oglindește minunat de frumos în scrisul său din Evanghelie și din cele trei Epistole ale sale. Iată cîteva raze din lumina ce i-a fost împărtășită ca unui învățăcel privilegiat:

„Dragostea lui Dumnezeu față de noi s-a arătat prin faptul că Dumnezeu a trimis în lume pe singurul Său Fiu, ca noi să trăim prin El..., a trimis pe Fiul Său ca jertfă de ispășire pentru păcatele noastre..., a trimis pe Fiul ca să fie Mîntuitorul nostru. Preaiubiților, dacă Dumnezeu așa ne-a iubit pe noi, trebuie să ne iubim și noi unii pe alții... Dacă ne iubim unii pe alții, Dumnezeu rămîne în noi și dragostea Lui a ajuns desăvîrșită în noi” (I Ioan IV, 9—12).

Dacă ne iubim unii pe alții, noi creștinii vom prețui pacea dintre oameni și binele obștesc.

Iubindu-ne frățeste unii pe alții fără deosebire de rasă, de limbă, de religie, ne vom strădui să promovăm toate înnoirile, toate campaniile ce năzuiesc spre mai multă lumină, mai multă libertate, mai multă bunăstare pe seama tuturor popoarelor.

Iubirea lui Dumnezeu va să ne apropie unii de alții, va să ne unească eforturile către o viață nouă, pașnică și fericită pe toate meridianele pămîntului.

Dîmpreună cu sfînta Biserică să ne rugăm Mîntuitorului Hristos, din toată inima: „Cela ce răstignire ai răbdat și moartea ai stricat, și ai înviat din morți, împacă viața noastră, Doamne, ca un Atotputernic” (Stihira de la laudele Paștilor).

Sufletește îmbrățișîndu-vă cu dragoste, vă spun tuturor după strămoșeasca datină:

HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru al tuturor, de tot binele voitor,

† T E O F I L
Episcop

Data în reședința Noastră episcopală din Cluj la Praznicul Învierii Domnului din anul 1964.

„Hristos a înviat din morți,
Ca să ne scoale pe toți,
Cu moartea, pe moarte călcînd,
Tuturor, viață dînd”.
(Colindă de Sfintele Paști)

† VALERIAN

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL ORADIEI

*Iubîtilui de Hristos cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini,
din această de Dumnezeu păzită Eparhie, har și îndurare de
la Dumnezeu, Părintele nostru al tuturor, iar de la smerenia
Noastră arhîierești binecuvîntări*

HRISTOS A INVIAT!

Iubiții mei fii întru Hristos cel înviat din morți,

După o iarnă foarte lungă și friguroasă, cînd totul părea mort și pustiu, iar pămîntul zăcea încremenit sub stratul gros de zăpadă, a izbucnit deodată primăvara vieții cu toate frumusețile și bucuriile ei. Cerul își revarsă din nou potopul de soare și lumină pe pămîntul pînă de curînd amorțit și fără vlagă, totul învie ca dintr-un mormînt uitat, în zumzet și zîmbet de viață și-n splendidul decor al naturii presărat cu frumuseți de culori și de mirosurile îmbătătoare. Pomii despuiați și-au recîștigat podoaba lor plăcută; grădinile și parcurile s-au îmbrăcat în frumusețea și diversitatea culorilor florilor; cîmpurile s-au umplut de verdeață; livezile, pădurile, dealurile și munții, toți și toate s-au trezit la viață și ne desfată privirea cu podoabele lor neîntrecute. Stoluri de păsărele ne desfată auzul cu cîntecele lor minunate, încît putem și noi să murmurăm ca oarecînd Proorocul David: „Cît sînt de mari și minunate lucrurile Tale, Doamnel!”

Dar bucuria noastră în această vreme este dublă, pentru că o dată cu această înviere încîntătoare și plină de farmec a naturii, noi creștinii luăm parte și la o altă *înviere*, la o înviere de ordin dogmatic și duhovnicesc, la învierea Domnului Iisus Hris-

tos, Care, după Golgota cea cutremurătoare și groaznică, a biruit uriciunea morții fizice și s-a sculat din mormîntul care nu L-a putut ține decît trei zile, revărsînd bogăție de haruri și nădejde neîmpuținată în inimile tuturor celor ce L-au primit și-L primesc cu credință.

Dragii mei fii în Domnul Hristos,

Inimile noastre saltă și tresaltă de bucurie sărbătorind astăzi „praznicul praznicelor” „Paștile cele de taină... Paștile cele mari... Paștile care au deschis nouă ușile raiului, Paștile care sfințesc pe toți credincioșii”. (Cîntările învierii).

Precum în natură primăvara face să vibreze totul de bucuria redeșteptării la viață, așa la praznicul Învierii sufletul creștin se bucură de biruința vieții asupra morții și de frumusețea trăirii noastre cu Hristos în perspectiva vremii de aici și a vieții veșnice. „Astăzi a trecut blestemul de demult și a venit bucuria cea nouă. Pierit-a păcatul și a venit sfințenia... Astăzi mîntuirea noastră s-a arătat; astăzi Hristos s-a arătat și puterea diavolului a fost călcată; astăzi Hristos a înviat și vrăjmașul neamului nostru a fost biruit; astăzi Hristos a înviat și morții cei din veac s-au sculat; astăzi Hristos a stat împărat, iar diavolul a stat rob” (Cazania, Ed. 1929, p. 111). Cu adevărat astăzi se împlinesc nouă cuvintele: „aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa” (Psalm CXVII, 23).

Pentru ca omul să ajungă să se poată bucura de căldura și frumusețea primăverii și să se desfăteze de învierea naturii, a trebuit să treacă prin viscoalele și gerurile aspre ale iernii și prin toate neajunsurile pe care le aduce vremea de iarnă. Tot așa și creștinul, care se bucură astăzi de farmecul și lumina învierii lui Hristos, a trebuit să ia parte, cu sufletul îndoliat, la chinurile cutremurătoare suferite în Săptămîna Patimilor, de Domnul Hristos.

Intrarea triumfală în Ierusalim, drumul crucii, Golgota și Învierea sînt momente cruciale și nespuse de însemnate care fac ca inimile noastre să treacă într-un timp atît de scurt printr-o cascadă de gînduri și sentimente puternice și adînc cutremurătoare.

Osana! Răstignește-L! A înviat! Iată ideile și faptele mari petrecute în cursul numai a unei săptămîni. La Florii Iisus a trecut și întîmpinat slava cea omenească. A urmat prinderea, judecata, drumul sub povara crucii și Golgota.

Parcă îl vedem pe Mîntuitorul, acum șapte zile, cum se apropie de cetatea Ierusalimului ca să-i aducă pacea și izbăvirea așteptată de veacuri. Mulțimea înflăcărată de adorație îl întîmpină ca pe un împărat victorios: „*Osana Fiul lui David! Bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului*” (Matei XXI, 9). O pădure nesfîrșită de ramuri și flori, însoțite de cîntece de slavă au străbătut năvalnic spre ceruri. Pietrele și zidurile cetății parcă au prins glas și au strigat și ele cu mulțimile: *Osana! Osana!...*

Momentul acesta este așa de frumos zugrăvit într-un colind de Florii:

„Veniți norii de mulțime, Aleluia!
Toți cu ramuri înverzite
Și cu stîlpări înfrunzite,
Să-ntîmpinăm ca tot omul
Pe Iisus Hristos Domnul,
Cel ce-i plin de bunătate
Intrînd în sfînta cetate,
Vrînd ca să dea mîntuire
Și de toate izbăvire”.

Dar numai cîteva zile au trecut și aceeași mulțime care L-a întîmpinat cu „*Osana!*” îi strigă plină de ură: „*Răstignește-L!*” În loc de flori și ramuri verzi de finic, îl întîmpină cu cele mai grosolane batjocuri, îl răsplătește cu chinuri, piroane și coroană de spini. O! cîte adevăruri cutremurătoare se cuprind în cîntarea de după Evanghelia a șasea din Joia Patimilor: „*Astăzi s-a spînzurat pe lemn Cel ce a spînzurat pămîntul pe ape. Cu cunună de spini s-a încununat împăratul îngerilor. Cu porfiră mincinoasă s-a îmbrăcat Cel ce îmbracă cerul cu nori. Lovire peste obraz a luat Cel ce a slobozit în Iordan pe Adam. Cu piroane s-a pironit Mirele Bisericii. Cu sulîța s-a împuns Fiul Fecioarei*”.

Dar peste culmile Golgotei se întrezăreau zorile învierii; întinericul Golgotei a fost împrăștiat de potopul de lumină din dimineața Paștilor, pentru că nu putea sta în mormînt începătorul și dătătorul vieții. „*În mormînt viață, pus ai fost Hristoase, și s-au spăimîntat oștirile îngerești, plecăciunea Ta cea multă preamărind*”. „*Iadul cum va răbda intrarea Ta, Doamne; și cum nu se va zdrobi întunecîndu-se, de-a luminii Tale fulgere orbînd?*” (Prohodul Domnului).

Dumnezeiescul plan de răscumpărare a omului acesta a fost: ca prin moarte să ajungem la viață, să murim în Hristos, pentru a învia cu El, așa cum spune cîntarea Prohodului: „*Ca grăunțul*

de grâu ce a încolțit în pământ, spic aducător de rod nouă Te-ai făcut, înviind pe toți urmașii lui Adam". Hristos este „Luminarea cea neînserată”, despre care Proorocul spune: „*Invia-vor morții și cei din morminte se vor scula și toți cei de pe pământ se vor bucura*” (Prohodul Domnului). Cît de frumos zugrăvește acest adevăr colinda de Paști, care spune:

„Hristos a-nviat din morți,
Ca să ne scoale pe toți
Cu moartea pe moarte călcînd,
Tuturor, viață dînd”.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Învierea lui Hristos prezintă o mare și deosebită însemnătate. Prin minunata Sa înviere, El ne-a arătat Dumnezeuirea Sa și-a învățăturilor Sale, anume că El este: „Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat” (Simbolul Credinței). Hristos este cuvîntul sau Logosul lui Dumnezeu, cum ați auzit în Evanghelia de astăzi: „*Și cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul*” (Ioan I, 1). În persoana Lui s-au împlinit toate profețiile mesianice, El este Mesia ce trebuia să vină pentru eliberarea omului din robia păcatului și a morții și pentru împăcarea omului cu Dumnezeu.

Prin înviere ni se arată că moartea a fost învinsă și că viața a biruit. „*Stăpînirea morții ai zdrobit cu moartea Ta, Puternice, — sună cîntarea Învierii — că de Tine s-au cutremurat portarii iadului, Tu împreună ai sculat pe morții cei din veac, ca un iubitor de oameni*”. În Înviere se cuprinde adevărul despre nemurirea și viața noastră veșnică, precum ne-o arată aceeași cîntare a Paștilor: „*Prăznuim omorîrea morții, sfărîmarea iadului și începătura altei vieți veșnice și săltînd, lăudăm pe Pricinuitorul*”.

Învierea lui Hristos este cheazăia învierii noastre, căci înviind El vom învia și noi, pentru că: „*Precum întru Adam toți mor, așa întru Hristos toți vor învia*” (I Corinteni XV, 22). Trupul lui Hristos care n-a suferit stricăciune va fi pricina nestricăciunii noastre. Pentru aceea am auzit în noaptea Paștilor pe Sfîntul Ioan Hrisostomul strigînd: „*Nimeni să nu se mai teamă de moarte, că ne-a eliberat pe noi moartea Mîntuitorului. Invinsu-o-a pe dînsa Cel ce a fost ținut de ea. Prădat-a iadul Cel ce s-a pogorît la ea*”... „*Ca un purtător de viață, ca un mai înfrumusețat decît raiul cu adevărat... mai luminat s-a arătat, Hristoase, mormîntul Tău, izvorul învierii noastre*”.

Învieirea lui Hristos aduce sufletului creștin o transfigurare și o bucurie imensă, la care ia parte toată făptura, așa cum spune cântarea Învierii: *„Cerurile după cuviință să se veselească și pământul să se bucure și să prăznuiască toată lumea cea văzută și cea nevăzută că Hristos s-a sculat, veselia cea veșnică”*.

Învieirea lui Hristos ne aduce bucuria unirii noastre cu Dumnezeu nu numai în ceasul de acum, ci și în viața veșnică, simțind aceasta chiar de acum, pentru care cântăm în canonul Învierii: *„Ziua Învierii, să ne luminăm noroade, Paștile Domnului, Paștile; că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi...”*. Felul minunat în care se săvârșește praznicul Învierii în lumea ortodoxă a făcut pe un teolog apusean să spună că: *„Ortodoxia este religia bucuriei din ziua de Paști”*. Bucuria învierii lui Hristos se prelungește în Ortodoxie în tot cursul anului, în fiecare zi și la fiecare Sfântă Liturghie.

Învieirea lui Hristos este izvor de har și dar dătător de viață, după același teolog apusean: *„Liturghia de Paști este un imn grandios de veselă închinare și de recunoștință pentru acest dar mare”*. Bucuria învierii și veselia Paștilor se cuprinde și-n colindele de Paști, care cântă:

„Ingerul a alergat
Și Fecioarei i-a strigat:
O, Tu, cea plină de dar,
Nu te-ntrista cu amar
Bucurie îți vestesc,
Bucurie îți grăiesc,
Că Fiul Tău cel preasfânt
A înviat din mormânt
Și pe morți i-a ridicat
Izbăvindu-i de păcat.
Acum să ne veselim
Noule Ierusalim!
Că slava Domnului Sfânt,
Peste tine-a strălucit.
Saltă Sioane sfințit,
Și te bucură cinstit!”

Dragii mei fii în Hristos cel înviat,

Dacă învierea Domnului ne aduce atîta bucurie, dar de lumină și izbăvire în sufletele noastre creștinești, cuvine-se ca a-

ceastă sfântă zi s-o trăim și-n viața noastră cea de toate zilele. Este frumos pentru un creștin să asculte slujba Învierii, dar este și mai frumos ca o dată cu Învierea Domnului, să învie și sufletul său omorât cu păcatele, la o viață nouă, plină de lumină și sfințenie, plină de roade bine plăcute lui Dumnezeu, căci El „a înviat pentru îndreptățirea noastră” (Romani IV, 25), „ca să aducem roadă lui Dumnezeu...” (Romani VII, 4), „așa după cum Hristos a înviat din morți prin mărirea Tatălui, tot așa și noi să umblăm întru înnoirea vieții” (Romani VI, 4). „Dar acum, izlăviți fiind de păcat și robi făcându-vă lui Dumnezeu, aveți roada voastră în sfințenie, iar sfârșitul — viața veșnică” (Romani VI, 22).

Deci învierea lui Hristos ne cheamă să aducem roade ale credinței și faptelor bune, ne îndeamnă să nu mințim, să nu pizmum, să nu gândim a face rău altuia, adică să nu facem nimănui ceea ce nu ne-ar plăcea să ne facă alții nouă, așa precum spune Scriptura: „să mori și tu față de păcat” (Galateni VI, 14) și „să înviezi în Iisus Hristos ca o făptură nouă” (II Corinteni V, 17). „Dacă ați înviat în Hristos”, spune Sfântul Apostol Pavel, omorâți mădulele voastre cele pămîntești: desfrînarea, necurăția, patima, pofta cea rea..., mînia, iușimea, răutatea, hula... întru care viețuiați oarecînd. Nu grați minciuna, ci dezbrăcîndu-vă de omul cel vechi dimpreună cu faptele lui, îmbrăcați-vă întru cel nou” (Coloseni III, 1, 5, 7, 9, 10).

Învierea ne învață să iertăm orice avem împotriva cuiva și să ne îmbrăcăm „întru milostenia îndurărilor, întru bunătate, întru smerenie, întru blîndețe, întru îndelungă răbdare” (Coloseni III, 12). Să aplecăm urechile inimilor noastre spre a asculta minunatele cîntări ale Învierii, care ne povățuiesc la aceasta: „Ziua Învierii să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi. Să iertăm toate pentru Înviere”.

Să cîntăm și noi o dată cu colindătorii de Sfintele Paști:

„Pentru Sfînta Înviere
Avem cu toți mîngîiere
Să zicem toți dimpreună
Tot cîntări cu voie bună.

Hristos a înviat din morți,
Mîntuindu-ne pe toți,
Cu moartea pe moarte călcînd

Morților, viață dînd.
Doamne, Te milostivește
Și pe noi ne-nvrednicește
Ca Raiul să-l dobîndim
Și-n veci să Te mărim”.

(Colinde, culegeri Gh. Breazul; p. 454).

Iubiții mei fii sufletești,

Învierea lui Hristos ne învață că în viața noastră cea de toate zilele noi trebuie să fim desăvîrșiți atît din punct de vedere sufletesc, cît și în cele ce privesc viața noastră obștească pămîntească. Hristos cel înviat ne poruncește îndeplinirea conștiințioasă a tuturor îndatoririlor noastre, nu numai a celor creștinești, ci și pe acelea de cetățeni ai dragii noastre Patrii: Republica Populară Romîna.

În Vechiul Testament poporului ales i s-a poruncit cu strășnicie îndeplinirea acestor duble obligații duhovnicești și cetățenești. Asemenea și Noul Testament ne obligă a da Patriei cele ce sînt ale Patriei și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu. Deci îndeplinirea îndatoririlor cetățenești este tot atît de sfîntă și obligatorie ca și a celor pe care le avem față de Dumnezeu. Așa și noi credincioșii nu putem să nu ne iubim pămîntul Patriei în care dorm — sub glie — somnul de veci părinții, moșii și strămoșii noștri, și de care ne simțim legați prin tot ceea ce a fost înaintea noastră și prin tot ceea ce va fi după noi.

Dragostea și doririle de bine pentru Patria noastră le-a exprimat așa de frumos poetul cel mai mare al poporului nostru — Mihail Eminescu — de la moartea căruia se împlinesc 75 de ani și care a scris așa:

„Ce-ți doresc eu ție, dulce Romînie,
Tînră mireasă, mamă cu iubire!
Fiii tăi trăiască numai în frăție,
Ca a nopții stele, ca a zilei zări,
Viață în vecie, glorie, bucurie,
Vis de vitejie, fală și mîndrie,
Dulce Romînie, asta ți-o doresc”.

Da, iubiții mei fii duhovnicești, această Patrie dulce și frumoasă, care ne cuprinde ca o mamă bună la sînul ei, care ne ocrotește și ne poartă de grijă, trebuie să ne unească pe toți în jurul

ei și să ne contopească în aceleași țeluri și idealuri, în același suflet și într-o aceeași simțire.

Patria trebuie să ne unească pe toți în aceeași dorință de muncă, de respectare a legilor, de înfrățire, de pace, de progres în toate cele bune, pentru că Patria trăiește din colaborarea, conlucrarea, din devotamentul și jertfelnicia tuturor fiilor ei, indiferent de apartenența lor religioasă, națională sau rasială.

Astăzi când la conducerea Patriei noastre nu mai sînt regii, grofii sau boierii, ci destinele poporului sînt conduse de cei mai buni fii ai norodului ieșiți din mijlocul lui și cunoscînd toate durerile și dorințele lui de mai bine, oameni care au dovedit, prin suferințe și fapte grăitoare, gîndurile mari și generoase ce-i călăuzesc, căci ei au deschis drumuri de lumină și au cerut pentru întreg poporul o viață nouă, nevisată de strămoșii noștri, cuvine-se să fim absolut alături de ei cu munca, cu energia, atașamentul și cu dragostea noastră recunoscătoare pentru jertfele pe care ei le fac pentru noi toți.

Precum furnicile și albinele aleargă și ostenesc pentru îmbelșugarea și întărirea comunităților lor, așa trebuie să ostenim și noi pentru progresul, prosperarea și îmbelșugarea Patriei și pentru ridicarea ei la nivelul de trai și viață a celor mai înaintate popoare.

Acum, când stăm în fața aniversării a douăzeci de ani de la eliberarea Patriei noastre și gustăm cu mîndrie primele roade bogate ale muncii uriașe desfășurate în acest răstimp de două decenii, trebuie să ne însuflețim și mai mult în dragoste, în strădanie, sprijinind, muncind și jertfind totul pentru biruința binelui și a păcii.

Să eliminăm dintre noi orice vrajbă și împerechere, orice șoapte viclene; să ne lăsăm stăpîniți numai de duhul păcii, al unirii și înfrățirii adevărate, duhul dragostei de Patrie.

Învierea ne învață să iubim pacea și să condamnăm războiul. Biserica condamnă războiul de cotropire a altor neamuri, prin gura lui Hristos care a spus: „*Cine scoate sabia, de sabia va pieri*” (Matei XXVI, 52), sau prin cuvintele Apocalipsului, care spune: „*Cine ia în robie, de robie are parte; cine cu sabia ucide, de sabia va fi ucis!*” (Apocalips XIII, 9). Dar în același timp, Biserica îndreptățește războiul de apărare a Patriei, pentru că însuși Mîntuitorul a spus celor din jur, când mica Lui comunitate era în pericol de moarte: „*Cine n-are sabia să-și vîndă haina și să-și cumpere*” (Luca XXII, 36).

Noi, creștinii ortodocși români, ne rugăm Bunului Dumnezeu ca să nu se întâmple nici una din aceste alternative. Nu dorim măceluri, nici vărsări de sânge între oricare dintre popoarele lumii, ci dorim tuturor pace, și iubirea dintre oameni și noroade să stăpânească tot pământul și inimile oamenilor.

Hristos Domnul a cărui Înviere o serbăm astăzi să lumineze, să înțeleptească mințile și inimile celor ce conduc destinele oamenilor și popoarelor, ajutându-i să realizeze pacea și bunăstarea pe toată suprafața pământului.

Hristos cel înviat să aprindă și mai mult în inimile noastre dragostea de Patrie, de pace și muncă și de împlinire a tuturor datoriilor noastre.

Hristos cel înviat să ne ajute în credința și dragostea de Biserică și Patrie și de toată fapta cea bună, să ne unească în mod desăvârșit într-o mare familie, pe toți oamenii și pe toate popoarele, spre lauda și spre binele și fericirea noastră a tuturor.

Hristos cel înviat să binecuvinteze munca voastră, familiile și gospodăriile voastre, aducându-vă belșug de roade, în țara noastră și peste tot pământul.

Paștile anului 1964 să fie pentru voi bogate și îndestulate de toate bunurile duhovnicești și trupești! Și în speranța că peste toți oamenii și noroadele lumii se va pogori pacea, belșugul și fericirea, chem peste voi toți și peste cei dragi vouă, pe care îi purtați în inima și cugetul vostru, „Darul Domnului Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh”, care să fie cu voi cu toți.

Rugători pentru voi toți și pentru mine, să chemăm cu toată căldura inimii, pe Măicuța Sfântă și pe toți Sfinții și plăcuții lui Dumnezeu, luminându-ne de strălucirea praznicului Învierii, și strigînd din adîncul inimii::

HRISTOS A INVIAT!

Al vostru rugător către Dumnezeu,

† VALERIAN ZAHARIA
Episcopul Oradiei

Data în reședința Episcopiei Ortodoxe Romîne din Oradea.

Nr. 1.221/1964.

IUBIREA FAȚĂ DE PATRIE

Cît de minunate sînt graiurile Sfintei Scripturi... Cîte adînci înțelesuri nu cuprind ele pentru noi credincioșii, și cîtă putere duhovnicească nu se desprinde din ele, învăluindu-ne sufletele. Cărțile sfinte sînt pentru fiii Bisericii ca niște izvoare nesecate de lumină, de evlavie și de tărie. Oriunde le-am deschide, simțim că sîntem în prezența unei învățături și a unei țării care vine de dincolo de puterile noastre și anume vine de la Dumnezeu.

Iată de pildă, Cartea Facerii. Chiar din primele ei pagini putem afla cum a fost zidită făptura; cum a fost adus la ființă omul; cum a fost el așezat în grădina Edenului ca s-o lucreze; cum Dumnezeu nu l-a lăsat să fie singur, ci i-a dat ajutor potrivit cu firea lui. „Și a zis Domnul Dumnezeu: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el” (Gen. 2, 18). Ce vor să spună aceste cuvinte? Ele vor să ne învețe că chiar dintru început Dumnezeu a rînduit — lege de temelie a vieții — ca omul să nu fie stingher, să nu trăiască în izolare, închis în el însuși, ci să fie împreună cu alții, să trăiască și să lucreze împreună cu ei.

Și într-adevăr, experiența ne arată că omul nu e om decît în măsura în care trăiește împreună cu alții, ca membru al unei familii, sat, comună, oraș, ca cetățean al unei patrii, ca membru al marii familii a neamului omenesc.

Familia, satul, comuna, patria, omenirea, toate acestea mărturisesc unanim că menirea noastră e de a fi lîngă și împreună cu alții, de a ne împlăti viața, munca și destinul cu viața, munca și destinul celorlalți. Toate aceste realități ne cuprind, ne formează, ne ajută să ne dezvoltăm și să trăim ca oameni. Dar pentru tot ceea ce primim sîntem datori să dăm și noi ceva în schimb. Avem datorii față de familie, față de sat, față de comună, față de patrie.

Care sînt datoriile față de patrie?

Care dintre noi nu vibrează cînd aude cuvîntul: patrie? Cine nu se simte adînc mișcat cînd aude un cîntec patriotic? Cine este acela care să nu simtă cum i se umple sufletul de mîndrie cînd aude vorbindu-se cu laudă despre izbînzile patriei noastre, înăuntru și înafară?

Pentru noi, credincioșii, patria e tot ce avem mai scump în lumea aceasta. Ea e pămîntul pe care au trăit, au muncit și în care sînt îngropate osemintele moșilor și strămoșilor noștri. Patria este poporul constituit istoricește pe temeiul unei vieți spirituale și materiale comune, a unor aspirații comune — și care are conștiința deplină a realității sale specifice.

Fără patrie noi nu putem trăi. Patria ne primește de la naștere în brațele ei, ne ocrotește, ne hrănește, ne asigură dreptul la muncă, ne creează condițiile trăirii unei vieți complete. Patria e mama noastră a tuturor și după cum față de mamă nu ne putem purta decît cu dragoste, la fel și față de patrie nu ne e îngăduit să avem altă atitudine decît aceea a dragostei.

Dragostea de patrie i-a îndemnat pe Iacov și pe Iosif să ceară, ca după moarte, să nu fie lăsați în țară străină, ci să fie duși și înmormîntați în pămîntul părinților (Gen. 47, 29—31; 50 24—25).

Renunțînd la toate avantajele pe care le-ar fi putut avea în Egipt, Moise se solidarizează cu poporul său, căruia-i închină întreaga sa viață, slujindu-i pînă la moarte.

Insuflețiți de dragostea de patrie, Matatia și urmașii săi au purtat lupte grele pentru eliberarea conaționaliilor din robia siriană (I și II Macabei).

Printre motivele care însuflețesc pe Mîntuitorul în activitatea Lui misionară, dragostea de patrie își are locul ei important. Dragostea de patrie l-a determinat să-și restrîngă activitatea numai în granițele țării Sale (Mt. 15, 24). Aceeași iubire de patrie i-a călăuzit purtarea de grijă față de sufletul poporului Său. În mare parte, tot dragostea de patrie explică adîncă durere încercată de El în urma unor insuccese printre ai Săi (Mt. 23, 37).

Sfinții Părinți au prețuit și încurajat dragostea de patrie.

Sf. Vasile cel Mare aducea laude cuiva pentru că își „cinstea patria așa cum își cinstește părinții” (MPG 23, 492). „Fiecare din noi are o mamă deosebită — scria Sf. Grigorie de Nazianz — dar mama noastră comună este patria” (MPG 37, 77).

Vorbind despre patriotismul cald care-i animă pe cei ce se întorc din străinătate în capitala patriei lor, Sf. Ioan Gură de Aur rostește cuvinte ca acestea: „Vedeți pe cei ce se îndreaptă spre capitala țării lor, ei nu se lasă opriți de nici unul din lucrurile pe care le întâlnesc în cale: nici de livezi, nici de grădini, nici de văi, nici de locuri retrase, ci sînt indiferenți la tot și n-au în cuget decît un singur lucru: patria care îi așteaptă” (Expl. Ps., Ps. 114, 3).

Intr-o scrisoare adresată unui oarecare Nectarie, Fericitul Augustin laudă iubirea de patrie în grai înflorit, zicînd: „Că în membrele tale răcite de vîrsta înaintată sufletul tău arde de iubirea de patrie, nu mă mir de loc și aprob acest lucru; ci tu nu numai îți amintești, dar chiar arăți prin viața ta și prin purtarea ta că pentru oamenii de bine nu există nici măsură, nici limită a iubirii de patrie, aflu fără regret acest lucru, ba chiar îl aprob cu plăcere” (Epist. 91, n. 1; n. 6).

Dar ce înseamnă iubirea de patrie? Cum poate fi manifestată aceasta în concret?

A ne iubi patria înseamnă mai întîi a o cunoaște. A o cunoaște temeinic din punct de vedere geografic, istoric, cultural, economic...

Munții cu măreția lor; pădurile cu ambianța și mereu reînnoita varietate de culori; unduirea dulce și plină de farmec a dealurilor; văile și șesurile; lacurile, riurile și marea, — toate acestea ne sînt scumpe fiindcă sînt ale patriei noastre și constituie vatra în care din vremuri străvechi înfloarește și se dezvoltă viața poporului nostru. Toate acestea alcătuiesc teritoriul care ne cuprinde pe toți, înăuntrul căruia ne simțim ca acasă, în oricare parte a lui ne-am afla și de care nu ne desprindem niciodată fără o strîngere de inimă.

Iubirea de patrie cerere și o cunoaștere a ei sub raport istoric.

Trecutul cu frămîntările și luptele lui, cu amintirile lui glorioase, transmise din generație în generație; cu eforturile și sacrificiile celor de demult; cu nădejile și aspirațiile lor — ne îmbogățește sufletul, ni-l umple de mîndrie pentru izbînzile repute, de mîhnire pentru neizbînzi. Dar și de nezdruclinată hotărîre de a păstra cu sfințenie întreaga moștenire viabilă și de a o spori prin munca și jertfa proprie.

Mai e nevoie să spunem că dragostea de patrie își trage seva și din cunoașterea țării sub aspect cultural și economic?

Nu e sat și nu e oraș aproape, în care să nu întâlnim valoroase monumente de cultură. Cine nu cunoaște folclorul nostru? Cine nu rămîne adînc uimit de frumusețea poeziei, a cîntecului și a dansului popular? Cine nu cunoaște avîntul pe care l-au luat astăzi, în patria noastră nouă, arta, știința, literatura, tehnica? Cine nu cunoaște realizările de faimă mondială ale științei, ale artei și ale industriei noastre? Cine nu-și simte sufletul tresăltînd de bucurie cînd vede cum pretutindeni pe întinsul patriei se înnoiesc satele și orașele noastre?

Da, toate aceste mărețe realizări din domeniul culturii și economiei vorbesc cu tărie despre hărnicia poporului nostru, despre puterile creatoare, despre geniul lui, ne trezesc în inimi simțămîntul de profundă încredere în viitorul patriei și de adîncă iubire față de ea.

Cu cît ne vom cunoaște mai bine patria, cu cît ne vom da mai bine seama de frumusețile, de bogățiile și de năzuințele ei, cu atît și dragostea noastră față de ea va fi mai vie, mai puternică, mai trainică.

Dar dragostea față de patrie nu înseamnă numai cunoașterea, ci și slujirea ei.

Patria este un dar, dar e și ceva ce trebuie mereu dezvoltat. Ea este un dar al înaintașilor, însă în același timp este și opera noastră. Promovarea, înfrumusețarea și îmbogățirea patriei este un proces în continuă desfășurare și în continuă dependență de încordările, de munca organizată, de contribuția și jertfa fiecăruia dintre noi.

Cultura dă înapoi dacă nu-i mai adăugăm nimic. Știința, arta, tehnica nu înregistrează înfăptuiri noi fără contribuția noastră. Construcțiile, transporturile, industria, agricultura nu realizează progrese dacă nu venim cu munca și cu voința noastră de a aduce peste tot înnoiri și îmbunătățiri.

De aici datoria pentru fiecare din noi de a ne pregăti temeinic în vederea muncii, pentru ca, odată încadrați într-o ramură de activitate, să putem lucra cu maximum de folos pentru obște.

Va zice cineva: „Bine, să lucrăm pentru obște. Dar cu folosul, cu binele nostru cum rămîne?”.

Se-nțelege, fiecare din noi are și interese proprii, particulare. Dar interesele proprii nu pot fi separate și opuse intereselor obștești. Noi alcătuim o singură familie și după cum în familie fiecare membru ține seama de interesele celorlalți, așa și în sînul

patriei: fiecare cetățean cînd e să-și satisfacă interesele sale, trebuie să țină seamă și de interesele celorlalți cetățeni. În cadrul patriei, binele nostru e legitim numai cînd îl au și ceilalți din plin. E inumană și necreștinească fericirea atunci cînd o ai numai tu, dar nu și semenii tăi.

În cadrul patriei sîntem chemați să punem binele comun înaintea binelui individual. E îndemnul pe care ni-l dă și Sf. Pavel, cînd zice: „Nimeni să nu caute ale sale înlesniri, ci pe ale aproapelui” (I Cor. 10, 24).

Desigur, calea aceasta nu-i tocmai ușoară. Ea ne va cere ostenele și ne va cere jertfe. Dar nimic din ceea ce e mareț nu se poate realiza fără jertfă. Și apoi, noi, credincioșii, spunem mereu că sîntem oameni care punem la temelia vieții noastre ideea de jertfă. S-o dovedim și practic. S-o arătăm prin pilda vieții de fiecare zi. Să nu ne dăm în lături de la nici o jertfă cînd știm că ea e de folos patriei.

Mergînd pe calea aceasta, putem avea îndrăzneală să ne aplicăm cu conștiința împăcată cuvintele Domnului: „Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are decît ca viața lui să și-o puie pentru prieteni” (In. 15, 13).

Se cuvine să mai luăm seama și la aceea că dragostea de patrie nu are nimic comun cu desconsiderarea, cu ura față de alte naționalități. După învățătura Bisericii noastre, toate popoarele sînt deopotrivă voite de Dumnezeu. Pe toate le iubește și la toate le poartă de grijă. „El a făcut dintr-un sînge întreg neamul oamenilor” (Fapte 17, 26). A așezat îngeri păzitori pentru toate popoarele (Dan. 10). A trimis pe Fiul Său ca să mîntuiască toate popoarele fără deosebire (In. 3, 17).

Adevărata dragoste de patrie se îndreaptă către poporul propriu, dar și către celelalte popoare, recunoscîndu-le drepturile și meritele și, în același timp, promovînd înțelegerea, pacea și colaborarea frățească cu ele.

Să ne iubim patria, patria cea nouă, cu însuflețire, cu putere și statornic. Să-i facem loc în inima noastră așa cum și ea ne face loc în hotarele sale.

Să ne străduim a o cunoaște cît mai deplin. Să-i cunoaștem frumusețile care ne încîntă sufletul. Să-i cunoaștem trecutul de luptă și de jertfă. Să-i cunoaștem cultura, bogățiile și minunile înnoiri înfăptuite pretutindeni și în toate sectoarele de activitate. Să-i cunoaștem aspirațiile ei nobile. Dar să nu rămînem numai la atît. Să nu ne limităm numai la admirația pentru ce au

realizat sau realizează alții, ci la munca lor să adăugăm pe a noastră. Să ne însușim temeinic cât mai bune metode de lucru. Să muncim cu tragere de inimă. Să ne aducem fără precupețire partea de jertfă pentru dezvoltarea și înfrumusețarea patriei.

Sîntem popor vrednic și avem datoria de a ne crea o patrie pe măsura vredniciei noastre.

Pămîntul patriei cuprinde bogății care sînt tot mai bine valorificate.

Avem datoria să lăsăm urmașilor o patrie puternică și stăpîină pe destinele ei.

Să avem mereu în conștiință adevărul că numai adăugînd la iubirea față de Dumnezeu, iubirea față de patrie, mergem cu adevărat pe calea cea dreaptă care duce la mîntuire.

REDAȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

„TRĂIȚI ÎN PACE UNII CU ALȚII“

I Tesaloniceni 5, 19

Trăirea și propășirea în liniște, în pace, este dezideratul de prim ordin al omenirii zilelor noastre. De aceea, în propovăduirea și apărarea păcii sînt angajate astăzi cele mai de seamă pături ale popoarelor lumii.

Trăirea frățească, în pace, a oamenilor și popoarelor întreolaltă este însă și o cauză profund creștină. Aceasta a dus încă în urmă cu 16 ani la „Apelul către creștinii din toată lumea”, adoptat cu prilejul Conferinței panortodoxe de la Moscova, din iulie 1948, în care „toți creștinii din lume, toți oamenii care însetează de dreptate, de pace” sînt chemați să ia parte la mișcarea de „frăție, omenie, dreptate și adevăr”, care se desfășoară în lume în scopul întăririi și apărării păcii. Aceasta a dus, apoi, și la Conferința Creștină pentru Pace de la Praga, care constituie o adevărată mișcare mondială pentru pace și care, de pe poziții teologice creștine, țintește a determina toate conștiințele creștine, pe toți credincioșii creștini să-și aducă contribuția, să ia parte activă la așezarea unei temeinice păci în lume.

Activitatea Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga a stîrnit un puternic ecou în sînul Bisericilor și confesiunilor creștine, fapt concretizat cu deosebire în Adunarea pancreștină pentru pace de la Praga, din iunie 1961. Acest ecou se vedește apoi și prin organizarea unei a doua Adunări pancreștine pentru pace, care va avea loc în vara acestui an tot la Praga. Pentru pregătirea acestei adunări — care va fi mult mai cuprinzătoare decît cea din anul 1961, participînd la ea peste 700 de delegați din toată lumea — conducerea Conferinței a ținut mai multe întruniri. Asemenea întruniri au avut loc la Praga (în octombrie 1963), la București (în noiembrie 1963), la Budapesta (în ianuarie 1964) și în Belgia (în aprilie 1964).

Din comunicatele publicate în urma acestor întruniri rezultă că Comisia de pregătire a acestei de a doua Adunări pancreștine pentru pace s-a ocupat cu deosebire cu adîncirea temeiurilor biblice și teologice care stau la baza lucrării Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga. Tocmai de aceea, ca temă principală pentru această Adunare s-au fixat cuvintele Domnului rostite prin gura profetului Maleahi: „Legămîntul meu este viață și pace” (Maleahi 2, 5). Adîncirea și cunoașterea cît mai temeinică de către

mase tot mai largi de credincioși a acestor temeuri biblice și teologice creștine este cu atât mai necesară cu cât, cunoscându-le mai temeinic, toți creștinii își vor strânge mai mult rîndurile, acționînd cu convingerea fermă că promovarea și apărarea păcii este și o poruncă divină.

Și nici nu se poate altfel, căci noi știm cu toții — și este evident pentru oricine cunoaște cîtuși de cît lucrarea și învățătura Mîntuitorului — că El a venit ca lumea „viață să aibă”, și încă din belșug, precum însuși spune cu un anumit prilej (Ioan 10, 10). A pune, deci, pe seama învățăturii autentice a Mîntuitorului Iisus Hristos altceva decît binele și propășirea sufletească și trupească, morală și materială a omenirii, este o monstruozitate cu anevoie de exprimat.

Dar nu numai Mîntuitorul Iisus Hristos și Sfinții Săi Apostoli — de la care am luat și porunca atît de categorică pusă în fruntea acestor rînduri — ne-au lăsat porunci și îndemnuri nenumărate de a urma și a lucra tot ce este bun, de a ne într-ajutora și a trăi în pace unii cu alții, ci și Sfinții Părinți și scriitori bisericești de mai tîrziu au propovăduit și luptat cu zel pentru propășirea păcii și înfrățirii oamenilor.

În continuarea rîndurilor noastre, vom da cîteva temeuri de acest fel, privind pacea, colaborarea și buna conviețuire între oameni, desprinse din unele scrieri ale Sf. Ioan Gură de Aur.

De la început, Sf. Ioan Gură de Aur ne învață că „poruncile lui Dumnezeu sînt ca noi să fim în pace cu toți oamenii și viața noastră numai atunci este cum se cuvine, cînd vom avea pace și dragoste reciprocă între noi”,¹ precum și aceea că Evanghelia nu poate fi despărțită de cuvîntul: pace, pentru că „chiar în cuvîntul „Evanghelie” se cuprinde pacea”.² Mîntuitorul însuși s-a întrupat pentru a restabili pacea între noi și Ziditorul nostru, precum și buna conviețuire dintre noi. Din acest motiv, Sf. Ioan Hrisostom ne îndeamnă a iubi și lucra pacea nu numai pentru binele care rezultă de aici pentru noi și pentru semenii noștri, ci să facem acest lucru și „pentru Dumnezeu, sau mai bine zis pentru El să o faci mai întîi, căci și Hristos a făcut totul pentru unirea și armonia dintre noi”.³

De aceea, Sf. Ioan Gură de Aur a făcut din pace un crez al vieții sale de ierarh creștin, punînd-o mai presus de toate celelalte bunuri pămîntești, pentru că „dacă nu este pace, toate celelalte sînt de prisos”, după cum însuși spune⁴ și pentru că „nimic nu zidește atît de mult ca buna rînduială, ca pacea, ca dragostea, după cum cele contrare totul dărîmă”.⁵ Așa se face

1 Omilia I la Ep. I c. Cor.

2 Omilia XXIV la Ep. c. Ef.

3 Omilia XXVIII la Ep. c. Rom.

4 Omilia II la Ep. c. Col.

5 Omilia XXXVI la Ep. I c. Cor.

că rugăciunile pentru pace fac parte dintre rugăciunile centrale ale Bisericii noastre Ortodoxe, care le-a introdus în cultul ei încă cu mult înainte de veacul IV, veac în care a trăit Sf. Ioan Gură de Aur. Avînd în vedere aceste numeroase rugăciuni pentru pace din cultul nostru, Sf. Părinte spune: „Peste tot locul avem pacea și ne rugăm pentru ea. În adevăr, nimic nu este egal ei. De aceea, în biserici cerem pacea, în rugăciuni, în citiri și chiar în salutările noastre zilnice cerem pace. De aceea proiestosul bisericii și odată și de două ori și de trei ori și, în sfîrșit, de multe ori ne recomandă și ne dă pacea. „Pace vouă”, zice, „Pace tuturor”. Pentru ce? Pentru că ea este obiectul bucuriei. De aceea și Hristos poruncește Apostolilor ca, intrînd în casele oamenilor, imediat să le anunțe pacea, ca un simbol al bunătăților”. „Și vedeți — continuă Sf. Părinte — că proiestosul nu zice simplu: „Pace”, ci „Pace tuturor”. Pentru că ce folos este dacă cu unul avem pace, iar cu ceilalți luptă și război”, ceea ce este cu totul nefiresc, pentru că „nici în corpul nostru nu poate fi sănătate, dacă numai unele din mădulare sînt liniștite, pe cînd celelalte sînt răzvrătite, ci numai atunci este sănătate completă cînd toate sînt în bună ordine și în armonie. Apoi chiar în mintea noastră se petrece tot așa, căci dacă nu vor fi în pace toate facultățile gîndirii, nu va fi pace și liniște”.⁶

Făcînd, de asemenea, aluzie la ectenia în care cerem „înger de pace”, Sf. Ioan Gură de Aur ne arată că pentru aceea ni s-a poruncit să cerem „îngerul păcii”, pentru a ne învăța că pacea „este legătura tuturor bunurilor”, că „chiar de ar fi ceva greoi”, chiar dacă în viața noastră ar interveni vreo problemă cu anevoie de rezolvat, „dacă este pace se pare ușoară”, cunoscînd că „cearta, lupta și războiul între oameni” nu sînt altceva decît cele mai puternice arme ale diavolului.⁷ De aceea „făcătorii de pace sînt fiii lui Dumnezeu”, pe cînd stîrnitorii de zîzanii, de certuni și de războaie „sînt fiii diavolului”.⁸

Comentînd salutul Sf. Apostol Pavel către Romani: „Har vouă și pace” (Rom. I, 7), Sf. Ioan nu găsește cuvinte pentru a-i arăta adîncimea, de aceea exclamă: „O! ce salutare frumoasă, care poartă cu sine mii de bunătăți”.⁹ De asemenea, „Lucrul nostru cel bun”, despre care același Apostol vorbește în aceeași epistolă (14, 16), ierarhul nostru spune că este „dragostea, iubirea de frați, unirea, legătura dintre voi; este de a vieții în pace și blîndețe”, arătînd, totodată, că și în împărăția cerurilor „viața virtuoasă, pacea către frate” sînt cele care ne vor face să intrăm.¹⁰

6 Omilia II la Ep. c. Col.

7 Omilia II la Ep. II c. Cor.

8 Omilia II la Ep. c. Col.

9 Omilia II la Ep. c. Rom.

10 Omilia XXVII la Ep. c. Rom.

Ca unul care trăia și cunoștea din plin realitățile vremii sale, pentru a determina mai mult pe ascultătorii săi la iubirea păcii și urgisirea sau prohibirea războiului, Sf. Ioan Gură de Aur descria chiar scene de lupte, cu toată înfățișarea lor hidoasă. Desigur este o distanță uriașă între ceea ce însemna războiul acum 16 veacuri și ceea ce însemnează el astăzi, totuși, chiar cu armele de atunci, el tot moarte și durere însemna. Descriind deci un câmp de bătaie, Sf. Ioan înșiră „toate grozăviile războiului” și anume „norul de sulii, ploaia de săgeți, ceața deasă, întunecimea și noaptea aceea, pe care o face mulțimea săgeților care cu desimea lor opresc razele soarelui; colbul care întunecă vederile luptătorilor tot atât de mult ca și întunericul, piraiele de sînge, vaietele celor căzuți, chiotele și strigătele celor care luptă, grămezile celor morți, roțile carelor de luptă scaldate în sînge, caii care din pricina mulțimii morților cad grămadă cu călăreți cu tol; pe pămînt zac de-a valma de toate: sînge, arcuri, săgeți, copite de cai, capete de oameni; zac brațe, gîturi, picioare, piepturi spintecate, creeri lipiți de săbii, vîrfuri rupte de săgeți cu cite un ochi în ele”. În continuare descrie și „nenorocirile luptei de pe mare”.¹¹

Dumnezeu, despre care știm că „dragoste este” și „Domn al păcii” este, nu poate îngădui, desigur, asemenea scene, asemenea masacre sălbatice. Ne încredințează de acest lucru și Sf. Ioan Gură de Aur, cînd zice: „Dacă noi vom căuta să fim pașnici între noi și în noi înșine și Dumnezeu va fi cu noi, dar dacă ne vom ridica cu război unii împotriva altora, atunci Dumnezeul păcii nu va fi cu noi”, pentru că „Dumnezeul nostru nu este Dumnezeul războiului și al luptelor. Alungă deci — conchide Sf. Părinte — de la tine războiul și lupta, atît către aproapele tău, cît și către tine însuși. Fii pașnic cu toți. Ascultați pe proorocul care zice: „Cu cei ce urau pacea, eram făcător de pace” (Ps. 119, 6).¹²

Plecînd de la textul din Înțelepciunea lui Iisus Sirah 13, 18: „Tot animalul iubește pe cel asemenea sieși și tot omul pe aproapele său”, marele ierarh arată că „germenul virtuții” este sădit firesc în natura noastră omenască și răul este cu totul împotriva naturii noastre, că „Dumnezeu a înrădăcinat în noi pornirea de a ne iubi unii pe alții”, că nimic firesc nu ne împinge să „împlîntăm cuțitul în gîtul aproapelui”; că „nu este necesitatea, nici sila care ne împinge la omor, ci pofta de a păcătu”.¹³ De aceea nu te poți numi om cînd „azvîrli cu picioarele ca și măgarii, cînd ești răutăcios ca cămila, cînd muști ca și urșii, cînd furi ca și vulpile, cînd ești veninos și viclean ca și șarpele, cînd ești nerușinat ca și ciinele”.¹⁴

¹¹ Despre preoție, trad. de Pr. D. Fecioru, în Rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 10/1957, p. 994.

¹² Omilia XV la Ep. c. Filip.

¹³ Omilia II la Ep. c. Ef.

¹⁴ Omilia VI la Ep. II c. Cor.

Împotriva acestor manifestări, cu totul împotriva firii noastre umane și atît de dăunătoare semenilor noștri, Sf. Ioan Gură de Aur ia categorică atitudine, cerînd chiar pedepsirea acelor care folosesc în rău tot ceea ce planeta noastră și mintea omenească ne pun la dispoziție pentru a ne face viața cît mai frumoasă, cît mai plină de bucurii. „Noi nu urîm fierul în sine — spune Sf. Ioan, comentînd epistola către Galateni — ci urîm și pedepsim pe cel care se folosește de fier pentru a ucide pe oameni”.

De altfel, Sf. Ioan arată în chip clar că la originea luptelor și războaielor dintre oameni stă în primul rînd lăcomia. Aceasta este „pofla” (de care vorbea mai sus) cea mai evidentă care aduce atîtea nenorociri între oameni, tot ea fiind aceea care pervertește cu deosebire natura noastră omenească. „Lăcomia — spune el — a umplut marea de sînge, ea înarmează pe cei care pîndesc noaptea și ziua pe trecători la drumul mare, ea a introdus ca să nu se mai cunoască natura, căci a introdus uciderea de tată, uciderea de mamă și în sfîrșit toate relele din viață ea le-a introdus. De aceea și Pavel o numește rădăcina tuturor relelor”.¹⁵ Din acest motiv, Sf. Părinte se adresează, plin de revoltă, către acești lacomi de bunuri nemuncite, către acești nesătui de aur, stors din sudoarea și sîngele celor mulți, în cuvinte ca acestea: „Spune-mi nenorocitele și vrednicule de jale și mai rob decît toți robii: dacă ar fi toate de aur în lumea aceasta, oare te-ar mîntui pe tine aurul, fiind lihnit de foame?”.¹⁶

Pentru înlăturarea războaielor și pentru întărirea păcii Sf. Ioan Gură de Aur recomandă colaborarea, izvorîtă din nevoile economice și spirituale ale oamenilor, și cu deosebire cultivarea dragostei curate între toți fiii Pămîntului.

Ni se arată, astfel, că noi am fost zidiți în așa fel încît să ne fim necesari unii altora, să apelăm unii la alții, iar Pămîntul, de asemenea, a fost astfel constituit ca să vină în ajutorul omului, să înlesnească aceste relații și apropieri dintre oameni. „Introducînd între noi — spune Sf. Ioan — nevoia pe care o avem unii de alții”, Dumnezeu, prin aceasta, a ușurat „relațiile dintre noi oamenii”. Așa, de pildă, dacă cineva, „avînd nevoie de doctor, sau de lemnar, sau de alt meșteșugar”, ar trebui să facă „o călătorie lungă”, ar fi cu totul nepotrivit. „Deci tocmai pentru aceasta s-a rînduit a se zidi cetăți și astfel pe toți i-a adunat la un loc. Pentru ca și cu cei de departe să ne putem întîlni cu ușurință, apoi El (Dumnezeu) a întins marea la mijloc și a dat iuteala vînturilor făcînd astfel călătoriile ușoare”.¹⁷

Conviețuind și colaborînd între ei, oamenii se vor simți mai apropiați

15 Omilia XXIII la Ep. I c. Cor.

16 Omilia VII la Ep. II c. Tim.

17 Omilia XXXIV la Ep. I c. Cor.

unii de alții, își vor nutri sentimente mai bune, vor dori să trăiască în pace, căci, după cum tot Sf. Ioan ne spune, „conviețuirea naște prietenia”.¹⁸ Este adevărat că aceste relații dintre oameni trebuie să aibă la baza lor egalitatea, dreptatea și practicarea unei vieți morale cât mai sănătoase, căci „pacea o vei găsi numai acolo unde oamenii viețuiesc cu dreptate și întovărășiți de virtute, pentru că cel virtuos nu preferă banii înaintea prieteniei, nici nu este răzbunător, nici nu nedreptățește pe aproapele, nici nu-l bîrfește”.¹⁹

Cea mai mare virtute este, desigur, dragostea, pe care Sf. Ioan Gură de Aur o trăiește și o propovăduiește cu un zel cu totul rar, dorind sincer s-o vadă vie între oameni, pentru că era convins că „unde sălășluiește dragostea, nu este Cain care să-și ucidă fratele”,²⁰ căci „unde este adevărata dragoste toate sînt în liniște, toate în pace și nici măcar urmă de ceartă sau luptă nu se vede, deoarece toate sînt încărcate de pace”.²¹ Binefacerile dragostei, roadele dragostei dintre oameni sînt, într-adevăr, multe, mari și minunate; cu totul înălțătoare și ziditoare pentru oameni. Ne încredințază mai lămurit Sf. Ioan, cînd spune că dacă ea — dragostea — „ar fi cu îmbelșugare răspîndită, atunci n-ar fi nevoie nici de legi, nici de tribunale, nici de pedepse, nici de osînde, nici de altceva de acest fel, căci dacă toți ar iubi și ar fi iubiți, nimeni n-ar mai nedreptăți pe altul cu ceva, ci și uciderile și luptele și războaiele și răpirile și furturile și, în sfîrșit, toate relele ar fi scoase dintre oameni și răul ar fi cunoscut numai din nume”.²² Cu adevărat, sub cerul senin, dulce și binefăcător al dragostei toți oamenii ar trăi frățește, în liniște și pace, iar ura, zîzaniile și războaiele nu s-ar mai cunoaște decît „din nume”, precum Sf. Ioan ne spune, dacă nu cumva ar fi scoase chiar din vocabularul oamenilor. Căci dragostea și pacea sînt adînc întrepătrunse, determinîndu-se reciproc una pe alta, după cum tot Sf. Ioan Gură de Aur ne arată zicînd: „Dacă este pace, va fi și dragoste, iar dacă este dragoste va fi și pace”.²³

*

Avînd atîtea porunci și îndemnuri stăruitoare, și, desigur, încă multe altele, pe care învățătura noastră creștină ni le pune în față, să pășim deci cu încredere, preoți și credincioși deopotrivă, în rîndurile celor care apără în mod activ pacea.

18 Omilia II la Ep. c. Ef.

19 Omilia IX la Ep. c. Ef.

20 Sf. Ioan Hrisostom: Cuvîntări la praznice împărătești, trad. de Pr. D. Fecioru, București, p. 279.

21 Omilia VII la Ep. II c. Tim.

22 Omilia XXXII la Ep. I c. Cor.

23 Omilia XXIV la Ep. c. Ef.

Fericind pe „făcătorii de pace” (Matei 5, 9), Mântuitorul Iisus Hristos „nu numai că ne oprește de la discuții (păgubitoare) și ură, ci cere ceva mai mult: El vrea să lucrăm la împăcarea celor învrăjbiți”,²⁴ lucru la care trebuie să luăm bine aminte, cunoscând și aceea că „admirația” tuturor oamenilor de bine va fi față de cei care efectiv lucrează la instaurarea deplinei păci în lume, „pentru că de bunul acesta toți se vor bucura”.²⁵

Diacon GH. PAPUC

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

²⁴ Omilia XV la Evanghelia după Matei.

²⁵ Omilia XXVII la Ep. c. Rom.

SEPTUAGINTA

Septuaginta este numirea ce se dă traducerii grecești a cărților Vechiului Testament. Septuaginta¹ este cea dintâi traducere dintr-o limbă în alta, pe care o cunoaște istoria religiilor. Acest eveniment s-a produs între anii 250—150 înaintea erei noastre. Cu toate că este vorba despre o operă grecească, totuși s-a impus în uzul vorbirii numirea latină Septuaginta,² sau scurt: LXX.

O altă numire a Septuagintei este cea de „Alexandrina”, dată de împrejurarea că ea s-a produs în orașul egiptean Alexandria, sau poate pentru că s-a întocmit pe seama celor din Alexandria. Numirea aceasta n-a intrat în uzul vorbirii precum nu s-au popularizat nici alte numiri ce i s-au dat de către unii scriitori în decursul timpului.

Cifra 70 joacă un rol important în istoria Septuagintei: 70 ar fi fost bărbații care au colaborat la realizarea acestei opere literare și tot 70 de zile ar fi durat lucrarea de traducere.

1 Cele mai de seamă studii despre Septuaginta sînt: Th. Studer, *De versionis Alexandrinae origine, historia, usu et abusu critico*, Berna 1823; Z. Frankel, *Vorstudien zur LXX*, Lipsca 1840 și 1841; C. Oikonomos, *Ἡ ἐκ τῶν Ὁ' ἐργ.* 4 vol. Atena 1844—1849; P. Lagarde, *Septuaginta Studien* 1890, 1891; A. Loisy, *Histoire critique du texte et les versions de la Bible...*, Paris 1893; E. Klostermann, *Analecta zur Septuaginta*, Lipsca 1895; I. Korsunski, *Traducerea Septuagintei*, 2 vol. (în l. rusă) 1898; E. Nestle, *Septuaginta Studien* I 1886, II 1896, III 1899, IV 1903, V 1907; B. Swete, *An introduction to the Old Testament in greek*, Cambridge 1900; A. Rahlfs, *Septuaginta Studien* I 1904, II 1907, III 1911; Simeon Popescu, *Septuaginta și textul eвреesc al Vechiului Testament în Biserica Ortodoxă*, București 1908. R. Öttinger, *A Handbook to the Septuagint* 1920; Hermann și Baumgärtel, *Beiträge zur Wissenschaft vom Alt. und Neu. Testament*, Lipsca an 30, 1923, p. 39—80; I. P. Brașiotis, *Studii despre Septuaginta*, Atena 1926 și 1929; H. Meecham, *The oldest version of the Bible* 1932; Wutz, *Die Transkriptionen von der Septuaginta bis zum Hieronymus*, *Beiträge zur Wissensch. v. A. u. N. Testament* 34, Lipsca 1934; Bertram, *Zur Septuaginta Forschung* I, II, *Theol. Rundschau, Neue Folge*, 3 Tübingen 1933, p. 283—296. I. L. Leeligmann, *The Septuagint version of Isaiah...* Leiden 1948; C. A. Muses, *The Septuagint Bible*, Colorado 1954 (cu un studiu introductiv în 26 p.); G. Gerleman, *Synoptic Studies in the Septuagint Pentateuch*, London 1955.

2 Numeral cardinal format din septum și aginta=șaptezeci.

Despre originea Septuagintei ne informează așa-numita Epistolă a lui Aristeia.³ Acesta e un nume rar. Il purta un scriitor cu lucrări de caracter istoric, pe care-l menționează mulți dintre autorii vechi, precum istoricul Iosif Flaviu,⁴ Iustin Filozoful,⁵ Irineu,⁶ Clement din Alexandria,⁷ Eusebiu al Cesareei,⁸ Ambrozie,⁹ Ciril al Ierusalimului,¹⁰ Teodoret,¹¹ Ieronim,¹² Augustin¹³ ș.a.

E greu de precizat cu certitudine caracterul istoric al Epistolei lui Aristeia. Doar din analiza ei am putea trage anumite concluzii valabile în legătură cu autenticitatea și caracterul istoric al ei.

Epistola lui Aristeia este destul de extinsă. Avînd în vedere lungimea ei, am putea-o considera un tratat sau un raport detaliat într-o problemă importantă a epocii. Ea conține material privind originea Septuagintei, dar și alte informații caracteristice vremii, de aceea vom examina cîteva aspecte din acest document literar al antichității.

În introducerea Epistolei sale, folosind vorbirea directă, Aristeia se adresează lui Filocrate, informîndu-l că ar avea material interesant în legătură cu o misiune a sa la Ierusalim. Filocrate e numit aici „iubitor de noutăți”, „rîvnitor în ale științei”¹⁴ și om „bucuros de progres”.¹⁵ În privința aceasta, Aristeia este nu numai frate de sînge cu Filocrate, ci și frate de idei cu acela. Rîvna după mai bine și realizarea binelui în viața culturală o considera Aristeia mare lucru: „Nu pot banii atîta cît poate cultura”.¹⁶ În Epistola sa, Aristeia informează că Dimitrie Falereu, bibliotecarul șef al faraonului, a obținut mari sume de bani, pen-

3 Cf. Bickermann, Zur Datierung des Pseudo Aristeas, în: Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft an 29, 1930, p. 280—298. Tramontano, La lettera di Aristeia a Filocrate, Napoli 1931.

4 Cf. Flaviu, Ant. cartea XII-a. c. 2, art. 2.

5 Dialog. cum Tryphone 71, 1 MPG, tom. 6, col. 376.

6 Contra haereses 3, 21, n. 3—4, MPL 7, 942.

7 Stromata 1, 22 MPG 8, 889.

8 Praep. evangh. 8, 1—5, MPG 21, 588.

9 L. Dennefeld, Histoire des livres de l'Ancien Testament, Paris 1929, p. 94.

10 Dennefeld, o. c., 94.

11 Idem, ibidem, 94.

12 Praef. im. Pent. MPL 28, 150.

13 De civitate Dei, 18, 43 MPL 41, 604.

14 E. Kautzsch, Die Apokriphen und pseudoepigraphen des Alten Testaments, Tübingen 1900 II, p. 5.

15 Idem, ibidem, p. 5.

16 Epistola e străbătută de idei umanistice: „Nu e drept și cinstit lucru să se traducă legea sfîntă a unui popor atîta vreme cît zac în robie atîta amar de oameni, dintre iudei”. Adresîndu-se regelui îi zice: „Slobozește-i, pentru că acela care a dat legea cea sfîntă ți-a dat și domnia ta, pentru că Dumnezeu este unul și același... dă lumii dovadă de mărinimie și eliberează pe cei ținuți în robie...” (o. c., p. 6).

tru procurarea de cărți. Prin cumpărare și multiplicare de manuscrise el a sporit numărul lor la 200.000 exemplare. Mărirea bibliotecii trebuie să continue și mai ales nu putea lipsi din ea Legea Veche. Lăsându-se convins de către oamenii săi, regele Ptolomeu II Filadelful (285—246 î.Hr.) scrie la Ierusalim marelui preot: „În țara mea au pătruns din cele mai îndepărtate vremi mulți iudei; unii au fost aduși captivi în urma războaielor, alții au venit de bună voie. Pentru a arăta îndurare, am eliberat mai mult de 100.000 din ei. Cei care se găsesc în slujbe și care doresc să rămână o pot face. Pentru a arăta acestora și tuturor iudeilor din lume prețuirea mea, am hotărât ca Legea voastră, scrisă în limba ebraică, să fie tradusă în grecește, pentruca și această scriere să se găsească între cărțile bibliotecii mele. Tu vei face bine dacă vei alege cîte 6 bărbați din fiecare trib, cunoscători ai Legii și destoinici traducători. În cauza aceasta am încredințat o misiune specială lui Aristeu și Andrei, doi bărbați cu mare vază la mine...”¹⁷

La această scrisoare răspunde îndată, în termeni curtenitori, Eleazar, marele preot din Ierusalim. El își exprimă bucuria că regele are un „plan atît de măreț”¹⁸ și îi trimite cărturarii solicitati.

În scrisoarea sa, Eleazar înșiră numele și tribul celor 72 trimiși în Egipt. Triburile nu poartă numirile proprii, ci tribul întâi, al doilea ... al doisprezecelea. Numele bărbaților sînt cele obișnuite și întîlnite la vechii evrei: Iosif, Zaharia, Ezechia, Iuda, Simeon, Samuel, Isac, Iacob, Sedechia, Avraam, Daniil, Ieremia etc. Cîțiva poartă nume grecesc: Teodosios, Teodotos, Teofilos, Dcsitheos.

După descrierea darurilor pe care și le fac reciproc Ptolomeu și Eleazar, a geografiei fizice a Palestinei și a templului cu serviciile îndeplinite acolo, se trece la istoria traducerii Vechiului Testament.

Autorul constată că Eleazar a ales bărbați destoinici și cunoscători de limbi, care au putut înlătura greutatea unei lucrări de genul acesta. În decursul lucrării, traducătorii s-au consultat adesea. Încîntat de aceștia, regele exclamă plin de bucurie: „Vă mulțumesc, vouă și celor care v-au trimis, dar mai ales lui Dumnezeu, ale cărui sînt învățăturile acestea... Ziua sosirii voastre

¹⁷ Kautzsch, o. c. 8.

¹⁸ Idem, ibidem 10 urm.

în Egipt o consider un mare eveniment și va fi obiect de prăznuire cît timp voi trăi eu”.¹⁹

Traducerea s-a făcut în insula Faros, despărțită de orașul Alexandria doar de o limbă de pămînt. Intr-acolo au fost conduși de un demnitar regal și așezați într-o clădire proprie muncii intelectuale și prevăzuți cu toate cele necesare lucrării ce aveau de îndeplinit. Ei au lucrat individual; se întâlneau însă din cînd în cînd pentru a compara traducерile. Scrisoarea spune că erau atît de buni cunoscători de limbi încît traducerea unora se potrivea exact cu a celorlalți. Ei au lucrat cîte 9 ore zilnic. Se prezentau în fiecare zi regelui pentru a raporta, își spălau mîinile în apa mării, se rugau și apoi purcedeau la muncă. Traducerea s-a isprăvit în 72 de zile, ca și cînd așa ar fi fost intenția.²⁰ După ce s-a isprăvit lucrarea, a fost convocată adunarea comunității iudeilor la locul de activitate a celor 72 și luînd cunoștință de noul text al Vechiului Testament, l-au acceptat ca bun, „frumos, precis și fidel”²¹ și — după obiceiul lor — rostiră blestem asupra celui care ar cuteza, în viitor, să schimbe ceva din textul traducerii, adăugînd sau eliminînd.²²

După aceasta au prezentat regelui textul, din care au lăsat să i se citească. El nu se putea mira îndeajuns de spiritul înalt al Legii. Manuscrisul a fost apoi așezat cu mare ceremonie în bibliotecă, pentru a se păstra într-un loc de mare cinste”.²³

Traducătorii au fost sloboziți acasă după ce au fost dăruiți cu daruri de mare preț. Li s-a mai pus în vedere că dacă vreunul din cei 72 de ostenitori ar dori să rămînă sau să revină în Egipt, e liber a o face și va fi bine primit, căci „eu (regele) sînt mai bucuros să împart din bogățiile mele cu niște oameni înțelepți decît a le risipi pe deșertăciuni”.²⁴

Ca orice epistolă, așa și cea a lui Aristeu, are a încheiere, cu referire la cele de mai înainte. În ea, autorul afirmă că Filocrate, fratele său, e mai bucuros de realizarea acestei traduceri decît de o mulțime de cărți ce conțin fabule: „Dacă iubești citirea și studierea cărților traduse ... să aibi parte de bună răsplată în viață”.²⁵

19 Idem, 19.

20 Idem, ibidem 30.

21 Kautzsch o. c. 30.

22 Idem, ibidem 30.

23 Idem, ibidem 31.

24 Același 31.

25 Idem, ibidem 31.

Aceasta ar fi, după Aristeu, originea Septuagintei, numire referită la început numai la Pentateuh, dar atribuită cu timpul întreg Vechiului Testament. Cu toate că Epistola lui Aristeu este considerată scriere apocrifă, totuși ea conține un sîmbure de adevăr. Varietatea modului de traducere, cînd liberă cînd literară,²⁶ dovedește o colaborare numeroasă. Ea atestă existența textului grecesc al Vechiului Testament încă înainte de era noastră. După cum rezultă din Prologul cărții lui Iisus fiul lui Sirah, către sfîrșitul sec. II al epocii vechi existau, dacă nu toate, cel puțin principalele părți din Vechiul Testament gata traduse.²⁷ Aristobul, filozof grec din sec. II î.Hr., o cunoaște, ca și Filo și Iosif Flaviu,²⁸ Iustin, Irineu, Clement,²⁹ Origen, Chiril, Ambrozie, fer. Ieronim, fer. Augustin.³⁰

Fapt e că în Egipt au emigrat mulți evrei,³¹ mai ales în urma prăbușirii statului iudeu (586), dar și mai înainte, de cînd cu căderea regatului nordic (722 î.Hr.). Această realitate ne îndreptățește să facem o corectură pe marginea Epistolei, în ce privește motivul traducerii. Filocărturăria egipteană trebuie îmbinată cu necesitatea credincioșilor evrei din Egipt de a-și avea cărțile sfinte într-o limbă înțeleasă de ei. În epoca aceea, limba ebraică a Vechiului Testament încetase a mai fi grai viu. Limbă vorbită de toți devenise cea greacă, mai ales pentru iudeii care favorizați de Alexandru cel Mare, „s-au înmulțit simțitor în Alexandria, au format acolo un centru al lor, alături de cel palestinian, și au ajuns să aibă și un conducător al lor propriu”.³²

Limba Septuagintei este greaca vorbită, Κοινή, nu cea clasică, cea a învățaților, ci dialectul grec alexandrin vorbit în Egipt. Limba aceasta se deosebește de greaca clasică din punct de vedere gramatical, prin unele forme ale declinării și ale conjugării, în privința lexicului, prin formarea de termeni noi și prin înțelesul cu totul nou pe care-l iau unii termeni vechi.³³

26 Cf. Gen. 10, 14 (filistenii) cu Jud. 14, 1 etc. (streini); Is. 2, 2—4 cu Mih. 4, 1—3; Is. 36 cu II Reg. 18, 8.

27 Cartea Înțelepciunii... are un Prolog în care nepotul autorului afirmă că Înțelepciunea lui Sirah a fost scrisă în limba ebraică, dar el a tradus-o în limba greacă. Autorul cărții a trăit în sec. II a.Hr.

28 P. Cornely Merk. Manuel d'Introduction trad. franc. după ed. 9-a latină, de Ph. Mazoyer, Paris 1928, p. 181.

29 Clement Alexandrinul, Stromata I, 22 MPG 8, 893 și Eusebie, Praep. Evangh. 13, 12 MPG, tom. 21, col. 1097.

30 Cornely, o. c. 183. Se pare că cel dintîi scriitor bisericesc care a contestat autenticitatea Epistolei a fost fer. Ieronim în prologul la Pent. MPL 28, 150. El va fi determinat spre această atitudine faptele miraculoase relatate acolo, ficțiunile, deasa întrebuintare a simbolismului numeric, erorile.

31 După cum constată profetul Ieremia (43, 1—7).

32 I. Popescu-Mălăești, Scurtă Introducere în c. V, T. tom. I, Buc. 1933, p. 67.

33 Dennefeld, o. c. 92.

† NICOLAE

**Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe
Române de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al credincioșilor
ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș.**

*Iubitului cler și dreptcredincioșilor noștri creștini:
Har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos.*

„Inviind Iisus din mormânt, precum a
zis mai înainte, ne-a dăruit nouă viață
veșnică și mare milă“.

(Din Catavasiile Paștilor)

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

H R I S T O S A Î N V I A T !

Iubiții mei fii sufletești,

„Răsărit-a primăvara, veniți să ne desfătăm; strălucit-a în-
vierea lui Hristos, veniți să ne veselim”. Câmpiile și livezile și-au
întins din nou covorul lor de iarbă fragedă, codrii sînt pe cale
de-a se îmbrăca în haină primenită, iar pomii grădinilor ne zîm-
besc sărbătorește, cu podoaba lor de floare dătătoare de roadă.

Bucuria cu care întîmpinăm frumusețile firii trezite la nouă
viață este covîrșită de-o altă bucurie. Aceasta a pus stăpînire
pe sufletele noastre astăzi, pînă nici nu s-a revărsat de ziuă, cînd
clopotele bisericii au tras de „dumnezeiasca strajă”, chemîn-
du-ne la rugăciune deobște. Bucuria aceasta ne mîngîie și ne în-
suflețește pe toți. Ea dă glas simțirii noastre — pe care am cu-
rățit-o străbătînd în înfrînare calea Postului celui Mare — fă-
cînd-o să se reverse lin și întăritor în cîntarea de biruință: „*Hris-
tos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din
mormînturi viață dăruindu-le!*”

Asemuind primăvăraticele frumuseți ale firii cu frumusețile
duhovnicești ale praznicului Invierii Domnului, cu drept cuvînt
ni se pare, dragii mei, că acestea sporesc pe cele din urmă.

Aceasta ar fi, după Aristeia, originea Septuagintei, numire referită la început numai la Pentateuh, dar atribuită cu timpul întreg Vechiului Testament. Cu toate că Epistola lui Aristeia este considerată scriere apocrifă, totuși ea conține un simbul de adevăr. Varietatea modului de traducere, când liberă când literară,²⁶ dovedește o colaborare numeroasă. Ea atestă existența textului grecesc al Vechiului Testament încă înainte de era noastră. După cum rezultă din Prologul cărții lui Iisus fiul lui Sirah, către sfârșitul sec. II al epocii vechi existau, dacă nu toate, cel puțin principalele părți din Vechiul Testament gata traduse.²⁷ Aristobul, filozof grec din sec. II î.Hr., o cunoaște, ca și Filo și Iosif Flaviu,²⁸ Iustin, Irineu, Clement,²⁹ Origen, Chiril, Ambrozie, fer. Ieronim, fer. Augustin.³⁰

Fapt e că în Egipt au emigrat mulți evrei,³¹ mai ales în urma prăbușirii statului iudeu (586), dar și mai înainte, de când cu căderea regatului nordic (722 î.Hr.). Această realitate ne îndreptățește să facem o corectură pe marginea Epistolei, în ce privește motivul traducerii. Filocărturăria egipteană trebuie îmbinată cu necesitatea credincioșilor evrei din Egipt de a-și avea cărțile sfinte într-o limbă înțeleasă de ei. În epoca aceea, limba ebraică a Vechiului Testament încetase a mai fi grai viu. Limbă vorbită de toți devenise cea greacă, mai ales pentru iudeii care favorizați de Alexandru cel Mare, „s-au înmulțit simțitor în Alexandria, au format acolo un centru al lor, alături de cel palestinian, și au ajuns să aibă și un conducător al lor propriu”.³²

Limba Septuagintei este greaca vorbită, Κοινή, nu cea clasică, cea a învățaților, ci dialectul grec alexandrin vorbit în Egipt. Limba aceasta se deosebește de greaca clasică din punct de vedere gramatical; prin unele forme ale declinării și ale conjugării, în privința lexicului, prin formarea de termeni noi și prin înțelesul cu totul nou pe care-l iau unii termeni vechi.³³

26 Cf. Gen. 10, 14 (filistenii) cu Jud. 14, 1 etc. (streini); Is. 2, 2—4 cu Mih. 4, 1—3; Is. 36 cu II Reg. 18, 8.

27 Cartea Înțelepciunii... are un Prolog în care nepotul autorului afirmă că Înțelepciunea lui Sirah a fost scrisă în limba ebraică, dar el a tradus-o în limba greacă. Autorul cărții a trăit în sec. II a.Hr.

28 P. Cornely, Merk, Manuel d'Introduction, trad. franc. după ed. 9-a latină, de Ph. Mazoyer, Paris 1928, p. 181.

29 Clement Alexandrinul, Stromata I, 22 MPG 8, 893 și Eusebie, Praep. Evangh. 13, 12 MPG, tom. 21, col. 1097.

30 Cornely, o. c. 183. Se pare că cel dintâi scriitor bisericesc care a contestat autenticitatea Epistolei a fost fer. Ieronim în prologul la Pent. MPL 28, 150. II va fi determinat spre această atitudine faptele miraculoase relatate acolo, ficțiunile, deosebită întrebuintare a simbolismului numeric, erorile.

31 După cum constată profetul Ieremia (43, 1—7).

32 I. Popescu-Mălăești, Scurtă Introducere în c. V. T., tom. I, Buc. 1933, p. 67.

33 Denefeld, o. c. 92.

În ce privește ordinea traducerii, ea este cam următoarea: s-a tradus mai întâi Pentateuhul, apoi rînd pe rînd celelalte. P. Joüon, care a studiat vreme îndelungată textul Cîntării Cîntărilor, constată că această carte s-a tradus mai pe urmă, dar nu se poate preciza data. Traducerea e în general reușită. Septuaginta are 9 pasagii în plus față de textul ebraic și nici unul mai puțin. În cele mai multe cazuri trebuie preferat textul Septuagintei.³⁴

În ce privește calitatea, Pentateuhul e bine tradus. Trebuie menționată „eleganța limbii grecești”.³⁵ Cărțile istorice și profeții se bucură de același avantaj. Excepție face doar profetul Daniil. Mai puțin reușită este cartea Iov, care fiind scrisă în poezie prezintă unele dificultăți. Același lucru se poate spune despre Ecclesiast. Alături de Pentateuh, Psaltirea oferă cel mai mult material pentru cultul sinagoga, de aceea cei 70 s-au străduit să redea cu multă grijă textul acestei cărți. De-altcun, calitatea traducerii nu se poate judeca după textul de azi al Septuagintei, căci Origen afirma că deosebiri între manuscrisele Septuagintei erau mari în timpul său.

Cu toată imperfecțiunea, traducerea Septuagintei e în general uniformă și trebuie considerată o operă de mare valoare.³⁶

Venerația față de cuvîntul sfînt i-a făcut pe traducători să îndulcească expresiile care uneori li se păreau prea aspre.³⁷

Pentru înțelegerea mai justă a textului, traducătorii intercalează termeni lămuritori. De exemplu: calificativul „și s-a făcut seară”, care în textul evreesc apare la Gen. 1, 7, în Septuaginta e la Gen. 1, 6. Locul din Septuaginta e mai firesc și mai de așteptat. Gen. 9, 22 („și Ham văzu și vesti pe frații săi”) e redat în Septuaginta mai amplu (în cuvintele: „Ham văzu și cînd a ieșit afară a vestit pe frații săi”). Textul din urmă devine mai clar. Gen. 25, 22: „dacă așa”, se redă în Septuaginta cu: „dacă așa trebuie să mi se întîmple”; 40, 16 „și eu (mă aflu) în vis” devine „și eu văzui în vis”.

De multe ori Septuaginta aduce contribuții prețioase la lămurirea textului. Astfel în Gen. 3, 15 traduce pe „hu” care în Pentateuh e de obicei pronume de gen comun („el și ea”) cu *αὐτός*, acela, dovadă că Septuaginta s-a gîndit la un bărbat al viitorului și nu la o femeie, cum greșit redă Vulgata cu „ipsa”. Dacă s-ar fi gîndit la o femeie, ar fi trebuit să traducă *αὐτή*.

34 Joüon, *Cantique des Cantiques* 117,

35 Cornely, o. c. 182.

36 Dennefeld, o. c. 97.

37 Idem, 97,

Multă înțelepciune dovedește modul cum redă Septuaginta pe enigmaticul „Șiloh” din Gen. 49, 10 cu *ὁ ἀποκεῖται* „acela căruia i se cuvine (domnia)”, pentru că consideră pe „Șiloh” compus din „șin” (ș), „așer” și „lo”. Această deducere este în armonie cu textul. În traducerea cuvîntului „șeol”, Septuaginta anticipează oarecum doctrina ortodoxă, căci îl traduce cu „iad”.

Pe „Șeba” din Ps. (ebr) 72, 10 îl traduce corect cu *τῇ ἀρράβων* („pămîntul arabilor”). Din Isaia 55, 1 șterge expresia „mergeți și cumpărați”, care e de fapt o repetare de prisos. Singularul „darko” din Is. 55, 7 e mai bine redat cu pluralul „căile mele”. Ps. 22, 17 „chaari iadai veraglai” Septuaginta l-a tradus cu: „mîinile și picioarele mele le-au străpuns”. Acest înțeles l-a dat textului Septuaginta, care a citit „choaru” și nu „chaari” și astfel avem unicul text în Vechiul Testament în care se amintesc ranele picioarelor lui Mesia.³⁸

De asemenea trebuie preferată Septuaginta și în ce privește textul Ps. 110, 3 (Sept. 109, 4): „Din pîntece mai înainte de luceafăr te-am născut”.³⁹

În ce privește cărțile I și II Samuil (I—II Imp.) textul Septuagintei presupune la bază unul ebraic, mult preferabil celui masoretic de azi. Se vede cît de colo ce servicii importante aduce LXX pentru reconstituirea textului original.⁴⁰

În ce privește Ieremia, Septuaginta suprimă adesea versuri care se repetă fără rost. Așa: 8, 10—12; 17, 3; 30, 10; 33, 15; 39, 4—10. Această sistematizare a materialului e justificată. Ea dă o oarecare preferință textului grecesc.

Textul cărții lui Ezechiel e păstrat într-o stare destul de defectuoasă. Septuaginta este cel mai important mijloc de verificare a lui. Unde este mai rezumativ textul Septuagintei, e de presupus că plusul ebraic e un adaos ulterior. De obicei a fost vreo notă marginală, care cu timpul a fost introdusă în interiorul textului.⁴¹

În Daniil 7, 13 este bătătoare la ochi deosebirea între Septuaginta și textul original în ce privește prepoziția „im”. Această prepoziție înseamnă „cu”. Septuaginta traduce cu *ἐν* care înseamnă „pe” (adică pe norii cerului). Numai Dumnezeu umblă pe norii cerului (cf. Is. 14, 4) și iată că Septuaginta aduce cu

38 V. Tarnavski, *Introducere...* 1928, 113.

39 Idem, 113.

40 P. Dhorme, *Les livres de Samuel*, Paris 1910, p. 2.

41 Dr. P. Heinisch, *Das Buch Ezechiel*, Bonn 1923, p. 20.

sine o tradiție foarte veche despre divinitatea aceluia pe care Daniil îl numește „Fiul Omului”.⁴²

În textul original autorul Plîngerilor nu se numește. În Septuaginta se află la începutul acestei cărți cuvintele: „Și a fost după ce s-a robît Israil și Ierusalimul s-a pustiit, șezut-a Ieremia plîngînd și a plîns plîngerea aceasta despre Ierusalim”.⁴³

În ce privește Eclesiastul, Septuaginta menține ordinea cuvintelor ebraice atît de bine încît s-ar putea imprima textul grecesc alături de cel evreiesc ca un exemplu de traducere fidelă.⁴⁴ Se înțelege, sînt și cazuri cînd textul grecesc diferă de cel ebraic. Podeschard înșiră 40 de asemenea texte. Uneori, cei 70 au introdus glose și oarecare corecturi care pare să fi fost inspirate de motive teologice (Eccl. 3, 16; 4, 17; 11, 9).⁴⁵

Psalmul 103 nu are o indicație privitoare la autor. LXX îl atribuie lui David și astfel confirmă o tradiție pe care o indică cuprinsul și tonul poeziei. Tot aceasta este și în Ps. 90.⁴⁶

Psalmul 144, care e alfabetic, nu are litera „nun” în versul respectiv al textului ebraic. Septuaginta l-a adăos în textul ei grecesc. „Nun” e autentic, căci se află și în traducerea siriacă, arabă, Vulgata, la Ieronim, etc.⁴⁷

Traducătorul cărții Iov a fost cam elenist, căci a tradus în așa fel încît să poată fi mai accesibil textul unui cît mai larg cerc de cititori. Unele texte (b.o. 4, 2; 31, 31) trădează influența cultului păgîno-grec. El introduce în text hadesul grecesc (33, 22). În loc de o traducere verbală, întîlnim în cartea Iov mai multă parafrază sau o lămurire (1, 22; 2, 2; 3, 16; 5, 18; 6, 5—7; 7, 9; 8, 21; 9, 23; 10, 14; 11, 2; 12, 24; 14, 17; 16, 6; 17, 15; 18, 2; 20, 15; 21, 17; 22, 25; 23, 7; 24, 6; 26, 2; 27, 3; 28, 24; 29, 6; 30, 19; 31, 14; 32, 21; 33, 25; 34, 12; 37, 7; 38, 30; 39, 26; 41, 17; 42, 3).

Pentru a obține un text lămurit, traducătorul își îngăduie unele adaosuri. Aceasta o dovedesc b.o. următoarele texte: 1, 1; 2, 6; 4, 16; 5, 4; 6, 15; 7, 16; 8, 12; 9, 22; 11, 19; 12, 17; 13, 6; 15, 22; 16, 18; 20, 5; 23, 6; 29, 12; 31, 26; 32, 2; 33, 5; 34, 15; 38, 17; 41, 29; 42, 5 etc.⁴⁸

42 N. Neaga, Hristos în Vechiul Testament, Sibiu 1944, p. 98.

43 Idem, Plîngerile, Sibiu 1933, 30.

44 Podeschard, L'Ecclesiaste, Paris 1912, 293.

45 Idem, ibidem 203—206.

46 I. Olariu, Cartea Psalmilor, Caransebeș, p. 5.

47 Idem, ibidem, p. 139.

48 Dhorme, o. c., CLVII,

Septuaginta creează termeni. Cuvîntul „Eden” din Gen. 2, 8 îl traduce cu „Paradis”, pe „Maşiah” cu „Hristos”, tetragramul ebraic I H V H îl traduce totdeauna cu *Κύριος*, „Domnul”.

Septuaginta s-a bucurat de multă autoritate la vechii evrei. Aceştia aveau atîta admiraţie faţă de ea încît au instituit o zi de sărbătoare anuală în amintirea originii Septuagintei, „spre a mulţumi lui Dumnezeu pentru această mare binefacere”.⁴⁹

Între evrei, ea a menţinut unitatea de credinţă. Cu timpul, ei s-au înstrăinat de Septuaginta, mai ales după ce în discuţiile lor cu creştinii, aceştia se întemeiau pe textul Septuagintei. În afară de aceea, în sec. II d. Hr., s-a creat o direcţie nouă între iudei, prin renumitul lor Akiba. Devine hotărîtoare direcţia literală, care pune mare preţ pe orice cuvînt din text, ca şi pe cea mai neînsemnată relaţie dintre singuriţii termeni. Astfel nota acuzativului „et”, dinaintea cuvintelor „haşşamaim” şi „haareţ”, se traduce prin „cu” şi trage concluzia că Dumnezeu, deodată cu cerul şi pămîntul, a creat altele, anume, deodată cu cerul a creat soarele, luna şi stelele, iar deodată cu pămîntul a creat flora şi grădina Edenului.

Se înţelege că o astfel de atitudine faţă de fiecare particulă a textului nu se mai potrivea cu traducerea uneori atît de liberă a Septuagintei. De aceea evreimea îşi alcătuieste alte traduceri greceşti la textul Vechiului Testament, cum este cea a lui Achila, şi apoi a lui Teodotion şi Simmah, din acelaşi secol (II d.Hr.).

Dar importanţa ei constă mai ales în faptul că traducerea Septuagintei reprezintă textul ebraic al Vechiului Testament dintr-un stadiu mult anterior celui masoretic, încît are o însemnătate considerabilă pentru reconstituirea textului cărţilor Vechiului Testament.⁵⁰

Creştinii au preluat Septuaginta ca text oficial al lor şi-l considerau de la început Scriptură Sfîntă. Septuaginta a fost folosită atît de către credincioşii Noului Testament,⁵¹ cît şi de către Sfinţii Părinţi care au cunoscut Vechiul Testament ebraic numai prin mijlocirea Septuagintei.

49 V. Tarnavski, *Introducere*, p. 113.

50 E. Mangenot, *Septuaginte*, *Dictionnaire de la Bible* 5, 2 col. 1623.

51 De ex.: Sf. Evanghelist Matei citează numai de 4 ori după textul ebraic al V. Testament, în schimb de peste 40 de ori după Septuaginta (cf. N. Ciudin, *Analiza citaţiunilor V. T. din Ev. Sf. Matei*, studiu după textul ebraic şi LXX, Bucureşti 1942, p. 48—50). Limba Septuagintei, fiind cea vulgară, textul ei poate să ajute pentru a lămurii sensul multor texte neotestamentare. Pentru N. Testament Septuaginta este importantă şi în ce priveşte stilul cărţilor (cf. Mangenot, *o. c.*, col. 1623)... Din Evrei 8, 8 rezultă că Sf. Pavel urmează textul Septuagintei atunci cînd el se deosebeşte de cel evreesc.

La început, Septuaginta a îndeplinit și un rol misionar. Acolo unde existau cunoscători ai Vechiului Testament (grecesc) era mai ușor a-i converti la creștinism, încît din acest punct de vedere Septuaginta a avut un rol important.

Septuaginta a servit ca text de bază la traducerea Vechiului Testament în diferite limbi, la dezvoltarea literaturii teologice și la întocmirea cultului creștin.

Prin deasa ei întrebuintare, s-au strecurat în textul Septuagintei erori. Aceste erori au produs nedumeriri în sufletul creștinilor. La acestea se adaugă deosebirea ce există între textul grec și cel ebraic în ce privește cartea profetului Ieremia.

Spre a stabili textul Septuagintei așa cum a ieșit din mîna traducătorilor, Origen se angajează la un studiu serios în monumentală sa lucrare Exapla. Acest mare învățat al epocii sale își procură toate textele grecești existente la Vechiul Testament, se așează în orașul Cezareea Palestinei și se apucă de lucru. În studiul său de critică biblică se folosește de șase texte, de unde îi și vine numirea de Exapla. Textul de bază este cel ebraic, în coloana a doua așează textul ebraic în transcriere, în a treia textul lui Achila, în a patra pe al lui Simah, în a cincia al Septuagintei, în a șasea textul grecesc al lui Teodotion.

În decursul lucrării el a mai adăugat două coloane grecești: a șaptea (eptapla) și a opta (octapla). Autorii traducerilor care formează aceste două coloane nu sînt cunoscuți. Origen face un studiu critic asupra textului și prin comparația între Septuaginta și textul ebraic, ca și prin comparație cu celelalte texte, se silește să reconstituie textul Septuagintei.

Munca întreprinsă de Origen dovedește erudiție profundă și un zel extraordinar. Lucrul a durat cel puțin 20 de ani,⁵² și cuprinde 50 de volume mari.

Pentru a o face accesibilă, a pregătit și o ediție prescurtată, numită „Tetrapla” pentru că cuprindea numai 4 coloane.⁵³

Pagubă mare, însă, că lucrarea lui Origen a fost nimicită în anul 638 d.Hr., cînd arabii au cucerit Cezareea Palestinei unde era păstrată lucrarea în biblioteca lui Pamfil.

O revizuire a Septuagintei pe baza textului ebraic întreprinde Teodotion. El menține mulți termeni ebraici, mai ales pe

⁵² Dennefeld, o. c. 100. Trad. arabă a Ecl. conținută în Poliglota din Paris (1630) și Londra (1650), depind de LXX (Podechard, L'Ecclesiaste, Paris 1912, 212), Tot așa Cîntarea Cîntărilor urmează întocmai textul Septuagintei (Ioûon, Cînt. Cînt. 117).

⁵³ Brașiotis, Isagogi 1936, p. 586. Dennefeld, o. c. 96.

cei din domeniul arheologiei și al istoriei naturale.⁵⁴ Astfel, de exemplu, nu traduce pe azazel (Lev. 16, 20), saatez (Lev. 19, 19), tanin (Is. 43, 20), terafim (I Sam. 19, 13).

Traducerea lui Teodotion conține, pe lângă cărțile canonice, și adaosul la cartea Iov, adaosul la Daniil și cartea Baruh. În Biserica din Răsărit această lucrare s-a bucurat de multă autoritate și e preferată în unele privințe, b.o. în ce privește cărțile Daniil și Esdra-Neemia. Din ea — în afară de Daniil, intrată în Septuaginta în locul textului celor 70 — ni s-au păstrat numai fragmente.

În sec. III—IV Lucian, întemeitorul școlii exegetice de la Antiohia († 312 d.Hr.), revizui Septuaginta. El a urmărit un scop practic și unul științific, cum era cazul lui Origen, de aceea s-a răspândit ușor „din Antiohia pînă-n Constantinopol”.⁵⁵

În secolul IV Pamfil din Cezareea Palestinei, unde întemeie o școală biblică și o bibliotecă, face încercarea de a pune pe primul plan Septuaginta și opera lui Origen. Abia prin Pamfil textul Septuagintei origeniene, care pînă atunci stătea uitat în opera uriașă a Exaplei și Tetraplei, se răspîndi din nou. Pe la 400 d.Hr. Septuaginta lui Origen a ajuns preponderentă în Palestina.⁵⁶

Despre o revizuire a Septuagintei întreprinsă de Isichie († 311) se știe încă prea puțin. Ea s-a impus pe la 400 d.Hr. în Egipt.

Biserica Ortodoxă îngăduie traducerea Sfintei Scripturi în limbile naționale. Text autentic al Vechiului Testament Biserica Ortodoxă îl consideră pe cel grecesc al Septuagintei. În Rusia s-au făcut multe traduceri după LXX, în toate limbile vorbite acolo.⁵⁷

Pînă la inventarea tiparului răspîndirea textului sfînt se făcea prin manuscrise. Numărul manuscriselor Septuagintei este mare. Cele mai multe care ni s-au păstrat, sînt numai fragmente la Vechiul Testament. Puține conțin Vechiul Testament întreg. Iată cele mai renumite manuscrise la Septuaginta:

1. — Codicele Vatican (Codex Vaticanus), numit așa pentru că aparține bibliotecii din Vatican (Roma). El se notează de învățați cu litera B (spre deosebire de Codicele Alexandrin, care

⁵⁴ Dennefeld, o. c. 97; Tarnavski, o. c. 117.

⁵⁵ A. Rahlfs, Septuaginta, p. XIII.

⁵⁶ Idem, ibidem, XIV.

⁵⁷ H. Andrusos, Simbolica, p. 121.

se notează cu A). Codicele cuprinde întreg Vechiul Testament. El constă din 760 file (dintre care 617 conțin V. Testament). Este cel mai vechi codice manuscris la V. Testament. A fost scris la Alexandria, pe la jumătatea secolului IV. El redă un text origenian. Textul acestui manuscris a fost tipărit pentru întâia oară în anul 1587, de Papa Sixt V. Ulterior s-a publicat în mai multe rînduri și în ediții fotocopice.

2. — Codicele Alexandrin, notat de către teologi cu litera A. El cuprinde Vechiul Testament întreg, în 639 file (restul pînă la 773 e Noul Testament). El datează din sec. IV. Se numește „alexandrin” după locul unde se păstra. Patriarhul Ciril Lucaris aducîndu-l în 1628 din Alexandria (unde a fost patriarh înainte de a fi la Constantinopol) l-a donat regelui Carol I al Angliei și astfel a ajuns în biblioteca din Londra. O ediție facsimilată a codicelui a publicat G. Baber (în Londra, 1816—1828).

3. — Codicele Sinaitic, numit așa după mănăstirea Sf. Ecatrina de la muntele Sinai, unde a fost descoperit de Tischendorf, pe la mijlocul veacului trecut. El se află în Londra, iar parte în Lipsca, unde a fost adus de Tischendorf. A fost scris în sec. IV. Se notează de către învățați cu litera Alef.

4. — Codicele Parisian numit și codicele Sf. Efrem. Se numește „parisian” după locul unde se află azi (Paris). Se mai numește „al lui Efrem”, pentru că pe marginea lui sînt însemnări din lucrările lui Efrem Sirul. Datează din sec. V. El cuprinde numai fragmente din Vechiul Testament.

5. — Codicele Coislinian. Acesta e din sec. IV—V. Cuprinde primele 8 cărți ale Vechiului Testament. Se află la Paris.

6. — Codicele Cottonian. Cuprinde părți din Geneză. E din sec. V—VI. Se află la Londra.

7. — Codicele Marchalian. Cuprinde cărțile profeților. E din sec. VI. Se află la Roma.

8. — Codicele Venețian. Acesta se numește așa după locul unde se află. Datează din sec. VIII—IX.

Dintre edițiile tipărite, cea mai veche este cea din Poliglota din Alcalá (Spania) (1513—1517), Poliglota din Anvers (1569—1572), Poliglota din Heidelberg (1586), Poliglota din Paris (1625—1645), Poliglota din Londra (1657).

Menționăm ediția lui Aldus Manutius (Veneția 1518), după care se orientează edițiile din Strasbourg (1526), Bâle (Basel) (1545), Wittenberg (1563—1565), Frankfurt (1597).

Septuaginta sextină (numită așa după Papa Sixt V) s-a ti-

părit la Roma, în 1587. Ea urmează manuscrisului din Codicele Vatican (B).

O ediție a Septuagintei pe baza Codicelui Alexandrin tipărește I. E. Grabe în Oxford (1707—1720). El se bazează pe Codicele Alexandrin.

Robert Holmes, profesor la Universitatea din Oxford, publică pe baza Codicelui Vatican, Pentateuhul, în 1798. Celelalte cărți se publică abia după moartea sa, de ucenicii săi.

Tischendorf publică, pe baza Codicelui Vatican B, Septuaginta, în Lipsca (1850, 1856, 1860, 1869), iar ediția a 5-a a apărut după moartea lui (în 1875).

E. Nestle publică textul Septuagintei în 1880 și în 1887, pe baza lucrărilor lui Tischendorf.

O ediție mai nouă este publicată de M. Brooke și Mc. Lean în Cambridge (1911).

H. B. Swete tipărește Vechiul Testament sub titlul: *The Old Testament in greek according to the Septuagint*, Cambridge, 1887, 1894, 1901, 1930 etc.

O ediție vastă însoțită de aparat critic este: *Septuaginta id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, publicată de Alfred Rahlfs, la Stuttgart (1935), în două volume. Volumul I conține: Pentateuhul, Iosua, Judecătorii, I—IV Impărați, I—II Cronici, Esdra I (apocrifă), Esdra II (Esdra și Neemia), Estir, Iudit, Tovit, Macabei I—IV. Volumul II conține: Psaltirea, Cântările biblice (două ale lui Moise, Cântarea Anei, Cântarea lui Avacum, Cântarea lui Isaia, Cântarea celor trei tineri, Rugăciunea Mariei a Născătoarei de Dumnezeu, Rugăciunea lui Zaharia, Cântarea lui Isaia (din cap. V, 1—9), Rugăciunea lui Ezechia, Rugăciunea lui Manase și Rugăciunea lui Simeon, Proverbele, Cântarea Cântărilor, Iov, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Sirah, Psalmii lui Solomon, profeții mari și mici, Baruh, Plîngerile, Epistola lui Ieremia, Istoria Suzanei, Bel și Draco.

Ediția conține, în 9 pagini, un scurt istoric al Septuagintei, scris în limbile germană, engleză și latină.⁵⁸

Textul se întemeiază pe Codicele Vatican, pe Codicele Sinaitic și pe Codicele Alexandrin.

Septuaginta devine text oficial al Bisericii Ortodoxe. Ea se traduce rînd pe rînd în toate limbile vorbite de popoarele aparținătoare Bisericii Orientale. La copti, se traduce încă în sec. II. Traducerea s-a făcut după Septuaginta anteorigeniană.

⁵⁸ O ediție a Septuagintei a publicat C. H. Muses în Colorado, 1954. Nu mi-a fost accesibilă.

Traducerea latină veche a fost făcută după Septuaginta, iar în traducerea Peșitei se vede înrîurirea Septuagintei.⁵⁹

La etiopieni se traduce Septuaginta în sec. IV, probabil de către Frumentiu și Edesiu, apostolii Etiopiei.

Armenii au din veacul V o traducere bazată pe Septuaginta.

Textul de bază a fost cel grecesc al LXX-ei și la goți, care au din sec. IV Vechiul Testament în limba proprie. Meritul îi revine episcopului Ulfila (†381).

Apostolii slavilor sînt frații din Salonic, Metode și Chiril. Aceștia sînt greci de origine. Ei au tradus Vechiul Testament de pe textul grecesc, în vechea limbă slavonă.

Din limba greacă există în limba arabă mai mulți psalmi. După LXX s-au tradus încă în sec. X profeții, scrierile lui Solomon și cartea Esdra.

Septuaginta s-a publicat la Moscova în 1700 cu binecuvîntarea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, după un manuscris vechi alexandrin...

În 1876 apare la Petrograd Biblia în limba rusă, pe baza Septuagintei.

Cea dintîi Biblie întregă la romîni este cea din 1688. Tălmăcirea s-a făcut din limba greacă, după textul Septuagintei. Ea servește ca bază tuturor textelor biblice ce se tipăresc la noi.

Textul după care s-a tradus Biblia de la Blaj, din 1795, este tot Septuaginta.

În 1819 vede lumina tiparului Biblia din Petrograd. Ea este opera Societății biblice rusești. Pe lîngă textele existente, traducătorii folosesc și Septuaginta.

Același lucru se poate spune și despre Biblia din Buzău a lui Filotei, din 1854—1856.

La alcătuirea Bibliei de la Sibiu, Mitropolitul Șaguna folosește Septuaginta, o ediție din Atena (1843).

Mica Biblie din 1913 (și celelalte ediții), ca și Sfînta Scriptură din 1914, din 1936 și cea din 1944, au la bază Septuaginta.

Un merit deosebit al Septuagintei îl constituie faptul că pe lîngă cărțile canonice ale Vechiului Testament, conține și cărțile necanonice care au o anumită autoritate. Acestea, deși nu sînt inspirate, sînt însă folositoare, pentru că sînt superioare scrierilor profane. Diferite cărți și fragmente din acestea s-au introdus în cultul Bisericii Ortodoxe. Ele au o morală relativ înaltă. De

59 I. Popescu-Mălăești, *Eclesiastul*, București 1933, 63.

aceea Biserica Ortodoxă atribuie o mare valoare Septuagintei, învățînd că „a fost făcută din îndemnul Proniei divine și că a pregătit neamurile pentru primirea adevărului creștin”.⁶⁰

Adaosul Septuagintei la cartea Iov (după 42, 17), în care se face genealogia lui Ioc, deși este necanonică, trebuie considerat o contribuție însemnată la istoria dreptului a cărui viață o descrie cartea canonică. În Biserica Ortodoxă adaosul se citește ca paremie în Vinerea Mare.

Pe linia acestor preocupări trebuie menționat psalmul 151 care nu se află în textul ebraic, apare însă în Septuaginta și Pesito în traduceri rusești și românești, în cele etiopiene, arabă, armeană, slavonă, la Sf. Scriptură.

Rugăciunea lui Manase se citește la Vecernia mare.

Canonul 85 apostolic recomandă tinerilor de a studia Înțelepciunea mult învățatului Sirah, Sf. Atanasie o află potrivită a se citi de catehumeni, iar Sf. Ioan Damaschin numește cartea, „foarte folositoare”.⁶¹

Tovit a intrat în Euhologiul Bisericii Ortodoxe în rugăciunea pentru cei ce călătoresc.

Biserica Ortodoxă serbează o zi a Iuditei la 7 septembrie în fiecare an. Din cartea Înțelepciunea lui Solomon (cap. 2—5) și din cartea Baruh (cap. 3—4) se citește la paremii. Serviciul bisericesc din 1 august e compus după II Macabei, cap. 7, iar Cîntarea celor trei tineri (Dan. 3, 24—90) servește ca bază la oda a 7-a și oda a 8-a a Canonului.

Dacă Septuaginta își are importanța ei teologică, ea este tot așa de valoroasă din punct de vedere literar. Septuaginta este una dintre traduceri tot atît de desăvîrșite ca și originalul, după care s-a tradus. Citind-o alături de textul ebraic, ai impresia că V. T. a fost scris de la început în limba greacă.

Pr. DR. NICOLAE NEAGA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

60 Hr. Andrusos, Simbolica 337.

61 Cărți neapostolice ale V. Testament se socotesc: Tovit, Iudit, Baruh, I Macabei, II Macabei, III Macabei, Epistola lui Ieremia, Cîntarea celor trei tineri, Cartea III Esdra, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah, Istoria Susanei, Istoria balaurului și idolului Bel, Rugăciunea lui Manase, ca și adaosul la cartea Iov și la Estir și Psalmul 151.

Aceste cărți Biserica Ortodoxă le acceptă în Scriptură. De aceea Bibliile le cuprind, iar catolicii le-au canonizat, deși Noul Testament nu conține nici un text precis despre ele, doar aluzii: din Iudit 8, 14 în I Cor. 2, 10; din Înț. Sirah 2, 17—18 în Matei 27, 39—42. din Înț. Sirah 3, 5—7 în I Petru 1, 6—7; din Înț. Sirah 5, 18—20 în Efes. 6, 13—17; din Înț. Sirah 7, 26 în Evrei 1, 3; din Înț. Sirah 15, 7 în Rom. 9, 21; din Înț. Sol. 5, 13 în Iacob 1, 19; din Înț. Sol. Ecl. 13, 15 în Rom. 1, 20—23; din Ecl. 28, 2 în Matei 6, 14; din II Macabei 6, 18; 7, 42 în Evrei 11, 34—35.

SINODALITATEA ORTODOXĂ POSTECUMENICĂ ÎN VEACURILE IX—XII

Viața Bisericii Ortodoxe s-a desfășurat în legătură cu învățătura Mântuitorului Iisus Hristos, cu scrisul patristic și cu sinoadele ecumenice. (Vezi pentru acest cadru în ansamblu la Șesan M., Biserica ortodoxă pînă în veacul XI, Mitropolia Ardealului 1/3, 1963).

În prezenta expunere doresc să arăt, în vederea apropiatului sinod panortodox, cum în trecutul Bisericii Ortodoxe sinodalitatea postecumenică a păstrat, pe lîngă unitatea în dogmă, morală, cult și canoane, și unitatea reală a Bisericii Ortodoxe, deși în cadrul ei, cu timpul, au apărut și biserici locale ortodoxe, autonome sau autocefale.

Deoarece cu sinodul de la Constantinopol din martie 843 s-a încheiat de fapt șirul sinoadelor clasice ecumenice, prin proclamarea „Duminicii Ortodoxiei” la 11 martie 843, în prima Duminică din Postul Sf. Paști, ca biruință a Ortodoxiei asupra tuturor ereziilor, expunerea prezentă pornește de la această dată pînă spre timpurile mai noi, spre a sublinia conștiința vie a sinodalității ortodoxe, exprimată prin sinoade endemice (cu participarea și a episcopilor din alte organizații autocefale ortodoxe prezenți la Bizanț în timpul sesiunii), prin cele patriarhale și locale-mitropolitane (din episcopi) sau prin soboare și adunări obștești (cuprinzînd clerici și mireni).

Sinodalitatea ortodoxă postecumenică s-a centrat în jurul Patriarhiei ecumenice din Constantinople, care apărea ca păstrătoare autentică a Ortodoxiei și totodată avea jurisdicția cea mai întinsă. În adevăr, față de Patriarhii din Alexandria, Antiohia și Ierusalim, și față de Arhiepiscopii din Cipru și Sinai, și catolicosul din Georgia, Patriarhul ecumenic avea cea mai largă jurisdicție, cuprinzînd Asia Mică, Tracia, Grecia, Macedonia, Bulgaria, Sîrbia, Dalmația, Panonia, Valahia Carpatică, Polonia și Rusia Kieveană, dispunînd de zeci de mitropoliți și sute de episcopi. De aceea sinoadele Patriarhiei ecumenice deveneau

exemple de urmat pentru celelalte Biserici ortodoxe locale și adesea un act sinodal stătea în strînsă legătură și cu un act patriarhal pentru viața Bisericii întregi.

Material informativ se află la: Pappus, Hardouin și Mansi, care au publicat Actele sinoadelor; apoi la Rallys G.-Potlis M., Syntagma sf. canoane, 6 vol. Atena 1852/9; Gedeon M., Kanoni-kai diataxeis ton patriarchon Konstantinupoleos, 2 vol. 1888/9; Hefele-Leclercq, Histoire des conciles, vol. 4—5. 1911/3; Stephanidis B., Die geschichtliche Entwicklung der Synoden des Patriarchat von Konstantinople, Zeitschrift für Kirchengeschichte 55, 1936, p. 127ss; Grumel V., Le patriarcat byzantin, vol. I, Les actes des patriarches, fasc. 2—3, Kadikoy 1936/8; Janin R., Conciles de Constantinople, Dictionnaire d'Histoire et de geographie eccles. XIII, 1954, p. 754ss; Botta B.-Congar R.-Alivisatos H., etc., Le concile et les conciles, Paris 1960; Dvornik Fr., The general councils of the Church, Londra 1960. Altă bibliografie va fi indicată în cursul lucrării.

În subtitlu indic anul și locul ținerii sinodului.

861 — *Constantinopole*

După ce un sinod local din martie 859, cu 170 episcopi, din biserica Blacherne, l-a depus pe patr. Ignatie și a fost ales patr. Fotie, acesta a întrunit, în aprilie-mai 861, în biserica Sf. Apostoli, un sinod de verificare a legalității alegerii sale în patriarh, participînd 318 episcopi și legații papali Rodoald de Porto și Zaharia din Anagni. Dar prima sesiune a fost tulburată de iconoclaști și de aceea sinodul a continuat cu sesiunea a doua; pentru acest motiv i s-a dat numirea de: întâi al doilea — protodeftera de către canoniștii bizantini I. Zonara, T. Balsamon și M. Vlastare. S-au dat și 17 canoane disciplinare, privind viața clericală și monahală, pedeapsa primirii de către clerici a unor funcțiuni laice, respectarea ierarhiei treptelor bisericești, promovarea unui cleric în episcop după o cercetare prealabilă canonică și altele. Patr. Ignatie a fost depus legal și patr. Fotie recunoscut patriarh canonic. Sinodului i s-a recunoscut valoarea generală, deși Hardouin îl numește „pseudosinod”, și deciziile lui au intrat în colecția de canoane ortodoxe din Kormciaia Kniga a Sf. Sava Nemania, în Indreptarea legii și în Pidalion, ed. Neamț 1844, p. 232s (Rallys 2, 647—704; Hefele-Leclercq IV, 270ss; Grumel, fasc. 2, 73ss; Șesan M., Patriarhul Fotie și Roma, Mitropolia Ardealului 7/8, 1960).

862 — *Erivan*

La intervenția patr. Fotie către armeni ca să renunțe la monofizitism, fiind acuzați de a fi „iacobiți ai lui Țanțai”, catolicosul Zaharia al armenilor a răspuns că ei au rămas „gregorienii”, adică credincioși Sf. Grigore Luminatorul, care i-a încreștinat. Și pe cînd realiza o înțelegere cu catolicosul Cristofor al iacobiților, a întrunit un sinod la Erivan, la care au fost condamnați caeretici Nestoriu, Eutihiu, Dioscur, teopaschiții și maniheii, și sinodul IV ecumenic din 451 a fost recunoscut. Totuși mai târziu armenii au revenit asupra deciziei, fapt ce se constată din corespondența din anii 879—886 cu patr. Fotie. (Ter Minassiantz, *Die armenische Kirche*, 1904; Ter Mekelians, *Armenische Kirche*, p. 75s; Grumel, op. cit., p. 103s).

867 — *Constantinopole*

După depunerea patr. Fotie la un sinod al papii Nicolae I din Roma, în 863, și schimbul de scrisori și delegați, patr. Fotie a convocat un sinod, care s-a ținut în august—septembrie 867, fiind de față și împ. Mihail III, coregentul Bardas, senatorii și delegații celor trei Patriarhii orientale. A fost condamnat papa pentru amestec nejustificat în problemele locale din Bizanț și au fost respinse cinci inovații latine, vizate de patr. Fotie și în enciclica sa din 867 și patr. Fotie a fost confirmat în demnitatea de patriarh (Migne PG 141, 936s; Mansi XV, 137; Hefele IV, 442ss; Grumel, p. 88s; Rosseikin M., *Țarigradski sobor g. 867*, în *Buletinul Academiei* 24, Moscova 1915, p. 365ss; Karmiris J., *Le patr. Photius et le concile de 867*, *Ekklesia* 31, 1954, p. 226ss).

869 — *Constantinopole*

Fiind asasinat împ. Mihail III, la 23 sept. 867, a ajuns împărat Vasile I Macedonul, care l-a restabilit pe patr. Ignatie în tron. Acesta a convocat un sinod pentru reabilitarea sa, avînd de partea sa pe papa Nicolae I și conciliile de la Worms (868) și din catedrala Sf. Petru (869). Sinodul a fost inaugurat la 5 octombrie, în biserica Sf. Sofia, fiind de față patr. Ignatie, trei delegați ai papii Adrian II, trimișii patriarhilor din Antiohia și Ierusalim, 12 senatori și 12 episcopi. Acuzații, Fotie și adepții nu au fost invitați ca să se apere, fiind condamnați apriori în Apus. Numai cu încoetul a sporit numărul episcopilor participanți la 20, apoi la 37 și 66 și abia la urmă pînă la 112, în sesiunea a 10-a

din 28 febr. 870, când au fost aprobate 27 canoane după calcul latin și numai 14 după cel grecesc. A fost condamnat patr. Fotie. În fond situația a rămas neschimbată, căci prin can. 21 (13) s-a recunoscut „pentarhia patriarhală”. La 3 zile după încheierea sesiunii au fost primiți trimișii bisericii bulgare și s-a restabilit asupra lor jurisdicția Patriarhiei ecumenice. Sinodul a fost declarat „al 8-lea sinod ecumenic”, deși între împ. Vasile I și legații papali nu au existat relații de înțelegere (Mansi XVI, 145ss; Hefele IV, 449ss; Grumel 97s).

879 — Alexandria

Murind patr. Ignatie, împ. Vasile I l-a readus pe patr. Fotie, în oct. 878. În privința acestei canonicități a vrut să se lămurească sinodal și patr. Mihail II al Alexandriei (870—903), fiind informat în acest sens de aprocrisiarhul său Cosma. Alt scop era să recâștige și încrederea episcopilor arabi ortodocși în Patriarhia ecumenică. La sinodul patriarhal au venit „nu puțini” și patru episcopi arabi. Sinodul și-a exprimat mulțumirea că patr. Fotie a fost restabilit în drepturi și scrisoarea sinodului a ajuns la Bizanț la 17 noiembrie 879 (Mansi XVII, 364ss; Papadopoulos Chrys., *Istoria tes ekklesias Alexandreias*, 1935, p. 533).

879 — Constantinopole

Patr. Fotie a convocat un sinod general, în biserica Sf. Sofia, pentru revizuirea canonică a poziției sale. S-au prezentat 383 episcopi, 3 legați ai papii Ioan VIII (card. Petru și episcopii Pavel și Eugen) și trimișii patriarhilor din Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Sinodul a început la 16 noiembrie și s-a renunțat la sinodul din 869 ca și la calitatea lui de ecumenic, declarându-se ecumenic al 8-lea, cel din 879. Patr. Fotie a fost reabilitat în ședința de Crăciun 879; ședința a 5-a a avut loc la 26 ian. 880 și ultima la 3 martie 880. Cele două scaune patriarhale din Roma și Constantinopole au fost declarate coordonate (can. 1) și au fost primite 3 canoane, care s-au bucurat de acceptare și din partea canoniștilor Zonara, Balsamôn și Vlastare, deși Hardouin consideră sinodul „pseudosinod fotian” (Rallys II, 705s; Mansi XVII, 432ss; Hefele IV, 585ss; Grumel, p. 106s).

La 3 martie sinodul a emis și un canon dogmatic, prin care au fost reafirmate deciziile dogmatice ale celor VII sinoade ecumenice premergătoare, fiind amenințate cu excomunicarea orice

omiteri sau adausuri la cele hotărâte de Sf. Părinți; era vizat și adausul „filioque” la simbol.

Cu Roma s-au purtat discuții în contradictoriu, căci ea nu voia să renunțe la valabilitatea sinodului din 869. Dar pînă la urmă au renunțat și unii și alții la pretinsul sinod al VIII-lea ecumenic, din 869 sau 879. Aceasta se constată în adresa Patriarhiei ecumenice către Vladimir al rușilor, din 989, precum și din scrisoarea card. Humbert din 1054 către răsăriteni (vezi Șesan M., în Mitropolia Ardealului 7/8, 1960, p. 558). Totuși cu ocazia sinodului florentin din 1439, socotit atunci „al 8-lea ecumenic”, Marcu Eugenicul a recunoscut această calitate sinodului din 879. Dar în legislația ortodoxă, de pildă Pidalionul, ed. 1844 Neamț, p. 246s, sinodul e considerat simplu „sinod pentru Fotie”.

886 — Constantinopole

În fața sinodului endemic din 29 sept. 886, patr. Fotie a renunțat la demnitatea de patriarh, retrăgîndu-se în mănăstire. A fost ales Ștefan, fratele împ. Leon VI Filozoful. Cu această ocazie s-a constatat că Patriarhia ecumenică cuprindea 82 mitropolii, 39 arhiepiscopii și 645 episcopii (Rallys V, 474s; Grumel, p. 115).

898 — Constantinopole

Deoarece preotul Sinopes a săvîrșit cununia împ. Leon VI cu Zoe Zautses, fără a primi învoire chiriarhală, patr. Antonie II a întrunit un sinod patriarhal, care decide depunerea preotului. Cu această ocazie s-a mai stabilit și înșirarea scaunelor chiriarhale, ca să nu se producă nemulțumiri (Grumel, p. 131, 133s).

907—912 — Constantinopole

Contractînd împ. Leon VI a 4-a căsătorie, cu Zoe Karbonop-sina, fără încuviințare canonică, patr. Nicolae Misticul (901—907) a convocat un sinod patriarhal, în ianuarie 907, obligînd pe toți să nu cedeze de la dispozițiile canonice. A trebuit însă să demisioneze la 6 febr., dar urmașul său Eutimie a decis sinodal depunerea preotului Toma, care a săvîrșit cununia a 4-a (problema tetragamică), căci sinodul a considerat și căsătoria a 3-a ilegitimă. Dar împ. Leon a obținut aprobarea papii Sergiu. Revenind în scaun, în mai 912, patr. Nicolae Misticul a întrunit iar un sinod patriarhal, la Magnaura, în iunie 912, în care a fost condamnată căsătoria a 4-a și toți cei care au aprobat-o și papa

Anastasia III a fost informat despre aceasta, căci numele lui Sergiu fusese șters din diptice, pentru că a aprobat tetragamia (Mi PG 90, 1113s; Grumel, p. 140s, 146, 148, 151).

917—927 — *Preslav*

Țarul bulgar Simeon dorind să-și ia titlul de țar, a căutat să evite jurisdicția Patriarhiei ecumenice, a patr. Nicolae Misticul, după decesul venerabilului arhiep. Clement al Ohridei, ucenicul Sf. Metodie din Moravia, la 27 iulie 916. De aceea, după biruința asupra bizantinilor, el a convocat primul sinod al Bisericii bulgare, care a proclamat autocefalia și l-a ales pe Leonțiu ca prim patriarh, cum o indică Sinodicul țarului Boril din 1211 (în ediția M. Popruzenko, Sofia 1928). Acesta l-a uns pe Simeon în „țar și autocrat al tuturor bulgarilor”. Dar patr. ecumenic Nicolae Misticul a refuzat să recunoască acest fapt, pentru că nu s-a realizat canonic, cu învoirea Patriarhiei ecumenice. Fiind refuzat și de patriarhul Romei, țarul s-a înțeles cu Patriarhia ecumenică: în 927, aceasta i-a recunoscut autocefalia bisericească și protosului titlul de patriarh, cu sediul la Dîrstor.

Primul sinod local al Patriarhiei bulgare a fost întrunit în 927 de patr. Damian, primind recunoașterea patr. Ștefan II. Jurisdicția noii biserici autocefale ortodoxe bulgare a cuprins de la 14 eparhii pînă la 23, în Balcani, unele în dauna directă a Patriarhiei ecumenice (Gelzer H., *Das Patriachat vor Achrida*, Lipsca 1902, p. 6s; Snegarov I., *Istoria na Ochridskata arhiepiscopia*, Sofia 1924, p. 25; Spinka M., *History of christianity in the Balkans*, Chicago 1933, p. 53ss; Grumel, p. 154ss).

920 — *Constantinopole*

Problema tetragamică a necesitat ținerea a încă unui mare sinod endemic, convocat de patr. Nicolae Misticul (—925), la 9 iunie 920, la Constantinopole, fiind împărați Constantin VII Porfirogenetul (copil tocmai din a 4-a căsătorie a împ. Leon) și Roman Lecapen. De față era și un legat al papii Ioan X. A fost emis „tomul unirii” cu privire la restabilirea înțelegerii (simfoniei) dintre biserică și stat, precum și între Constantinopole și Roma, papa fiind înștiințat la 17 decembrie că de acum înainte numele papii va fi trecut iar în dipticele bizantin. Apoi a fost aprobat ca oficial pentru întreaga biserică: Nomocanonul în XIV titule al patr. Fotie (care cuprindea 811 canoane), cu urmarea să înlo-

cuiască toate vechile legislații parțiale și codicii anteriori, ceea ce cu timpul s-a și realizat prin canoniștii Zonara, Balsamon, Vlastare etc. (Rallys V., 3—10; Grumel, p. 169, 173s; Milaș, Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche, Zara 1897, p. 111s, 177s; Șesan V., Curs de drept bisericesc, 1942, p. 42s).

963 — Constantinopole

Victorios în expedițiile sale militare contra arabilor, împ. Nicefor Focas a cerut Bisericii ortodoxe să se roage pentru soldații căzuți în lupte ca pentru martiri ai credinței. Dar patr. Polieuct (956—970) și sinodul patriarhal au negat acest cult, pentru că Sf. Vasile cel Mare a precizat într-un canon că să fie îndepățați de la Sf. Euharistie pe timp de 3 ani aceia care au vărsat sânge în război (Grumel, p. 225).

969 — Constantinopole

Urcînd tronul bizantin, împ. Zimiskes (—976) a fost obligat să-i condamnă pe toți aceia care au contribuit la omorul împ. Nicefor. Zimiskes a trebuit să se supună acestei sentințe a patr. Polieuct, dată în sinodul din decembrie 969 (Canossa bizantină), și a recunoscut, pentru restabilirea înțelegerii, că „în viața aceasta există două puteri; sacerdoțiul și imperiul; primei i-a dat Creatorul grija sufletului și celei de a doua domnia peste trupuri; dacă ambele puteri nu suferă, atunci domnește în lume bună starea”; era înnoirea simfoniei stabilite de împ. Justinian (Cronica lui Leon Diaconul, p. 101; Grumel, p. 226s).

997 — Constantinopole

Patr. Sisiniu II și sinodul patriarhal din 21 febr. 997, constituit din 30 ierarhi, a emis mai multe tomosuri sinodale în privința impedimentelor la căsătorie, pe care le înmulțește spre a primeni societatea bizantină. Ca impediment s-au precizat: doi frați nu pot lua două vare, nici invers; unchiul și nepotul nu se pot căsători cu două surori, sau invers, din cauza inversării de nume. Apoi la sesiunea sinodului din septembrie au fost stabilite penalitățile pentru cei care încheie căsătorii în grade nepermise; s-a redus slujba pentru a doua cununie, chiar dacă unul din miri era la cununia primă; dispozițiile au fost lărgite și asupra logodnei; au fost iertați pentru ultima dată cei căzuți în tetraga-

mie. Apoi sinodul a reconfirmat enciclica patr. Fotie din 867 (Rallys V, 11—20; Grumel, p. 231s, 238s).

cca 1011 — Constantinopole

S-a ținut probabil un sinod de patr. Sergiu II, pentru a fi șters din diptice numele papii Sergiu IV, pentru că la anunțarea urcării sale pe tron a rostit simbolul de credință cu adausul „filioque”, apoi a făcut Sf. Liturghie cu azime și a apărat și celelalte inovații latine (Popescu T., în Ortodoxia 2/3, 1954, p. 196).

1016—1018 — Constantinopole

La sinodul din mai 1016, patr. Sergiu II (— 1019) și sinodul patriarhal au dat dispoziții cu privire la viața monahală. Apoi sinodul din 1018 a aprobat măsura împ. Vasile II Bulgaroctonul de a transforma Patriarhia bulgară, retrasă cu patr. David la Ohrida, într-o Arhiepiscopie de Ohrida, autonomă sau chiar autocefală, cu 31 eparhii și în frunte cu arhiep. Ioan (Rallys V, 226ss; Gedeon, Diataxeis 2, p. 5s; Gelzer, op. cit., p. 9ss; Snegarov, op. cit., p. 52ss; Zlatarski, Istoria bulgarsk. naroda, vol. 2, p. 17ss e pentru autocefalie deplină, deși Arhiepiscopia Ohridei nu a ținut sinoade cu obiect deosebit, ci s-a orientat după deciziile luate la sinodul din Constantinopole; ea era supusă direct împăratului, căci arhiepiscopul era numit de acesta și nu de sinod, cf. Ostrogorsky G., Geschichte des byzant. Staates, 1940, p. 220).

În aceeași vreme sinodul a combătut cultul lui Simeon Studitul, practicat de Simeon Noul Teolog, a respins adausul filioque la simbol și l-a șters din diptice pe papă pentru practicarea acestui adaus. Deci din nou e reactivată enciclica patr. Fotie, dar sub numele patr. Sergiu. Apoi pe baza can. 49 trulan se interzic donațiuni din bunurile mănăstirilor către laici, se reconfirmă tomul patr. Sisiniu privitor la impedimentele la căsătorie și credincioșii sînt avertizați a le respecta, cu aspră pedepsire (Grumel, p. 240/3).

1026—1028 — Constantinopole

Patr. Alexie Studitul (1025—1043) și cu sinodul patriarhal au confirmat novela împ. Constantin VIII din 1026 prin care erau anatematizați ca apostatați cei care ar fi ridicat mîna împotriva stăpînitorului. Sinodul din 1027, cu 21 chiriarhi a condamnat pe cei care înstrăinau averea mănăstirească și asemenea a decis

și sinodul din ianuarie 1028, cu 22 mitropoliți și 9 arhiepiscopi, dînd dispoziții în 18 probleme privitoare la autonomia eparhială și la bunul mers al mitropoliilor, cînd se permite mitropolitului să intervină în episcopie, dacă autonomia ei aducea pagube bisericii. S-a precizat ca: episcopul să nu lipsească de la ședințele sinodale, să nu-și părăsească eparhia fără știrea mitropolitului și să nu disprețuiască deciziile acestuia; să nu hirotonească în afară de granițele eparhiei sale, să dea carte canonică celor ce trec în altă eparhie, să nu hirotonească pe cel căsătorit a doua oară, să judece singur în cazurile de litigii între clerici și monahi și să nu dea ocazie acestora să caute dreptate în fața judecării laice; el să nu-și sărăcească eparhia ci împreună cu economul să cunoască regulat starea financiară a eparhiei, ca să nu fie înstrăinate bunurile mănăstirești; clerul să fie îndrumat să săvîrșească regulat serviciile divine; s-au mai precizat din nou gradele de rudenie oprite la cununie și în fine s-a stabilit o nouă tabelă a eparhiilor patriarhiei, care cuprindea atunci, după reorganizare, 74 mitropolii și 419 episcopii (Rallys V, 20—39, 473s; Gedeon, *Pinakes patriarchikoi*, 1885, 318s; Grumel, p. 247s, 250ss).

1029 — Constantinopole

Pentru a lămuri poziția iacobiților din imperiul bizantin, împ. Romanos III Arghyros și patr. Alexie Studitul l-au invitat pe patriarhul iacovit Ioan VIII Bar Abdun al Antiohiei la Bizanț. Patr. Ioan a venit în iunie 1029, dar a rezistat să revină la ortodoxie. De aceea sinodul patriarhal din octombrie l-a excomunicat, deși patr. ortodox Ilie al Antiohiei a considerat măsura prea aspră. Un nou sinod din mai 1030 a condamnat iar erezia iacovită, care primise o formă „acefală”. Deci mitrop. Ioan din Melitene dă ordin episcopilor să vegheze ca acest curent să nu se lărgească. Decizia a fost semnată în aprilie 1032 și de patr. Ilie, alături de 41 mitropoliți, 9 arhiepiscopi și 9 episcopi ai Patriarhiei ecumenice (Grumel, p. 253ss).

1038 — Constantinopole

Patr. Alexie și sinodul patriarhal au precizat în tomosul din 17 aprilie cu privire la impedimentele la căsătorie, precizate de patr. Sisiniu, că se oprește căsătoria consîngenilor pînă la gradul 7, că este nulă o căsătorie fără încuviințarea tatălui (Rallys V, 36s; Grumel, p. 256s).

Sinodul din septembrie 1039, cu 11 episcopi, a precizat că nu sînt valabile căsătoriile și moștenirile încheiate de ortodocșii din Mesopotamia cu iacobiții eretici; apoi a stabilit penalitățile la recăsătorire, divorț, bigamie, adulter și alte cazuri (Grumel, p. 258ss). Un caz special l-a produs condamnarea ereticului Eleuterie din Paflagonia, care s-a inspirat din Manes, Marcion, Valentin și Massalieni, și a afirmat că: în fiecare om conviețuiește Sf. Duh și Satana, căci prin botez nu se curăță firea umană; unirea dintre mirele ceresc și sufletul uman ar fi ca o însoțire sexuală; este inutilă Sf. Cruce și cinstirea Maicii Domnului; se poate aplica o mutilare fizică; se poate depune jurămint, în fața violenței. Adepții lui, care l-au părăsit pe Eleuterie, au fost iertați; în fine sinodul a stabilit cota taxelor — kanonikon — datorate de clerici către episcopi (Grumel, p. 262s).

1054 — Constantinopole

Divergența dogmatică și administrativă dintre Patriarhia ecumenică din Constantinopole și Patriarhia latină din Roma (vezi Șesan M., Considerații asupra schismei, Mitropolia Ardealului, 3/4, 1957; idem, În problema schismei, Mitropolia Banatului 7/8, 1959) a determinat necesitatea unei rezolvări sinodale a problemei. De aceea a venit, în mai 1054, la Constantinopole card. Frederic de Lotaringia, card. Humbert și episc. Petru, unde Patr. Mihail Cerularie (1043—1058) urma să convoace un mare sinod al Bisericii. Fiind apoi legații papali grăbiți, căci murise papa Leon IX, ei nu au mai așteptat întrunirea sinodului, ci la 16 iulie au depus pe altar o bulă de excomunicare a patriarhului Mihail și au plecat grăbiți. Ca răspuns, patr. Mihail a întrunit la repezeală, la 20 iulie, un sinod cu 12 mitropoliți și 2 arhiepiscopi, fiind de față și patr. Petru al Antiohiei, arhiepiscopul Leon al Ohridei și arhiepiscopul Ciprului. Edictul sinodal a reprodus enciclica patr. Fotie și tezele antilatine ale patr. Mihail, fără a arunca o contraanatemă nominală asupra papii, ci rostind-o abstract „asupra celui care a provocat schisma”. La sfîrșit o slujbă specială a consfințit hotărîrile sinodului și la 24 iulie problema schismei a primit publicitate. Pentru disciplina internă, sinodul a reglementat cazul clericului care trăiește în căsătorie nepermisă și a interzis iar căsătoria în gradul 7 (Rallys V, 40—47; Mansi XIX, 678s; Gedeon, Pinakes, p. 324; Hefele IV-2, p. 1076ss). Dispoziția antilatină a sinodului a fost apoi răspîndită prin întreaga Biserică din Răsărit, spre a se ști felul de comportare față de latini.

1058 — Constantinopole

Venind la tron împ. Isaak Comnenul, el l-a înlăturat forțat pe patr. Mihail Cerularie. Vrînd apoi să convoace un sinod local, căruia să-i impună persoana dorită de el, a fost întîmpinat cu refuz. De aceea el dă dispoziția ca alegerea unui patriarh să se facă de o Adunare bisericească, în care să participe pe lîngă episcopi, încă și clerici și delegații poporului. Dar măsura a fost trecătoare și patriarhul următor a fost ales de sinodul mitropoliților (Pocitan V, Geneza demnității patriarhale, 1926, p. 20).

1060 — Constantinopole

Patr. Constantin (1059—1063) a dispus, în cadrul unui sinod, depunerea clericului care a săvîrșit un omor, precum și cum să se execute muzica bisericească (Rallys V, 48s).

1067 — Constantinopole

Patr. Ioan VIII Xifilul (1064—1075) a convocat un sinod endemic, în aprilie, fiind prezenți 14 episcopi și mitropolitul Gheorghe al Kievului, la care se precizează că nici împăratul (Mihail Dukas) nu are voie să schimbe cu de la sine putere rînduiala eparhială și nici a scaunelor sau teritoriilor lor. Apoi se interzice clericului să ducă proces pentru alții (Rallys III, 348s, V p. 51ss, 278; Gedeon, Pinakes, p. 331s).

1082 — Constantinopole

Ascensiunea împ. Alexie I Comnenul (1081—1118) a însemnat o eră de disciplinare și în cele bisericești. Astfel patr. Eustratie Garidas a întrunit un sinod în Duminica Ortodoxiei, din 13 martie, la care a combătut practica unor demnitari de a acorda beneficii din bunurile bisericești așa numiților „christicarieni” — beneficiari din bunuri bisericești. Măsura a aprobat-o și patr. Ioan al Antiohiei. Apoi s-a legiferat iar în problema impedimentelor la căsătorie (Rallys V, p. 57s, 280ss; Leib B., Les patriarches de Byzance et la politique religieuse d'Alexis, Melanges Lebreton, Paris 1952, p. 201ss; — mai tîrziu Eustratie din Salonic și Balsamon au acceptat menținerea chisticarienilor, Uspenskij P., Mennija konstantin. pomesnych soborov, Izvestia russk archeol. instituta 5, 1900; Ostrogorsky, op. cit., p. 263).

Totodată au fost condamnate și 11 teze ale consulului de fi-

lozofie Ioan Italos, pentru că a accentuat prea mult platonismul, în opoziție cu principiile creștine. La ședința sinodului din 20—21 martie au fost condamnați și ucenicii lui Italos, dar în nota imperială au fost prevăzute numai 9 teze greșite, fiind bănuite și de bogomilism. Greșelile lui erau: a dorit să explice rațional unirea ipostatică în Hristos, a reafirmat concepția origenistă despre suflet, cer, pământ și creatură; a aprobat metempsihoza, negînd viața viitoare; a acceptat teza lui Platon despre veșnicia materiei și a ideilor; a scuzat iconoclasmul; a negat posibilitatea minunilor; a socotit cărțile necanonice drept simple scrieri intelectuale; acceptă încetarea iadului (apokatastasa). La 11 aprilie sinodul a decis surghiunirea lui în mănăstire. A mai fost condamnat și la sinodul din 1084 (Uspenski T., Akta processa Itala, Institut archeol. 2, Odesa 1897, p. 1—66; Petit J., Italos, Dictionnaire de theol. cathol. VIII-1, 1924, c. 826s).

1086 — Constantinopole

Patr. Nicolae III Gramaticul (1084—1111) a convocat un sinod endemic pentru proclamarea ca „mari dascăli ai lumii deopotrivă” pe Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie din Nazianz și Sf. Ioan Gură de Aur” și li s-a dedicat ziua comună de 30 ianuarie. Apoi sinodul a dat 20 de răspunsuri la întrebările monahilor de la Athos în variate probleme liturgice. S-a primit și decizia împ. Alexios I prin care clerul și căsătoria erau supuse judecății episcopilor și mitropoliților; s-a reconfirmat și citirea Sinodiconului Ortodoxiei din 843 împotriva ereticilor, în legătură cu cazul lui Leon din Chalcedon (Gedeon, Diataxeis, p. 9ss; Milaș, op. cit., p. 108s; Grumel, p. 51s).

1094 — Constantinopole

La sinodul endemic, patr. Nicolae III a condamnat erezia unui oarecare Neilos, cu privire la starea trupului Mîntuitorului, după considerente monofizite. Faptul a fost comunicat și patr. Euloghie II al Alexandriei, de unde era Neilos. A mai fost combătută și teza blacherniților și a bogomilului Vasile. Cu această ocazie s-a căutat o apropiere de catolicosul coptic, care la un sinod din 1086 a hotărît, la sugestia califului, să ducă tratative de înțelegere între coptici și ortodocși (Gedeon, Pinakes, p. 340; Papadopoulos, op. cit., p. 551s; Leib, op. cit., p. 201ss).

1098 — *Bari*

Papa Urban II a convocat un sinod cu scopul unirii grecilor din Italia de sud. S-a discutat dogma despre Sf. Duh (filioque) și cauza latinilor era susținută de Anselm din Canterbury. Sinodul nu a adus nici un rezultat favorabil imediat, așa că Italia de sud, Calabria și Apulia au mai rămas legate de Patriarhia ecumenică din Bizanț (Peri I., *Rezistenze dei greci di Sicilia*, Spoleto 1959).

1099 — *Constantinopole*

Patr. Nicolae III și împ. Alexios au convocat sinod endemic, fiind de față și Mitropolitul Kievului, spre a fi aprobate dispozițiile privitoare la: căsătorie, vicarii mitropolitani, titluri monahale, răsplătirea serviciilor, hirotonie, ocuparea scaunelor episcopale și transformarea lor în mitropolii și cine poate vorbi și activa în biserici. Cu această ocazie patriarhul a apărut autonomia bisericii față de împărat, care voia să-și impună dorințele; au semnat 8 episcopi (Rallys V, 58—75, 280s; Gedeon, *Pinakes*, p. 342s; Milaș, p. 479).

1100 — *Ohrida*

Pe vremea arhiep. Teofilact Bulgarul al Ohridei (1084—1108), considerat ca „înțeleptul și îndrumătorul” s-au ținut sinoade locale pentru a face cunoscute deciziile sinoadelor patriarhale (Snegarov, op. cit., p. 198ss).

1117 — *Constantinopole*

Discutându-se iar erezia lui Neilos, condamnată în 1094, mitrop. Eustratie al Niceii a folosit în combatere idei nestoriene. De aceea patr. Ioan IX Agapet (—1134) și împ. Alexios au convocat un sinod, la care a participat și patr. Ioan Aplucharis al Antiohiei și mitrop. Nicolae din Korcyra a susținut pledoaria. Au fost condamnate 24 de teze ale lui Eustratie (Ioannu P., *Eustrate de Nicee*, *Revue des etudes byzant.* 10, 1952, p. 24ss; idem, *Der Nominalismus... Das semeioma gegen Eustratios*, *Byzant. Zeitschrift* 47, 1953, p. 369ss).

1126 — *Constantinopole*

Deși Biserica Ortodoxă nu era interesată în problema înțelegerii cu papa, ci împăratul bizantin, totuși patriarhul și sino-

dul au urmărit cu atenție propunerile făcute în 1126 de împ. Ioan II Comnenul către papa Onoriu II în care spunea că: în lume există două săbii: cea politică aparține împăratului și cea spirituală, pe care ar ceda-o papii, prin unire, pentru a restabili și unitatea imperiului, ca pe vremea lui Constantin cel Mare și Iustinian (Ostrogorsky, op. cit., p. 273).

1135 — Constantinopole

În cadrul raporturilor dintre Răsărit și Apus, în epoca cruciadelor (vezi Șesan M., *Cruciadele și biserica ortodoxă*, Mitropolia Ardealului 4/6, 1961) s-a ținut la Constantinopole, în biserica Sf. Sofia, pe vremea împ. Ioan II Comnenul și a patr. Leon Stipul, un conventicul între episcopii patriarhiei, în frunte cu mitr. Niceta din Nicomedia și legații papali, în frunte cu Anselm; s-au precizat deosebirile reciproce.

1140 — Constantinopole

Patr. Leon și împ. Ioan II au convocat un sinod pentru a combate erezia monahului Constantin Chrysomalas, care lansa idei bogomilice; s-au adunat 14 chiriarhi; s-a decis și împotriva celor ce practicau magia și vrăjitoria (Mansi XXI, 834; Rallys V, 76s; Gedeon, Pinakes 350).

1143 — Constantinopole

Patr. Mihail II Oxeitul a ținut sinod în august 1143, cu 12 chiriarhi, în tricliniul thomaist, ca să condamne hirotoniile necanonice ale lui Clement al Sasimei și Leontie Balbiat, pentru că erau de credință bogomilă. Sinodul a continuat în octombrie și în februarie 1144 condamnând și manifestările eretice ale lui Mihail Kurkuas și ale bogomilului Nifon. La sinod a participat și arhiep. Ohridei, Ioan Comnen, dar nu printre clerici, ci printre laici. Ședința a fost semnată de 32 arhierei. Apoi sinodul a continuat căci împ. Manuil I îl proteja pe patr. Nicolae V Muzalon, care simpatiza cu bogomilul Nifon (Rallys V, 83s; Gedeon, Pinakes, p. 352).

1147 — Kiev

Principele Iziaslav de Kiev a convocat un sinod al episcopilor din Rusia, spre a decide că numai sinodul local este în drept

să aleagă și să instaleze pe mitropolitul de Kiev; era susținut de episc. Onofrei din Cernigov. Dar episc. grec Manuil a ripostat că acest drept aparține numai patriarhului ecumenic. Totuși sinodul a ales ca mitropolit pe Clementie Schimnicul, însă Patriarhia ecumenică l-a trimis în 1155 pe mitrop. Constantin, un grec, apoi pe mitrop. Ioan. Atunci cneazul Rostislav a cerut Patriarhiei ecumenice să nu mai trimită pe viitor mitropoliți pentru Kiev fără știrea prealabilă a cneazului. De atunci s-a inițiat uzul ca Mitropolitul de Kiev, deși era numit de Patriarhia ecumenică, să administreze Biserica Rusă ca un exarh autonom (Filaret, *Geschichte der russischen Kirche*, vol. I, 1872, p. 90s).

1150 — Constantinopole

Sinodul local, condus de patr. Nicolae V, a dispus cu privire la primirea apelului de la un cleric, condamnat legal de autoritatea competentă (Gedeon, *Diataxeis* 2, p. 8).

1156—1157 — Constantinopole

Patr. Constantin IV (1154—1156) a convocat un sinod endemic în biserica Sf. Toma, el a avut două sesiuni: la 26 ian. 1156 și la 12—13 mai 1157. Au participat: Patr. Nicolae al Ierusalimului, arhiep. Ioan Comnenul al Ohridei, arhiepiscopul Ciprului, care de acum își permanentizează prezența la aceste sinoade și mitrop. Constantin din Kiev, apoi 21 episcopi și reprezentanții împ. Manuil I. Sinodul a avut de lămurit disputa liturgică „dacă Hristos oferă jertfă de viață dătătoare pe cruce numai Tatălui, sau și Sf. Treimi întregi, deci și sie-și” și dacă „jertfa euharistică reînnoiește simbolic jertfa pe cruce”. Teza a fost pusă de Soterie Pantevghenos din Antiohia (MiPG 140, col. 148), fiind susținut și de diaconul Vasile, în sens dioprosopist, pe când Mihail Glykas credea în coruptibilitatea trupului Mântuitorului din Euharistie, care abia după împărtășire ar deveni incoruptibil, ca la înviere. Contra lor s-au ridicat Mihail din Salonic și Nichifor Vasilaki. A răspuns Nichita Acominatul (PG 140, 137—201) și apărător al Ortodoxiei s-a făcut Nicolae din Methona. El a răspuns prin „Două discursuri asupra jertfei liturgice” arătând că Hristos a adus jertfă întregii Sf. Treimi. Sinodul a aprobat această teză, pe care a formulat-o apoi în Sinodiconul Marei Biserici, care a fost trimis în Biserica Ortodoxă întreagă spre cunoștință. Deci a avut caracter panortodox. Apoi s-a mai precizat și pedeapsa pentru un cleric care a comis un omor (Gedeon, *Diataxeis* II, 110;

Snegarov, op. cit., p. 86; Grumel, Nicolas de Methone, Dict. de theol. cathol. XI, 1931, col. 620s; Ierom. Pavel Ceremușkin, Konstantinopolski sobor 1157, Bogoslovskie trudă 1, Moscova 1959, p. 85—110).

1157 — Kiev

Din 1147 și-a făcut apariția în Rusia Kieveană monahul Martin din Armenia, care se dădea drept rudă cu patr. Luca Hrisoverghi și răspîndea idei greșite, amestecînd accidentalul cu esențialul și aplicînd unele măsuri noi ca: postirea sîmbetei, făcea Sf. Cruce cu 2 degete și de la umărul stîng spre cel drept (ca armenii), cerea ca procesiunile să se facă după soare, aleluia să fie cîntat numai de 2 ori, la proscomidie să fie 7 pîini și altele. De aceea mitrop. Constantin de Kiev și cneazul Iziaslav Davidovici au convocat primul mare sinod mitropolitan la Kiev, în vara anului 1157. Martin a renunțat la unele învățături, dar a menținut afirmația că Hristos are o singură fire și că s-a născut din Tatăl, iar nu din Fecioara Maria. A fost condamnat ca monofizit și trimis la Constantinopole, unde a fost judecat și la un sinod patriarhal și condamnat; puterea civilă l-a ars pe rug (Actele sinodului au fost publicate la Petrograd în 1718; N., Considerații despre sinodul din 1157, Petrograd 1804; a se vedea la toți istoricii bisericești ruși, Filaret de Cernigov, Kostomarov N., Karamzin, Lebedev, etc., Suchanov M. Historische Untersuchung über die Concilien in der russ. Kirche, Petrograd 1803).

1160 — Constantinopole

Pentru că în Rusia kieveană s-a început o dispută între cneji pentru înțîietate, care a adus cu sine și discordia dintre mitrop. Constantin din Kiev, trimis de Patriarhia ecumenică și mitrop. Clementie, ales dintre ruși, cneazul Andrei Bogoliubski din Vladimir a cerut prin Iacov Stanislavici patriarhului ecumenic Luca Hrisoverghi, în 1159, să-i dea mitropolit propriu pentru Rusia Albă. Patr. Luca a supus chestiunea unui sinod endemic, fiind de față episcopii ruși alungați din Rostov și Susdal și trimisul mitrop. Teodor, nou numit pentru Kiev. La sinod s-a constatat că divizarea mitropoliei ruse nu este spre binele Bisericii și cererea lui Andrei a fost refuzată (idem, ca la nota precedentă).

1166— Constantinopole

Exegeza textului de la Ioan 14, 28: „Tatăl este mai mare decât mine” a produs o frământare teologică în sens arian și monofizit. Această explicare greșită au dat-o Demetriu din Lampen, Ioan din Korcyra și Ioan Irenikos. Imp. Manuil I a fost sfătuit de latinul Hugo Eterianus să-l combată pe Demetriu și la problemă participă Petru Scolasticul din Viena, Gilbert de la Poree și Gerlach de Reichersperg din Salzburg, așa că controversa primise și un caracter pancreștin și de dispută latino-greacă. De aceea patr. Luca Hrisoverghi și împ. Manuil I convoacă un sinod endemic la Constantinopole, în lunile martie-aprilie 1166 cu 8 ședințe. La el au participat patriarhii din Alexandria, Antiohia și Ierusalim cu episcopii lor, arhiep. Constantin Bukinatos din Ohrida și chiriarhii bizantini. A fost astfel un adevărat sinod panortodox. A fost restabilită doctrina ortodoxă, stabilită la sinoadele IV, V și VI ecumenice (Hefele V-2, p. 1045ss; Giannelli C., *Il cognome di un arcivescovo di Bulgaria*, Epeteris hetaireias byzant. spudon 23, Atena 1953, p. 224ss; Classen P., *Das Konzil von Konstantinopel 1166 und die Lateiner*, Byzant, Zeitschrift 48, 1955, p. 339ss).

Cu această ocazie s-au dat și numeroase decizii disciplinare. Astfel s-a interzis căsătoria între consîngeni, după prevederile patr. Sisiniu și Alexie, pînă la gradul 7; apoi s-a prevăzut că: fără permisia Sinodului nu se poate suprima nici o eparhie; depunerea unui episcop să o facă un sinod de 12 episcopi; episcopul poate, în anumite cazuri, să înăsprească sau să amelioreze pedepsele prescrise de canoane; cînd episcopul vrea să se dedice vieții monahale, el trebuie să aștepte decizia sinodului, dacă mai poate exercita și funcțiunea de episcop eparhiot; care este poziția unui egumen în mănăstire, dacă are metania în altă mănăstire; clericul să nu practice ocupațiuni nepotrivite cu misiunea sa; se interzice însușirea obiectelor bisericești de către un cleric; se pedepsește sperjurul, și se propune rebotezarea copiilor capturați în război, și altele. A fost sesiunea cea mai rodnică din punct de vedere disciplinar și hotărîrile au fost răspîndite în Biserica Ortodoxă întreagă (Rallys V, 98 și II, 579s, 661s, 497s; Gedeon, *Diataxeis* II, 13—23).

1170 — Eterodocșii

Pe cînd catolicosul sirian Grigorie scria către armeni, dar

Bar Salibi îi critica, catolicosul armean Nerses (1166—1173) s-a adresat împ. Manuil I Comnenul, trimițând și o delegație de doi episcopi către Patriarhul ecumenic pentru a începe, în sinod, discuțiile de înțelegere, cu ortodocșii. El dorea și o înțelegere cu noul catolicos sirian Mihail cel Mare. Cu această ocazie s-a constatat că încă mai înainte, la un sinod, sirienii și-au modificat credința apropiindu-se de învățătura Sf. Părinți, încît afirmau că împreună cu armenii ei urmează credinței de la Niceea. Atunci a venit la cat. Nerses sirianul Theonan, în 1172, propunându-i primirea unei declarații de credință cu 10 puncte, care cuprindea și recunoașterea celor VII sinoade ecumenice și altele (Ter Minassiantz, op. cit. 1904).

1170 — Constantinopole

Patr. Mihail III a discutat în sinodul local din noiembrie 1170 și ianuarie 1171, aceste tratative dintre împ. Manuil și catolicosul armean Nerses, nădăjduind în realizarea lor. Apoi s-a discutat și cererea împ. Manuil de a se convoca un sinod pentru aplanarea schismei, începînd tratativele cu papa Alexandru III, dar la rezultat nu s-a ajuns (Hefele V-2, 1050s). Apoi sinodul a discutat probleme disciplinare despre: ascultarea clericilor către chiriarhi și ascultarea episcopilor față de sinod; cum poate demisiona un episcop; clericii să nu se ocupe cu afaceri lumești; monahii să nu îndeplinească sarcini parohiale și ce valoare are o hirotonie dintr-o eparhie în alta (Rallys I, 41; Gedeon, Pinakes-366s; idem, Diataxeis II, 25—33).

1177 — Tars

Înțelegerea cu armenii, inițiată între cat. Nerses și împ. Manuil continuă sinodal la Tars în Cilicia, fiind acolo rege Leon. O apropiere importantă s-a realizat cînd episcopii armeni (cilicieni) au recunoscut în Hristos două naturi, două voințe și două lucrări, și l-au condamnat pe Eutihie, Nestorie și pe ceilalți, declarînd că revin și la practicile rîfului grecesc. Dar la rezultat final nu s-a ajuns căci arienii cilicieni au cerut să li se creeze un scaun patriarhal propriu la Antiohia, așa că relațiile s-au răcit pe vremea catolicosului Barnehebun (Hefele V-2, 1084s).

cca 1180 — Constantinopole

Sinodul patr. Teodosie I a dispus că nu pot fi stareți de măn-

năstire decît numai ieromonahii, adică cei cu hirotonia în presviter. Cu această ocazie s-a discutat și formula de condamnare „anatemă lui Mohamed și dumnezeului său”, care ar fi o blasfemie, căci și Mohamed crede în Dumnezeu adevărat, deși mitr. Eustratie din Salonic arăta că Mohamed ar avea un alt Dumnezeu, pe Allah. Pînă la urmă formula a fost modificată în „anatemă lui Mohamed, învățăturii sale și adepților săi” (Gedeon, Pinakes, p. 369s).

1186 — Constantinopole

Sinod endemic, în septembrie 1186, fiind prezenți patriarhii din Antiohia și Ierusalim, 40 de episcopi, sub președinția patr. ecumenic Vasile II Camaterul, fiind împărat Isaac II Angelul. A fost combătut bogomilismul, care se răspîndea spre Sîrbia lui Ștefan Nemanja, apoi s-a lărgit jurisdicția mitrop. Mihail Choniatul din Atena peste credincioșii din insulele Mării Egee și s-au luat măsuri canonice precum: în caz cînd un presviter sau diacon e promovat la treapta de episcop, soția lui trebuie să intre în mănăstire, și altele (Rallys II, 421 și V, 314ss; Gedeon, Diataxeis II, 36).

cca 1187 — Rascia

Constatînd Ștefan Nemanja (—1196), cneaz sîrb, că bogomilismul devine periculos și pentru statul său în formare, a adunat un sobor la Ras, condus de episcopul locului, fiind prezenți preoți, monahi, bătrîni și boieri. După expunerea credinței greșite bogomilice, care ar fi de inspirație diavolească, se decide arderea cărților bogomilice, reconvertirea celor căzuți și expulzarea celor încăpățînați, confiscarea averilor și tăierea limbii celor guralivi (Ilici I., Die Bogomilen, 1923, p. 37s).

1197 — Constantinopole

Sinodul patr. George II Xifilinul, din 4 februarie, a decis asupra drepturilor și obligațiilor parohiale, semnînd și împăratul Alexios III și 14 arhierei (Rallys V, 101s).

1200 — Rascia

În cinstea marelui jupan Ștefan Nemanja, ctitor de țară și apărător al Ortodoxiei și ctitor al mănăstirii Hilandar din Athos, s-a întrunit la Rascia un sobor. Au venit episcopii din Ras și

Prizren, egumeni, preoți și boieri. Sinodul a propus canonizarea lui Ștefan, care s-a călugărit la Hilandar sub numele de Simeon. Fiul său, monahul Sava, va scrie slujba și sinaxarul cuvenit (Gruici R., Srpska pravosl. crkva, Belgrad 1920).

1200. — Constantinopole

Patr. Ioan X Kamates a decis sinodal în privință matrimonială (Rallys V, 103s), dar văzînd cu ochii cucerirea Constantinopolei de către latini, în 1204, el pleacă la Didimoteichon și apoi spre Niceia.

Prezența cruciaților la Constantinopole va da un alt curs evenimentelor istorice și întrunirilor sinodale. Acestea urmează să fie descrise în continuare.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

PROBLEMATICA TEOLOGIEI SFÎNTULUI GRIGORIE DE NISA

Preliminarii. Prin edictul de toleranță de la Milan (313) creștinismului i s-au deschis perspective noi pentru stabilirea adevărurilor de credință. Numeroasele dispute teologice au stimulat intens dezvoltarea studiilor teologice. Bărbați aleși, trecuți prin școlile retorice, au izbutit să exprime iscusit, în forme literare superioare, cugetarea lor religioasă, avînd cunoștințe întinse din literatura, istoria și filozofia antică. Ei s-au străduit să fundamenteze credința tradițională pe Sf. Scriptură, dar totodată să o formuleze speculativ, devenind pionierii Ortodoxiei împotriva diferitelor forme ale ereziei. Pe de altă parte, conducerea statală și Biserica au recurs atunci la autoritatea sinoadelor ecumenice, pentru a apăra unitatea amenințată a Bisericii. Implicațiile studiilor biblice, cultivate asiduu în acea vreme, au dobîndit o însemnătate fundamentală pentru istoria dogmelor și a teologiei.

Școala catehetică din Alexandria, ridicată de Origen la nivel superior, a cunoscut în veacul IV o nouă înflorire. Podoabele de frunte ale acestei școli au fost în acea vreme Eusebiu de Cezareea, Sf. Atanasie cel Mare, cei trei Capadochieni, Sf. Didim Orbul, Chiril al Alexandriei și Isihie al Ierusalimului.¹

Tratatele dogmatic-polemice ale unora ca aceștia căutau să soluționeze problemele puse de spiritul frămîntat al noilor convertiți. Dacă înainte de veacul IV dogmele fundamentale creștine fuseseră atacate de docheți, care tăgăduiau adevărata omnităate a lui Hristos, ebioniții și teodoțienii îi negau divinitatea, iar sabelienii constestau diferența de persoană dintre Fiul și Tatăl, în veacul IV, ereticul Arie a devenit apărătorul perfid dar iscusit al acestor partide. Logosul zămislit nu din ființa Tatălui, ci din voința liberă a Lui, înainte de facerea lumii, deci creat în timp, nu este veșnic, ci are și El un început. Dumnezeu a creat lumea prin Logos, căci ținînd seama de distanța care îl

1 Cf. Altaner B., *Patrologie*, Freiburg im Breisgau, 1938, p. 159—161,

despărțea de ea, nu o putea chema El însuși la ființă. Logosul acesta este Fiul lui Dumnezeu numai prin adopțiune, nu însă prin ființa lui. Voința lui este cea a unei făpturi, ca atare e schimbătoare și chiar capabilă de păcat. El este lipsit de păcat numai grație propriei sale autodeterminări. Ațiu din Antiohia și Eunomiu de Cizic, urmași zeloși ai lui Arie, subliniau însușirea de necreat a Tatălui (*ἀγέννητον*) care era pentru ei caracteristica esențială și hotărîtoare a divinității. De aceea Fiul, fiind creat în timp, nu era Dumnezeu pentru ei. În afară de acestea, Eunomiu socotea că Dumnezeu poate fi perceput în mod absolut prin dialectica omenească.

La aceste grupări se adaugă, în 359, omenii conduși de Eustațiu de Sevasta, care învățau că Fiul este asemănător Tatălui, apoi pnevmatomahii conduși de Macedonie din Constantinopol, care recunoșteau divinitatea Fiului, nu însă pe cea a Sf. Duh, care ar fi numai o creatură, un slujitor al Fiului.

Din combaterea eronată a arianismului a luat ființă o nouă erezie hristologică, reprezentată de Apolinarie din Laodiceea, care aplica la persoana lui Hristos vechea trihotomie platonico-plotinică, tăgăduindu-i adevărata întrupare, contestînd persoanei lui Hristos elementul esențial al firii omenești și anume spiritul omenesc (*νοῦς*), admițîndu-i numai sufletul și trupul (*ψυχὴ* și *σάρξ*).

La acești adversari interni ai creștinismului se mai adaugă apoi și atacurile politeismului și ale panteismului, care puneau toate pe seama unui destin orb (*εἰμαρμένη*). Pe de altă parte, reacțiunea statului păgîn din timpul lui Iulian Apostatul (361—363) și ostilitatea urmașilor acestuia creau mari dificultăți apologetilor Ortodoxiei.

Perioada de înflorire a literaturii creștine vechi este o mărturie prețioasă a acestei lupte spirituale dintre politeism, erezie și creștinism. Școala catehetică din Alexandria a participat în chip deosebit la soluționarea problemelor arzătoare ale credinței. Tocmai aici, în Alexandria, focarul vieții spirituale de atunci, se întîlniră capetele celor mai diferite curente. Păgîni, iudei și creștini se întreceau pentru cucerirea biruinței. Comorile culturii spirituale eline și roadele filozofiei păgîne erau la fel de căutate, pentru valorificarea lor apologetică, ca și cărțile Vechiului și Noului Testament.²

*

² Cf. Aufhauser J. B., *Die Heilslehre des hl. Gregor von Nyssa*. München 1910, p. 3—6.

Sf. Grigorie de Nisa.³ Viața și activitatea Sf. Grigorie de Nisa (335—394),⁴ se desfășoară tocmai în acest veac de zbulc și lupte dintre Ortodoxie și erezie. Deși nu s-a bucurat de o educație aleasă (superioară) ca fratele său, Vasile, care se pare că i-a fost „singurul său învățător”, numindu-l chiar el „tatăl și învățătorul său”⁵ și nefiind născut pentru acțiune, Sf. Grigorie s-a simțit atras spre studiile filozofice și teologice. A fost filozof și teolog, gânditor însetat și iscusit în analizarea și scrutarea adevărurilor de credință și în elaborarea lor sistematică, fiind numit „capul care cugetă” alături de Sf. Vasile, supranumit „brațul care lucrează” și Sf. Grigorie de Nazianz, denumit „gura care vorbește”; „capul care cugetă” nu în înțelesul că ceilalți doi mari Capadochieni n-ar fi fost gânditori de seamă, ci în acela că episcopul de Nisa a fost mintea cea mai speculativă și mai sistematică în ansamblul acestor părinți ai Bisericii.⁶ Sf. Grigorie de Nisa face parte din perioada numită pe drept cuvânt „epoca de aur” a literaturii patristice.⁷

Epoca dintre Origen și cei trei mari Capadochieni aduce o limpezire a dogmei trinitare și hristologice. Capadochienii sînt uniți prin dragostea lor comună față de Origen.

Spirit profund filozofic și erudit, Sf. Grigorie de Nisa, pe lîngă cultivarea operei de sistematizare logică lucidă, pășește și pe căile contemplării. Totuși, după Origen și pînă la Sf. Ioan Damaschinul, el rămîne cel mai mare logician și sistematician al teologiei, fiind unul dintre reprezentanții principali ai me-

3 Asupra vieții Sf. Grigorie de Nisa vezi: Méridier L., Grégoire de Nysse. Discours catéchétique... Paris 1908.

P. Godet, Grégoire de Nyssa, în: Diction. de Theologie Catholique V, 2, 1925, col. 1847—1852.

G. Cayré, Précis de patrologie, vol. I, Paris 1927.

F. Tixeront, Précis de Patrologie, Paris 1920.

A. Puech, Histoire de la littérature grecque chrétienne jusqu'à la fin de IV-e siècle, vol. III, Paris 1930, p. 396—436.

Altaner B., o. c.

Magon Fr. C., Handbuch der Patrologie, Regensburg 1864.

Bardenhewer O., Patrologie, Fr. i. Br. 1894.

Nirschl J., Lehrbuch der Patrologie und Patristik, Mainz 1883.

Coman I., Patrologie, București 1956, p. 167—177.

Bardenhewer O., Geschichte der altkirchlichen Literatur, Dritter Band, Fr. i. Br., 1923.

Gilson E.-Böhner Ph., Die Geschichte der christlichen Philosophie, Paderborn 1937, p. 71—106.

Überweg Fr., Grundriss der Geschichte der Philosophie II, Berlin 1915, p. 126 ș. u.

4 Cf. Coman I. Gh., o. c., p. 167—168.

5 Scrisoarea 13, cf. ibidem, p. 167.

6 Ibidem, p. 172—173.

7 Ibidem, p. 121.

todei scolastice în patristică. „În orice caz, Grigorie cunoștea curentele principale ale filozofiei grecești, pretutindeni găsim în scrierile sale ecouri din concepțiile sale platonice și aristotelice, pe care se pricepe să le folosească iscusit pentru speculația creștină; și se pare că s-a îndeletnicit și cu studiul fiziologiei și medicinei. El s-a evidențiat prin stăruința de a cuprinde complexul învățaturii de viață creștină într-o legătură sistematică și în relațiile ei față de rațiune, făcînd-o cît mai înțeleasă și apărîndu-o în toate privințele împotriva iudeilor, păgînilor și ereticilor. Iar dacă pare a fi mai puțin îndrăzneț decît Origen, de care este de-altfel foarte mult influențat, în schimb este mai clar și mai prudent și oarecum chiar neîncrezător în concluziile premature ale cugetării omenești și îndeosebi potrivit „silogisticei” în domeniul adevărurilor de credință”.⁸

În privința valorii filozofice speculative i se cuvine, evident, primul loc după Origen. Firea lui interioară descoperă cu uimire lumea spirituală, lăsîndu-ne moștenire multe roade ale introspecțiunii, sub formă de observații psihologice subtile. Urmășii lui au găsit multe inspirații în operele sale: în primul rînd, tradiția greacă, apoi cea latină. Evidentă este de exemplu înruditarea dintre antropologia lui Grigorie și cea a lui Bernard. Sf. Grigorie s-a bucurat de renumele de învățător ortodox. Sinodul Ecumenic din Niceea (787) i-a recunoscut titlul de „părinte al părinților”. Totuși, el nu s-a validat ca mărturisitor al credinței sobornicești în măsura Sf. Vasile sau Sf. Grigorie de Nazianz și nici în rîndurile puține, dar alese, ale „marilor învățători ecumenici” nu a intrat.

Conținutul doctrinar al scrierilor Sfîntului Grigorie de Nisa a atras atenția în timpurile mai noi asupra sa. Îndeosebi teoriile sale antropologice și eshatologice au fost studiate în numeroase tratate monografice. În schimb s-a întîrziat cu editarea și fixarea textelor operelor sale, condiții preliminare pentru studierea cuprinsului lor, neexistînd o ediție completă care să corespundă exigențelor actuale.

Cunoașterea lui Dumnezeu. Fire speculativă, Sf. Grigorie de Nisa s-a străduit să apere credința,⁹ mijlocul sigur al cunoașterii lui Dumnezeu. Pentru el, numai credința desprinsă din Sf. Scriptură și tradiția părinților bisericești este criteriul neînșe-

⁸ Ausgewählte Schriften des heiligen Gregorius von Nyssa... Lebensbeschreibung und Einleitung von Dr. Heinrich Hayd. Kempten, 1874, p. 10 și 33.

⁹ Cf. Überweg Fr., o. c., p. 130; Aufhauser O., o. c., p. 13—14.

lător al adevărului.¹⁰ Atunci cînd interpretează Sf. Scriptură adoptă metoda alegorică.¹¹ El caută, însă, să folosească roadele cele bune ale filozofiei antice politeiste, pentru a realiza o armonie între ideile eline și cele creștine.¹² Ori de cîte ori această filozofie îi putea servi de punte pentru exprimarea adevărilor de credință, Sf. Grigorie de Nisa se folosea de ea.

Ca și alți fruntași ai vremurilor patristice, Sf. Grigorie de Nisa era încredințat că gîndirea profană antică oferă metodele cele mai bune pentru sistematizarea conținutului credinței, iar rațiunea sănătoasă ne dă mijloacele necesare pentru fundamentarea articolelor de credință și pentru înălțarea sufletului la gnoză.¹³ Sf. Grigorie afirmă astfel o cunoaștere naturală progresivă, care urcă de la simțual la suprasimțual, pînă la vederea nemijlocită a lui Dumnezeu, anticipare a fericirii cerești, „o beție divină și lucidă”.¹⁴ Rațiunea poate duce la cunoașterea lui Dumnezeu, care întrunește în sine toată perfecțiunea posibilă și care este unic.¹⁵

Cele mai generale predicate cu ajutorul cărora putem cunoaște pe Dumnezeu, sînt puterea și existența Sa. Dumnezeu este o manifestare a puterii supreme și această putere substanțială¹⁶ există în sine, iar ființa divină este ceea ce există prin excelență și înainte de toate.¹⁷

Dumnezeu este duh netrupesc și omniprezent. „Tot ceea ce există atîrnă de cel ce există și nu poate exista nimic fără să aibă existență în sînul aceluia ce este..., deci toate sînt de la El și El este în toate”,¹⁸ și totuși El este mult mai presus decît tot ceea ce există,¹⁹ — zice Sf. Grigorie de Nisa.

Sfînta Treime. Treimea de persoane nu anulează unitatea lui Dumnezeu. Sf. Grigorie de Nisa respinge acuzația de triteism, invocînd identitatea ființei și unitatea principiului,²⁰ pre-

10 Contra lui Eunomiu I, MPG XLV, col. 341 B; Despre suflet și înviere, MPG XLVI, col. 49 C și 64 AB.

11 Marele Cuvînt Catehetic, cap. V, MPG, XLV, col. 24 A și cap. VIII, col. 33 C.

12 Despre viața lui Moise, MPG XLIV, col. 336 D.

13 Despre suflet și înviere, MPG XLVI, col. 49 C.

14 Omilia a X-a la Cîntarea Cîntărilor, MPG XLIV, col. 992 B.

15 Cf. Marele Cuvînt Catehetic, cap. I, MPG XLV, col. 16 CD.

16 „δύναμιν εὐσιώδη, în sensul de mod al divinității. Ibidem, cap. II, col. 17 C și cap. IV, col. 20 B.

17 κυρίως καὶ πρῶτως ὃν, ἡ Θεὸς φύσις ἐστίν Ibidem, cap. 22, col. 80 D.

18 Ibidem, cap. 25, col. 65 D.

19 Ibidem, cap. 27, col. 72 C.

20 Contra grecilor, după noțiunile comune, MPG XLV, col. 180 BD.

cum și existența reală a noțiunilor generale și unitatea numerică a ființei și în domeniul lucrurilor finite.²¹ El concepe Sf. Treime ca o mediană justă între monoteismul iudaic și politeismul păgân, păstrînd de la primul unitatea firii, iar de la al doilea, separarea ipostazelor.²² Este adevărat, zice Sf. Grigorie, că „nu se poate lămuri prin cuvinte adîncimea negativă a acestei Taine” care ni se „înfățișează în părțile ei distincte, deși e concepută ca o unitate; ea este divizată prin noțiunea de persoană, deși nu e împărțită în substanța ei”.²³ Este greșit, zice ei, să vorbim de oameni mulți, fiind același lucru cu a vorbi de multe firi omenești, deoarece cuvîntul „om” designează nu pe individ, ci firea care este una și aceeași în toți indivizii.²⁴ Cuvîntul *θεός* designează nu ființa, ci o activitate (a supraveghea toate), care deși le este comună celor trei Persoane, în sine nu este totuși decît una și aceeași. Orice activitate a lui Dumnezeu față de făptură este o activitate unică. Ea își are obîrșia în Tatăl, trece prin Fiul și se încheie în Sf. Duh.²⁵

Această activitate ad extra trebuie pusă în paralelă cu relațiile imanente dintre Persoane, după cum orice deosebire de Persoane din aceste relații trebuie stabilită prin relația dintre principium și principiatum. Principiul treimic îl prezintă prin următoarele teze: Există o deosebire între una și cealaltă (Persoane), una fiind cauza (*αἰτιον*), iar cealaltă este din cauză (*ἐκ τοῦ αἰτιου*). La cea care este din cauză, stabilim iarăși o deosebire. Una este adică nemijlocit din prima *προσέχως ἐκ τοῦ πρώτου*, iar cealaltă prin mijlocirea aceluia, care este nemijlocit din prima (*διὰ τοῦ προσέχως ἐκ τοῦ πρώτου*) în așa fel încît particularitatea celui unuia născut *τὸ μονογενές*, revine neîndoios Fiului. Pe de altă parte și purcederea Duhului din Tatăl rămîne neîndoioasă, deoarece mijlocirea Fiului *ἢ τοῦ πρώτου* asigură acestuia particularitatea de unul născut fără a-i răpi Duhului relația naturală față de Tatăl.²⁶ Sf. Grigorie pornește deductiv de la unitatea divinității, Dumnezeu Tatăl, prima cauză. Divinitatea nu e lipsită de cugetare, deoarece „duhul” (*νοῦς*) este prin esența lui ființă cugetătoare și este duh datorită numai faptului că produce cugetarea (*λόγος*). Acest fapt ține, deci, de ființa lui și totuși există o diferență relativă

21 Ibidem, col. 180 BD.

22 *ἡ τῆς φύσεως ἐνότης... ἡ κατὰ τὰς υποστάσεις* Marele Cuvînt Catehetic, cap. III, MPG XLV, col. 17 D—20 A.

23 Ibidem, cap. III, col. 17 D.

24 Că nu sînt trei Dumnezei, MPG XLV, col. 117—120.

25 Ibidem, col. 120 ș. u.

26 Ibidem, col. 133.

între acela care cugetă ca atare și însăși cugetarea lui. Ar însemna să ni-l închipuim pe Dumnezeu ca pe o ființă lipsită de cugetare (ἄλογον) dacă i-am tăgădui că posedă o cugetare coeternă cu El, un cuvînt cosubstanțial cu El, față de care autorul se raportează ca un tată față de fiul său. Pentru greci λόγος însemnează atît cuvîntul interior cît și cel exterior: ratio și sermo; cuvîntul „desăvîrșit” le cuprinde pe amîndouă acestea. Ținînd seama de această accepțiune, vom putea înțelege complexitatea cu care Sf. Grigorie folosește termenul λόγος.

Cuvîntul lui Dumnezeu λόγος este veșnic datorită veșniciei firii dumnezeiești. Cuvîntul divin avînd existență proprie, este subsistent și atunci trebuie să admitem că are viață; iar dacă subsistă e evident că el nu subsistă în genul pietrelor (ἀψύχως). Așadar, dacă subzistă ca ființă încorporală și rațională, atunci el este simplu (ἀπλοῦς) și ca atare nu poate avea viață prin participare. Logosul, ca oricare ființă vie, are voință liberă și deci are putere. Puterea Logosului este tot atît de mare ca și voința Sa, pentru că este simplu. Deoarece trebuie să depărtăm din Dumnezeu orice lipsă de putere, Logosul dorește și totodată săvîrșește tot ceea ce este bun, căci El săvîrșește ceea ce dorește. Lumea fiind bună — zice Sf. Grigorie de Nisa — deducem din aceasta că ea este lucrarea Logosului.

Logosul este o noțiune de relație, deoarece odată cu El trebuie să-l concepem și pe acela care rostește cuvîntul. Apoi cum cuvîntul omenesc se naște din „νοῦς”, fără să fie absolut același lucru, dar nici absolut deosebit de el — căci ceea ce ne revelează intelectul din sine nu se concepe niciodată că ar fi absolut altceva decît însuși intelectul —, tot astfel și Cuvîntul divin se deosebește (διήρηται) de acela de la care își are substanța (τὴν ὑπόστασιν ἔχει). În schimb, în ceea ce privește ființa, κατὰ τὴν φύσιν primul este identic cu al doilea.²⁷

Credința noastră evită atît absurditatea limitării (ἀτόπια) ei la monoteismul iudaic, care nu consideră cuvîntul ca fiind viu, eficace și creator, cît și pe acela al politeismului elin, deoarece noi recunoaștem egalitatea ființei Cuvîntului și a Tatălui Cuvîntului. Căci dacă cineva ar stabili ca atribute ale Tatălui bunătatea sau puterea sau înțelepciunea sau veșnicia sau izbăvirea de rău, de moarte sau de stricăciune sau desăvîrșirea deplină,

²⁷ Cf. Hayd, o. c., p. 38 și M. Gomes de Castro, Die Trinitätslehre des Hl. Gregor von Nyssa, Fr. i. Br., p. 83—84, ad. Marele Cuvînt Catehetic, cap. I. MPG XLV, col. 16 D.

apoi acela va găsi și cuvîntul înzestrat cu aceleași atribute, a-vîndu-și alcătuirea sa de la Tatăl.

În același mod este arătată de Sf. Grigorie cunoașterea Duhului. Sf. Grigorie face apel la o analogie din viața omenească comparînd Duhul cu suflarea care manifestă cuvîntul prin glas.²⁸ Însă suflarea (πνεύμα) lui Dumnezeu, care însoțește Cuvîntul lui Dumnezeu și care manifestă puterea, este, ca și Fiul, de natură divină, „o forță substanțială, care trăiește prin sine însăși într-o existență proprie, dar nu poate fi separată de Dumnezeu, în care ființează, nici de Cuvîntul lui Dumnezeu pe care-l însoțește, care nu se nimicește risipindu-se, ci care există ipostatic, asemenea Cuvîntului lui Dumnezeu, posedă voință, se mișcă singură, e activă, alegînd binele în orice împrejurare și avînd o putere pe măsura voinței pentru orice hotărîre”.²⁹

Unitatea și deosebirea dintre ipostaze, Sf. Grigorie o dezvoltă din concepția iudaică despre unitatea ființei divine (ἡ τῆς φύσεως ἐνότης) și din credința păgînă despre diferențierea ipostazelor (ἡ κατὰ τὰς ὑποστάσεις), conchizînd că „numărul Treimii este, așa zicînd, un leac pentru acei ce rătăcesc în cheștiunea unității, pentru sufletele risipite în mulțimea de zei”.³⁰ E adevărat că, dîndu-și seama că-i lipsesc mijloacele de argumentație, Sf. Grigorie recunoaște că cel ce pătrunde printr-o cercetare ageră în adîncurile acestor taine nu poate dobîndi decît o înțelegere oarecare, potrivită firii negrăite a acesteia. Pentru un iudeu este simplă demonstrarea Sf. Treimi, deoarece cărțile Vechiului Testament³¹ arată vădit atît existența unui „Cuvînt” al lui Dumnezeu, cît și existența unui „Duh” al lui Dumnezeu, și „este de ajuns să menționăm o singură mărturie și să lăsăm spiritelor zeloase grija de a descoperi majoritatea celorlalte”.³²

Antropologia. Omul este cea mai înaltă treaptă a lumii văzute, cuprinzînd în sine toate celelalte trepte.³³ El este veriga de legătură dintre lume și Dumnezeu, „căci în firea omenească s-a amestecat o anumită înrudire cu divinitatea”.³⁴ Sufletul omenesc este substanță creată, vie, rațională, care conferă trupului — organic și sensibil prin sine — putere de viață și per-

28 Ibidem, cap. II, col. 17 AB.

29 Ibidem, col. 17 AC.

30 Ibidem, cap. III, col. 20 A.

31 Ibidem, cap. III—IV, col. 20 AC.

32 Ibidem, cap. IV, col. 20 B.

33 Despre facerea omului, cap. VIII, MPG, col. 144 D ș. u.

34 Marele Cuvînt Catehetic, cap. VI, MPG XLV, col. 25 D.

cepere atît timp cît firea capabilă în acest scop are consistență.³⁵ Sf. Grigorie respinge preexistența sufletului, afirmînd coincidența creației lui cu trupul³⁶ și împreunarea lor permanentă. Moartea, pentru el, nu e decît o reîntoarcere a omului la starea nevăzută.³⁷ După cum Dumnezeu este nemuritor și nu se desparte de lume, tot așa și sufletul omenesc sălășluiește în trup, îl pătrunde și nu se desparte niciodată de el, chiar dacă elementele lui se dizolvă.³⁸ Biserica ne arată măreția omului, care găsește asemănarea lui nu cu făptura creată, ci cu ființa creatoare, cu Dumnezeu.³⁹ Starea primordială a omului a fost asemănătoare cu chipul lui Dumnezeu, o copie a bunătății Lui nesfîrșite, înzestrat cu toate bunurile.⁴⁰ Deși omul este o ființă creată, iar Dumnezeu o ființă necreată, el este înzestrat cu frumusețe, cunoaștere, iubire și libertate, fiind o făptură împărătească.⁴¹ Din asemănarea omului cu Dumnezeu rezultă îndatorirea lui de a participa la prototipul binelui. Omul, însă, s-a decis liber împotriva binelui, căzînd astfel în păcat, care este o lipsă a ceva ce ar trebui să fie, lipsa deciderii pentru Dumnezeu.⁴² Moartea și neînfrînarea sînt consecințe ale păcatului,⁴³ ca și pentru Sf. Apostol Pavel (cf. Rom. 6, 23).

Concludentă este îndeosebi concepția antropologică a Sf. Grigorie de Nisa din opera sa „Marele Cuvînt Catehetic”. Dumnezeu, în bunătatea Lui, l-a creat pe om după chipul Său, adică liber. El a unit în om firea inteligibilă cu firea sensibilă. Însă invidia îngerului căzut l-a amăgit pe om, care, despărțindu-se de bine, a căzut în păcat. Răul este absența binelui. Alegoria despre veșmintele de piele date oamenilor după căderea lor, simbolizează moartea, instituită provizoriu de Dumnezeu pentru a purifica trupul prin dizolvarea elementelor lui, în timp ce și sufletul trebuie să se supună în această viață unei discipline mîntuitoare, dacă vrea să nu i se supună acesteia în viața viitoare.⁴⁴ Împotriva ereticilor manihei, Sf. Grigorie de Nisa precizează că Dumnezeu nu este autorul răului. El a creat lumea

35 Despre suflet și înviere, MPG XLVI, col. 29 B.

36 Despre facerea omului, cap. XXX MPG XLIV, col. 252 B.

37 Despre suflet și înviere, MPG XLVI, col. 44 C—48 C.

38 Ibidem, col. 28 A ș. u.

39 Despre facerea omului, cap. XVI, MPG XLIV, col. 177 D ș. u.

40 Ibidem, col. 184 ș. u.

41 Ibidem, cap. IV, col. 136. cap. V, col. 137; cap. XVI, col. 184 C.

42 Marele Cuvînt Catehetic, cap. V, MPG XLV, col. 24 C.

43 Cf. Harnack A., Dogmengeschichte, Tübingen 1931, p. 296.

44 Cf. Méridier, o. c., p. X; Überweg, o. c., p. 133 ș. u.; Aufhauser, o. c., p. 47—49; Magon, o. c., p. 503.

prin rațiunea și înțelepciunea Sa, căci nu va fi procedat la aceasta fără rațiune. Însă rațiunea și înțelepciunea nu pot fi concepute ca un cuvânt rostit, sau ca posedarea unei cunoștințe, ci ca o putere substanțial existentă, personală și capabilă de voință, în sensul celor arătate mai sus. Dacă întreg universul a fost creat prin a doua această ipostază divină, apoi desigur că și omul, dar nu dintr-o necesitate oarecare, ci dintr-o iubire priositoare (ἀγάπης πεπιουσῆς),⁴⁵ pentru ca să existe o ființă care să se împărtășească de bunurile divine. Unirea cu Dumnezeu menține viața omului în rai, iar roadele pomului vieții, pe care Sf. Grigorie le interpretează alegoric, sînt hrana lui spirituală. Raiul și fructele lui nu aduc săturarea pîntecelui, ci cunoașterea și viața veșnică. Aceasta este o dovadă că firea omenească a fost bună. Omul era destinat să stăpînească pămîntul și toate cele cuprinse în el, el era frumos la chip, fiind făcut după modelul frumuseții însăși, nu cunoștea suferința, se bucura de libertatea vorbirii ca unul ce vorbea „față către Față” cu Dumnezeu.⁴⁶

Dacă omul a fost chemat la existență pentru a se împărtăși de bunurile divine, apoi trebuie că a fost înzestrat în așa fel încît să se poată bucura de aceasta. Căci după cum ochiul intră în legătură cu lumina datorită puterii de vedere inerente lui din fire, tot astfel trebuie ca s-a sădit în ființa omenească o înrudire cu Dumnezeu pentru ca acesta să simtă un dor după Acela cu care se înrudește. De aceea omul a fost împodobit cu viață, rațiune, înțelepciune și cu toate bunurile aferente naturii divine. Un astfel de bun este și nemurirea, pentru că firea omenească să cunoască, grația puterii ce sălășluiește în ea, pe Cel mai presus de ea și să aspire la veșnicia divină. Astfel, omul a fost creat „după chipul lui Dumnezeu” și pentru dobîndirea tuturor acelor bunuri. De aceea nu se putea să-i lipsească darurile harice ale libertății, independenței și autodeterminării. Prin libertate, omul se poate decide pentru rău, care nu-și poate avea obîrșia în voința divină, căci atunci nu ar putea fi supus do-janei, ci numai înăuntrul nostru ia naștere abaterea de la bine, așa cum întunecul este lipsă de lumină sau orbirea lipsă de vedere. Nu trebuie să concepem opoziția dintre virtute și răutate în sensul că acestea ar fi două existențe autonome. După cum existența ar fi opusă inexistenței, nu ca o altă existență, ci

45 Marele Cuvînt Catehetic, cap. V, MPG XLV. col. 21 B.

46 Ibidem, cap. VI, col. 29 BC.

ca inexistență față de existență, tot astfel răutatea se opune virtuții nu ca ceva ce există prin sine însuși, ci ca o absență a ceva mai bun. Pentru păstrarea și sporirea asemănării cu Dumnezeu, dată omului la facerea lui, se servea de puterile rațiunii și voinței, bogăția harurilor divine, strălucirea luminii divine a Sf. Duh sălășluită în el, energia divină care-l întărea în chip deosebit, puterea binecuvântării divine, care-l ținea așa cum ține untdelemnul lumina în fitil.⁴⁷ Dar întrucât toată făptura este supusă schimbării, s-a putut întâmpla ca unul din spiritele curate — și anume acela care era încredințat cu supravegherea pământului — să-și întoarcă privirile de la bine și să devină invidios. Inclinarea sa către rău, născută din invidie, a deschis, apoi, ca o urmare firească, o cale tuturor celorlalte rele. El i-a sedus pe primii oameni la „nebungia” lepădării de sine, tulburând armonia dintre senzualitatea și spiritualitatea lor așezată de Dumnezeu în ei și strecurînd perfid răutatea în voința lor. Dumnezeu știa ce se va întâmpla și nu s-a împotrivit, ca să nu nimicească libertatea. Totuși, nu l-a lăsat pe om necreat de dragul acelei prevederi, căci mai bună decît necreația era readucerea păcătoșilor pe calea pocăinței, străine de suferințele simțuale, la harul primordial. Strecurarea răutății în voința omului a adus după sine o oarecare stingere, o slăbire a binecuvântării. Dar odată cu slăbirea binecuvântării a apărut opusul ei. Apusul vieții este moartea, a puterii — slăbiciunea, a binecuvântării — blestemul, a îndrăzelii — rușinea, pe scurt, tocmai apusul tuturor bunurilor. De aceea „neamul” omenesc pătimește de atîtea rele, după ce acel început a pus temelia acestui sfîrșit.⁴⁸

Sf. Grigorie, cu detalii psihologice subtile, redă procesul faptic al căderii în păcat. Prin momeala plăcerii,⁴⁹ diavolul a căutat să-l despartă pe om de puterea harică întăritoare a lui Dumnezeu, înfățișîndu-i răul în chip de bine, ca o momeală care ascunde acul undiței.⁵⁰ Iar omul însuși, în libertatea voinței sale, a preferat răul binelui,⁵¹ fără să-și afecteze libertatea. Dar cum l-a putut crea Dumnezeu pe om fără a fi autorul lui, deși el a prevăzut nenorocirea lui? Obiecțiunea aceasta poate fi rezolvată prin faptul că Dumnezeu îl va aduce pe om la harul primordial și că moartea nu este decît un mijloc terapeutic pentru

47 Ibidem, col. 29 C.

48 Ibidem, col. 29 CD.

49 Ibidem, cap. XXVI, col. 68 D.

50 Ibidem, cap. XXII, col. 60 C.

51 Ibidem, cap. V, col. 25 A.

păcat și urmările lui.⁵² De vreme ce noi ne-am vîndut de bună-voie, acela care din bunătate ne-ă înălțat spre a ne readuce libertatea, a izvodit un procedeu potrivit justiției. A fost un procedeu de așa fel încît i-a lăsat posesorului libertatea de a alege prețul de răscumpărare pe care voia să-l primească drept răsplată pentru acela pe care-l ținea în puterea lui.⁵³ Se cuvenea atunci ca dătătorul vieții, Dumnezeu, Dumnezeul înțelepciunii și al puterii, să-l ridice pe cel căzut.⁵⁴

Intruparea. Pornind de la izvoarele credinței, Sf. Grigorie stabilește mai întîi divinitatea Mîntuitorului. El a consolidat învățăturile înaintașilor săi, a adîncit dovezile biblice, alegîndu-le și dezvoltîndu-le cu mai multă strictețe. Chiar dacă doctrina sa hristologică nu a adus obiectiv nici o noutate, totuși valoarea ei rezidă în claritatea, adîncimea și adaptarea ei la cerințele vremii. În disputa lui cu Apolinarie despre natura omenească a lui Hristos, el opune argumentelor filozofice ale acestuia, depozitul credinței, căci Sf. Scriptură propovăduiește limpede natura deplin omenească a lui Hristos. De aceea, în fața acestui fapt incontestabil, dificultățile nu prezintă pentru Sf. Grigorie decît o importanță secundară. Totuși, el izbuteste să le rezolve în chip mulțumitor, dar și să le utilizeze cu iscusință împotriva lui Apolinarie.

Doctrina Sf. Grigorie de Nisa despre unitatea persoanei lui Hristos este de o importanță deosebită prin faptul că el a fost primul care a tratat în amănunțime această problemă nouă, aducînd în general multă claritate, deși îi lipsea încă o terminologie precisă. Cu toate influențele exercitate asupra sistemului său de către Origen, Sf. Atanasie și Sf. Vasile, dependența lui față de aceștia nu a fost atît de mare încît să se rezume la simpla reproducere a spuselor lor. Sf. Grigorie arată⁵⁵ că întruparea este cea mai bună formă a răscumpărării. El a văzut desăvîrșirea întrupării abia în învierea lui Hristos. După Sf. Grigorie, Hristos s-a întrupat ca un singur om, însă acel om individual este pîrga (ἀπαρχή), este „al doilea Adam” și astfel este concept principal al naturii omenești.

Intruparea lui Hristos este o acțiune de însemnătate cosmică, ea se extinde asupra lumii întregi, ca un act de împăcare

52 Ibidem, cap. VIII, col. 37 B și cap. XXXV, col. 88 B.

53 Ibidem, cap. XXII, col. 60 D.

54 Ibidem, cap. VIII, col. 40 C.

55 Cf. Harnack, o. c., p. 206—207.

și de restituție, începînd cu căpeteniile îngerești pînă la cele mai de jos adîncuri. Astfel ea se dizolvă, ca și la Origen, într-un proces cosmic necesar, devenind un caz special în prezența universală a divinului în creație. Cuvîntul s-a născut în trupul Fecioarei ca un vas divin, nefăcut de mînă omenească. De aceea Sf. Fecioară este „Născătoarea de Dumnezeu”, iar nu cum cîtează unii să spună „născătoare de om”.⁵⁶ Intruparea nu înseamnă o limitare a divinității, după cum nici sufletul nu e limitat în activitatea sa de trup.⁵⁷ Sf. Grigorie explică amănunțit alternarea atributelor celor două firi ale lui Hristos, care rămîn totuși neamestecate.⁵⁸ Prin unirea divinității cu omenitatea nu se preface nici natura divină în cea omenească, nici cea omenească în cea divină, căci nici una dintre acestea nu e posibilă, deoarece Dumnezeu este tot atît de neschimbător pe cît este de schimbător omul prin natura sa.⁵⁹ Intruparea este unirea specială a celui omniprezent cu natura noastră, pentru a o face din nou asemenea cu Dumnezeu. Ea este o amăgire a diavolului, drept răsplată că acesta l-a amăgit pe Adam.⁶⁰ Oferindu-și trupul Său ca momeală diavolului, Hristos l-a mîntuit pe om fără să comită vreo violență asupra diavolului, iar înșelătoria acestei fapte se pierde în fața scopului binefăcător al lui Dumnezeu, care constă în readucerea la sînul Lui a întregii făpturi căzute, între care și pe satana însuși. Sf. Grigorie explică prin transcendența lui Dumnezeu, prin prevederea Lui, prin libertatea omului că Cuvîntul a luat trup omenesc, iar nu trupul unei ființe cerești, că a așteptat atît de mult omenirea și că credința nu s-a răspîndit la toți oamenii. Intruparea nu este nedemnă de Dumnezeu, căci numai răul înjosește sfînțenia lui Dumnezeu. Obiecțiunea că mărginirea nu poate cuprinde nemărginirea, că adică natura omenească nu poate cuprinde pe cea divină provine din presupunerea greșită că întruparea Cuvîntului ar însemna că infinitul divinității e cuprins în îngrădirile trupului ca într-un vas. Dimpotrivă, noi trebuie să ne imaginăm că ființa divină se unește intim cu cea omenească, în felul în care se unește combustibilul cu flacăra, care trece dincolo de această substanță, după cum și suflul nostru trece dincolo de granițele trupului și prin mișcările gîndirii se răspîndește liber în toată

56 Despre învierea lui Hristos, Cuvîntarea I, MPG XLVI, col. 616.

57 Marele Cuvînt Catehetic, cap. XII, MPG XLV, col. 41 D.

58 Contra lui Eunomiu V, MPG, col. 705 AD.

59 Marele Cuvînt Catehetic, cap. I, MPG XLV, col. 13 AD și cap. VI, col.

25 A—29 D.

60 Despre suflet și înviere, MPG XLVI, col. 72 B.

făptura.⁶¹ De altfel, modul în care se unește natura divină cu cea umană în Cuvînt depășește puterea noastră de înțelegere, ca și cea dintre suflet și trup în om. Noi nu trebuie să ne îndoim de faptul unirii realizate în Iisus din pricina minunilor săvîrșite de El.⁶² Nici nașterea și nici moartea omului-Dumnezeu, nu se opun demnității Lui. Ele poartă pecetea supranaturalului (nașterea din Fecioară și învierea fără stricăciune) și astfel sînt dovezi ale divinității Lui.⁶³ Motivul principal al întrupării este iubirea lui Dumnezeu față de făpturile Lui.⁶⁴

Răscumpărarea. Deoarece noi înșine ne-am vîndut de bunăvoie diavolului, am ajuns în situația acelor sclavi care vînzîndu-se, nu le este permis nici lor nici altora care vorbesc pentru ei să-și reclame libertatea.⁶⁵ De aceea numai Stăpînul firii create avea puterea și căderea să-l ridice iar pe omul căzut.⁶⁶ Iar pentru a ne aduce la libertate a trebuit să recurgă la un procedeu potrivit cu justiția, nu tiranic,⁶⁷ plătind un preț de răscumpărare mai mare decît valoarea celui răscumpărat. De aceea Fiul lui Dumnezeu s-a dat morții pentru noi, pentru ca prin moartea Lui să ne readucă pe noi la viață.⁶⁸ El a vrut să ne mîntuiască din bunătatea Lui, răscumpărîndu-ne pe noi cei robiți, pe calea schimbului. Intruparea este pentru puterea Lui o dovadă mai puternică decît ar fi fost rămînerea Lui în starea de majestate divină. Aceasta se potrivește și cu înțelepciunea, eternitatea și cu omni-prezența Lui. Invăluirea divinității în firea omenească este ce e drept o înșelătorie față de diavol. Însă fiind acesta la rîndul său un înșelător, înșelarea lui a fost o răsplată dreaptă. Căderea a trebuit să ajungă la culmea ei, și „după ce boala răului se abătuse asupra firii omenești, tămăduitorul lumii a așteptat pentru ca nici o formă de stricăciune să nu mai rămînă ascunsă în firea noastră”.⁶⁹ Roadele întrupării și ale răscumpărării sînt viața, îndumnezeirea, izbăvirea de moarte și din tirania diavolului.⁷⁰ Învierea Lui devine pentru cei supuși morții principiul reîntoarcerii noastre la viața nemuritoare.⁷¹ Răscum-

61 Marele Cuvînt Catehetic, cap. IX—X, MPG XLV, col. 41 BC.

62 Ibidem, cap. XI, col. 44 AB.

63 Ibidem, cap. XXIII, col. 61 B.

64 Ibidem, cap. XIV—XV, col. 45 D—48 A.

65 Ibidem, cap. XXII, col. 60 D.

66 Ibidem, cap. VIII, col. 40 C.

67 Ibidem, cap. XXIII, col. 61 A.

68 Ibidem, cap. XXXI, col. 80 B.

69 Ibidem, cap. XXIX, col. 76 B.

70 Ibidem, cap. XXVI, col. 68 A și cap. XXXV, col. 85 D—88 A.

71 Ibidem, cap. XXVI, col. 68 A și XXXII, col. 80 B.

părarea are valoare universală, deoarece Dumnezeu i-a chemat pe toți oamenii la credință, Cuvîntul a pus stăpînire pe toți, harul fiind la îndemîna oricui.⁷² Mai mult chiar, însuși diavolul, născocitorul răului, va fi vindecat de rău de către Dumnezeu.⁷³ Acceptarea mîntuirii atîrnă deci numai de libertatea noastră, căci dacă Dumnezeu ar vrea să frîngă prin violență împotrivirea noastră, atunci s-ar anula odată cu libertatea voinței și virtutea și vrednicia de laudă a puterii omului, iar acesta s-ar coborî la rangul animalelor lipsite de rațiune.⁷⁴ Firea omenească este liberă, de aceea și moartea lui Hristos a fost o moarte liberă,⁷⁵ iar moartea Lui pe cruce nu a fost nedemnă de El.⁷⁶

Pierderea stării primordiale a produs, deci, în întreaga omenire o pervertire interioară, ducînd la îndepărtarea de bine. De aceea a devenit absolut necesară răscumpărarea omului. După ce aceasta a fost realizată obiectiv de Iisus Hristos, Fiul adevărat al lui Dumnezeu, a devenit din nou posibilă dobîndirea mîntuirii. Dar aceasta se putea nu numai prin puterile noastre, ci mai ales prin ajutorul lui Dumnezeu, care din devoțiune și grație de bunăvoie, ne întărește slăbiciunea, aducîndu-ne curăție și îndumnezeire. Insușirea mîntuirii este astfel rezultatul conlucrării activității proprii omenești cu Hristos cel preainălțat, care lucrează cu Duhul Sfînt. Dacă făptura întrelasă în timpul vieții pămîntești dobîndirea mîntuirii, atunci în viața de dincolo va trebui să caute, prin purificări îndelungate, izbăvirea de rău. În sfîrșit, răul va dispărea prin însași natura sa. Păcătosul curățit se va îndrepta atunci către Dumnezeu, izbăvit de toată răutatea și vinovăția. „Dumnezeu totul în toate” va răsuna ca un cîntec de slavă al întregii făpturi răscumpărate și unite cu Dumnezeu, în bucurii nesfîrșite, în toți vecii. Desigur că ajutorul haric al lui Dumnezeu este, după concepția Sf. Grigorie, folositor și necesar pentru dobîndirea dumnezeirii, încă în timpul vieții noastre pămîntești. Accentuarea factorului divin în opera de mîntuire conferă doctrinei sale un caracter specific creștin, spre deosebire de problema stării primordiale și a fericirii viitoare, în care predomină concepțiile filozofice.

Omul nu a fost, în realizarea lui primordială, decît o imagine nedesăvîrșită a ideii propriu-zise de Dumnezeu. Participarea

72 Ibidem, cap. XXX, col. 76 C—77B.

73 Ibidem, cap. XXVI, col. 69 C.

74 Ibidem, cap. XXXI, col. 77 BC.

75 Ibidem, cap. XXXII, col. 80 AB.

76 Ibidem, col. 81 CD.

omului la viața în Dumnezeu este un bun mai mult sau mai puțin natural. Ființa răului este neființa și prin natura ei este trecătoare. Dacă copiii nebotezați ajung să dobândească posesiunea deplină a fericirii, atunci și pedepsirea păcatelor are un caracter mai mult purificator decât punitiv. La Sf. Grigorie nu poate fi vorba de o doctrină soteriologică propriu-zisă decât numai dacă ținem seama de o luptă dusă pe pământ de om pentru îndumnezeirea și dobândirea imediată a acesteia după moarte, grație eliberării complete de păcat. Inzestrarea naturală a omului și însăși ființa răului îi garantează însă dobândirea sigură a îndumnezeirii finale în viața de dincolo. „Dumnezeu totul în toate” apare în întregul sistem al Sf. Grigorie ca punct de plecare și verigă ultimă, ca un focar central care dă viață tuturor lucrurilor.

Activitatea Sf. Duh, sfințitorul și desăvârșitorul întregii făpturi, culege cele mai bogate roade în unirea deplină și neîntreruptă a întregii făpturi cu creatorul universului, în făptura cea nouă.

O continuare a întrupării în măsura îngăduită de firea omenească sînt *Tainele*. Ele îngăduie omului să continue efectele răscumpărării. Sf. Grigorie de Nisa tratează despre însușirea obiectivă a harului mîntuitor prin Botez și Euharistie, analizînd ființa, necesitatea și efectele lor, arătînd că renașterea e condiționată de credința oamenilor și că roadele trebuie să se arate în sfințenia vieții.

Botezul, care reproduce prin întreita cufundare moartea și învierea lui Hristos, este principiul indispensabil al înnoirii spirituale. Euharistia, care prin puterea binecuvîntării, prefăce pîinea și vinul în trupul și sîngele lui Hristos, îndumnezeie prin prezența Cuvîntului, este hrana trupului, însă credința dreaptă și hotărîrea fermă de îndreptare morală sînt indispensabile pentru eficacitatea Tainelor. Acel ce primește Botezul nu poate avea nici un folos dacă Cuvîntul și Duhul invocat în această renaștere spirituală sînt puse în rîndul fapturilor și dacă El însuși rămîne așa cum era mai înainte. Botezul este o a doua naștere a omului. Dacă prin naștere ne dăruiește o viață muritoare, Botezul care nici nu începe, nici nu se încheie cu stricăciune, trebuie să aducă celui născut o viață nemuritoare⁷⁷ și să fie început de viață pentru cei ce primesc taina.⁷⁸ Prin botez

77 Ibidem, cap. XXXIII, col. 84 A.

78 Ibidem, col. 84 B.

omul redobîndește starea de fericire și îndumnezeire.⁷⁹ Afundîndu-ne de trei ori în apă și ridicîndu-ne iar din apă, noi îmi-tăm înmormîntarea mîntuitoare și învierea săvîrșită a treia zi.⁸⁰ Prin Botez ne îndumnezeim, căci ființa născută are parte cu necesitate de aceeași natură cu părinții ei.⁸¹ Prin rugăciunea de invocare a lui Dumnezeu, cu care însoțim botezul, noi putem dobîndi o sporire a harului pentru acel ce primește harul botezului.⁸² Botezul este o putere care ne curățește de păcate,⁸³ nimicește răul introdus prin păcat în firea noastră,⁸⁴ fiind o renaștere în baia tainică.⁸⁵ Botezul este necesar pentru noi, fiindcă prin credință și apă dobîndim un mare dar, împărtășirea cu curăția desăvîrșită, care este dumnezeirea.⁸⁶

Euharistia aduce împărtășirea în trup a tuturor credincioșilor, pentru ca prin unirea (ένώσει) cu cel nemuritor să se împărtășească și omul de nemurire.⁸⁷

După Sf. Grigorie, botezul se adresează sufletului, iar euharistia trupului, ceea ce coboară fără îndoială rolul euharistiei, deși Sf. Grigorie subliniază importanța spirituală a acestei taine, arătînd că credința este o condiție esențială a eficacității ei.

În privința schimbării produse în pîine și vin prin efectul binecuvîntării și a faptului că trupul lui Hristos, împărtășit de unii credincioși, poate fi dat fiecăruia din aceștia fără să se împartă, Sf. Grigorie aduce o explicație pur filozofică. El examinează efectele nutriției în corpul omenesc. Acesta n-are, să zicem așa o substanță proprie, ci este teatrul unei afluențe și a unei scurgeri continui de hrană. Tocmai această mișcare neîncetată îl alcătuiește și îl susține. Însă baza hranei este pîinea și vinul ale cărui stihii nu au decît să-și schimbe forma, pentru a deveni trup. Am putea deci spune că pîinea și vinul sînt trupul în virtualitatea lui, sub rezerva unei schimbări de formă, care le conferă calități noi. În timpul vieții sale de muritor trupul lui Hristos a fost supus acestei legi. Pîinea și vinul au devenit trupul său, divinizat prin prezența Cuvîntului pe care

79 Ibidem, cap. XXXV, col. 92 AB.

80 Ibidem, col. 89 C.

81 Ibidem, cap. XXXIX, col. 100 B.

82 Ibidem, cap. XXXIV, col. 85 C.

83 Ibidem, cap. XXXV, col. 89 A.

84 Ibidem, col. 89 B.

85 Ibidem, cap. XXXII, col. 81 D.

86 Ibidem, cap. XXXVI, col. 92 D.

87 Ibidem, cap. XXXVII, col. 93 B.

l-a îmbrăcat. Iar sfințirea pîinii și a vinului în taina euharistiei produce în ele schimbarea formei pe care o determină funcțiunile fizice în trupul lui Hristos. Grație acesteia pîinea și vinul devin imediat trupul și sîngele lui Hristos. Ar fi greșit să vorbim aici de transubstanțiere, căci Sf. Grigorie se gîndește la o schimbare de formă, nu de substanță. Însă prin importanța pe care o atribuie formei, el eludează dificultatea de a explica schimbarea substanței. Această doctrină a exercitat o influență decisivă asupra teologiei răsăritene. Sf. Ioan Damaschinul o ia ca bază de plecare, dar o depășește în precizie și îndrăzneală. Într-adevăr, Sf. Ioan afirmă pe de o parte identitatea deplină dintre elementele sfințite și trupul și sîngele lui Hristos, pe de altă el declară că pîinea și vinul devin, prin sfințire, trupul istoric al lui Hristos, chestiune pe care Sf. Grigorie de Nisa nici nu o remarcă, dar, încă odată aceste teorii provin din doctrina Sf. Grigorie, iar la Sinodul din Niceea (787) doctrina Sf. Ioan Damaschinul a devenit doctrina Bisericii răsăritene.

Eshatologia. Credința în supremația sufletului după moartea trupului este o condiție a virtuții. Spiritualitatea ființei lui Dumnezeu, care este incontestabilă, poate sugera posibilitatea unei existențe imanente peste tot. Scopul pentru care a fost creată toată făptura,⁸⁸ este proiectarea ei în veșnicie și este oarecum o reîntoarcere la începătura dumnezeiască, la starea de nepătimire și veșnicie.⁸⁹

Eshatologia Sf. Grigorie de Nisa are unele particularități și unele imprecizii de amănunte, încît este greu să facem legătura între diferite sentințe ale sale, unele poetice și plastice, altele luate din Sf. Scriptură și amestecate cu presupuneri și explicații referitoare la subiect, pe care însuși Sf. Grigorie îl consideră misterios, pentru a putea rezolva toate contradicțiile și a lămuri toate obscuritățile. Procesul purificării nu se încheie după învierea universală, care va avea loc la sfîrșitul cursului lumii pămîntești și după cum acei care s-au curățit deplin de păcate vor învia în mîntuire cu trupurile transfigurate, tot astfel acei care nu s-au curățit de păcate vor trebui să sufere, chiar după învierea lor în trupurile corespunzătoare cu starea lor, pedepse care vor prelungi pentru unii vremuri nemăsurate și ca atare „veșnice”.⁹⁰

88 Despre facerea omului, cap. XXIII, MPG XLIV, col. 209 B— 212 C.

89 Marele Cuvînt Catehetic, cap. XXXV—XXXVI, MPG, col. 92 AD.

90 Despre suflet și înviere, MPG XLVI, col. 101 B.

Pînă la urmă, însă, totuși va trebui să fie stîrpit tot răul și atunci va înceta în mod firesc și orice pedeapsă, iar focul se va stinge, sau mai bine zis va transfigura și mîntui toată făptura. După desăvîrșirea curățirii va apare din nou ceea ce este bun: statornicia, viața, cîntea, harul, slava, puterea, peste tot ceea ce ține de firea omenească în sensul de *ichip* asemănător lui Dumnezeu.⁹¹ În acest înțeles *ἀνάστασις* este o reîntoarcere la starea primordială⁹² și atunci Dumnezeu va fi „totul în toate”. Deosebirea dintre viața trăită în virtute și cea în păcat se va vădi mai tîrziu mai ales prin aceea dacă cineva se va împărtăși, mai curînd sau mai tîrziu, de fericirea în care a nădăjduit;⁹³ păcătoșii trebuie să se purifice în viața aceasta prin „rugăciuni și filozofie” sau în viața cealaltă prin focul curățitor.⁹⁴ Acei care s-au curățit prin Botez de povara păcatului nu mai au nevoie de altă curățire, acei care însă nu s-au împărtășit de curățirea prin Botez, vor fi cu necesitate curățiți prin foc.⁹⁵ Cînd, după timpuri îndelungate, răul acum amestecat și crescut în fire, va fi stîrpit din aceasta și cînd cei ce zac acum în rele vor fi readuși în starea primordială, atunci toată făptura va răsuna ca un glas de mulțumire și însăși născocitorul răului va fi vindecat de rău.⁹⁶ Această doctrină a Sf. Grigorie despre restaurarea generală a fost încă de timpuriu contestată și însuși Patriarhul Gherman al Constantinopolului a încercat să-l apere pe Sf. Grigorie într-o lucrare a sa, acum pierdută, considerînd pasagiile incriminate ca interpolări ale origeniștilor, ceea ce este însă foarte neprobabil, deoarece astfel de pasagii apar adeseori și ele se potrivesc întru totul cu celelalte concepții fundamentale ale lui Grigorie. Intr-adevăr, doctrina lui Grigorie despre reîntoarcerea finală a tuturor lucrurilor în Dumnezeu, inclusiv a diavolului, este prea adînc înrădăcinată în concepția lui Grigorie despre natura negativă și puterea nemărginită a răului și pe de altă parte, în bunătatea covîrșitoare a unui Dumnezeu care pedepsește numai cu scopul de a îndrepta și astfel constituie de-a dreptul un postulat al cugetării lui filozofice. Pedeapsa eternă pe care o proclamă în unele locuri⁹⁷ este interpretată în altele ca fiind doar de o durată mai îndelungată.

91 Ibidem, col. 160 C.

92 Despre facerea omului, cap. XVI, MPG XLIV, col. 184 A.

93 Despre suflet și înviere, MPG XLVI, col. 152 AB și col. 157—160.

94 Despre moarte, MPG XLVI, col. 525 A.

95 Marele Cuvînt Catehetic, cap. XXXV, MPG XLV, col. 92.

96 Ibidem, cap. XXVI, col. 69 BC.

97 Ibidem, cap. XL, col. 105.

Sf. Grigorie de Nisă trăiește și zidește în convingerea că pînă la urmă și toți îngerii se vor reîntoarce la Dumnezeu. Această reîntoarcere este de bunăvoie și totuși inevitabilă. Incercările deschid din nou accesul în lumea harului. Deși Sf. Grigorie subliniază că libertatea omului este factorul hotărîtor atunci cînd cineva vrea să se îndrepte către Dumnezeu sau nu, totuși mai puternică este credința lui în forța biruitoare a binelui. De aceea, după el, cei reîntorși vor rămîne pe veci în Domnul, iar apocatastaza este doar o clipă de răgaz trecătoare. Grigorie aduce însă prin apocatastaza sa o încununare deplină și armonioasă, am zice magnifică, întregii soteriologii. Totuși, el a trebuit să sacrifice în această problemă principiul propriu, după care Sf. Scriptură trebuie să fie interpretată după norma tradiției patristice.⁹⁸ În orice caz, doctrina despre apocatastază a Sf. Grigorie nu este o consecință a ideilor sale despre răscumpărare, ci mai degrabă un postulat direct al concepției sale despre Dumnezeu.⁹⁹

*

Prin profunzimea ei, teologia Sf. Grigorie de Nisă se bucură de un loc important în istoria dogmelor. Ea pune în lumină întregul arsenal de gîndire care va cunoaște o largă popularitate și prețuire din partea teologilor bizantini, fiind citită și comentată în scrierile lui Teodoret, Sf. Maxim Mărturisitorul, Ignatie al Bizanțului, Eutimie Zigabenu, Sf. Ioan Damaschinul, precum și de către toți teologii din toate veacurile.

Sistemul expunerii este luat în linii mari de la Origen, însă influența acestuia nu apare atît în caracterul unor anumite doctrine, cît în maniera generală de a concepe creștinismul și învățătura dogmei. Sistemul lui Origen se caracterizează prin lărgirea nelimitată a domeniului teologic, care absoarbe tot ceea ce poate fi asimilat din filozofie și din științele profane, pentru a le utiliza. Astfel, Sf. Grigorie trece dincolo de revelația propriu-zisă pentru a cere ideilor generale o confirmare a adevărurilor religioase. El se bazează cu încredere pe rațiunea omenească, socotind-o autoritate. Această împăcare a teologiei cu filozofia, care colaborează pentru afirmarea unuia și aceluiași adevăr, este o trăsătură origenistă. Altă trăsătură origenistă este folosirea interpretării alegorice, prin care se face distincție între sensul

98 Cf. Bardenhewer O., o. c., p. 219.

99 Cf. Méridier, o. c., p. LXXVI.

literar și cel figurat. Ea apare în interpretarea vesmintelor de piele și a simbolului crucii. De obîrșie origenistă sînt și unele doctrine profesate de Sf. Grigorie. Astfel, importanța capitală atribuită condiției omului, după care firea și istoria lui ne explică natura universului, taina creației și planurile lui Dumnezeu. Apoi, divizarea realității în două: lumea sensibilă și cea inteligibilă, învățătura despre libertatea omului, care explică originea răului.

Totuși Sf. Grigorie se desparte în unele puncte de Origen. Astfel, în teoria despre Logos el îl depășește pe Origen în precizie, atribuindu-i un rol analog cuvîntului omenesc în firea omului. Natura Cuvîntului este divină, nu îngerească sau umană, ca la Origen. De asemenea el se deosebește de Origen în privința alcătuirii omului, reprezentînd-o în chip trihotomic, nu dihotomic și subliniind opoziția fundamentală dintre lumea inteligibilă și cea sensibilă care compun firea omului.

În privința originii răului, Sf. Grigorie îl atribuie libertății omului, în timp ce Origen, obligat de concepția lui despre pre existența sufletului, pare a crede că omul este constrîns prin fire să se îndepărteze de bine. Întruparea este pentru Origen unirea strînsă din veci dintre cuvîntul omenesc și Cuvîntul divin, avînd ca scop împăcarea lui Dumnezeu cu sufletul omului, în timp ce după Sf. Grigorie efectele întrupării se răsfrîng asupra întregii firi omenești. Aceste opozitii se explică prin influența exercitată asupra Sf. Grigorie de către Metodiu, adversar al lui Origen îndeosebi în chestiunea preexistenței sufletului.

Sf. Grigorie de Nisa împrumută de la Sf. Atanasie teoria imanenței Cuvîntului în creație, pentru a explica întruparea. Hristos nu a luat altă formă decît cea omenească, pentru că El a avut în vedere mîntuirea omului. De asemenea, de origine atanasiană este concepția că eficacitatea Botezului e condiționată de credința dreaptă. Ambii scriitori subliniază că atît întruparea cît și răscumpărarea sînt perfect compatibile cu logica omenească. Sf. Grigorie se deosebește de Sf. Atanasie în problema scopului întrupării. Sf. Atanasie vede un scop îndoit: unul tainic, unirea omului cu Dumnezeu prin izbăvirea lui de păcat și moarte, și unul rațional, restabilirea în el a cunoașterii divinului. Sf. Grigorie adoptă numai scopul tainic, concepție explicabilă prin tendințele sale platonice. Moartea e considerată de Sf. Atanasie ca o nimicire, în timp ce Sf. Grigorie, împreună cu Metodiu, văd în ea doar o stare trecătoare.

Influențe platonice sînt vizibile în teoria despre imanența lui Dumnezeu, prin care Sf. Grigorie și Sf. Atanasie explică posibilitatea întrupării, în ideea că scopul creației este uniunea creaturilor spirituale cu Dumnezeu, precum și în teoria răului, în care identificarea existenței cu binele duce la noțiunea pur negativă a răului.

Influențele aristotelice sînt mai mici. Ele se rezumă la împrumutarea unor termeni ca: τὸ ὑποκείμενον (materia) opusă lui εἶδος (formă), definirea patimei, teoria nutriției și altele. Însă, cu toate influențele arătate mai sus, contribuția originală a Sf. Grigorie de Nisa la fundamentarea teologiei este considerabilă.

Astfel, explicînd pentru ce Dumnezeu nu a readus pe om în starea primordială printr-un act de voință, Sf. Grigorie dă un răspuns nou, de o mare eleganță retorică, deducînd din atribuțiile divine puterea, înțelepciunea, bunătatea, dreptatea, explicația venirii Mîntuitorului. Bunătatea divină îi inspiră dorința de a mîntui omenirea căzută, înțelepciunea îi arată mijloacele, puterea îi îngăduie folosirea lor, iar dreptatea îi determină modul răscumpărării.

Doctrina despre Sf. Taine cuprinde de asemenea multe puncte originale ale Sfîntului Grigorie de Nisa.

Importanța Sf. Grigorie de Nisa — unul dintre eminenții gînditori speculativi ai epocii patristice — constă în străduința lui de a cuprinde ansamblul învățaturii de credință creștină în diferite opere bine încheiate, de a stabili raporturile lor față de rațiune, de a face teologia sa cît mai înțeleasă și de a o apăra împotriva ereticilor.

Totuși teologia sa, cuprinzătoare și originală, conține unele idei prea apropiate de sisteme filozofice antice (ca și a lui Origen), precum și interpretări teologice strict personale, care nu se pot încadra în sistemul dogmaticii ortodox (cum sînt de pildă: acela de restaurare a tuturor — apocatastaza —, sau curățirea necesară după moarte). Explicația prezenței acestora la Sf. Grigorie de Nisa stă nu în vreo înclinare a lui de a se îndepărta de la învățătura tradițională a Bisericii, ci pe de o parte în năzuința lui de a da interpretări filozofice acolo unde i se părea că sînt oarecare lacune sau locuri nedeterminate în izvoarele revelației, iar pe de altă parte în faptul că atunci cînd scria Sf. Grigorie de Nisa, punctele respective din învățătura ortodoxă încă nu primiseră o formulare definitivă din partea Bisericii infailibile.

DESPRE ALFABETUL CHIRILIC ȘI GLAGOLITIC

Este bine cunoscut faptul că cele mai vechi monumente cărțurărești slave n-au apărut înainte de sec. IX—X. Unele dintre aceste monumente sînt cărți de ritual obișnuite, iar altele — predici adunate în sbornice.

Să ne întoarcem pe firul istoriei tocmai în veacul IX cînd, în preajma anului 863, Rostislav, principele Moraviei Mari, cere Bizanțului să-i trimită misionari care să propovăduiască credința creștină pe înțelesul și în limba supușilor săi, căci în această țară serviciul bisericesc se făcea în limba latină. Ceea ce au început Constantin și Metodie în Moravia Mare, la extremitatea de apus a slavismului, prin introducerea liturghiei slave în biserică, a dat o gravă lovitură hegemoniei apusene. De la această extremitate și pînă în îndepărtata Rusie au fost cîștigați, pentru ortodoxie, în scurt timp, milioane de credincioși, încît numai în Croația, Dalmația și în ținuturile de hotar au mai rămas puțini slavi adepți ai credinței romane.

În toiul acestei frămîntări pentru așezarea unei alte Biserici, s-a format și paleoslava. Puținele monumente paleoslave arată că baza limbii paleoslave trebuie căutată în graiul grupului sudic al limbii slave, și anume: la grupul bulgaro-macedonean.

Prin traducerile de cărți din limba greacă în cea paleoslavă, cea dintîi a influențat paleoslava, îmbogățindu-i atît lexicul cît și structura sintactică.

E cunoscut faptul că atunci cînd un popor trăiește în vecinătate cu alte popoare, ce posedă o cultură mai înaltă, poporul cu o cultură mai puțin dezvoltată începe cu timpul să-și însușească cultura vecinului său. Și dacă acesta are și scriere, poporul cu o cultură mai puțin dezvoltată și-o însușește, folosindu-se nu numai de scriere, ci și de limba poporului străin. Așa s-a întîmplat la fenicieni, greci, romani, germani, francezi, en-

glezi, etc. Tot așa s-a întâmplat, negreșit, și la slavi, care și-au însușit scrierea greacă și latină.¹

Deși slavii apar în peninsula Balcanică în sec. IV, ei n-au avut alfabet propriu pînă în preajma sec. IX. Ei au locuit printre popoarele ce-și aveau alfabete bine dezvoltate: grec și latin. Despre acest fapt mărturisește și monahul Hrabr, în „Viața lui Constantin (Chiril)”, care menționează că înainte de Chiril slavii se serveau de tăieturi și creștături. Despre aceasta mărturisesc și izvoarele arabe și grecești.²

Ceea ce a stat, însă, la început în drumul dezvoltării limbii paleoslave ca limbă literară de mare circulație, a fost faptul că scrierea se folosea de două alfabete: glagolitic și chirilic (pe scurt: „glagolița” și „chirilița”). Monumentele paleoslave care au ajuns pînă la noi, au fost scrise: unele în glagoliță iar altele în chiriliță. Numele de „glagoliță”, ce-l poartă alfabetul, derivă de la rădăcina slavă „gol”, de unde cuvinte ca: glas, glasia, naglasiavam, glagol, etc.; iar numele de „chiriliță” provine de la numele lui Chiril (Constantin Filozoful) fondatorul ei. Chirilița în știință e cunoscută și sub numele de „bisericească” sau „alfabet slavobisericesc”, deoarece din sec. IX—XIX răsăritenii ortodocși, ca: bulgarii, sîrbii, românii au folosit-o atît în scrisul curent, cît și la tipărirea tuturor cărților lor bisericești.

Problema provenienței alfabetelor slavone e foarte interesantă. Din cele mai vechi izvoare se știe că Chiril și Metodie au plecat într-o misiune creștină la slavii apuseni, în Moravia Mare. Avînd de îndeplinit o atît de importantă misiune, ei au alcătuit alfabetul chirilic.

După hotărîrea împăratului Mihail III (842—867), în înțelegere cu patr. Fotie, în preajma anului 863 Chiril și Metodie au fost trimiși în Moravia Mare pentru a răspîndi printre populația slavă de aci religia creștină în l. slavă, cu cărțile de ritual scrise și cu alfabetul alcătuit de ei.³

În țările slave demult se simțea lipsa unui scris național. Primul alfabet slav a fost alcătuit de frații Constantin și Metodie, în Bizanț. Curînd după an. 851 Metodie părăsi slujba laică.

1 Cf. E. Gheorghiev, Problemele de bază ale apariției literaturii paleoslave (bulgară veche) și a limbii literare paleoslave (bulgară veche), Filologia slavă, Moscova, 1958, p. 225—242.

2 Cf. Al. Milev, Glagolița și chirilița, Narodn Pastir, 24 mai 1954, Sofia, p. 3.

3 Cf. D. Anghelov, Chiril și Metodie, cultura și politica bizantină, Sbornicul „1100 ani de scriere slavonă”, Ed. Academiei de Științe Bulgare, Sofia, 1963, p. 51—61.

și se călugări, îmbrățișînd monahismul în măn. Polihron din șesul Olimp (Asia Mică). După monahul Hrabr, alfabetul a fost alcătuit în anul 855. În literatura cultă există argumente convingătoare că alfabetul slav a fost alcătuit în timpul cît cei doi frați se aflau în mănăstirea Olimpului — și nu în legătură cu misiunea moravă în 863. O lucrare așa de importantă nu se putea face într-un timp atît de scurt. La alcătuirea alfabetului și traducerea cărților de cult, Constantin și Metodie au trebuit să lucreze cîțiva ani, cu perseverență. O traducere, mai ales pe vremea aceea, nu se putea face așa de ușor.⁴

„Constantin și Metodie au fost autorii primelor cărți scrise în limba paleoslavă, ce au apărut pe baza graiului vechi al slavilor din jurul Salonicului”.⁵

Chiril și Metodie pot fi socotiți, cu toată certitudinea, ca autori ai scrierii slave. Chiril a alcătuit alfabetul și începu să scrie evanghelia ... adică să traducă pericope evanghelice, în Constantinopol. Acesta și-a continuat lucrul pînă la plecarea sa în Moravia: „v scoreje vesi țercovni cîn preloji” (curînd toată rînduiala bisericească a tradus). Împăratul însărcină nu numai pe Chiril, ci și pe Metodie ca să ducă la bun sfîrșit această problemă. În preajma an. 863 ei pleară în Moravia Mare, cu alfabetul gata și cu cărțile traduse. Subliniez: Misiunea moravă n-a plecat nepregătită. Această operă a influențat în special cultura bulgară, adusă aci de ucenicii lor. Alcătuirea alfabetului slav, redarea lui fonetică după graiul slav, s-a putut face numai de către un om cult, care a cunoscut și alte alfabete; deci, acesta nu poate fi decît Constantin Filozoful: „...sviatii Konstantin Filozof, narițaemii Kiril, to nam pismena stfiori...” (...sfîntul Constantin Filozoful, numit Chiril, acela ne-a făcut scrierea).⁶

La slavi, cultura scrisă apare în legătură cu încreștinarea lor. Chiril și Metodie, oameni foarte culți, originari din Salonic, cunoșteau limba slavă și datorită activității lor începe a se întări și a se răspîndi printre slavi alfabetul slavon, ce reda exact fonetica graiului și a traducerilor textelor slave. Sistemul alfabetului curat slavon, care stă la baza celei mai vechi scrieri slave, s-a

4 Cf. P. Hr. Petrov, Baza istorică în opera chirilometodiană, Sbornicul „1.100 ani de scriere slavonă”, Ed. Acad. de Științe Bulgare. Sofia 1963, p. 77sq.

5 Dr. Poulic Iozef — prim redactor, Moravia Mare (Expoziția de documente amintirea aniversării împlinirii a 1.100 ani de la sosirea misiunii bizantine în Moravia Mare și alcătuirii primelor monumente de scriere slavonă), Brno — Casa de artă — aug.-oct., 1963, p. 20.

6 Cf. Petre Dinecov, Opera lui Chiril și Metodie și influența lor asupra literaturii bulgare vechi, în Sbornicul citat, p. 5—19.

format în sec. IX. Alcătuirea lui este legată de numele marilor luminători ai slavilor, frații Chiril și Metodie. De existența unei limbi literare scrise se poate vorbi cu certitudine, limbă ce s-a vorbit din sec. IX pînă la finea sec. XVIII, și care s-a răspîndit printre slavii de sud, răsărit și de apus. Înainte de Constantin și Metodie se foloseau de tăieturi și creștături, adică de semne primitive, pentru însemnări cifrice și a proprietății personale, a tribului și a granițelor, etc. Se înțelege, la diferite popoare slave au existat și monumente scrise în limba natală, apropiate de graiul popular vorbit de mase.⁷

După încreștinare, slavii au început să întrebuințeze alfabetele latin și grec, cu care scriau, după cum zice Hrabr, „fără rînduială, întrucît nici unul din aceste alfabete nu putea să redea sunetele specifice limbii slave (ca: b, j, ț, ci, ș, ști, î, iu, ia, iusul mare și mic). „Cum se poate scrie corect cu litere grecești cuvinte ca: Dumnezeu, viață, biserică, tinerețe, limbă sau alte cuvinte asemănătoare?” — zice monahul Hrabr. Acest neajuns a fost înlăturat prin crearea alfabetului slav de către Constantin, care exprimă particularitățile fonetice ale limbii slave. Numai un filolog dintre cei mai renumiți, care ar fi avut o pregătire lingvistică deosebită, cum era Constantin, a putut crea un alfabet slav desăvîrșit, care să fie neîntrecut în istoria nouă a lingvisticii europene.⁸

Alcătuirea chiriliței în forma alfabetică a literelor corespunde destul de exact structurii sunetelor limbii paleoslave. Acest fapt ne îndreptățește să deducem o originalitate a alfabetului chirilic. Ceea ce se confirmă și prin faptul că acest alfabet, deși de la timpul alcătuirii lui au trecut peste 1100 ani, rămîne pînă azi ca bază a majorității alfabetelor popoarelor slave. Literele proprii sunetelor limbii slave din alfabetul chirilic nu reprezintă valoare numerică, iar restul literelor, ca și în alfabetul grec, reprezintă și valoarea numerică, purtînd titlu deasupra literei (ex. a=1, g=3, etc.). Autorul literelor alfabetului chirilic, în special al celor 14 (proprii l. slave), a posedat o mare imaginație creatoare, a cunoscut alfabetele multor popoare și a fost un cunoscător profund al foneticii limbii paleoslave (ex. istoria vocalelor „ia”, „ie”, etc.).⁹

7 Cf. Acad. V. Vinogradov, *Scrisul în limba slavă*; în: „Nedelia”, adaus săptămînal de duminică la „Izvestia”, din 19—25 mai 1963, p. 7.

8 V. A. Istrin, *Dezvoltarea scrierii* Moscova 1961, p. 279. Citat după K. Komarov, *Luminătorii slavilor, Sfinții Chiril și Metodie*; în *Revista Patriarhiei din Moscova*, nr. 8, 1963, p. 52sq.

9 Cf. *Marea Enciclopedie Sovietică*, ed. 2, Moscova 1953, tom. 21, p. 107.

Despre originea alfabetelor slave (glagolitic și chirilic) se vorbește într-o întreagă serie de izvoare ale aceluși timp și a-nume: în „Viața lui Chiril”, Viața ucenicului său Climent, în lucrarea monahului Hrabr și a altora. Totuși, deși în toate izvoarele acestea se vorbește numai de un singur alfabet slavon, în sec. X existau deja două alfabete. Aproximativ uneia și aceleiași perioade de timp (sec. X) i se atribuie primele monumente chirilice și glagolitice.

Astfel, în glagoliță s-au scris Foițele de la Kiev (cel mai mare monument glagolitic), Tetraevangheliul Zographiensis, Manuscrisul Marianus, Sbornicul Klozianus, Manuscrisul Assemanianus, Psaltirea de la Sinai ș. a.

Cele mai vechi inscripții în alfabetul chirilic, cunoscute pînă acum, datează din sec. X, unele fiind descoperite cu cîțiva ani în urmă, chiar pe teritoriul țării noastre, ca: Inscripția dobrogeană din anul 943 (descoperită în 1950, la Mircea Vodă-Dobrogea), Inscripția lui Mostici, databilă între 927—969 (descoperită în 1888, în localitatea Gherman-Macedonia) ș. a.

O mențiune specială merită descoperirile mai noi, datorită arheologilor noștri, dintre care cele mai impresionante sînt inscripțiile de pe pereții bisericeții din dealul de cretă de lîngă Basarabi (Dobrogea), care aparțin, potrivit studiilor preliminare, sfîrșitului sec. X și începutului sec. XI. Tot din sec. XI provin textele religioase mai ample, scrise pe pergament, cunoscute sub numele de Codicele de la Suprasl, Cartea preotului Sava, ș. a. Monumente medio-bulgare din sec. XII—XIII s-au descoperit destul de multe, iar din sec. XIV monumente identice s-au scris nu numai în Bulgaria, ci și pe teritoriul patriei noastre: în Moldova, Valahia, etc.

Rusia veche a început a se folosi de alfabetul chirilic probabil încă înainte de încreștinarea Sf. Vladimir, pe vremea apariției primilor creștini la Kiev (pe timpul lui Igor); cel mai vechi monument rus datat este renumita Evanghelie a lui Ostromir, scrisă, probabil, în Kiev, pentru posadnicul Ostromir, în 1056—1057.¹⁰ Chirilița s-a răspîndit în Moravia, unde au activat Frații misionari. De aci s-a răspîndit și la cehi.

Chirilița întrebuintîndu-se în diferite țări, la slavii ortodocși, a avut o oarecare varietate atît în ce privește componența ei cît și mai ales în forma literelor, potrivit locului și timpului, po-

10 Pr. C. Pistrui, *Evanghelia lui Ostromir*, cel mai vechi monument de literatură slavonă la ruși; în *Mitropolia Ardealului*, nr. 5—6, Sibiu 1959, p. 426sq.

trivit cu limbile și dialectele diferite ale slavilor care o întrebuințau. Bulgarii din sec. X—XIII au cunoscut-o în forma ei cea mai deplină: forma literelor celor mai apropiate de originalul grec. La finea sec. XIV ei nu mai întrebuințau vocalele iotate (afară de „ia”, „iu”); formele literelor scrise de ei s-au îndepărtat mult de forma literelor sec. XI. Manuscrisele sîrbești se deosebesc prin lipsa vocalelor nazale (iusurile simple și iotate) și a ierului mare (la ei, obișnuit, se întrebuința numai ierul mic). La ruși s-a scos curînd din uz întrebuințarea iusurilor simple și iotate.

Chirilița, în general, este una și aceeași și se păstrează de toți slavii ortodocși. Monahul Hrabr atribuie alcătuirea chiriliței Sf. Constantin-Chiril, în anul 855, pe timpul împăratului grec Mihail III (820—867), al cneazului bulgar Boris (852—888), al cneazului morav Rostislav (846—869) și al cneazului Coțel din Panonia (861—864). Iată ce scrie Hrabr (în traducere):

„...Sfîntul Constantin Filozoful numit Chiril acela ne-a făcut scrierea și tradus cărțile, și Metodie, fratele său, căci sînt oameni în viață care i-au văzut pe ei ... în timpul împăratului grec Mihail și a cneazului bulgar Boris și a cneazului morav Rostislav și a cneazului panon Coțel, în anul de la facerea întregii lumi 6363”.

Este lucru știut că Chiril, la alcătuirea alfabetului slav, a luat de model alfabetul grec. Dacă comparăm un text grec din sec. IX cu unul chirilic se poate vedea că textul grec are litere identice cu cel chirilic (vezi planșa). De la prima privire ne izbește asemănarea între alfabetul chirilic vechi și cel grec din sec. IX. Examinînd inscripțiile grecești de pe icoane și monete din sec. IX, la început ușor le poți lua drept slavone, așa-i de mare asemănare între ele, adică între literele grecești și cele slavone. Din comparația acestor două alfabete putem vedea că chirilița nu este altceva decît greaca uncială (liturgică, majusculă).

În l. greacă cuvintele nu se despărteau unul de altul, ca și în vechile texte chirilice.

După cele mai vechi monumente, reiese că în alfabetul chirilic au existat un număr de 43 litere. Henri Stahl și Damian P. Bogdan (în „Manual de paleografiie slavo-romînă”, p. 28)

Греческая Азбука VIII - IX вв. ка.

Α. Β. Γ. Δ. Ε. Ζ. Η. Θ. Ι. Κ. Λ. Μ. Ν. Ξ. Ο.

Π. Ρ. Σ. Τ. Φ. Χ. Ψ. Ω. Υ.

ΛΟΓΩ· Ο ΕΙΠΕΝ ΟΙΣ

ΤΕ ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

ΩΚΑΙ ΡΩΕΚΕΙΝ

ΗΛΘΕΝ ΟΙΣ ΚΑΙ

ΟΙΜΑΘΗΤΑΙ ΑΥ

ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΟΥ

ΔΙΑΝΓΗΝ ΚΑΙ

ΕΚΕΙ ΔΙΕΤΡΙΒΕΝ

ΜΕΤΑΥΤΩΝ ΚΑΙ

ΕΒΑΠΤΗΖΕΝ·

Palaeographia Graeca, Μονοφωκὸνα κη. III. γλ. VI.

enumără 43 litere chirilice. Iar în notă subliniază: „Alfabetul glagolitic, cu care s-au scris numeroase texte slavonești, este și mai complicat decât cel slavon: fiecare literă este înzorzonată cu rotocoale mărunte ca niște cercei și inele agățate de obrazul unui sălbatic”.

Monumente chirilice originale, de la Chiril și Metodie, care să fi ajuns pînă la noi, nu avem.

S. D. Nichiforov, (în „Limba paleoslavă”, Moscova 1955, p. 13) subliniază: „...alfabetul chirilic este format din literele care stau la baza scrierii actuale rusești, bulgare și sîrbești; celălalt, așa-numitul alfabet glagolitic (cuvîntul „glagolița”, ca și „bucvița” înseamnă în general alfabet) are altfel de trăsături, mai neobișnuite. Alfabetul glagolitic este mai vechi decât cel chirilic”.

După cum arată „Viața lui Constantin”, înainte de plecarea sa în Moravia, el „alcătui alfabetul slavon” (sloji pismena) și începu traducerea Evangheliei în l. slavă (nacēt besedu pisati evanghelscu). El traduse Evanghelia, probabil, în limba slavilor de la Salonic, care îi era bine cunoscută din copilărie, ca unui salonician, adică într-unul din dialectele bulgaro-macedonene.¹¹

Tot în aceeași ordine de idei menționăm: Alfabetul slav „chirilița” a fost compus de Constantin Filozoful în 855, care în monahism a primit numele de „Chiril” și după ultimul său nume, în cinstea lui, alfabetul poartă numele de „chiriliță”, spre deosebire de glagoliță.

Despre anul cînd a fost compus acest alfabet ne mărturisește și unul dintre ucenicii lui Constantin, anume Gorazd, ceea ce se adeverește și de monahul Hrabr în lucrarea sa „Slovo o pismeneh” (Cuvînt despre scrieri), în care se menționează anul compunerii alfabetului (6663 de la facerea lumii). Iar numele autorului e cunoscut cu certitudine din epistola papei Ioan VIII (888) adresată cneazului Sviatopolo al Moraviei: „Litteras Slavonicas, a Constantino quodam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitae resonant, jure laudamus”, sau „Slavianskia pismena, izobretennîia nekiim filosofom Konstantinom kotorîmi vozglaša (—) iutsia daljnîia Bogu hvali pravo pohvaliaiem”.¹²

Pe cînd Constantin fusese atacat de clerul latin trilingvistic, la Veneția (868) i se imputa faptul că a introdus liturgia

11 Cf. S. D. Nichiforov, *Limba paleoslavă*, ed. 2, Moscova 1955, p. 8 sq.

12 Cf. Iosif Augustin Ginzel: *Istoria Apostolilor slavi Chiril și Metodie și Liturgia slavă*, Viena 1861; supliment 2, Monumente epistolare, p. 61—62; și în „Duhovnaia Beseda”, nr. 18, 1863.

slavonă, adică într-o limbă barbară. De aci urmează concluzia ca pe atunci latinii nu foloseau pentru slavi vreo limbă slavonă în biserică, ci numai pe cea latină.

Mărturia lui Hrabr despre alcătuirea alfabetului chirilic de către Constantin-Chiril — din litere grecești, adăugînd și altele noi, inventate de el — arată destul de clar că, pe timpul lui Hrabr, aproximativ la 50 ani după moartea primului învățător slav, Metodie (885), toți cărturarii contemporani au văzut în Constantin pe alcătuitorul chiriliței. Tăcerea lui Hrabr despre existența unui alt alfabet slav, concomitent cu cel chirilic, ne arată că el n-a cunoscut ceva asemănător cu chirilița. Nu se știe unde a trăit Hrabr, însă, după cum reiese din lucrarea sa, el s-a apucat să scrie opera sa pentru ca să arate adversarilor, adică grecilor și grecoromanilor, că alfabetul slav, alcătuit de un creștin, Sf. Constantin (lucru cunoscut de toți slavii), nu este cu nimic mai prejos decît alfabetul grec, a cărui descoperire se datorește păgînilor. Prin urmare, Hrabr scria acolo unde alfabetul și scrisul slav erau supuse atacurilor și era lipsă de apărare, unde grecii erau puternici și unde cărturarii slavi trăiau în rînd cu cei greci. Deci, sîntem în drept să presupunem că Hrabr a trăit fie în Salonic, fie în împrejurimile acestui oraș, înconjurat de sate de slavi, care erau folosiți ca mînă de lucru, servitori ș. a., dînd și adăpost în mănăstirile lor monahilor slavi, cînd era cazul. Cu alte cuvinte, sîntem în drept să credem că Hrabr putea să știe mai bine decît oricine despre existența celui mai vechi alfabet slav, despre proveniența lui și despre alcătuitorul lui. Și nu ne împiedică nimic ca să avem în vedere și faptul că inscripția chirilică a țarului Samuil (993), cît și celelalte inscripții descoperite ulterior (menționate mai sus), ne mărturisesc că în sec. X chirilița era destul de obișnuită și destul de răspîndită, ajungînd și pe teritoriul patriei noastre, dacă nu cumva era singura scriere slavă.¹³

Evangelheliarele Zographiensis și Assemanianus cu postscriptum chirilic către cititori, arată că de el s-au folosit bulgarii obișnuți cu chirilița. În Psaltirea de la Sinai (monument glagolitic), scrisă cu litere mari, în titluri sînt întrebuintate litere chirilice. La rîndul său, în cărțile chirilice vechi se întîlnesc litere glagolitice.

¹³ Cf. A. Sobolevski, Chirilița și glagolița, Enciclopedia teologică, tom. X, S. Petersburg 1909, col. 213.

În sec. XI—XII glagolița se întrebuița în Bulgaria, Sîrbia și Horvația, Moravia și Cehia, probabil și în Polonia. Pe timpul acela în Rusia nu se întrebuița glagolița. Unii pisari ruși citeau cărțile glagolitice și puteau transcrie o carte glagolică în chirilică, însă ei nu s-au folosit de glagoliță. Ca o excepție, întâlnim în cărțile rusești din sec. XI—XII litere separate glagolitice în textul chirilic. Astfel, în Psaltirea lui Evghenie (20 foi) se află trei litere glagolitice (inițiale). În Sbornicul cu cuvîntări de ale Sf. Grigorie Teologul (sec. XI) se află numai o literă glagolică. Numai în sbornicul cu predici de Ia Moscova (sec. XII, 2 foi) se află litere glagolitice împrăștiate în tot cuprinsul textului. În sec. XV și XVI pisarii ruși încă mai aveau cunoștință despre glagoliță și o întrebuițau în criptografie. Însă slaviștii ruși din sec. XIX, începînd cu cei mai de seamă, ca: Sreznevski, Florinski, Sobolevski și mulți alții, n-au mai susținut teza că glagolița e mai veche decît chirilița și că aceasta e opera lui Constantin și Metodie. După concepția acestor savanți, chirilița este opera nemuritorilor luminători ai slavilor: Frații salonicieni. Dar cine a alcătuit glagolița? După unii ar fi alcătuită de fer. Ieronim, după alții — de horvații glagoliți, după a treia — de bogomilii din Bosnia, sau de frații lor din Bulgaria. Iar după savantul rus Amfilohie, frații Chiril și Metodie au alcătuit mai întîi chirilița pentru slavii din Balcani, apoi fiind învinuiți că ei îndeplinesc în Moravia rolul de misionari ai Imperiului bizantin, aceștia au inventat repede alfabetul glagolitic special pentru slavii din Moravia Mare și Panonia. Acestui nou alfabet, Frații i-au dat intenționat un aspect deosebit față de alfabetul grec, spre a nu fi învinuiți de agenți ai Patriarhiei din Țarigrad sau ai Bizanțului.

În cele din urmă problema provenienței scrierii slave a preocupat și pe lingviștii, arheologii și istoricii sovietici contemporani, ca: B. D. Grecov, A. V. Arțihovski, M. N. Tihomirov, V. V. Mavrodin, D. Ia. Samocvasov, M. I. Artamonov, D. S. Lihacev, D. A. Avdusin, N. F. Lavrov, E. Enșcein și alții. Aceștia susțin că alfabetele slave nu sînt un rezultat al propagandei creștinismului între popoarele slave în preajma sec. IX din partea Romei și Țarigradului, ci ca necesități economice, comerciale și relații corecte între horvați și cnezatele din regiunile slave încă înainte de sec. IX. În ce privește proveniența alfabetelor slave, savanții sovietici încă nu s-au pronunțat. Știut este numai faptul că în preajma sec. IX sau X poporul rus avea un alfabet,

Dr. prof. E. Gheorghiev, din Bulgaria, susține că glagolița este opera lui Chiril, alcătuită în Moravia, în 862—863, cu care fratele Metodie a învățat pe slavii panonieni și moravieni să scrie și să citească. În Moravia și Panonia, după moartea lui Metodie, scrierea aceasta nu s-a menținut, din cauza persecuțiilor clerului rom.-cat. În Bulgaria, această scriere a fost adusă de ucenicii lui Metodie, dar n-a prins rădăcini prea mari nici aici, ci a fost înlocuită de alfabetul greco-slav, „chirilița”. La fel și în Rusia, glagolița lui Chiril a fost curînd întunecată de alfabetul greco-slav, „chirilița”. În Dalmația, glagolița s-a menținut pînă la finea sec. XVIII; dar care dintre ucenicii lui Chiril și Metodie au adus-o și au răspîndit-o aici? De ce horvații dalmatini au socotit că glagolița aceasta nu este opera lui Chiril, ci a lui Ieronim din sec. IV—V? De ce savanții din Europa apuseană din sec. XVI—XVIII au socotit glagolița cu mult mai veche, și nu ca o operă a lui Chiril? De ce numai slavii bulgari au avut o scriere înainte de apariția lui Chiril și Metodie, de ce nu și alți slavi?

Aceste probleme se cer rezolvate de către slaviștii glagoliți de azi.

Sub influența științei tendențioase germane din sec. XVIII și XIX, au trăit și trăiesc și azi unii cu convingerea că glagolița e opera genialului filozof Chiril, iar chirilița a înlocuit-o. Potrivit acestor concepții, destul de dezvoltate în știință, glagolița a fost alcătuită în 855 de Chiril, în mănăstirea Polihron din șesul Asiei Mici-Olimp, iar chirilița în jurul anului 930, de Dimitrie Homatianul, de un oarecare Climent, apoi de Chiril, etc.

Academicianul M. N. Tihomirov (în articolul său Voprosî istorii, Moscova 1949) subliniază că unul din evenimentele cele mai importante din istoria culturii universale a fost crearea alfabetului slav. Tihomirov nu e de acord cu părerea lui E. Gheorghiev, că „Viețile” lui Chiril și Metodie relatează despre scrierea glagolitică. Cu toată asemănarea sa cu literele grecești, alfabetul chirilic a fost și este un alfabet nou, special. El nu poate fi atribuit cneazului Boris. Monumentele rusești păstrate sînt scrise cu litere chirilice și nu cu litere glagolitice. Tihomirov arată că e greu să ne îndoim că slavii, care locuiau pe teritoriul bizantin (se cunoaște un mare număr de așezări slave în regiunea Salonicului), n-ar fi primit creștinismul mult mai devreme decît bulgarii.

Creștinismul cerea folosirea unei scrieri, deoarece fără cărți

bisericești nu se putea face slujbă religioasă. Scrierea slavă, în forma ei chirilică, stă la baza alfabetului rus, bulgar, ucrainean, bielorus, sîrb și român vechi.

Apariția scrierii în Rusia veche a fost un progres important, fapt menționat la timpul său în sec. XI, de cel care a alcătuit cîntecul de laudă pentru învățatura de carte și a comparat cărțile cu izvoarele înțelepciunii.

În legătură cu această dificilă problemă încerc să dau pe scurt unele precizări pe baza noilor descoperiri arheologice, istorice și lingvistice străine și de la noi.

Dacă Constantin (Chiril) era filozof, activase la universitate, fusese în diferite misiuni bisericești și de stat, apoi acest om a știut ce folosește și ce nu folosește unei astfel de misiuni. Un astfel de om, cult și cu experiență atît de bogată, nu s-ar fi încumetat să alcătuiască un alfabet care peste puțin timp să fie înlocuit cu altul, primul fiind impropriu (greu și nefolositor).

Slavii și-au alcătuit de timpuriu un alfabet, potrivit cu cerintele lor tehnice, întrebuintat în viața de toate zilele. Cel mai vechi alfabet slav s-a numit „glagolita”. O parte din literele slave au fost împrumutate din alfabetele: latin, grec și ebraic, iar cealaltă parte a fost creată potrivit cu sunetele limbii slave. Strămoșii slavilor scriau fie cu un fier, fie cu un lemn ascuțit. Semnele scrise se numeau „bucvi” sau „pismena”. În loc de gîndirea exprimată prin scris, „bucvi” și „pismena”, masele largi populare mai întrebuintau și expresia „certi” și „rezki”. „Certi” erau literele desenate cu un obiect ascuțit pe scîndură, lespede de piatră sau pe pămînt. „Rezki” sînt acele litere săpate (tăiate) cu cutitul în scîndură de lemn anume pregătită. De aceea monahul Hrabr, contemporan cu țarul Simion, în lucrarea sa „*O pismeneh*”, scrie: „Mai înainte slovenii nu aveau scrisoare, ci, pe cînd erau năgîni, citeau și ghiceau cu liniuțe și creștături pe răbojuri, iar după ce se creștinară, se trudeau să scrie cuvintele slave cu litere romane și grecești, fără rînduială. Și așa au fost ei mulți ani, dar apoi, Dumnezeu cel iubitor de oameni, care rînduiește toate ... trimise lor pe Sf. Constantin Filozoful, numit Chiril, bărbat drept și plin de adevăr, care le compuse lor 38 litere, pe unele anume, după felul slovelor grecești, iar pe altele după vorbirea (graiul) slav”. (Cf. Karskij, *Ocerk slavjanskoj Kirilovscoj Paleografii*, Varsava, 1901, p. 159).

Aceste tăieturi și creștături ale strămoșilor slavi serveau nu numai pentru scris și citit, ci și pentru socotit, de aceea multe dintre litere aveau și însemnătate numerică.

Scrierea glagolitică nu s-a putut menține pentru totdeauna și să fi existat și azi. Din cauza că slavona era socotită ca un alfabet păgîn, în ținuturile slave apusene alfabetul glagolitic a fost urmărit de clerul roman. Mai devreme sau mai târziu, acesta a fost înlocuit cu încetul de alfabetul latin. În țările slave ce au căzut în zona de influență politică, culturală și economică bizantină — ca Serbia, Rusia și Bulgaria — glagolița a fost înlocuită de alfabetul chirilic, fiind mult mai ușor de scris și de ținut minte. Popoarele slave au intrat în legătură cu lumea creștină bizantină și din Europa apuseană. Unii dintre slavi au folosit scrierea greacă sau latină, după cum atestă și monahul Hrabr.

Trebuie considerată ca sigură ideea că încă înainte de Constantin și Metodie unii dintre slavii din Moravia, Dalmația, Bulgaria, Bizanț și Rusia chieveană au adus cu sine unele rugăciuni și texte evanghelice scrise în limba maternă cu litere glagolitice. Atît glagolița, cît și cărțile glagolitice, pretutindeni au fost urmărite și distruse, iar în alte părți schimbate cu cărți scrise fie în latină, fie cu chiriliță.

Chirilița a fost alcătuită în anul 855, în mănăstirea Polihron din Asia Mică. Pe vremea aceea conducătorii țarigradeni, în frunte cu împăratul Mihail III, se străduiau să transforme creștinismul într-un mijloc prin care să poată supune popoarele vecine, nesupuse, sferei lor de influență politică și economică.

Constantin și Metodie cunoșteau politica lor de la curtea imperială contemporană, ca unii ce au trăit și învățat aci, iar cu unii fiind chiar în grad de rudenie. Aceștia fiind slavi și slujitori bisericești greci, s-au hotărît să alcătuiască un alfabet slav nou și să traducă cărțile religioase în l. slavă.

Inarmați cu acestea, ei s-au hotărît a se dedica slujbei de misionari, fie în Grecia, fie în Bulgaria de atunci.

Noul alfabet este cunoscut în știință sub numele de „chiriliță”, care trebuia să înlocuiască glagolița păgînă, iar noile cărți de ritual traduse „chirilo-metodiene” — cărțile de ritual glagolitice.

Alfabetul chirilic a derivat din literele unciale grecești. Elaborarea alfabetului chirilic este atribuită misionarului Chiril. Acest alfabet este mai simplu decît alfabetul glagolitic; el stă la baza alfabetelor unora dintre limbile slave moderne: rusă, ucrainiană, bulgară, sîrbă,

Acest alfabet a fost folosit și pentru scrierea l. române pînă în 1860, cînd a fost înlocuit cu alfabetul latin.¹⁴

Pe cînd Constantin și Metodie traduceau cărți din l. greacă sau transcriau din glagoliță în chiriliță cărțile de ritual și se pregăteau pentru misiune la bulgarii slavi, în 862—863 a sosit la Țarigrad o solie de la cneazul Rostislav al Moraviei.

Rostislav, prin solii săi, ruga pe Mihail III să-i trimită în țara sa misionari care să știe l. slavă, spre a contrabalansa influența misionarilor papali și să-i ajute la organizarea Bisericii autocefale morave. Împăratul și patriarhul Fotie au hotărît să trimită pe frații Chiril și Metodie în capitala Moraviei, Velehrad, între slavii de aci.

Pentru ca predica să aibă succes, Sf. Chiril a socotit că este necesar să traducă în l. slavă cărțile sfinte și pe cele necesare serviciului divin căci, „...a predica numai oral — după cuvintele Sf. Chiril — e tot una cu a scrie pe nisip”. Dar înainte de a traduce cărțile, a trebuit să inventeze literele slavone și să alcătuiască alfabetul slavon.

Pentru o asemenea operă mare Sf. Chiril, după exemplul Apostolilor, s-a pregătit prin post și rugăciune. Îndată ce alfabetul a fost gata, Sf. Chiril a tradus în l. slavă locuri alese din Sf. Evanghelie și Apostol. Unii cronicari transmit că primele cuvinte scrise în l. slavă au fost cuvintele Sfîntului Evanghelist Ioan: „La început era Cuvîntul...”. În 863 Sfinții Frați au plecat în Moravia.¹⁵

În Moravia și Panonia frații au predicat și au răspîndit alfabetul chirilic, au introdus cărțile de slujbă chirilice, traducînd și cărți noi în l. slavă cu dialectul local, înlocuind glagolița păgînă și cărțile de ritual glagolitice și așa foarte slab existente. Predica Fraților a avut un succes strălucit, însă a avut și o puternică opoziție din partea clerului papal și a cnejilor slavi, pentru interesele lor politice germanofile.

Nici nu începe îndoială, în pofida tuturor greutăților, că chirilița a fost introdusă în Bulgaria ca alfabet oficial, iar scrierea glagolică a rămas ca ceva tradițional, luptîndu-se pentru a-și menține existența. Cu timpul, chirilița a întunecat glagolița. De la începutul sec. XIII pînă la începutul sec. XVI aproxi-

14 Cf. Dicționarul enciclopedic român, vol. I, Ed. Academiei R.P.R., București 1962, p. 83.

15 Cf. Prot. Smirnov Petre, Istoria Bisericii Ruse, ed. 32, Petersburg 1917, p. 160sq.

mativ, în Bulgaria glagolița a fost cunoscută numai de oamenii de știință, în special de monahii iubitori de carte.

Unii o întrebau ca pe o scriere secretă, ca note muzicale, apoi chiar și în scrierea chirilică în cuvintele prescurtate, în fine, fiind prețuită de cărturari ca cea mai veche scriere a tuturor slavilor.¹⁶

În legătură cu problema ce ne preocupă putem spune că Chiril a fost primul care a alcătuit alfabetul pentru slavi și împreună cu fratele său, Metodie, a tradus cărțile de ritual din l. greacă în cea slavă. Hrabr a determinat cu precizie anul când Chiril a pus baza scrierii slavone, anume: anul 855.

Chiril este autor al chirilicei, iar glagolița a existat înainte de chiriliță, ca o scriere laică slavă. Cu toată certitudinea putem spune că glagolița a existat înainte de chiriliță. E și lucru firesc ca fiecare să caute ce e mai simplu și mai ușor, astfel: germanii au schimbat alfabetul lor gotic, greoi, cu cel latin, cum era și natural, la fel au făcut și slavii cu alfabetul glagolitic, care era greoi, schimbându-l cu cel chirilic.

Manuscrisele glagolitice sînt mai vechi decît cele chirilice, totuși s-au descoperit și multe manuscrise vechi chirilice.

Un document puternic în susținerea tezei că proveniența glagolitice e mai veche, sînt palimpsestele descoperite. Palimpsestul este un pergament vechi de pe care s-a șters (radiat) scrierea veche, iar pe el s-a scris un text nou. Prin mijloace chimice s-a restabilit ce text a fost scris pe palimpsest. Asemenea palimpseste slave descoperite ne arată că primul text scris și șters a fost în glagoliță, iar textul scris deasupra a fost în chiriliță.

În preajma sec. XII glagolița a fost înlăturată cu totul de către chiriliță. Chirilița se întrebunțează la slavi, în biserică, și azi. La noi s-a întrebunțat în biserică și în cancelariile domnești pînă la 1863.¹⁷

Dintre documentele vechi, manuscrisul de la Novgorod, din 1047, e primul care pomeneste că textul a fost scris în „chiriliță”.¹⁸

Glagolitica este scrisul inițial slavon laic, cu caracteristici regionale ruse, bulgare, macedonene și dalmatine, dar care, după

16 Cf. Dr. V. Sl. Kiselcov, Problema chirilometodiană într-o lumină nouă, *Naroden Pastir*, Sofia, 27 mai 1953, p. 5.

17 Cf. Al. Milev, Glagolița și chirilița, *Naroden Pastir*, Sofia, 24 mai 1954, p. 3.

18 Despre chiriliță și glagoliță, vezi art. P. C. Prof. Dr. M. Șesan; în: *Mitropolia Ardealului*, nr. 7—8, Sibiu 1958; reprodus și în *Hlas Pravoslavi* 1, Praga 1959.

invenția chiriliței, a fost pusă în umbră pînă a încetat să mai circule.

Glagolitica este un scris mai vechi, slavon, pentru trebuințele laice, între care primul loc îl ocupau cele comerciale. Pe vremea cînd slavii mai erau încă păgîni aveau trebuință de un scris oarecare și în această privință s-a imitat practica bizantină, de a scrie texte laice-comerciale cu litere mici (minuscule).

Pe această glagoliță comercială a aflat-o Constantin (Chiril) în Crimeia.

E cunoscut faptul că înainte de moarte, Chiril și-a îndemnat fratele să continue opera începută în Moravia. Numele de „chiriliță” putea să ia ființă după revenirea lui Metodie în Moravia, după 873, cînd i-a anunțat, desigur, pe moravi de decesul la Roma al fratelui său și de luarea din partea lui a numelui de „Chiril”. Numai Metodie a putut fi singurul în drept să denumească scrisul fratelui său decedat cu numele său monahal, care în ochii răsăritenilor avea totdeauna mai multă trecere.

Cînd ucenicii Sf. Metodie și cirilica au fost alungați din Moravia, prin acțiunea vicarului Viching, din 885, și glagolitica a fost mai tîrziu acceptată de papă pentru dalmatini în scop misionar, atunci, după exemplul textelor bisericești chirilice, au început să se confecționeze și texte bisericești glagolitice, fie după rit apusean, fie bizantin. Practica s-a menținut și în sec. XI, cînd a luat ființă mănăstirea slavonă de la Sazava-Cehia, în frunte cu Sf. Procopie. Aici s-au scris multe texte chirilice, iar cînd chirilița a fost interzisă, pentru prima dată în 1057, au început să se scrie texte glagolitice, permise, dar cu rit răsăritean și astfel se exclude opreliștea latină.

În aceste împrejurări se putea realiza și text chirilic cu rit latin. Deoarece mănăstirea Sazava avea legături cu mănăstirile ortodoxe ungare din Banat, cu Athosul și cu Peșterile Kievului, pe această cale circulau și texte scrise la Sazava. În aceste împrejurări a putut să ajungă și un text glagolitic cu rit latin, atît la Athos cît și la Kiev, pentru că schisma din 1054 nu a atins chiar atunci toate relațiile dintre latini și greci, ci numai a stîmjenit legăturile directe dintre Roma și Constantinopol. Abia mai tîrziu s-a impus diferențierea și în privința slavilor.

În concluzie: chirilica este a lui Constantin (Chiril), după majuscula greacă, iar glagolitica e mai veche, după minusculă, pentru trebuințele laice.

BIBLIOGRAFIE

- 1 Prof. Anghelov D. ș. a., Sbornicul „1.100 ani de scriere slavonă“, Ed. Academiei de Științe Bulgare, Sofia, 1963.
- 2 Barnea I., Monumente de artă creștină descoperite pe teritoriul R.P.R.; în: Studii Teologice, nr. 3—4, București 1960.
- 3 Barsov N., Chiril și Metodie, Brokhaus-Efron, tom. 29, Petersburg 1895, p. 116.
- 4 Prof. Beliaev D. T., Istoria alfabetului (slavon) și noua părere (a lui Tylor) despre originea glagoliței, Kazan 1886.
- 5 Prof. Berezovski L., Sfinții frați Chiril și Metodie ca apostoli ai Ortodoxiei, Anuarul Bisericii Cehoslovace, Praga 1962, (l. rusă).
- 6 Prof. Bodianski O. M., Despre timpul apariției scrierii slave, Moscova, 1855.
- 7 Böhny (redactor principal), Tradiție milenară de stat și cultură, Academia Cehoslovacă „Moravia Mare“, Praga 1963, (l. cehă).
- 8 Prof. Carski E. T., Schiță de paleografie chirilică-slavă, Varșovia 1901.
- 9 Dr. Chiselcov V. Sl., Luminătorii slavi Chiril și Metodie. Viața și opera, Sofia 1923.
- 10 Idem, Problema chirilometodiană într-o lumină nouă, Naroden Pastir, Sofia, 27 mai 1953, p. 5.
- 11 Idem, Problema chirilometodiană într-o lumină nouă, Naroden Pastir, nr. 19—20, Sofia 1955.
- 12 Chirstev St., Sfinții și lumniătorii tuturor slavilor, Naroden Pastir, Sofia, 24 mai 1954.
- 13 Comarov C., Luminătorii slavilor sfinții Chiril și Metodie, în: Revista Patriarhiei din Moscova, nr. 8, 1963.
- 14 Acad. Prof. P. Constantinescu-Iași, Relațiile culturale romîno-ruse în trecut, București 1954.
- 15 Diuvernua A. L., Despre anul apariției scrierilor slave, „Revistă de istoria universală și antică“, nr. 2, 1862.
- 16 Dictionarul Enciclopedic român, vol. I, Edit. Academiei R.P.R., Alfabetul glagolitic, București 1962, p. 83 și 616.
- 17 Dobrovski I., Chiril și Metodie — primii învățători slavi (trad. din l. germană), Moscova 1825.
- 18 Durnovo N., Cugetări și ipoteze cu privire la apariția limbii paleoslave și a alfabetelor slave, „Bizantinoslavica“ I, p. 48—85 și III, p. 68—78.
- 19 Dvornic F., Les slaves, Bizance et Rome au IX-e siècle. Paris, 1926.
- 20 Gheorghiev E., Problemele de bază ale apariției literaturii paleoslave (bulgara veche) și a limbii literare paleoslave (bulgara veche), Filologia slavă, Moscova 1928, p. 225—242 (l. rusă).
- 21 Ginzler Iosif Augustin, Istoria Apostolilor slavi Chiril și Metodie și Liturghia slavă, Viena 1861; supliment II, Monumente epistolare ... p. 61sq, vezi și în „Duhovnaia Beseda“, nr. 18, 1863, p. 61.
- 22 Prot. Gorski A. V., „Luna februarie în 14, Viața și faptele celui între sfinți părintele nostru Constantin filozoful, primul dascăl și învățător al limbii slave“, (manuscris sec. XV) și Luna aprilie în 6 zile, Amintirea și viața părintelui nostru Metodie, arhiepiscopul moravilor (manuscris sec. XVI), art. în „Moscviteanul“, nr. 6, 1846 și în „Sbornicul Chiril și Meodie“.
- 23 Prof. Grunski N. K., Monumente și problema scrierii paleoslave, tom. I, Iuriev 1904.
- 24 Iaghi V., Problema privitoare la Chiril și Metodie în filologia slavă, S. Petersburg 1885.
- 25 Ilinski G. A., Unde, când, de cine și în ce scop a fost schimbată glagolița cu chirilica?, „Bizantinoslavica“, III, p. 79 și urm.
- 26 Papa Ioan VIII, Epistola către Sviatopolc din iunie 880 (vezi Iosif Augustin Ginzler, cartea citată).
- 27 Istrin V. A., Dezvoltarea scrierii. Moscova 1961.
- 28 Lamanski V., Viața Sf. Chiril ca operă epico-religioasă și ca izvor istoric, Însemnări critice, Petersburg 1915.
- 29 Lavrov P. A., Chiril și Metodie în scrierile vechi slave, Chiev 1929.

- 30 Idem. Materiale de istorie privitoare la apariția celei mai vechi scrieri slave, Leningrad 1930.
- 31 Prof. Leikner I., După care ritual au săvârșit serviciul divin Chiril și Metode în regiunile cenoșovace? Anuarul Bisericii Ortodoxe Cenoșovace, Praga 1902, (l. rusă).
- 32 Marea Enciclopedie Sovietică, tom. 21, ed. II, Moscova 1953, p. 107sq.
- 33 Conf. Minaila G., 1.100 ani de la apariția scrierii slavone, Contemporanul, București, 24 mai 1963, p. 3.
- 34 Prof. Müller, Problema alfabetului slav, „Revista Ministerului Educației Naționale”, nr. 3, 1884.
- 35 Mihov A., Glogolita și chirilica, Narodn Pastir, nr. 18—19, Sofia 1954.
- 36 Nichimirov S. D., Originea limbii paleoslave, Limba paleoslava, ed. 2, Moscova 1955, p. 8—12.
- 37 Prof. Dr. Novac A. Gh., Unele probleme canonice ale misiunii chirilometodiene, Anuarul Bisericii Ortodoxe Cenoșovace, Praga 1962, (l. rusă).
- 38 Ognienko I., Constantin și Metode, viața și activitatea, Monografie istorico-literară, Varșovia 1927—1928.
- 39 Dr. Pounk izek — prim redactor, Moravia Mare, Brno — Casa de artă — august-octombrie 1963.
- 40 Dr. Pocorny I., Bisericile chirilometodiene și începutul arhitecturii din Moravia Mare, Anuarul Bisericii Cenoșovace, Praga 1962, (l. rusă).
- 41 Pogorelov V. A., însemnări cu privire la slavi, Bratislava I, 1927.
- 42 Idem, însemnări cu privire la legenda lui Hrabr „Despre scrieri”, (Izvestia, secția de limbă și literatură rusă, Academia de Științe), cartea 4, 1901.
- 43 Popovici E., Istoria Bisericească Universală, București 1926, vol. II, p. 289sq.
- 44 Procop I., Cultura materială din perioada Moraviei Mari, Revista religioasă a Bisericii Ortodoxe Cehoslovace, nr. 1—2, Praga 1963, (l. cehă).
- 45 Prof. Smirnov P., Istoria Bisericii Ruse, ed. 32, Petersburg 1917.
- 46 Sobolevski A., Chirilița și glagolita, Enciclopedia Teologică, tom. X, Petersburg 1909, col. 213sq.
- 47 Prof. Sobolevski, Limba paleoslavă. Fonetică, Moscova 1821 și altele.
- 48 Acad. Sreznevski I. I., Vechile monumente glagolitice în comparație cu monumentele chirilice, Petersburg 1866, ș. a.
- 49 Henri Stahi și Damian P. Bogdan, Manual de paleografie slavo-română, București 1936.
- 50 Stanislav J., Apostolii slavi Chiril și Metode... Bratislava 1945.
- 51 Pr. Prof. Șesan M., Ortodoxia cehă în veacul al XI; în: Mitropolia Ardealului, nr. 5—8, Sibiu 1957.
- 52 Idem, Despre chiriliță și glagoliță; în: Mitropolia Ardealului, nr. 7—8, Sibiu 1958.
- 53 Idem, Creștinismul vechi carpatic; în: Mitropolia Ardealului, nr. 11—12, 1958.
- 54 Idem, Slavii, creștinismul și Roma; în: Mitropolia Moldovei și Sucevei, nr. 9—12, Iași 1961.
- 55 Idem, Tradițiile chirilometodiene; în: Mitropolia Ardealului, nr. 1—3, 1961.
- 56 Idem, Contribuția la problema chirilometodiană, Revista religioasă a Bisericii Cehoslovace, nr. 1—2, Praga 1963 (l. cehă).
- 57 Tuleșkov C., Sfinții frați Chiril și Metode și tehnica alfabetului (slav), Narodn Pastir, Sofia, 21 mai 1955.
- 58 Uspenski F., Istoria Imperiului Bizantin, II, 1, Leningrad 1927.
- 59 Vavrinek V., Viețile Paleoslave ale lui Constantin și Metode, Academia Cehoslovacă, Seria științelor sociale, nr. 7, Praga 1963, (l. cehă).
- 60 Acad. Vinogradov V., Scrisul în limba slavă, „Nedelea” adaos săptămânal de Duminică la „Izvestia”, Moscova, 19—25 mai 1963, p. 7.
- 61 Voskresenski Gh., Sf. Chiril, Enciclopedia Teologică, tom. X, Petersburg 1909, col. 286sq.

Pr. CHIRIL PISTRUI

Lector la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

NOUTĂȚI DIN ISTORIA RELIGIILOR

UNITATE ÎN SPIRITUL TOLERANȚEI. SESIUNE DE ISTORIA RELIGIILOR LA JENA

Institutul pentru Istoria generală a religiilor de la Universitatea Friedrich Schiller din Jena a organizat recent o sesiune de Istoria generală a religiilor dedicată formelor de înfățișare ale religiei în multe veacuri de la istoria începuturilor pînă în prezent și la multe popoare de la inzi și indonezieni pînă la egipteni, la popoarele africane și europene. Motivul conducător al celor 16 conferințe, care au fost toate ținute din perspectiva unui spirit al toleranței și pe baza unei științe fără idei preconcepute, a fost „*Credință și superstiție în lumea religiilor*”. Oameni de credință religioasă ca și atești și-au prezentat în acest spirit rezultatele cercetărilor lor și au căutat prin aceasta să slujească unei unități în adevăr și iubire. Mai mult de o sută de cercetători și de practicieni au venit din R. D. Germană, din Republica Federală Germană și din țările socialiste pentru 3 zile la Jena, plus grupe de studenți din R. D. Germană, din R. S. Cehoslovacă și din Ungaria, aceștia din urmă conduși de prof. Pakosdy. La deschiderea sesiunii în aula universității au fost prezenți mai mult de 300 de oaspeți. Ca director al Institutului care a organizat această sesiune, prof. Dr. Theodor Lahmann a salutat pe cei de față și a făcut o privire de ansamblu asupra dezvoltării cercetărilor de istoria religiilor la Universitatea din Jena: în anul 1951 s-a întemeiat pentru aceste cercetări un Institut propriu. Prof. Dr. Friedrich Heiler, vechiul campion din Marburg al cercetărilor de istoria religiilor, a ținut apoi o conferință despre „*Înțelegere între religiile din timpul vechi și nou*”, în care a prezentat fundamentele intențiilor urmărite de sesiune: intoleranța este răul de bază și din păcate aceasta apare mai supărătoare la religiile revelate. Din experiența unei vieți îndelungate, el a putut să vorbească despre multele încercări de a ajunge la unitate. Pe lîngă acestea, el a dat ca exemplu India,

ca „patrie a toleranței religioase” de la renumitul edict de toleranță al împăratului Ashoka. Război religios n-a existat în istoria Indiei.

Prof. Moranz, Leipzig, a urmărit rolul vrăjitorului (magicianului) în străvechiul Egipt. Prof. Dammann, Marburg, a vorbit despre situația actuală din cadrul sectelor postcreștine ale Africii. Prof. Meyer, Jena, a urmărit tensiunile dintre tradiție și nou răsărita înțelepciune, în iudaismul de după exil pînă în timpul postcreștin. Pe lîngă aceasta, el a căutat să conceapă într-un mod nou noțiunea de fariseu. În conferința sa, d-na Dr. Osswald, docentă la Universitatea din Jena, a pretins c-ar fi descoperit greșeli în profețiile Testamentului Vechi și în temeiurile acestora. Prof. Unger, Neubrandenburg, a comunicat cunoștințe noi din domeniul demonologiei, care se întemeiau pe vechile figuri de pe sigilii mesopotamiene cu comentarii cuneiforme. Prof. Irmscher de la Academia din Berlin a făcut o apreciere din perspectiva unor puncte de vedere moderne a poetului și scriitorului din antichitatea tîrzie Agathias. Prof. Lohmann a cercetat în mod detaliat concepțiile ce se contrazic despre creație și învierea omului din Coran. Celelalte conferințe s-au ocupat cu stadiul cercetării gnosticismului, cu originea idolatriei după concepția Sf. Părinți bisericești, cu poziția lui Luther față de rugăciune, cu simboalele magice în arta creștină veche, cu imnul Novalangi din insula Nias la vest de Sumatra, în care d-na Prof. Pätsch, Jena, a dovedit caracterul condiționat din punct de vedere social al miturilor.

În ultima conferință, Prof. Hauschild, Jena, a apreciat pe împăratul Ashoka ca pe una din cele mai mari personalități ale istoriei universale. Spiritul adevărului și al iubirii, care a stăpînit întreaga sesiune, a fost adus încă o dată la expresie de către Prof. Friedrich Heiler în cuvîntul său de încheiere: Fie ca acest spirit să ducă de la dialog la prietenie și să-și producă pentru totdeauna efectul în noi ca un bun sigur!... (După Dr. Leo Hartmann: *Einheit im Geiste der Toleranz. Religionsgeschichtliche Tagung in Jena*, în: „*Evangelisches Pfarrblatt*”, Januar 1964, Heft 1, p. 2).

ORIGINEA ȘI COMPUNEREA EPOPEII LUI GILGAMESH

Știința competentă în materie nu și-a spus încă ultimul cuvînt în ce privește originea și compunerea Epopeii lui Gilga-

mesh. În aşteptarea dobândirii acestui rezultat, ne bizuim deocamdată numai pe concluzii provizorii în această privinţă. Dintre acestea face parte şi cele pe care le vom prezenta în cele ce urmează.

Acum câţiva ani a apărut în limba germană o cărticică interesantă cu titlul următor: „Epopaea lui Gilgamesh”. Nou tradusă şi prevăzută cu note de Albert Schott. Corectată şi întregită de Wolfram von Soden, Stuttgart, Editura Reclam, 1958.

În această cărticică, Wolfram von Soden face câteva observaţii cu privire la originea şi compunerea Epopeii lui Gilgamesh, care sînt cu atît mai preţioase, cu cît provin de la un specialist de înaltă calificare în materie.

Deosebit de interesantă este nota introductivă a lui von Soden la tableta XII (p. 100—101). Savantul german consideră că epopeea acadiană a lui Gilgamesh se isprăvia cu tableta XI. Întreagă tableta XII a Epopeii, în versiunea asiriană a Bibliotecii lui Assurbanipal, este după părerea sa „o traducere aproape literală a celei de-a doua jumătăţi a poemei sumeriene Gilgamesh, Enkidu şi Infernul. Tableta XII diferă în mod esenţial de primele 11, care nu sînt traduse din sumeriană şi reprezintă o compoziţie babiloneană independentă”.

După von Soden, cele mai însemnate poeme sau „balade” din sumeriană, care au servit la compunerea Epopeii lui Gilgamesh, sînt următoarele: 1. Gilgamesh şi ţara Celor vii; 2. Gilgamesh şi taurul ceresc; 3. Gilgamesh şi Agga de la Kish; 4. Gilgamesh, Enkidu şi Infernul, a cărei a doua parte a fost tradusă în acadiană şi constituie tableta XII a exemplarului conservat în Biblioteca lui Assurbanipal; 5. Moartea lui Gilgamesh; 6. Potopul.

De asemenea, von Soden observă just că avem pentru epopeea acadiană marele avantaj de a poseda poezia sumeriană antenioară, din mileniul III î.Hr., în raport cu care ea nu este nici o copie servilă, nici o traducere, cu excepţia tabletei XII.

Cît priveşte poetul acadian remarcabil, care a alcătuit din legende sumeriene o unitate artistică armonioasă: Epopeea lui Gilgamesh, von Soden consideră că acesta ar fi trăit şi scris în veacul XII î.Hr., deci spre sfîrşitul dominaţiei kassite asupra Babilonului.

Este vrednic de reţinut şi faptul că observaţiile savantului german von Soden, cu privire la originea şi compunerea Epopeii lui Gilgamesh, concordă în cea mai mare parte cu acelea ale

orientalistului nostru Aram S. Frenkian, care le-a prezentat în studiul: „Epopoea lui Gilgamesh și poemele homerice”, apărut în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul I, nr. 1, 1950, p. 265—276. Cu puține schimbări, acest studiu s-a publicat apoi, în versiune franceză, în colecția „Studia et Acta orientalia”, t. II, 1959, București 1960, p. 89—106. (După Frenkian M. Aram: Observations sur l'origine et la composition de l'Epopée de Gilgamesh, în „Studia et Acta orientalia”, t. IV, 1962, Bucarest, Editions „Meridiane”, 1963, p. 91—94).

VENUS DIN TAMAN, CONCURENȚA CELEBREI VENUS DIN MILO

În cursul anului trecut (1963), un grup de arheologi sovietici a descoperit în peninsula Taman (Marea de Azov) o statuie a zeiței frumuseții Venus, corespondenta la romani a zeiței Afrodita a grecilor. Această descoperire a devenit de notorietate publică abia după apariția ultimului număr din 1963 al săptămânalului sovietic „Nedelea” (Săptămîna).

După părerea unuia din cei mai cunoscuți istorici de artă din U.R.S.S., B. A. Rîbakov, membru al Academiei de Artă a U.R.S.S., găsirea acestei statui constituie pentru arheologie și pentru artă *cea mai mare descoperire a anului*. Căci prin frumusețea și factura ei artistică, ea poate fi comparată cu celebra Venus din Milo, care se păstrează acum în Muzeul Louvre din Paris și constituie o bună parte din faima acestui muzeu. Specialistul sovietic își întemeiază această afirmație pe faptul că prin eleganța rafinată cu care pune în lumină frumusețea trupului omenesc, în conformitate cu canoanele clasice ale liniilor și proporțiilor, statuia din Taman nu este întru nimic mai prejos decât Venus din Milo.

Mai mult chiar, unii critici ai celebrei Venus din Milo socotesc că pentru a da o ținută posibilă drapajului care îi îmbracă coapsele, sculptorul a imprimat trupului o mișcare de contorsiune. Or, autorul Afroditei descoperite la Taman a rezolvat într-un chip mai firesc problema aceasta, dînd piciorului stîng o mișcare foarte naturală.

Deși cele două statui nu seamănă una cu alta, ele au aproximativ aceeași vîrstă. După opiniile arheologilor sovietici, statuia din Taman datează din aceeași epocă cu Venus din Milo, adică secolul V î.Hr.

Un specialist grec, aflat la timpul respectiv în U.R.S.S., a afirmat că, cu toate că nu poate ști dacă statuia din Taman este

un original sau o copie timpurie a unui original pierdut, materialul folosit (marmură albă mată) provine cu certitudine din stîncile egeene și poate chiar din Melos (Milo).

Cum se explică prezența acestei statui a zeiței Venus în peninsula Taman?

Acum două mii de ani, înfloreau pe malurile deluroase ale peninsulei Taman (Marea de Azov) o seamă de colonii grecești, care din secolul VI î.Hr. erau cunoscute sub denumirea de Regatul Bosfor (aceasta nu trebuie confundat cu strîmtoarea de lîngă Bizanț).

Acest mănunchi de așezări grecești a trecut pe sub mai multe dominații. După ce la început a fost dominat de sciți, iar mai târziu de sarmați, în anul 110 î.Hr. a fost ocupat de Mitridates din Pont, care l-a implicat în războaiele sale cu romanii. Pe la mijlocul sec. I d.Hr., Regatul Bosfor era guvernat de o nouă dinastie sarmato-tracică, care s-a menținut pînă la venirea goșilor (sec. II).

Dintre aceste așezări grecești, colonia Kepoi (Cepi Milosiorum) avea un *cult deosebit pentru zeița Afrodita*. Templul acestei zeițe domina colonia Kepoi și era vestit prin frumusețea și bogățiile sale. La fel de grăitor este faptul că arheologii, care au făcut săpături în aceste părți, au găsit numeroase statuete ale zeiței frumuseții. Astfel, statuia găsită în 1963 se adaugă la vestigiile descoperite mai înainte. Ceea ce surprinde este valoarea excepțională a acestei Afrodite, ieșită din mîinile unui mare meșter și pe care specialiștii o compară cu Venus din Milo.

Deocamdată din complexul sculpturii în discuție lipsesc capul și brațele. Se speră ca în curînd să se găsească și aceste părți. (După M. V.: Concurenta Venerei din Milo, în „Veac Nou”, anul XX, nr. 3/1964, p. 2; M. Akimova: Venus din Taman, în „Contemporanul”, nr. 6/1964, p. 8).

O NOUĂ RELIGIE ÎN BRAZILIA

În Brazilia și mai ales în principalul oraș, Rio de Janeiro, s-a ivit o nouă religie cu numele *macumba*, care este larg răspîndită.

Despre originea acestei religii, izvorul informativ de care ne servim spune următoarele: „Rădăcinile macumbei nu pornesc dintr-un singur loc. Religiiile negrilor Mina și Bantu, aduși odinioară ca sclavi pe marile plantații de trestie de zahăr, în-

crucișăți cu religiile străvechi indiene, cu un adaos al catolicismului adus de albi și cu spiritismul, se pare că au dat naștere acestui cult pe cât de ciudat pe atât de greu de explicat în mijlocul civilizației veacului XX”.

Cît privește înfățișarea bizară a acestei religii eclectice, același izvor de informație ne comunică următoarele: „Crucea lui Crist, vecină cu arcul păgîn al lui Ochossi, flori de hîrtie din biserici catolice alături de Eschou, intermediarul dintre om și zeu, care transformîndu-se în diavol îl ajută pe macumbeiro în magia sa neagră cînd acesta îi cere pieirea unui adversar politic sau victoria unui club de fotbal...”. (După Maiorescu George Toma: La Rio de Janeiro, în ziarul „Scînteia”, anul XXXIII, nr. 6148 din 26 ianuarie 1964, p. 4).

CITEVA CREDINȚE ȘI PRACTICI ÎN LEGĂTURĂ CU PIETRELE

De-a lungul vremurilor religia naturistă (îchinarea la puterile, fenomenele și lucrurile din natură) s-a manifestat și sub forma unor credințe și practici în legătură cu pietrele. Unele din variatele și ciudatele forme ale acestor credințe și practici se mențin pînă în zilele noastre.

După credința tribului din insula Kiwai din Noua Guinee, pietrele sînt sfinte, fiindcă sînt nemuritoare și de bunăvoința lor depinde sănătatea și fericirea membrilor tribului. Ca atare, ele nu pot fi privite decît de cei aleși în timpul ceremoniilor de inițiere.

Ceremoniile de inițiere au loc o singură dată pe an în cadrul serbării închinată pietrelor sfinte. Cu acest prilej, cele două pietre sacre *minia abere* sînt scoase din locul tănuit, care — împreună cu vâlul cu care sînt acoperite — le ferește timp de un an de zile de orice privire profanatoare. Acum ele sînt descoperite și pot fi privite de către cei inițiați, cărora li se repetă de fiecare dată obișnuitul avertisment: pedeapsa cu moartea îi așteaptă pe cei care vor dezvălui altora ce au văzut sau dacă vor da cuiva o informație cît de mică asupra celor petrecute.

Înainte de a le acoperi cu vâlul și de a le așeza din nou în locul tănuit, vraciul tribului le adresează celor două pietre următoarele cuvinte: „Vouă v-am închinat această sărbătoare. Pentru voi ne-am împodobit casele. Vă rugăm să aveți grijă ca nimeni din tribul nostru să nu se îmbolnăvească și să ne asigurați fericirea. Și acum vă vom coborî din nou în tainița de

sub casă. Veți putea dormi în pace pînă la viitoarea serbare închinată vouă, cînd vă vom aduce din nou în casă și vom dansa în cinstea voastră”.

În Noua Caledonie și în multe insule din Pacific, există credința că fără sprijinul direct al pietrelor — mai ales al celor a căror formă aduce cu tuberculii unor plante hrănitoare — nu se poate concepe o recoltă bogată. De aceea, o dată cu semănatul, pietrele sacre sînt așezate — în cadrul unei ceremonii și după anumite reguli — pe ogoare. Potrivit spuselor băștinașilor, forța pietrelor sacre se transmite ogorului și plantelor care cresc pe el, făcîndu-l să dea roade bogate. După recoltă pietrele sfinte sînt readuse în casa sfîntă (tapu) a tribului. O parte din primele roade sînt oferite ca ofrandă acestor pietre binefăcătoare.

Indigenii din insula Rossel, așezată la extremitatea orientală a Noii Guinee, cred că anumite pietre (yaba) sînt cu totul altceva decît vor ele să pară în ochii muritorilor de rînd. În mentalitatea lor, pietrele yaba au — ca și zeii — o existență dublă, și anume: 1. În prima existență sînt vii și au o formă umană; lăcașul acestor „oameni-piatră” este Temewe, care este așezat sub apele oceanului. 2. A doua existență este cea de *piatră-om*, în cursul căreia ele stau nemișcate și pot fi văzute de locuitorii din insula Rossel.

Despre felul cum se poate deosebi o astfel de yaba de o piatră obișnuită, vraciul tribului dă următoarea îndrumare: „Fiecare yaba își are un păzitor și acesta este un șarpe ce stă sub piatră. Cînd vei găsi, deci, un șarpe sub o piatră sau deasupra ei, să știi că ai în față o yaba”.

Bieții băștinași din insula Bossel au de-a face, însă, cu mult prea multe yaba, întrucît această insulă este numai stînci și este vestită în întreg arhipieleagul din cauza mulțimii șerpilor!...

Indigenii din insulele orientale ale strîmtorii Torres arată călătorilor două pietre, numite Kol, despre care le spun că știu să umble, fiindcă înainte de a fi pietre ... ele au fost oameni. Cele două pietre Kol sînt păstrate de către două triburi deosebite, care se află la o mare distanță unul de altul. Se zice că o dată pe an ele pornesc la drum și după ce străbat insula respectivă, se așează fiecare pe altarul celeilalte. Ca să nu fie văzut de nici un ochi profan, acest marș e făcut în mare taină, numai noaptea. Cei ce le văd plecînd și venind sînt exclusiv vracii celor două triburi, care asigură că degeaba ar încerca cineva să

le pîndească, pentru că se fac nevăzute, de îndată ce o privire străină ar încerca să se îndrepte asupra lor.

După credința băștinașilor din Noile Hebride, toți strămoșii tribului s-au transformat în pietre. Una dintre aceste pietre este socotită a fi „întruparea” în piatră a legendarului șef Namote, care i-a adus pe băștinași în arhipieleag. Ea are o formă conică și se află pe vârful unei stînci de pe promontoriul Tuki-Tuki. Cînd trec cu bărcile prin fața ei, indigenii își pleacă capul și se roagă.

Tribul Naga din nord-vestul Indiei crede că există un cuplu de pietre — mascul și femelă — care se înmulțesc dînd naștere în fiecare an la o mulțime de „pui de piatră”. Aceștia vor crește și se vor înmulți la rîndul lor. Dar pietrele cresc mult mai încet decît plantele și animalele. De aceea, nu ajunge o viață de om pentru a observa această creștere. (După Aurel Dîmboiu: *În lumea pietrelor „sacre”, în „Veac Nou”, anul XX, nr. 1/1964, p. 6*).

MARELE CIMITIR HALLSTATTIAN DE LA BREZJE DIN SLOVENIA DE NORD

În localitatea cu numele Brezje din Slovenia de nord, s-a săpat în a doua jumătate a secolului trecut, și anume între anii 1893—1895, un mare cimitir hallstattian. Pînă nu demult, materialul a rămas inedit în „Naturhistorisches Museum (Muzeul de istorie naturală)” din Viena. Abia în anii din urmă acest material a fost prezentat de specialistul austriac Karl Kromer, care s-a făcut cunoscut mai ales prin publicarea monumentalei sale monografii despre necropola de la Hallstatt. Titlul prezentării lui Karl Kromer este „Brezje” și a apărut în colecția „Catalogi Archaeologici Sloveniae editi cura Musei Nationalis Labacensis (Cataloagele Arheologice ale Sloveniei, editate prin grija Muzeului Național din Liubliana)”, t. II, Ljubljana, 1959.

Cimitirul de la Brezje se compune din 19 tumuli uriași, care cuprind în cea mai mare parte morminte de inhumație. Din păcate, numai materialul din șase tumuli a fost adus la Viena, iar restul poate fi considerat astăzi ca pierdut. Cu toate că rapoartele lui B. Pecnik, autorul săpăturilor, lasă de dorit mai ales în ceea ce privește descrierea amănuntelor în legătură cu cultul morților (ritul și ritualul), totuși ele au putut fi folosite în cea mai mare parte pentru definirea inventarului diferitelor morminte.

Analiza materialelor duce la concluzia că la Brezje avem de a face cu *morminte din două perioade de timp*, și anume: o grupă mică de trei morminte plane (unul de înhumatie și două de incineratie) datează din Hallstatt C, iar restul mormintelor — cu excepția celor de înhumatie din tumuli — aparțin perioadei de sfârșit a Hallstatt-ului.

Specialistul austriac Karl Kromer încadrează cei șase tumuli de la Brezje în tipul de movile funerare uriașe, care se întâlnesc în sudul Austriei și în Slovenia.

Dintre acești șase tumuli de la Brezje, se remarcă tumulul I cu 81 de morminte, tumulul VII cu 46 de morminte și tumulul XIII cu 54 de morminte. Acești tumuli s-au format prin înmormintări succesive. De fiecare dată, mortul era acoperit cu o mică grămadă de pământ și astfel, rînd pe rînd, lua ființă o movilă de dimensiuni uriașe, cum este cazul tumulului VII, care avea o înălțime de 7 m.

Cît privește forma acestor tumuli, ea nu este perfect rotundă. Din cauza marelui număr de înmormintări secundare, tumulii aceștia capătă o formă lunguiată.

Un astfel de tumul colectiv nu cuprindea numai mormintele unei singure familii, ci poate chiar pe acelea ale unui trib. Faptul acesta dovedește că în această zonă s-a desfășurat o *viață colectivă mai intensă* decît în alte părți ale lumii ilirice, unde se întâlnesc tumuli colectivi reduși sau chiar individuali.

Rapoartele lui Pecnik indică și *adîncimea* diferitelor morminte din tumulii de la Brezje. Pe baza adîncimii, Karl Kromer stabilește cronologia relativă a acestor morminte. Tot din analiza adîncimii rezultă că nu există indicii cu privire la importanța socială a personajului înmormîntat inițial într-un astfel de tumul. Numai mormîntul principal din tumulul XIII era al unui luptător bogat. În rest, în ceilalți tumuli, la nivelul presupus al mormîntului principal — sau mai bine zis inițial — se constată morminte sărace sau chiar lipsite de inventar.

În tumulul VI s-au găsit patru morminte, care cuprindeau în ele și cîte un cal. Mormintele cu cai sînt o raritate în această zonă. Dovadă în acest sens sînt cazurile analoage de la Magdalena și Novo-Mesto.

Numeroasele arme ce se întâlnesc în inventarul mormintelor de la Brezje (vîrfuri de sulite din fier, celturi de fier, fragmente de coif și de armură ș. a.) dovedesc că o mare parte din aceste morminte erau morminte de luptători,

Ca și celelalte necropole ilirice, podoabele se găsesc din abundență în mormintele de la Brezje. Între acestea, cele mai frecvente sînt fibulele de diferite tipuri, a căror contemporaneitate a putut fi stabilită cu certitudine.

Cît privește ceramica, cimitirul de la Brezje se caracterizează, ca și celelalte cimitire ilirice, printr-o cantitate redusă de vase în cadrul inventarului mormintelor.

Pe baza fibulelor Certosa și a variantelor acestora, s-a putut stabili că mormintele mai noi de la Brezje datează din secolul V, eventual și de la începutul sec. IV î.Hr. Karl Kromer pune sfîrșitul cimitirului de la Brezje în legătură cu pătrunderea celtilor în Slovenia, care a avut loc la cîteva decenii după 400 î.Hr., și anume probabil pe la 380 î.Hr. În această concluzie se bazează pe faptul că în nici unul din tumulii de la Brezje nu s-a găsit nici cea mai mică urmă celtică.

Importanța cimitirului de la Brezje constă mai întîi în faptul că ilustrează o perioadă de timp limitată, și anume numai sec. V î.Hr. Ca atare, el poate servi drept criteriu de datare a altor cimitire ilirice, care conțin materiale dintr-o perioadă de timp mai lungă și care nu pot fi clasificate definitiv din cauza săpăturilor nemetodice. De asemenea, sînt vrednice de remarcat — după cum subliniază dl Al. Vulpe — unele analogii ale unor piese din inventarul mormintelor de la Brezje. Astfel, zăbala de fier din tumulul VI, M 1 este perfect analogă cu o piesă de la Ferigele (nord-estul Olteniei, raionul Horezu), datată aici la sfîrșitul sec. VI î.Hr. Totodată, piesa identică de la Cserzsektomaj (Ungaria) întregește tabloul de răspîndire a acestui tip de zăbală. Zăbala de la Cserzsektomaj făcînd parte din grupul Vekerzug (Ungaria) confirmă legăturile dintre lumea tracă și cea ilirică. De asemenea, sînt importante și cele cîteva morminte cu cai de la Brezje. Căci ele pun, împreună cu celelalte descoperiri similare din Slovenia, *problema influenței ilirice în obiceiul înmormîntărilor cu cai* de la Vekerzug și din Ungaria în general, care este un obicei considerat ca fiind caracteristic *sciților*. (După prezentarea d-lui Alexandru Vulpe, din revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 225—226).

CIMITIRUL DE LA RAZDELNA (R. P. BULGARIA)

În iarna anului 1959 s-a descoperit în apropierea orașului Varna (R. P. Bulgaria), și anume la 2 km est de gara Razdelna, un *cimitir de incinerare*.

Încă înainte de începerea lucrărilor arheologice, s-au descoperit aici 14 morminte. După aceea, cercetările arheologice efectuate în acest punct de către Muzeul din Varna, sub conducerea lui Dimităr Il. Dimitrov, au scos la iveală 68 de morminte.

Cercetările arheologice făcute pînă acum n-au epuizat necropola și astfel Dimităr Il. Dimitrov n-a alcătuit deocamdată decît un raport preliminar, care cuprinde numai observațiile cele mai de seamă.

Acestea sînt următoarele:

Incinerarea cadavrelor nu se făcea în cadrul cimitirului, ci în afara necropolei.

Din cele 82 de morminte cercetate pînă acum, numai cinci sînt lipsite de urne.

Resturile scheletelor au fost îngropate la o adîncime, care variază între 0,25 m și 0,45 m. Numai gropile cîtorva morminte ating adîncimea de 0,60 m.

Cercetările de pînă acum arată că în cimitirul de la Razdelna există următoarele patru variante de înmormîntare a scheletelor incinerate, și anume:

1. Morminte în gropi, adică gropi simple pe fundul cărora zac oasele.

2. Morminte în cutii de cărămizi, care au formă patrulateră și sînt aranjate din cîte șase cărămizi romane sau romano-bizantine, ale căror dimensiuni măsoară de obicei $0,32 \times 0,32$ m.

3. Morminte în cutii amenajate din pietre, adică construite din bucăți neregulate de piatră, care sînt dispuse în așa fel, încît se realizează de asemenea cutii de formă patrulateră. Drept capac este folosită adeseori cîte o piatră aplatisată.

În fiecare din mormintele cutii, fie din cărămizi, fie din pietre, oasele incinerate sînt depuse în urne.

4. Morminte simple în urne, în care oasele care nu încăpeau în vas, erau depuse pe fundul gropii alături de urnă.

Ceramica aparținînd inventarului acestor morminte se încadrează în cele două specii caracteristice epocii feudale timpurii: a) ceramică nisipoasă, decorată cu linii incizate orizontal și arsă la roșu; b) ceramică cenușie, avînd în decor linii lustruite.

Pe lîngă puținele oase de animale depuse ca ofrande, în morminte s-au mai găsit și diferite obiecte din fier sau bronz, și anume: cuțitașe, cercei, catarama și un vîrf de săgeată.

Pe baza ritului de incinerație și a anumitor piese de inven-

tar, precum și a ceramicii nisipoase „de tip slav”, Dimităr Il. Dimitrov conchide că în cimitirul de la Razdelna este înmormântată o populație slavă. Intrucît ceramica cenușie își găsește analogii în cimitirul de la Novi-Pazar atribuit (proto) bulgarilor, cercetătorul bulgar nu exclude posibilitatea unui amestec și cu o populație (proto) bulgară.

Cît privește datarea necropolei în discuție, Dimităr Il. Dimitrov fixează necropola de la Razdelna în sec. VIII sau chiar în sec. IX, dar nu mai tîrziu de 865, cînd au fost încreștinați bulgarii.

Față de aceste concluzii provizorii ale cercetătorului bulgar, arheologul nostru Petre Diaconu exprimă următoarele opinii personale:

Obiectivul arheologic de la Razdelna poate fi apropiat mai de grabă de cimitirele de la Satu Nou, Castelu, Istria ș. a. din Dobrogea. Căci pe baza ceramicii cenușii și nisipoase se pot face analogii strînse cu aceste cimitire. De asemenea, se impune asemănarea în ce privește particularitățile de rit. În necropolele din Dobrogea, amintite mai sus, se regăsesc toate variantele mormintelor tip de la Razdelna. Oarecare apropieri se pot face și pe baza frecvenței obiectelor de inventar și a oaselor de animale depuse ca ofrande.

Pe baza acestor fapte, arheologul nostru trage concluzia că „purtătorii culturii de la Razdelna sînt una și aceeași populație cu aceea din Dobrogea”. Nu este exclusă „posibilitatea prezenței în mijlocul înmormîntaților de la Razdelna a unei populații traco-romanizate pe cale de a-și pierde individualitatea etnică”. În sprijinul acestei ipoteze pledează prezența „cutiilor” de cărămizi și ceramica cenușie.

Cimitirul de la Razdelna s-ar data mai degrabă în sec. IX—X. În orice caz, rezultatele cercetărilor în legătură cu acest cimitir dau „posibilitatea cunoașterii amănunțite a etnogenezei culturii materiale feudale timpurii din Dobrogea și partea de nord-est a R. P. Bulgaria”. (După prezentarea făcută de dl Petre Diaconu, în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 1/1962, p. 235—237).

UN MORMINT ROMAN PUȚIN OBIȘNUIT

Săpăturile sistematice, făcute în cursul anului 1960 în apropierea orașului Stara Zagora (R. P. Bulgaria), au dus la desco-

perirea unui loc și a unor obiecte care au făcut parte dintr-o *necropolă romană de seamă*.

Este vorba despre descoperirea unui *mormînt puțin obișnuit*: O groapă de 10×5 m săpată pînă la 1,80 m adîncime. Pe o margine a gropii săpată în pantă, au fost coborîte cinci care trase de cîte patru sau de cîte doi cai. După ce caii au fost aliniați cu grijă, fără a fi deshămați, au fost uciși pe loc, iar cadavrele lor aranjate în ordine.

După precizările specialiștilor, aceste care trebuie puse în legătură cu unul dintre mormintele dintr-o movilă funerară aflată în imediată vecinătate. Carele îngropate dovedesc existența *ritualului religios* în virtutea căruia *morții erau îngropați împreună cu obiectele folosite mai mult în viață*. Ele, cît și obiectele descoperite în groapa descrisă mai sus, datează de la sfîrșitul secolului II și începutul secolului III d.Hr. (După revista „Știință și tehnică”, nr. 1/1964, p. 13).

CELE MAI VECHI INCERCĂRI DE SCRIERE RUDIMENTARĂ AFLATE PE TERITORIUL PATRIEI NOASTRE

În cursul lunii octombrie 1962, s-au desfășurat la București lucrările seminarului arheologic romîno-sovietic. În cadrul acestor lucrări, s-a bucurat de o atenție deosebită descoperirea prezentată de arheologul nostru N. Vlăsa de la Institutul arheologic al Academiei Republicii Populare Romîne, secția Cluj. Dînsul a găsit, în stratul de cultură neolitică de tip Turdaș de la Tărtăria, reg. Hunedoara, datat cu circa 2.600 de ani î.Hr., — pe lîngă 26 idoli de lut ars — și trei tablete tot de lut ars pe care sînt zgîriate cu un vîrf de cuțit *semne dispuse în mai multe registre*.

Aceste tablete găsite la Tărtăria prezintă multe analogii cu tabletele cu semne ideografice descoperite în Valea Indusului (Pakistan). Ca atare, ele sînt apreciate ca unele ce pot fi socotite ca *cele mai vechi încercări de scriere rudimentară aflate pe teritoriul patriei noastre*. (După revista „Știință și tehnică”, nr. 1/1964, p. 13).

MOVILE FÛNERARE SLAVE ÎN PREAJMA MUNȚILOR APUSENI

Pe teritoriul comunei Nișfalău, și anume pe malul stîng al Berefăului, se găsește un grup mare de movile funerare. Cîteva dintre acestea au fost săpate încă la sfîrșitul secolului trecut și

s-au descoperit o serie de obiecte antice. Dar continuarea cercetărilor asupra acestor movile funerare s-a făcut abia în ultimii ani. Astfel, în cursul anului 1958 specialiștii noștri au cercetat câteva movile mari. Săpăturile au descoperit că la baza acestor movile se aflau mormintele. Fiecare din aceste morminte era alcătuit dintr-o construcție din lemn de formă triunghiulară. Pe podeaua, făcută uneori din scânduri, au fost găsite oasele arse, așezate în formă de grămăjoară, mai multe vase de lut ars, care au fost sparte intenționat, deci în mod ritual, precum și diferite obiecte: cuțite, amnare și altele. Câteva din movile au o înălțime de peste 10 m și un diametru de câteva zeci de m.

Pe baza obiceiurilor de înmormântare și a caracteristicilor pe care le prezintă obiectele descoperite, specialiștii noștri atribuie necropola de la Nișfalău unei comunități de slavi, care a pătruns pînă în preajma munților Apuseni. Pe baza tipurilor de obiecte găsite în morminte, această necropolă e datată în perioada de la sfîrșitul secolului VIII sau începutul secolului IX d.Hr. (După revista „Știință și tehnică”, nr. 1/1964, p. 12).

MORMINTUL SARMATIC DESCOPERIT LA VASLUI

Recentele descoperiri arheologice din Moldova aruncă o lumină nouă asupra unor aspecte încă nedesluite ale pătrunderii sarmaților în estul țării noastre.

Dintre acestea fac parte și *mormîntul sarmatic de la Vaslui*. Săpăturile arheologice din această localitate, desfășurate în vara anului 1958, au dus la descoperirea a trei morminte, care aparțin probabil unui cimitir de înhumăție de la începutul epocii migrațiilor.

Dintre aceste trei morminte, mormîntul nr. 1 a fost dezvelit pe latura sudică a platoului numit „Curțile Domnești”, distrus în proporție de aproximativ 2/3 de către localnici cu ocazia exploatarei unei cariere de nisip și lut. Din această cauză, nu s-a putut preciza dacă mormîntul a avut movilă și nici nivelul de la care s-a săpat groapa mormîntului.

Groapa mormîntului este lungă de 2 m și lată de 0,70 m, are o formă ovală și este orientată N-S. După toate probabilitățile, gura gropii a fost puțin mai largă decît fundul gropii.

În groapă a fost găsit scheletul unui bărbat de vîrstă matură (circa 40—50 ani), care era orientat cu capul la N și cu picioarele la S și zăcea întins pe spate cu mîinile de-a lungul corpului.

Inventarul mormîntului se compunea din vase de lut lucrate cu mîna și la roată, o armă de fier și diferite podoabe, puține la număr.

Ceramica lucrată cu mîna constă din două afumători. Prima, mai mare, este făcută din pastă neagră în formă de pahar cu fundul plat tras în afară, avînd pe corp două brîuri orizontale în relief, iar baza orizontală fiind decorată cu o linie incizată în zigzag, asociată în spațiile libere cu puncte.

Cea de-a doua afumătoare, descoperită în interiorul primei, deci mai mică, este un vas-miniatură de formă tronconică, cu fundul plat, de culoare galben-cafeniu la exterior și cu urme de fum în interior.

Ceramica lucrată la roată constă dintr-un singur vas: o cană cu toartă, de culoare cenușie, cu suport inelar pe fund, cu corpul bombat și avînd o ușoară turtire la mijloc, cu gîtul cilindric și cu buza dreaptă ușor rotunjită și răsfrîntă în afară. Toarta ei pornește de sub bază și se sprijină pe umărul vasului. Decorul exterior al vasului constă dintr-un ornament lustruit din linii zigzag, între două dungi, dintre care una e în relief, iar cealaltă e incizată.

Arma este un pumnal de fier cu două tăișuri, cu mînerul drept, fără gardă. Pe mîner și pe lama pumnalului se observă foarte bine urmele plăcilor de lemn care-l îmbrăcau. De unde rezultă că pumnalul era introdus într-o teacă de lemn.

Obiectele de podoabă se reduc la prezența unei mărgeli din pastă neagră, de formă cilindrică, a unei vergi întregi și a 21 de fragmente de vergi de bronz sau fragmente dintr-o spirală de bronz.

Cît privește încadrarea cronologică și culturală, pe baza analogiilor lui celor mai apropiate cu mormintele sarmatice descoperite recent în spațiul niprobian din U.R.S.S., analogii privind groapa, orientarea ei și a scheletului, elementele ritului funerar și inventarul, mormîntul găsit la Vaslui este considerat ca datînd din secolele II—III d.Hr. și aparținînd sarmaților roloxani. De asemenea, se consideră că acest mormînt îngăduie împingerea mult spre apus a ariei de răspîndire a sarmaților roloxani, a căror prezență în regiunile Moldovei poate fi datată în secolele II—III d.Hr. (După Andronic Al.: Un mormînt sarmatic descoperit la Vaslui, în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIV, nr. 2/1963, p. 347—360).

VESTIGIILE RELIGIOASE DE LA CERNICA

În anii 1960—1962, Institutul de arheologie al Academiei Republicii Populare Române a executat săpături la Cernica. Prin aceste săpături s-au descoperit două așezări și o necropolă din epoca neolitică, și anume din mileniul IV î.Hr., o așezare a culturii bronzului din mileniul II î.Hr. și un complex feudal.

Descoperirile privind complexul feudal constituie o contribuție însemnată la cunoașterea unui așezământ din epoca medievală, care a fost transformat ulterior în mănăstirea Iezărul. După documente, existența acestei mănăstiri este atestată pentru prima dată la 3 octombrie 1615, fiind înființată de vorniceasa Chiajna, pe moșia sa Mărăcineni, pe care a cumpărat-o de la fiii lui Radu Captariu.

Cercetările făcute în anii 1960—1962 au scos la lumină un vast complex medieval, care cuprinde, între altele, și elemente de ordin religios: biserica Iezărul, clopotnița și cimitirul format împrejur.

Cît privește *biserica Iezărul*, s-au descoperit temeliiile ei, care arată o construcție în formă de navă cu pronaos, naos și altar, avînd o singură absidă la altar și un zid despărțitor între naos și pronaos.

Orientată E-V, biserica are dimensiuni mici: 11,85×5 m. Planul ei este dreptunghiular, fără abside pe lature, reprezentînd astfel o formă arhitectonică veche, care este cunoscută în Țara Românească încă din veacul XIV și care derivă din tipul bisericilor și capelelor bizantine cu o singură navă.

Zidul despărțitor dintre pronaos și naos, cu o ușă de trecere din unul în altul, constituie un vechi element al arhitecturii religioase din Țara Românească.

Schimbările observate în pardoseala pronaosului indică două faze succesive în istoria acestei biserici: 1) Faza primă, cea veche, în care mormintele din pronaos au avut foarte probabil lespezi de piatră; 2) faza a doua, în care lespezile au fost înlăturate și mormintele au fost acoperite cu pămînt adus, peste care a fost așternut un pavaj de cărămizi. Această modificare s-a făcut în timpul unei năvăliri turco-tătare în Muntenia, care a avut loc în cursul secolului XVIII, și anume probabil la 1717. Aceasta o dovedește faptul că, după trecerea primejdiei, materialul rezultat din deteriorările cauzate bisericii și dependințelor prin devastare a fost nivelat pe suprafața curții și a format astfel un nou nivel de călcare.

În baza constatărilor făcute, s-a stabilit că biserica Iezărul a fost înființată cel mai târziu la sfârșitul secolului XVI. Evoluția ei a trecut, pînă la urmă, prin următoarele trei faze:

1. Faza I, de la sfârșitul sec. XVI pînă la începutul sec. XVII, în care a servit ca paraclis al familiei stăpînului moșiei Mărăcineni.

2. Faza II, de la începutul sec. XVII pînă la 1717, biserica a fost transformată de vorniceasa Chiajna într-un *așezămînt bisericesc de călugărițe* întemeiat de ea, menționat pentru prima dată în anul 1615.

În cursul acestei faze, vorniceasa Chiajna — prin actul înțarît la 27 aprilie 1625 de voievodul Alexandru Coconul — afie-roște mănăstirea Iezărul cu întreaga ei avere către mănăstirea Ivir de la muntele Athos. Această închinare a avut ca urmare subordonarea ei administrativă, ca metoh, conducerii mănăstirii Radu Vodă din București, care era cea mai puternică unitate munteană dependentă de mănăstirea Ivir.

Dar chiar în faza II, biserica Iezărul, pe lîngă rostul său mănăstiresc dovedit prin documente, a îndeplinit și funcția de *biserică de sat*, în care se aduna la slujbă populația vecină, mai ales aceea a moșiei și satului Mărăcineni.

3. Faza III, care a început după devastarea ei de la 1717. În cursul ei, s-au reparat biserica și dependențele deteriorate, s-a ridicat mica construcție alipită beciului, s-a amenajat din nou curtea dimprejur, formîndu-se nivelul II de călcare.

Și în această perioadă mănăstirea Iezărul a îndeplinit funcția de biserică de sat. Ultimele mențiuni în izvoare se fac despre ea în sec. XVIII, și anume în 1778 de către Baur sub denumirea de „Mănăstirea Vorniceasa”. (În „Memorii istorice și geografice asupra Valahiei”, în limba franceză, Leipzig 1778, p. 150) și în harta militară austriacă din 1790 (păstrată la Biblioteca Academiei R.P.R. sub cota D XXVII), sub indicația de „biserică veche”, desigur ruinată).

În pronaosul bisericii Iezărul s-au descoperit *cinci morminte*. Dintre acestea, cel mai vechi este M 1, datînd din a doua jumătate a veacului XVI. M 2, compus dintr-un cavou patrulater, cu pereți și acoperemînt de cărămizi, cuprindea osemintele deranjate ale vornicesei Chiajna, identificate pe baza inelului ei sigilar de aur cu inscripția chirilică: „Kejna Vorniceasa”. Paleografia literelor îngăduie datarea inelului la sfârșitul sec. XVI și începutul sec. XVII. Pînă acum, nu se cunoștea locul mormîn-

tului Chiajnei. Abia cercetările arheologice despre care vorbim au dovedit că ea a fost înmormântată în mănăstirea Iezărul, întemeiată de ea.

Celelalte morminte din pronaos au tot un caracter mirean. De unde rezultă că biserica Iezărul a fost inițial un paraclis al familiei stăpînului moșiei și satului Mărăcineni, adică mai întîi al lui Radu Captariu și ulterior al familiei Chiajnei.

Situată la 20 m spre sud-vest de biserică, *clopotnița* are o formă patrulateră și e prevăzută cu intrare și cu prag în pereții dinspre sud-vest și nord-est.

Cimitirul format în jurul bisericii Iezărul are o întindere relativ redusă. Prin săpăturile din 1960—1962 s-au descoperit 70 morminte. Dintre acestea, în peste 35 din ele scheletele au avut lîngă mîna sau pe piept cîte o monedă. Aceste monede dovedesc că cele mai timpurii înmormîntări din cimitir s-au făcut la sfîrșitul sec. XVI, corespunzînd datării prin monede a mormintelor vechi din pronaosul bisericii. Deci cimitirul a început să se formeze încă de atunci prin înmormîntarea probabil a unor slujbași dependenți de stăpînul moșiei Mărăcineni, folosiți de acesta în gospodăria lui.

Cum era și firesc, evoluția cimitirului s-a desfășurat în funcție de aceea a bisericii Iezărul. Ceea ce surprinde este aspectul puțin călugăresc al acestui cimitir, în care nu s-a găsit nici un mormînt avînd cărămidă pusă sub capul scheletului, după obiceiul monahal. Este totuși probabil că unele morminte, din care lipsește orice podoabă, au fost călugărești. Numărul lor foarte mic se datorește efectivului redus al călugărițelor de la mănăstirea Iezărul.

Descoperirea unor obiecte de podoabă și a unor morminte de prunci și de copii dovedește că cimitirul din jurul bisericii Iezărul s-a format, în cea mai mare parte, prin înmormîntările locuitorilor din satul Mărăcineni și din satele vecine. De fapt, acest loc a servit multă vreme ca cimitir de sat și a avut un predominant caracter mirean.

De o deosebită însemnătate este faptul că din cele 70 de morminte ale acestui cimitir 13 au cuprins schelete întinse pe spate cu capul puțin înclinat spre o latură, cu aceeași orientare de la vest spre est, sud-est sau nord-est, dar avînd antebrațele în poziție diferită: erau îndoite și aduse fiecare paralel cu brațul spre umăr. Această poziție a antebrațelor le diferențiază cu totul de celelalte schelete.

Pe baza examinării comparative a acestui *rit al îndoirii antebrațelor* cu descoperiri și informații similare din diferite alte locuri, s-a admis — ca ipoteză de lucru — că în cimitirul de la Iezărul avem de a face cu o *populație străină*, imigrată în perioada feudală timpurie în ținutul Dunării de jos. Fiind încreștinată și asimilată de populația românească, această populație s-a înmormântat în același cimitir, dar a păstrat tradiția vechiului său rit funerar al îndoirii antebrațelor. (După Cantacuzino Gh.: Unele probleme istorice privind așezările medievale muntene în lumina cercetărilor arheologice de la Cernica, în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIV, nr. 2/1963, p. 361—394).

Cît privește *cimitirul neolitic* de la Cernica, putem comunica următoarele: Arheologul nostru Gheorghe Cantacuzino de la Institutul arheologic al Academiei Republicii Populare Romîne din București a continuat, în cursul lunii august 1963, săpăturile în incinta acestui mare cimitir. În urma acestora, cercetătorul nostru a descoperit încă 70 de morminte, care se adaugă la cele 115 morminte descoperite pînă atunci. Cimitirul neolitic din cadrul așezării de la Cernica este datat la începutul mileniului IV (circa 4.000—3.000 î.Hr.). El prezintă o *particularitate*, care îi dă caracterul de *unicat*, întrucît fapte asemănătoare nu s-au mai găsit nicăieri în alte părți. Particularitatea constă în faptul că în 24 de morminte decedații au fost îngropați cu cîte o *dăltiță de piatră foarte frumos lucrată*, care era așezată fie în mînă sau lîngă mînă, fie lîngă un picior sau lîngă alte părți ale corpului. (După revista „Știință și tehnică”, nr. 1/1964, p. 12).

Cum seria descoperirilor din această stațiune arheologică nu este încheiată, se așteaptă ca viitoarele campanii arheologice de aici să aducă alte surprize.

DATE NOI DESPRE NECROPOLA DE LA OLTENI

Descoperirea în 1958 la Olteni (reg. București) a unei necropole ce datează din veacul IV d.Hr. și nu cuprinde decît morminte de incinerație, impunea să se facă săpături noi, care să verifice acest fapt. Aceste săpături suplimentare s-au făcut în cursul lunii aprilie 1961 și au constatat în cîteva sondaje destul de largi. Cu acest prilej, s-au săpat trei secțiuni și s-au descoperit încă șapte morminte, dintre care două de incinerație și cinci de inhumatie. În felul acesta, numărul total al morminte-

lor dezvelite pînă acum în necropola de la Olteni s-a ridicat la 39, dintre care 34 de incinerare și 5 de inhumare.

Mormintele de incinerare prezintă aceleași caracteristici ca și cele descoperite anterior. Ele cuprind oase calcinate, depuse în urnă sau direct în groapă, precum și fragmente de ceramică ce prezintă urme de ardere secundară. Se constată că mormintele au fost deranjate și deplasate de la locul lor inițial.

Ca și în cazul descoperirilor din 1958, cercetarea atentă a inventarului mormintelor îngăduie să se constate *un anumit* ritual practicat în cadrul mormintelor de incinerare. Urmele de ardere, pe care le prezintă inventarul fiecărui mormînt în parte, indică faptul că o dată cu cadavrul se puneau pe rug sau în jurul acestuia, pe lîngă obiectele de îmbrăcăminte sau po-doabă, vase de lut și de sticlă, precum și diferite obiecte sau ofrande de păsări sau animale. Este probabil că unele vase de lut erau sparte în mod intenționat, adică ritual, în timpul arderii. Apoi, resturile de oase calcinate erau adunate împreună cu celelalte obiecte — întregi sau fragmentare — și depuse în mormînt.

Faptul că nici de data aceasta nu s-au găsit urme de ruguri dovedește că arderea cadavrelor se făcea în afara necropolei, probabil într-un loc anume pregătit.

Cele cinci morminte de inhumare s-au găsit la o adîncime de 0,80—1,10 m, cu scheletele orientate N-NE—S-SV, toate zăcînd pe spate, cu mîinile și picioarele întinse.

Inventarul găsit în morminte nu este prea bogat, dar este în schimb variat. El constă din ceramică cuprinzînd două categorii de vase, deosebite prin material, forme și tehnică; obiecte de metal reprezentate prin două fibule de bronz și o cataramă, tot din bronz; obiecte de os, între care se remarcă un pieptene cu mînerul semicircular, prins cu nituri de bronz; obiecte de sticlă din o serie de perle, din pastă sticloasă, unele foarte mici, de formă discoidală, altele ceva mai mari și de formă poliedrică.

Aceste noi descoperiri dovedesc că la Olteni avem de a face cu o *necropolă birituală* (este prezent atît ritul de incinerare, cît și cel de inhumare), care se integrează din punct de vedere cultural — și probabil și din punct de vedere etnic — în aria vastă a cimitirelor de tip Sîntana de Mureș-Cerneahov. Căci felul inventarului și așezarea lui în morminte, ritualurile, orientarea și așezarea scheletelor apar întocmai ca în toată aria de cultură de tip Sîntana-Cerneahov. Ca atare, necropola de la Olteni se

încadrează ca timp în sec. IV d. Hr. Numai problema originii etnice a celor înmormîntați la Olteni rămîne încă deschisă. Concluzia făcută pe baza primelor descoperiri (cele din 1958), că am avea de a face cu o populație în întregime autohtonă, cade în urma noilor descoperiri. În orice caz, materialele descoperite nu permit să se facă precizări exacte în această privință, ci numai formulări cu caracter general în sensul că populația înmormîntată la Olteni nu se deosebește prea mult, sau poate de loc, din punct de vedere etnic de purtătorii culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov. (După Preda Constantin: Date noi cu privire la necropola din secolul al IV-lea e.n. de la Olteni, în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIV, nr. 2/1963, p. 427—435).

UN FRAGMENT DE INSCRIȚIE GREACĂ FUNERARĂ DE LA MANGALIA

Cu ocazia lucrărilor de nivelare de la stadionul din Mangalia, s-a găsit în anul 1959 un fragment de inscripție greacă funerară, gravată pe o placă de calcar. Placa are următoarele dimensiuni: 43,5 cm înălțime, 51,5 cm lățime și 12,5 cm grosime. Ea este ruptă în partea superioară și cea dreaptă. Inscripția constă din șapte rînduri scrise cu litere grecești de 3—3,3 cm mărime.

Acest fragment de inscripție este prezentat de către dl Th. Sauciuc-Săveanu în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIV, nr. 2/1963, p. 419—425, fiind însoțit de o minuțioasă descriere a lui și de o încercare de reconstituire.

Concluziile, la care ajunge autorul prezentării acestui fragment, sînt următoarele: Avem de-a face în mod cert cu o *inscripție funerară cu pretenții poetice*. Ideea, care reiese din cuprinsul acestui fragment, reflectă schimbările bruște de la viața viguroasă la moarte, contrastul dintre omul robust și îndrăzneț din timpul vieții și cel care zace nemișcat, fără glas, în pămînt.

Iată textul provizoriu reconstituit al acestui fragment, în traducere romînească: „Cel ce ai fost înainte cîndva neîntrecut ca forță și curaj, o Thyrsis, acela zace acum aici fără glas, în mormînt, acela care primind daruri egale în valoare cu munca lui ar înduioșa și divinitatea: dar el și-a găsit împlinindu-și sfîrșitul vieții cel din urmă, fulgerător”.

Valoarea documentului acestuia crește și prin faptul că da-

tează dintr-o vreme târzie, și anume din secolele III—IV d.Hr., când inscripțiile de această categorie sînt rare:

DOUA MONUMENTE DIONISIACE DESCOPERITE LA FĂGĂRAȘUL NOU

În anul 1953 s-au descoperit pe teritoriul comunei Făgărașul Nou (r. Hîrșova, reg. Dobrogea), și anume în raza cetății romane Beroe, *două tăblițe votive de marmură împodobite cu basoreliefuri, dedicate zeului greco-roman Dionysos*. Ele se găsesc actualmente în Muzeul regional de Istorie din Galați.

Cele două monumente dionisiace au rămas inedite pînă nu de mult. Căci abia de curînd ele sînt prezentate de către dl I. T. Dragomir în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIII, nr. 2/1962, p. 421—429.

În cele ce urmează, prezentăm aceste două monumente, în trăsăturile lor principale, după descrierea pe care le-o face dl I. T. Dragomir, adăugînd numai unele lămuriri acolo unde am socotit că este cazul.

Cele două monumente în discuție reprezintă aceleași aspecte sintetice din cultul dedicat zeului Dionysos. Cu toate acestea, ele diferă unul de altul prin varietatea tematicii și prin importanța scenelor rituale pe care le înfățișează. De aceea, trebuie să fie prezentate separat.

I. Primul monument este lucrat în stil roman provincial cu reminiscențe din arta elenistică. Cu excepția unei mici știrbiri în dreptul gurii zeului Dionysos, precum și a unei fisuri care pornește din partea mijlocie a bazei și se oprește în apropierea genunchiului drept al zeului, el este relativ bine conservat.

Prelucrată din marmură albă de import, de bună calitate, placa are o formă trapezoidală, cu baza mică de 0,180 m, baza mare de 0,195 m, înălțimea de 0,273 m și grosimea de 0,015 m. Cîmpul basoreliefului este de 0,230×0,170 m.

Basorelieful redă o scenă rituală proprie cultului lui Dionysos. În primul plan al lui, și anume în partea centrală, se află figura impunătoare a tînărului zeu. El apare nud, stînd în picioare, puțin înclinat și privind spre dreapta. Capul său este acoperit cu păr mare și buclat, care este lăsat ușor pe frunte, despărțit în creștet printr-o cărare și apoi dat pe spate în undulații mari. Pe umărul stîng, Dionysos poartă nebrida (un fel de veșmînt), drapată în cute numeroase, care îi acoperă numai

o mică parte din dreapta corpului. În mîna stîngă, care este îndoită de la cot pînă la înălțimea capului, ține strîns tyrsul (un baston lung pe care Dionysos și adoratorii lui îl poartă în timpul sărbătoririi lui), iar cu mîna dreaptă varsă dintr-un vas vinul. În picioare, are cizme scurte, cu carîmbul răsfrînt și prevăzute cu ciucuri laterali, care ajung pînă în regiunea gleznelor.

În partea dreaptă a basoreliefului, la picioarele lui Dionysos, se află pantera, animalul consacrat acestui zeu. Ea stă sprijinită pe picioarele din față, cu gîtul întins și cu capul îndreptat către mîna dreaptă a zeului, adîncînd spre vasul din care i se toarnă vin.

Pe partea stîngă a basoreliefului, în colțul de jos, se află un personaj pe jumătate nud, care reprezintă probabil un acolit al acestei divinități; înălțimea lui abia depășește genunchiul lui Dionysos. Cu ambele mîini, acolitul poartă deasupra capului ofrande aduse în cinstea zeului. Piciorul său drept este acoperit, de la șold pînă aproape de gleznă, cu un veșmînt clasic, drapat în falduri elipsoidale. Pe ambele laturi longitudinale ale basoreliefului, pornesc de la baza lui coardele înfrunzite a doi butuci de vie, care se împreună deasupra capului zeului întocmai ca un baldachin, ornamentînd totodată și chenarul plăcii.

După părerea d-lui I. T. Dragomir, basorelieful acesta poate fi încadrat în repertoriul monumentelor din timpul imperiului roman.

II. Cel de-al doilea monument este sculptat în aceeași marmură de import ca și primul. Placa are o formă dreptunghiulară și următoarele dimensiuni: 0,395 m înălțime, 0,235 m lățime, și 0,027 m grosime. Cîmpul basoreliefului este de $0,350 \times 0,219$ m.

Dedicat aceluiași zeu greco-roman Dionysos, basorelieful redă o compoziție cu bogate elemente specifice viticole, care sînt dispuse scenic în două registre.

În primul registru, care ocupă aproape $\frac{3}{4}$ din suprafața basoreliefului, este înfățișată o *scenă rituală* specifică cultului zgomotos al lui Dionysos, care este însoțit de anumite divinități secundare. În mijlocul scenei apare figura zeului, care este înfățișat în poziția sa clasică, nud, stînd în picioare, surîzător, privind spre dreapta. Pe cap poartă o coroană de trandafiri. Cu mîna stîngă ține tyrsul, iar cu cea dreaptă toarnă vinul dintr-un cantharos (pocal sau ceașcă, de invenție elină, prevăzută cu toarte și dedicată mai ales lui Dionysos) ritual. Pe umărul stîng poartă obișnuita nebridă, care acoperă numai o mică por-

ține din partea dreaptă a pieptului zeului. În picioare poartă cizme scurte.

În colțul din stînga al registrului, jos, apare figura zeului Pan, bătrîn și bărbos, avînd coarne și picioare de țap și șezînd. În mîna dreaptă, ridicată în sus pînă în dreptul capului, ține cornul abundenței, care este plin de fructe, iar în stînga, adusă la piept, are probabil naiul, instrumentul său muzical preferat.

În stînga zeului Pan, apare un alt personaj al cortegiului, și anume Silenul, care este înfățișat din profil. El este turmentat, pentru că stă jos la picioarele lui Dionysos, într-o poziție ghemuită, cu genunchii strînși în față, în timp ce cu mîinile ridicate la înălțimea bărbiei ține cupa, în care i se toarnă vin din abundență.

Înfățișarea acestei zeități secundare este completată armonios cu redarea unei pantere, în profil spre dreapta, care apare lungită la picioarele lui Pan și ale Silenului, sprijinindu-se pe labe. Cu gîtul întins, animalul ține capul întors spre stînga și așteaptă cu nerăbdare să primească vin din vasul amintit mai sus, din care Dionysos toarnă încontinuu.

În partea din stînga, sus, a registrului, apare un personaj cu înfățișare de copil, nud, care culege struguri și dansează ușor, dînd impresia că plutește. Are părul frumos buclat și trupul împodobit la brîu cu o eșarfă.

În spațiul din partea dreaptă a monumentului, apare un personaj feminin, și anume o menadă (numită și bacchantă, este preoteasa lui Dionysos (Bacchus), care celebra bacchanalele, adică sărbătorile în cinstea lui Bacchus), care poartă în mîna dreaptă o tamburină, folosită în cultul și în procesiunile dionisiace. Bacchanta aceasta este îmbrăcată într-un chiton (cămașă de desubt din stofă fină transparentă), care îi cade în falduri ce ajung pînă la pămînt. Părul ei bogat este adunat într-un coc deasupra capului.

Întreg complexul acestei solemnități rituale patronate de chipul zeului Dionysos este încadrat de o cunună. Ea este alcătuită din coarde de viță de vie, desfrunzite și puternic arcuite de greutatea ciorchinilor de struguri.

Cel de-al doilea registru, așezat în partea de jos a plăcii, redă desfășurarea procesului de vinificație: culesul, tescuirea și transportarea mustului.

Pe rama de sus și de jos a plăcii, se află textul următor al unei inscripții în limba latină;

„EX VOTO VLPIVS
MAXIMVS POISVIT
Dit(?)”.

„După făgăduință, Ulpius

Maximus a pus (a dedicat)”.

Cît privește datarea monumentului, numele Ulpius arată că sîntem într-o epocă ulterioară împăratului Traian, pentru că se știe că, începînd din vremea acestui împărat, numele Ulpius se răspîndește foarte mult în imperiul roman.

Relativ la timpul căruia aparțin cele două monumente dionisiace, dl I. T. Dragomir opinează: „Pe baza elementelor epigrafice și stilistice, respectivele tăblițe votive nu pot depăși, din punct de vedere cronologic, începutul secolului III e.n. Dar e mult mai probabil să dateze din a doua jumătate a secolului II e.n., fiind caracteristice artei provinciale din timpul acestei perioade” (p. 427).

Cele două monumente dionisiace descoperite la Făgărașul Nou ilustrează larga răspîndire a cultului zeului Dionysos (Băchus). Ele constituie dovezi noi despre pătrunderea acestui cult în interiorul Dobrogei și relevă în același timp marea popularitate și cinstirea de care se bucura zeul Dionysos în cetatea romană Beroe și pe teritoriul său rural, în epoca stăpînirii romane.

Pr. Dr. CORNELIU SÎRBU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

DESPRE TEOLOGIA MIȘCĂRII CREȘTINE PENTRU PACE

Anul 1962 a marcat etape noi în istoria dezvoltării activității Conferinței Creștine pentru Pace. Mișcarea aceasta a dobândit o popularitate tot mai mare, numărul conferințelor regionale a crescut, iar interesul față de această mișcare s-a amplificat în diferite țări. De aceea, firește, a crescut și interesul față de principiile teologice care stimulează conștiința creștină în opera apărării păcii.

Baza pentru crearea unei teologii a împăcării, care a primit denumirea de „Teologia de la Praga”, a fost expusă chiar de la începutul Conferinței Creștine pentru Pace, care a avut loc la Praga, în 1958. După aceea, la prima Adunare pancreștină pentru apărarea păcii, întrunită la Praga (13—18 iunie 1961), a fost depusă o muncă deosebită în această direcție. Acest for mareț era constituit din oameni din diferite țări și popoare, pe care îi însușeau același sentiment: lupta pentru ceea ce e mai scump și mai apropiat de inima creștinilor, lupta pentru pace pe pământ și iubirea față de om. Adunarea s-a adresat, printr-un apel, creștinilor din toate țările, chemînd la unire toate puterile din lume pentru apărarea păcii între popoare. În răstimpul dintre prima Adunare pancreștină pînă în 1962 inclusiv, au avut loc alte ședințe ale Comitetelor consultative și de lucru, unde s-au dezbătut probleme internaționale contemporane, pe temeiul cărora s-a elaborat baza teologică a apărării păcii. Formulînd învățătura creștină pentru pace, „Teologia de la Praga” pleacă de la tendința naturală a omenirii spre o viață pașnică și liniștită și de la învățătura revelată de Dumnezeu despre pace ca un bun suprem.

Problemele actuale, care stau în fața lumii creștine contemporane, au fost expuse de Președintele Conferinței Creștine pentru Pace, Dr. I. Hromadka, în raportul său: „Răspunderea creștinilor în condițiile încordării internaționale actuale”, ținut în ședința Comitetului consultativ de la Karlovy Vary (15—18 mai 1962). „Vestea cea bună despre Iisus Nazarineanul — a spus

Dr. I. Hromadka — despre pogorîrea Lui printre oamenii slabi și păcătoși, ce se apără și se luptă cu răul, despre slujirea Lui, mijlocind pentru toată omenirea păcătoasă, atît în viață cît și pe cruce, este pentru noi izvorul de apă vie, oglinda în care ne vedem pe noi înșine și ne îndeamnă la o muncă continuă și mai jertfelnică, pretutindeni unde este nevoie de aceasta". Deci, problema mișcării creștine contemporane pentru pace, după concepția Dr-ului I. Hromadka, constă în tendința spirituală către o mai deplină și mai profundă cunoaștere a Evangheliei lui Hristos. Evanghelia nu e o formulă moartă, statică. Ea vestește cu tărie că creștinii sînt datori să se întărească mereu unul pe altul în credință; că Hristos este în mijlocul nostru și în această lumină trebuie cercetată situația actuală pentru croirea drumului celui nou. Creștinii care se cred în armonie cu adevărurile fundamentale de credință, în realitate se înțeleg greu cînd trebuie să hotărască asupra unor probleme concrete, ridicate de încordarea internațională. Neînțelegerea aceasta se datorește concepției unilaterale a oamenilor, care-și mențin vechile opinii cu privire la orînduirea internațională. E foarte greu să aduci pe oameni la recunoașterea sinceră a unilateralității propriilor concepții, la ascultarea smerită a altor concepții, la lupte săvîrșite cu răbdare pentru noile orînduiri sociale. Sensul mișcării mondiale actuale pentru pace constă în faptul că ea tinde la formarea unei baze favorabile pentru discuțiile și lupta în comun. Pentru învingerea sentimentelor deznădejdi, a scepticismului, a recunoașterii proprii unilateralități, trebuie respectate orice opinii și propuneri care se fac aici. Aceasta înseamnă că trebuie să depunem eforturi autocritice, să înțelegem pe semenul nostru, să învățăm mult și să pătrundem în adîncurile omenescului și ale comunității umane. Și, în acest sens, cu nespusă bucurie trebuie să ne convingem despre ceea ce este Evanghelia lui Iisus Nazarineanul, despre ce înseamnă crucea Lui și biruința asupra morții și despre ce este o adevărată comuniune a credinței, dragostei și a nădejdi. Studiind situația mondială, se cuvine să depistăm cu toată prudența pe adevărații dușmani ai rezolvării pașnice a problemelor litigioase. Trebuie să socotim ca potrivit și interesul politico-economic, care se teme că noua societate va priva pe cea veche de toate avantajele și privilegiile, de toate speranțele în legătură cu dezvoltarea puterii economice și a profiturilor. „Dar, dușman poate să fie — subliniază Dr. I. Hromadka — și teologia mutilată, ce vo-

iește să diminueze răspunderea noastră în problema împăcării și a păcii între popoare, cu afirmația că suveranitatea lui Dumnezeu nu poate fi slăbită de o catastrofă și că omul — care cunoaște profunzimea păcatului și corupția omenească — nu trebuie să excludă o catastrofă militară din evenimentele istorice posibile și din judecata lui Dumnezeu asupra omului. Noi sîntem chemați să descoperim toate aceste fenomene profunde și subtile precum și cursul evenimentului de față pentru îndepărtarea lor justă”.

Referindu-se la partea spiritual-morală a problemelor puse în fața lumii creștine, Dr. I. Hromadka a vorbit despre necesitatea creării unei măsuri noi pentru demnitatea omului și pentru prețuirea lui, potrivit folosului pe care el îl aduce societății, a capacităților sale de muncă, a cinstei și a atitudinii sale față de alți oameni. Noua sutație istorică pretinde mari forțe morale personale, înțelepciune politică, dreptate socială, recunoașterea demnității omului, egalitate și legalitate.

În punctul III al referatului său, Dr. I. Hromadka a chemat pe membrii Comitetului consultativ să acorde o atenție deosebită puterii interioare a Evangheliei, care în epoca marilor mișcări sociale poate să aibă o influență pozitivă asupra dezvoltării creatoare a vieții personale și sociale. „Chiar de la începutul mișcării — a spus Dr. I. Hromadka — noi am declarat că vrem să ne întrunim nu ca niște judecători îngîmfați, ci ca păcătoșii spre căință, ca aceia care văd în sine, în activitatea lor, în concepția Bisericii lor una dintre cauzele serioase ale situației contemporane a omenirii. Numai în căință, adică în mărturisirea smerită a vinovăției noastre, noi ne apropiem de temeiurile umanității și libertății adevărate... Aci, intrăm mai repede pe calea care merge Cel răstignit și înviat și în care vedem omenirea în toată păcătoșenia ei, dar, în același timp, și în toată măreția destinului ei”.

Dr. I. Hromadka și-a încheiat raportul său prin exprimarea nădejdi în tratativele viitoare, în duhul iubirii de pace și al fidelității față de calea aleasă în iunie 1961. Ca problemă a Conferinței Creștine pentru Pace apare chemarea pentru crearea unei atmosfere de încredere și colaborare. Acest apel a răsunat în mijlocul tuturor popoarelor care au intrat pe arena istorică. „Ne vom sprijini pe rezultatele obținute de noi în conferințele și consfăturile din trecut — declară Dr. I. Hromadka. Să verificăm aceste rezultate în lumina evenimentelor contemporane”.

La ședința următoare a Comitetului consultativ a luat cuvântul I. P. Sf. Nicodim, arhiepiscop de Iaroslav și Rostov, cu raportul său: „Teologia ortodoxă și atitudinea ei față de problema Conferinței Creștine pentru Pace”. I. P. Sf. Nicodim a subliniat că creștinii s-au adunat neîncetat cu scopul de a căuta căile cele mai potrivite pentru traducerea în viață a poruncii celei făcătoare de pace a Mîntuitorului Hristos și au făcut tot ceea ce poate fi folositor pentru pace pe pămînt.

Biserica Ortodoxă Rusă a susținut aceste binefăcătoare lucrări de pace.

Problemele Conferinței Creștine pentru Pace — problemele războiului și ale păcii, ale dreptății și ale libertății, ale coexistenței pașnice dintre state și popoare — corespund cu pozițiile teologice ale Bisericii Ortodoxe Ruse. Teologii Bisericii Ortodoxe Ruse împărtășesc în întregime poziția Conferinței Creștine pentru Pace, ca: problema națională, recunoașterea dreptului popoarelor la autodeterminare pe baza independenței și a suveranității și la crearea marelui templu al adevărului, dreptății și dragostei. Demnitatea și puterea de atracție a mișcării de la Praga constă în faptul că aici baza teologică a Conferinței pentru Pace și făptura umană în toată diversitatea ei — principiul spiritual și laic — sînt strîns împletite unul cu altul. Vorbind despre teologii renumiți participanți — ca: Dr. I. Hromadka, Dr. Vogel, Dr. Schmaach, Dr. de Graaf, Dr. W. Schweitzer și alții — reprezentanți ai diferitelor confesiuni, între care se numără și teologii Bisericii Ortodoxe, I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim subliniază că ei au îmbogățit învățătura creștină despre pace pe pămînt, inaugurînd „Teologia de la Praga”, factor cu adevărat pancreștin, de însemnătate ecumenică. Mai departe, I. P. Sf. Nicodim a expus problemele apărării păcii în lumina învățăturii biblice despre împăcarea omenirii.

Poziția practică a Bisericii Ortodoxe Ruse în problema apărării păcii se determină prin tendința realizării acordului pentru o dezarmare generală și totală sub un control internațional sever. Biserica Rusă socotește ca o datorie principală a sa să izbutească, împreună cu alte biserici creștine, a sprijini planurile de dezarmare generală și totală. Păstorii creștini au ca „armă” fundamentală cuvîntul, pe care trebuie să-l folosească pe deplin, după exemplul vechilor prooroci.

O latură importantă a problematicei teologice, anume: înălțurarea „războiului rece bisericesc” a fost reliefată la ședința

Comitetului consultativ de la Karlovy Vary, despre care Dr. H. Vogel a subliniat: sub masca servirii pastorale a cauzei păcii în scopul învingerii „războiului rece bisericesc” unii încearcă să defaime și să înlăture pe adversar prin clevetire și învinuire de erezie; ceea ce generează toate consecințele ce decurg de aici: „Războiul rece bisericesc” care e strâns legat de demonul general „războiul rece”, într-o formă ascunsă deosebit de periculoasă.

Toți membrii Bisericii trebuie să înfrîngă „războiul rece”, prin cuvînt, rugăciune și dragoste jertfelnică și dacă ei nu vor face aceasta, vor deveni jertfă a demonului „războiului rece”. Mișcarea Creștină pentru Pace are scopul să ajute înfrîngerea lui. Domnul Iisus Hristos ne-a făcut frați, devenind Mîntuitorul nostru și de la creștini se cere să arate frăție în slujirea oamenilor pe care El îi iubește nu mai puțin decît pe noi. Dragostea frățească va fi slujirea preotească a Bisericii.

Dr. H. Kloppenburg — în raportul său cu tema: „Conferința Creștină pentru Pace și Mișcarea Ecumenistă” — a arătat că mulțumită intrării Bisericii Ruse și a altor Biserici Ortodoxe în Mișcarea Ecumenistă s-au întărit contactele personale ce au apărut ca o consecință a participării concomitente a acestor biserici la Conferința Creștină pentru Pace și la Consiliul Mondial al Bisericilor. În conferința de la Praga intră Biserici, grupări bisericești și persoane particulare. Această orînduire dă posibilitate Bisericilor, teologilor și mirenilor să lupte activ pentru cauza păcii.

Servirea creștină a cauzei păcii s-a înfăptuit într-un mod întreit. Întîi, ea se exprimă în prelucrarea bazelor teologice, mărturii ale păcii. Această muncă se îndeplinește deja în diferite organizații ecumeniste, dar Mișcarea Creștină pentru Pace se străduiește să unifice toate aceste hotărîri teologice și să le întărească, sprijinindu-se pe Evanghelie.

O altă activitate importantă constă în munca neîntrepută a Comisiei pentru afacerile internaționale ale Consiliului Mondial al Bisericilor. Aci se studiază evenimentele concrete din domeniul politic și se fac încercări de influență creștină în problemele ce urmează să se rezolve. Bisericile exprimă firesc — atît în contactele oficiale cu activiștii politici de răspundere, cît și în tratativele oficiale — ceea ce trebuie să fie mărturisit de urmașii lui Hristos. A treia problemă este de a însufleți mărturia despre pace și în diferitele comunități. E necesar să înfrîngem în-

străinarea seculară a societăților de răspunderea față de cele ce se petrec în lume.

În lumina bilanțului lucrărilor Comitetului consultativ de la Karlovy Vary s-au determinat o serie de probleme ale „Teologiei de la Praga” prin deliberările din grupa teologică. Atît în discuțiile ce au avut loc la Karlovy Vary, cît și la ședințele următoare ale Comitetului de lucru, s-au cercetat următoarele probleme: filozofia istoriei, eshatologia, slujirea profetică a Bisericii, legătura dintre Vechiul și Noul Testament.

În cadrul discuțiilor despre filozofia istoriei s-a subliniat că creștinilor le este necesar să poarte răspunderea pentru lumea în care trăiesc și să manifeste spirit de autocritică. Ca următori ai lui Hristos cel răstignit, creștinii trebuie să ia asupra lor suferințele și durerea lumii. Mersul istoric al evenimentelor e necesar să fie explicat în lumina Evangheliei și să se contribuie la coexistența pașnică pe această bază creștină generală. Se poate oare, plecînd de la credința noastră, să dăm o explicație generală creștină istoriei contemporane? Această problemă pretinde o aprofundare continuă și o prelucrare serioasă. Vorbind despre istoria filozofiei, nu trebuie să se urmărească calea dezvoltării specifice a învățaturii filozofice.

Misiunea Bisericii constă în aceea ca să poarte principiile binelui în viața socială, să sprijine evenimentele sociale (Dr. A. Rasker). Nu e atît de important ca să interpretezi istoria, cît să înțelegi acel timp în care trăim, să accepți cu seriozitate realitatea și să manifestezi grijă pentru sufletele oamenilor (Dr. I. Hromadka).

După părerea Dr-ului I. Hromadka, exprimată la ședința Comitetului de lucru de la Moscova (14 septembrie 1962), creștinii poartă vina că nu au aprofundat suficient Evanghelia. În situația actuală ce s-a creat, noi nu sîntem în stare să înfruntăm problemele ce stau în fața omenirii contemporane, dacă nu vom urma din tot sufletul chemarea Evangheliei. Ce reprezintă în sine situația contemporană? În ce constă pericolul de moarte? Cum a luat naștere? Ca să răspundem la aceste întrebări, urmează ca noi, creștinii, să aprofundăm serios învățătura evanghelică. Conferința de la Praga trebuie să fie pătrunsă de comuniunea în dragoste, credință și nădejde.

În ceea ce privește mersul istoric al evenimentelor, el este strîns legat de eshatologia creștină. După concepția pastorului african, B. Karr, susținută la aceeași ședință, reiese că nu tre-

buie să se despartă istoria de eshatologie. Creștinii trăiesc nu numai cu speranța pioasă, dar simt că au intrat într-o nouă viață. Ei sînt avangarda Impărăției Domnului. Hristos este Dumnezeu și Impărat, El este Inceputul și Sfîrșitul, Alfa și Omega. Noi trebuie să rămînem credincioși acestei conștiințe dacă vrem să avem pace în situația în care ne aflăm. După părerea altor participanți la discuție, creștinii nu trebuie să slăbească în lupta pentru pace, căci însuși Domnul va șterge lacrimile din ochii lor. Creștinii nu pot propovădui Evanghelia fără să slujească cauzei păcii generale, fiindcă împărăția lui Dumnezeu e strîns legată de persoana lui Hristos, care este Mintuitorul. Nădejdea creștină pentru crearea unei vieți pașnice se unifică cu nădejdlile ce apar în domeniul eshatologiei. Trăind în această lume, noi sîntem chemați în permanență să traducem în viață voia lui Dumnezeu. Nădejdea creștină în Judecătorul și Atotputernicul ce va să vină trebuie să fie permanentă și să se manifeste prin dragoste față de aproapele nostru, ea trebuie să fie păstrată și-n situația încordată ce există în toate problemele vieții. Creștinii cred în viitoarea Impărăție dumnezeiască, Impărăția Domnului, care a creat lumea și l-a trimis pe Mesia, pentru ca această lume să-și continue existența și să aibă un viitor fericit.

O altă problemă de clarificat este și slujirea Bisericii din punct de vedere profetic și preoțesc. În comunicatul final al ședințelor Comitetului de lucru din 21 și 22 februarie 1962 de la Budapesta, această slujire s-a determinat astfel: „Slujirea noastră nu constă numai în a moraliza, ci ea pretinde de la noi îndeplinirea în spiritul biblic a slujirii Bisericii din punct de vedere profetic și preoțesc, potrivit căreia Bisericele și membrii ei trebuie să fie alături cu poporul”. Cuvîntul profetic se dezvăluie și îndrumază trebuie să fie obiectiv și de îmbărbătare. În gura profetică se află cuvîntul creator al lui Dumnezeu. Misiunea contemporană constă în faptul ca, cei ce exprimă cuvîntul lui Dumnezeu, să-l facă văzut și auzit în această lume. Cuvîntul profetic este acela pe care milostivirea dumnezeiască îl arată întru dreptate și măreția milostivirii, ce nu poate fi fără dreptate (Dr. H. Vogel). Astăzi, slujirea profetică trebuie să fie extrem de actuală, îndeosebi în acele locuri unde se petrec schimbări sociale brusce (Dr. R. Ullmann).

Glasul profetic trebuie să răsune nu numai ca o chemare morală, ci și ca o chemare la sacrificiu și pocăință, la recunoașterea slăbiciunilor și neajunsurilor noastre de azi. După părerea

lui Dr. A. Rasker, expusă în ședința Comitetului de lucru din 14 septembrie 1962, slujirea profetică e necesară pentru viața comunităților creștine. Noi trebuie să ne adresăm cu un cuvânt de încredere unul față de altul.

S-a acordat, de asemenea, o mare atenție și legăturilor dintre Noul și Vechiul Testament în rezolvarea problemelor de libertate, dreptate și pace. În sensul acesta a fost subliniată importanța Vechiului Testament îndeosebi în domeniul înțelegerii profețiilor și descoperirii cuvântului lui Dumnezeu. După cum a subliniat Dr. H. Vogel la ședința Comitetului de lucru din 14 septembrie 1962, problema privitoare la relațiile Vechiului Testament față de cel Nou trebuie să aibă în centrul ei personalitatea lui Iisus Hristos. Unitatea Vechiului și Noului Testament este însuși Hristos. A. V. Karev a subliniat specificul Vechiului Testament pe baza mărturiei lui Iisus, care a comparat învățătura celor două Testamente.

În perioada de timp ce s-a scurs, problemele teologice ce stau în fața Conferinței Creștine pentru Pace, care au fost supuse unor dezbateri și discuții largi, se află în stadiul unei dezvoltări și îmbogățiri pentru viitor. Se maturizează multe probleme noi.

Pe lângă aceasta, Conferința Creștină pentru Pace nu are în vedere numai munca teologică abstractă și ruptă de viață, ci dorește să pună cea mai profundă muncă teologică în slujba realizării scopului său: menținerea păcii pe pământ. În hotărârile, privind problemele de bază pentru viitor ale Conferinței Creștine pentru Pace, luate în ședința Comitetului de lucru din Dribergen, s-a subliniat că ideile teologice ale Conferinței trebuie să se răspîndească în interesul succeselor ei de viitor pe calea discuțiilor temeinice dintre teologii diferitelor țări.

La ședința din Dribergen, Dr. I. Hromadka a subliniat că pentru prelucrarea problemelor teologice de bază există două argumente convingătoare. Mai întâi, ea e necesară pentru propria-i dezvoltare, care nu trebuie să rămână la nivelul tezelor anterioare. După părerea sa, adepții Conferinței simt o necesitate internă ca să se adîncească tot mai mult în solia biblică, profetică și apostolică. Din nou și tot mai mult se simte necesitatea ca să se prezinte interpretarea Evangheliei în toată plinătatea ei și a însemnătății ei diriguitoare pentru viața spirituală și socială. O altă cauză pentru care este imposibilă rămânerea pe loc în munca teologică este și critica teologică din partea

acelora care nu sînt de acord cu problemele Conferinței și care învinuiesc pe adepții ei că ar fi influențați de factori politici sau ideologici. Adesea se întîlnesc încercări de a compromite teologicește Conferința Creștină pentru Pace și aceștia o obligă să se înarmeze liniștit, cu răbdare, cu o concepție teologică hotărîtă. „Desigur, a declarat Dr. I. Hromadka, reproșurile aruncate nouă decurg din faptul că noi înșine, pînă în ultimul timp nu ne-am expus îndeajuns de clar punctul nostru de vedere, iar din punct de vedere teologic nu ne-am afirmat cu destulă tărie în mersul evenimentelor contemporane”.

Experiența lucrărilor teologice ale Conferinței Creștine pentru Pace este un teren rodnic pentru apropierea ecumenică. Cu toate deosebirile confesionale, creștinii diferitelor confesiuni găsesc temei pentru apropierea reciprocă în rezolvarea problemelor principale legate de sfera lor de activitate în lumea contemporană. Dezbaterile la ședințele Comitetelor consultative și de lucru au arătat largimea și generalitatea opiniilor asupra problemelor contemporaneității. Evanghelia Mîntuitorului e o cheazășie pentru dezvoltarea unirii frățești dintre creștini pe calea bunei înțelegeri.

După articolul d-lui S. PREOBRAJENSKI, candidat în teologie; Revista Patriarhiei din Moscova, nr. 4/1963, p. 36—42.

In rom. de: Pr. Lector *Chiril Pistrui*

UNELE CONDIȚII ALE PROPOVĂDUIRII

Propovăduirea constituie o funcție vitală a Bisericii. Fără predică nu există Biserică. Și nici viață duhovnicească. Desigur, nici fără slujbe sfinte nu există Biserică. Dar, ca să poată fi săvârșite, slujbele sfinte reclamă existența credincioșilor, a comunităților religioase determinate. Slujbele se săvârșesc de către preoți, însă totdeauna în prezența și cu participarea păstoriților din parohiile respective. Nu numai membrii ierarhiei ci și enoriașii sînt parte componentă a cultului.

Așadar, ca să existe cult, e necesar ca mai întîi să existe comunități religioase. Acestea însă nu apar în mod independent de propovăduire. Mîntuitorul spune că își va întemeia Biserica pe mărturisirea credinței în Dumnezeuirea Sa. Adică pe propovăduirea axată pe persoana Sa divino-umană (Mt. 16, 18). Hristos a zis: „Aceasta să o faceți întru pomenirea mea”, dar a zis și „Mergînd învățați...”.

Formați în această convingere și îndrumați de porunca Mîntuitorului: „Mergeți ... și propovăduiți Evanghelia...” (Mc. 16, 15), Sfinții Apostoli se răspîndiră în lume, predicînd și întemeind Biserici ca centre și organe concrete ale mîntuirii.

Convingerea aceasta, potrivit căreia propovăduirea e funcție esențială a vieții bisericești, poate fi identificată de-a lungul întregii istorii a predicii creștine. Atît Sfinții Părinți cît și Monumentele simbolice ale Bisericii noastre socotesc propovăduirea ca datorie principală a preoților.

Au existat, e adevărat, și epoci în care sarcina propovăduirii a fost lăsată mai mult pe seama slujbelor sfinte, a imnelor, a simboalelor, a actelor liturgice. Cu un cuvînt, a fost lăsată pe seama cultului. Se știe, de exemplu, că veacuri de-a rîndul stăpînirea otomană a împiedicat libera dezvoltare a vieții bisericești la atîtea dintre popoarele răsăritene. Lipsiți de condițiile unei pregătiri corespunzătoare, preoții din vremurile acelea lă-

sau adesea amvoanele învăluite într-o tăcere apăsătoare. Dar dacă uneori amvoanele ortodoxe au fost mute, conștiința necesității predicii pentru mântuirea credincioșilor n-a lipsit nicio dată în Biserica Ortodoxă.

O asemenea conștiință a întreținut vie voința de a propovădui, voința care avea să ducă treptat la repunerea predicii în drepturile ei, în cadrul Bisericii.

Astăzi, în comunitățile religioase ortodoxe, predica e considerată în general ca parte indispensabilă a activității pastorale.

Dar pentru ca propovăduirea să poată fi practică e necesar să fie împlinite anumite condițiuni. Amintim aci câteva din cele mai importante.

Mai întâi, nu poate fi vorba de propovăduire decât acolo unde există Revelație dumnezeiască.

Scopul final al predicii este, se știe, mântuirea credincioșilor. Mântuirea însă, este o lucrare a inițiativei, iubirii și puterii dumnezeiești. Descoperirea dumnezeiască tocmai despre lucrarea aceasta vorbește: despre mântuirea realizată prin întruparea celei de a doua persoane a Sfintei Treimi, și pusă la îndemâna tuturor celor ce vor s-o primească. De aceea am spus că nu există predică decât acolo unde există Revelație dumnezeiască. Predica se întemeiază pe Descoperirea de sus. Din ea își scoate îndreptățirea de a se adresa ascultătorilor. Din ea — conținutul principal. Și tot din ea își scoate principala forță de înrînire asupra păstoriților.

Revelația arată limitele în care predica e obligată să rămână și dincolo de care dacă ar trece, ar înceta de a mai fi predică creștină.

Revelația indică direcția în care propovăduirea are a-și îndruma expunerea, întreaga ei desfășurare. Ca faptă a lui Dumnezeu îndreptată către credincioși, predica se orientează în primul rînd după luminile cuprinse în învățăturile descoperite de sus.

Revelația obligă pe predicator să imprime predicilor sale un anumit ritm interior și să le învăluie într-o undă specifică de seninătate și evlavie.

Predicatorul nu împărtășește ascultătorilor ceva din ale sale. Și nici din ale semenilor credincioși. Ceea ce transmite el păstoriților este adevăr dumnezeiesc. E învățătura descoperită de sus și izvorâtă din marea, nelimitată iubire a lui Dumnezeu față de oameni.

Nu întâmplător Noul Testament folosește — pentru transmiterea soliei evanghelice — termenul *κηρύσσειν* (I Tim. 2, 7; II Tim. 1, 11). Cuvîntul răsfrînge legătura strînsă dintre oficiul de crainic și cel de propovăduitor al Evangheliei. După cum crainicul nu vorbea în numele său, el avînd misiunea de a aduce la cunoștința celor către care era trimis, — ceea ce i se încredințase de către autoritatea respectivă, la fel și predicatorul, nu transmite păstoriților o învățătură proprie, misiunea lui fiind aceea de a împărtăși credincioșilor — neschimbat și nefalsificat — cuvîntul lui Dumnezeu. „Nu ne propovăduim pe noi înșine — spune Sfîntul Pavel — ci pe Hristos Iisus Domnul, iar noi înșine sîntem slujitorii voștri prin Iisus” (II Cor. 4, 5).

Conștiința aceasta o are, trebuie s-o aibă orice preot predicator. De aceea fiecare paroh se cuvine să cunoască temeinic întregul conținut al Descoperirii dumnezeiești, care e, cum am spus, principalul izvor al cuvîntărilor sale.

Se poate spune deci că prima condiție a practicării propovăduirii este existența Revelației dumnezeiești.

Se pune acum întrebarea: De unde va ști predicatorul care este adevărata tîlcuire a Descoperirii de sus? De unde va ști că propovăduirea sa se desfășoară chiar pe făgașul înțelesului autentic al Scripturilor Sfinte?

Revelația este un fapt desfășurat și încheiat în vremuri de mult apuse. Canonul cărților în care a fost consemnată Descoperirea paleotestamentară s-a încheiat în secolul al V-lea a.Hr., iar canonul neotestamentar s-a încheiat în jurul anului 100 d.Hr.

Interpretarea cea mai fidelă a Descoperirii dumnezeiești s-a înfăptuit în epoca patristică. Sfinții Părinți au îndeplinit, în ce privește pătrunderea și formularea înțelesului autentic al Scripturilor — o operă fără egal. Sprijinindu-se pe o pregătire de clasă mare, precum și pe evlavia lor adîncă, pe alipirea totală de Hristos și de Biserica Lui, Sfinții Părinți au păstrat și transmis mai departe nealterat tezaurul sacru al Descoperirii dumnezeiești.

La lucrarea de păstrare și transmitere mai departe a Scripturilor, Sfinții Părinți au adăugat o altă la fel de importantă și anume, au adăugat lucrarea de pătrundere și interpretare a tezaurul revelațional în scopul de a-l aplica la viața credincioșilor și, în felul acesta, de a-i asigura o eficiență mai mare.

În activitatea lor exegetică Părinții bisericești au pătruns atît de adînc spiritul și litera dumnezeieștilor învățături și le-au

consemnat în scrieri, într-un mod atât de adecvat încît cu greu s-ar putea găsi ceva asemănător în veacurile postpatristice. Ei s-au integrat atât de deplin în spiritul învățăturilor descoperite încît tâlcuirea ce ei ne-au lăsat asupra acestora a rămas normativă pentru creștinătatea răsăriteană.

În canonul al 19-lea al Sinodului trulan, după ce se întărește obligația ierarhiei de a-și întemeia propovăduirea pe adevărul din Sfînta Scriptură, se adaugă o precizare foarte importantă. Anume, canonul rînduiește ca în tâlcuirea Scripturilor nimeni să nu treacă „peste tradiția purtătorilor de Dumnezeu Părinți. Iar dacă s-ar întîmpla vreo nedumerire scripturistică, să nu o interpreteze altfel, decît precum au statornicit luminătorii și dascălii Bisericii în scrierile lor. Și mai bine să-și agonisească cinste prin aceștia decît să alcătuiască singuri cuvîntări și nefiind destoinici pentru aceasta, să cadă în ceea ce nu este îngăduit”. Canonul arată, așadar, că propovăduirea, pentru a reda învățătura biblică autentică, e necesar să țină contact strîns cu exegeza veacurilor patristice. Ca expresie a conștiinței și vieții Bisericii sobornicești, tradiția asigură predicii substanța doctrinală sănătoasă, iar pe predicator îl scoate din cercul îngust al experienței, gîndurilor și activității izolate, încadrîndu-l în lumea unei vaste experiențe spirituale realizate sub purtarea de grijă a Duhului Sfînt și probată de-a lungul atîtor veacuri de viață creștină.

Fără îndoială, aducerea propovăduirii în contact strîns cu tradiția patristică, nu înseamnă o reproducere și o imitare mecanică a exegezei din veacurile patristice ale Bisericii. Exegeza patristică ne dă sensul obiectiv al Scripturilor, ne arată ce anume înțeles au pus sfinții autori în scrierile lor în momentul în care le-au compus. În același timp ea ne arată și felul în care Părinții prelucrau și aplicau practic Scriptura, la trebuințele credincioșilor. E limpede că, în ce privește exegeza patristică, grija predicatorului de azi va merge în primul rînd în direcția cunoașterii precise a adevărului scripturistic obiectiv, și numai în al doilea rînd în direcția cunoașterii valorificării practice a acestui adevăr. Aceasta pentru că unele au fost împrejurările în care au trăit Sfinții Părinți, altele acelea în care trăiesc preoții de azi. Unii au fost ascultătorii de atunci ai predicilor, alții credincioșii de azi. Deosebiri de situații, de psihologie și împrejurări aduc necesitatea unei prelucrări și valorificări noi a învățăturilor scripturistice. Sfinții Părinți au gîndit pentru vre-

mea lor, pentru trebuințele credincioșilor din vremea lor. Preotul predicator de azi e obligat să gîndească pentru vremurile de acum, e obligat să prelucraze învățătura obiectivă a Scripturii pentru credincioșii săi așa cum sînt ei angajați în îndeletnicirile, nevoile și năzuințele lor. Contactul predicii cu exegeza patristică nu trebuie să anuleze dreptul preotului predicator de a fi creator, de a ține seama de realități, de actualitate.

Încît, pe lîngă condiția Revelației fixate mai dinainte în texte precise, în scrieri canonice, cunoscute și recunoscute ca atare de către autoritatea bisericească, propovăduirea ortodoxă mai reclamă și existența unei tradiții exegetice menite să asigure puritatea doctrinei descoperite precum și continuitatea în ce^{ea} privese direcția și spiritul interpretării ei.

Dar Revelația nu se convertește de la sine în predică. Și nici tradiția exegetică nu-și destăinuie automat conținutul de idei și directivele privind tehnica propovăduirii. Propovăduirea presupune în mod necesar un propovăduitor. Se-nțelege, Revelația și tezaurul exegetic patristic își au valoarea lor obiectivă. Dar valorificarea practică, transformarea acestora în bunuri de circulație și utilitate obștească în sînul Bisericii o face predicatorul. Predicatorul este acela care îl sensibilizează pe Hristosul Revelației și al Bisericii, inimii credincioșilor de acum și de aci. „Cum vor auzi (ascultătorii, cele ce se referă la Hristos Domnul) fără de propovăduitor?” zice Sf. Apostol Pavel (Rom. 10, 14). Propovăduitorul tâlcuiește și adaptează învățăturile descoperite la viața credincioșilor. El este factorul care studiază Scripturile, meditează asupra lor, le asimilează cuprinsul și prelucrîndu-le în duhul evlaviei, al tradiției vii și al dragostei de Dumnezeu și de semenii, le împărtășește credincioșilor spre a servi acestora ca izvor de viață nouă.

Predicatorul e factorul chemat și rînduit canonic să facă legătura dintre Revelație și credincioși, să traducă în graiul și potrivit mentalității credincioșilor de azi, eternele adevăruri evanghelice.

Încît dacă nu există predică fără Revelație și fără cadrul exegezei patristice, apoi nu se poate vorbi de predică nici atunci cînd lipsește preotul hirotonit după rînduială.

Se pune acum întrebarea: Sînt suficiente condițiile amintite pentru ca propovăduirea să se poată împlini în înțelesul ei deplin? Este suficient să existe Revelația, tradiția exegetică bisericească și preotul pentru ca propovăduirea să-și înceapă cursul, să se dezvolte și să-și aducă roadele ei?

Nu se poate răspunde afirmativ la asemenea întrebare.

Revelația e necesară pentru că ea dă conținut propovăduirii. Tradiția e necesară pentru că asigură unitatea doctrinală a predicii de azi cu cea din trecut. Ierarhia e necesară fiindcă fără ea atât Revelația cât și lăsămîntul exegetic patristic ar rămîne ca niște comori ascunse în pămînt. Preotul este factorul care valorifică și aplică practic cuprinsul Revelației în lumina tradiției exegetice bisericești și în lumina actualității. Dar pentru cine valorifică preotul predicator Revelația și lăsămîntul exegetic bisericesc? Pentru el însuși? Firește că și pentru el. Dar neapărat și pentru alții. Pentru ceilalți credincioși. Pentru comunitatea parohială pe care o conduce.

Revelația însăși îndrumă cu putere spre credincioși. Prin însăși natura ei, Descoperirea dumnezeiască este orientată către credincioși. Fără credincioși Revelația s-ar asemana cu o punte rezemată cu un capăt pe un mal și cu celălalt ar spînzura în gol. Precum podul nu e pod decît dacă se sprijină pe cele două maluri asigurînd trecerea dintr-o parte într-alta, la fel și Revelația nu are înțeles și nu-și merită numele decît dacă e rezemată temeinic, pe cei doi poli: Dumnezeu și credincioșii. Nu se poate vorbi despre credincioși dacă nu există Revelație. Nu se poate vorbi despre Revelație dacă nu există credincioși. Ca termen corelativ al Revelației credincioșii sînt prin însuși acest fapt și termen corelativ al propovăduirii. Predica e termenul intermediar între Revelație și credincioși. Ea se reazemă și pe Revelație și pe credincioși. Precum Revelația, așa și propovăduirea are caracter bipolar, credincioșii constituind pol comun și în bipolaritatea Revelației, și în aceea a propovăduirii.

Un alt element fără de care nu poate fi vorba de propovăduire ortodoxă este acela al contactului strîns cu realitățile, cu actualitatea.

Predica ortodoxă nu e o mărime planînd undeva în sfera unei spiritualități abstracte. Ea nu e un mod de transmitere a unor învățături menite să rămînă mereu închise în formule arhaice, tradiționale, lipsite de tangențe cu realitățile vieții și năzuind a obliga pe credincioși la izolare și însingurare.

Predica nu are misiunea de a promova o atitudine negativă sau de indiferență față de lume, față de realități. Dimpotrivă, chemarea ei este de a cultiva și susține atitudinea pozitivă față de tot ceea ce este creatură a lui Dumnezeu, față de tot ceea ce este obiect al purtării Lui de grijă.

Propovăduirea ortodoxă trebuie să conteze cu lumea aceasta ca și cu una din principalele ei condiții de existență. Lumea, viața aceasta este cadrul absolut necesar pentru apariția și dezvoltarea propovăduirii.

Revelația s-a înlăptuit în această lume. Fixarea înțelesului ei doctinal s-a făcut în această lume. Preotul predicator există și el în lumea aceasta. La fel și credincioșii. Ei sînt din lume, în lume, și sînt ei înșiși lume, parte din lume. Predica nu poate ignora această situație. Nu poate trece indiferentă pe lîngă greutatețile slăbiciunilor, aspirațiile, problemele, idealurile și munca pe care ei, credincioșii, o depun în viața lor de fiecare zi, împreună cu ceilalți membri ai societății.

Inseamnă oare lucrul acesta o abatere de la Revelație? Nu. Revelația nu e în contradicție cu actualitatea. Prin fondul ei Descoperirea dumnezeiască se adresează și credincioșilor de azi. Și anume se adresează într-un mod nou, dar în același cadru și spirit larg al învățăturilor revelate. Este datoria preotului predicator să fie mereu atent nu numai la învăătura descoperită dar și la viața concretă a credincioșilor. E datoria lui să reprezinte mereu înaintea păstorilor care trăiesc în condițiile vieții actuale, lucrul lui Dumnezeu, dar fără să împiedice aceste condiții, fără să le deprecieze în vreun fel oarecare, ci dimpotrivă, sprijinindu-le, promovîndu-le, cu mijloacele care-i stau la îndemînă.

E datoria preotului ca, în cuvîntările lui, să dea glas puternic interesului și iubirii față de viața cea nouă, dar în același timp, rămînînd credincios fără abatere, lui Dumnezeu.

E obligația preotului să fie mereu cu urechea plecată spre nevoile vieții celei noi a credincioșilor și a semenilor, dar totodată e dator să privească aceste nevoi prin prisma netrecătoarelor învățături ale Mîntuitorului.

Predicatorul e obligat să-și cultive și mențină mereu vie conștiința de mijlocitor pentru semenii săi înaintea lui Dumnezeu, și se cuvine să fie mereu conștient de vrednicia sa de sol al lui Dumnezeu trimis anume să vestească tuturoră înfrățirea, bucuria de viață, pacea.

Așadar, pentru ca propovăduirea să ia ființă și să poată fi practică normal, se cer împlinite anumite condiții.

Astfel, se cere să existe mai întîi Descoperirea dumnezeiască, așa cum ea e cuprinsă în monumentele recunoscute de Biserică. Revelația este izvorul propovăduirii. Este rădăcina ei. Și precum o plantă fără rădăcină se ofilește și se usucă, la fel

și predica: se ofilește și se golește de viață când e separată de rădăcina ei, care e Revelația.

A doua condiție necesară apariției și desfășurării normale a propovăduirii este existența unei tradiții exegetice bisericești. Tradiția menține predica în limitele indicate de Revelația însăși și-i asigură continuitatea doctrinală, rămânerea pe linia interpretării autentice a Sfintei Scripturi. Contactul strâns cu exegeza patristică ferește propovăduirea de alunecări și-i cheazășuiește puritatea în materie de învățătură religioasă.

A treia condiție este existența unor persoane calificate care să practice, cu competența necesară, propovăduirea. Condiția aceasta e împlinită în persoana preotului. Preotul canonic este rînduit este factorul care cercetează cuprinsul Revelației dumnezeiești, îl prelucrează și-l transmite credincioșilor în cadrul sfîntelor slujbe sau în strînsă legătură cu ele. Prin intermediul preotului, predica nu e numai un element de comemorare a învățăturii, faptelor și vieții Mîntuitorului, dar este și mai ales un mijloc de permanentă actualizare a lor. Prin preot este dată posibilitatea de a se face trecerea de la situația istorică a textelor biblice, la aceea a ascultătorilor actuali.

A patra condiție a propovăduirii este existența unor comunități de credincioși determinate. Predica actualizează și într-un anumit înțeles, transmite însăși viața în Hristos Domnul. Transmiterea însă implică nu numai un agent transmițător, dar și subiecți care s-o asculte și s-o primească. Acești subiecți sînt, în mod obișnuit, credincioșii. Fără ei predica ar răsuna în gol.

A cincia condiție — și nu cea mai puțin importantă — este contactul strâns cu actualitatea, cunoașterea temeinică a realităților vii, a problemelor, frămîntărilor, aspirațiilor, idealurilor noi ale credincioșilor, ale tuturor oamenilor din patria noastră.

Contactul cu actualitatea pune la îndemîna predicii puncte de vedere noi, îi conferă o dinamică nouă, o face mai vie și îi face simțită în mult mai mare măsură utilitatea pentru credincioșii de azi, care trăiesc în cu totul alte împrejurări decît credincioșii din vremurile mai vechi ale creștinătății.

Dacă contactul propovăduirii cu Revelația cheazășuiește transmiterea în Biserică a aceluiași glas viu al lui Dumnezeu, contactul cu actualitatea face cu puțință răzbaterea acestui glas, în trebuințele concrete ale credincioșilor de azi, luminîndu-le, purificîndu-le și ajutînd la rezolvarea lor.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

„PORȚI, RIDICAȚI PRAGURILE VOASTRE...”

— O CHESTIUNE DE TIPIC ȘI DE INTERPRETARE —

Duminica Invierii, Paștile, sînt fără îndoială praznicul de căpetenie în Biserica Ortodoxă. De-altfel, așa ne învață cîntările din Canonul Paștilor, în care se spune: „Această numită și sfîntă zi, una a sîmbetelor (cea dintîi a săptămîinii), praznicelor praznic și sărbătoare a sărbătorilor”.

Tipicul din Duminica Invierii, Utrenia Paștilor mai ales, cu înconjurarea bisericii, a citirii Evangheliei în fața ușilor de intrare în biserică și canonul care se cîntă în biserică, sînt cu totul deosebite, cum deosebit este și praznicul.

Nota dominantă din tot cuprinsul slujbei este bucuria și pacea, înălțarea și liniștea sufletească în fața realității celei mari: Invierea Domnului Hristos. „Cerurile cum se cade veselească-se și pămîntul bucură-se și să serbeze lumea cea văzută toată și cea nevăzută, că a înviat Hristos, veselia cea veșnică”. (Peasna I din Canon).

Pricina întregii bucurii este că a Inviat Hristos, descoperind astfel puterea Sa dumnezeiască și dăruind credincioșilor viață veșnică, nemurire, bucurie și pace fără de sfîrșit. Cuvintele din Evanghelia Sf. Ioan: „Eu sînt învierea și viața...” (Ioan 11, 25) își primesc, după minunea Invierii din morți, înțelesul lor deplin.

Drept care în canonul Paștilor sînt chemați toți la prăznuire cu bucurie: „Acum toate de lumină s-au umplut și cerul și pămîntul și cele dedesubt; deci să serbeze toată făptura învierea lui Hristos...”. Toată slujba și rînduiala tipicului sînt așa fel așezate ca credincioșii să poată primi cu toată căldura sufletului lor bucuria și pacea, veselia și lumina, daruri atît de binecuvîntate ale acestui praznic.

Pentru credincioșii din Ardeal, unul din momentele de tipic impresionante este acela în care preotul, după înconjurarea bisericii, citirea Evangheliei, cîntarea troparului Invierii cu roștirea stihurilor, vine în fața ușilor bisericii, lovește cu crucea

în uşile închise şi rosteşte cuvintele din psalmul 23, 8—10: „Ridicaţi, boieri, porţile voastre şi vă ridicaţi porţi veşnice, ca să intre Impăratul măririi...”.

Versiunea aceasta a textului, care apare obişnuit în cărţile noastre de ritual, mi s-a părut că cuprinde o nepotrivire şi anume: se strigă unor mai mari (boieri) să-şi ridice porţile; apoi adresa de strigare se face direct porţilor veşnice ca să se ridice.

Nedumerit, am luat ultima ediţie a Penticostarului din Bucureşti (1953), ca să văd cum este redat acolo acest text al Psalmului 23. Spre surprinderea mea, am văzut că rînduiala de tipic, cu oprirea preotului în faţa uşilor închise ale bisericii şi rostirea cuvintelor din Psalmul 23, nu este prevăzută. Se precizează doar în acel loc: „A se vedea şi rînduiala din Tipic”. Am cercetat în continuare şi alte ediţii ale Penticostarului: Ediţia de Bucureşti (din 1907), ediţia din Sibiu (1859, scoasă de Şaguna), apoi cea din 1841 a lui Vasile Moga, ediţia Penticostarului din Buda — şi nici unul din aceste Penticostare nu cuprinde rînduiala de slujbă cu practicarea rostirii psalmului 23. Mai mult: cercetînd volumul de „*Tipic bisericesc*, care cuprinde rînduiala Duminicilor, a sărbătorilor împărăteşti şi a sfinţilor aleşi de peste tot anul”, ediţia Sf. Sinod din Bucureşti (1907), la p. 358, precizează: „Iar a se opri la uşe şi a zice: Deschideţi, boieri, porţile voastre...” şi celelalte, este de prisos, fiindcă aceasta nici la biserica cea mare a Patriarhiei (din Constantinopol) nu se face, ci numai la sfinţirea bisericilor”.

Tipicul de la Sibiu, din 1907, la paginile 100—101, dimpotrivă, arată ca o rînduială de slujbă oprirea în faţa uşilor închise ale bisericii şi rostirea psalmului 23, dînd-o cu toate amănuntele. În Ardeal se şi practică în toate părţile şi credincioşii apreciază momentul acesta, urmărindu-l cu emoţie şi deosebită atenţiune.

Semnificaţia acestui ritual evocă coborîrea la iad a Mîntuitorului şi sfărîmarea lanţurilor şi încuietorilor care ţineau legaţi pe dreptii şi proorocii Vechiului Testament. Cîntarea a VI-a din Canonul Paştilor zice: „Pogorîtu-te-ai întru cele mai de jos ale pămîntului şi ai sfărîmat încuietorile cele veşnice care ţineau pe cei legaţi...”. Ideea aceasta este redată şi în iconografia bisericească: Mîntuitorul, ca biruitor al morţii, sfarmă porţile iadului şi eliberează pe dreptii Vechiului Testament.

Textul românesc al Psalmului în Tipicul de Sibiu sună aşa: „Ridicaţi, boieri, porţile voastre şi vă ridicaţi porţile cele

veșnice și va intra împăratul măririi!”. Nefiind împăcat nici cu acest text, am cercetat textele vechi ale Psalmului 23. Originalul ebraic zice: „Ridicați porți *capetele voastre* și vă deschideți porți veșnice ca să intre împăratul măririi”.

Versunea grecească a Septuagintei, zice: „Ridicați ale voastre porți, boieri, și vă deschideți porți veșnice, ca să intre împăratul măririi”.

Profesorul Dr. N. Neaga, în volumul manuscris, „Comentariu la Psalmi” traduce: „Ridicați, porți, capul vostru, porți veșnice deschideți-vă ca să intre împăratul măririi”.

Cercetînd și alte versiuni ale Bibliei, am văzut că s-a respectat originalul ebraic, traducînd: „Ridicați, porți, pragurile voastre cele de sus, porți veșnice deschideți-vă ca să intre împăratul măririi”. Așa: textul Bibliei Sf. Sinod din București, ediția 1936, francezul catolic Crampon (1928), luteranul Louis Segond (1920), Prof. V. Radu (1938), etc.

Textul originalului ebraic este logic și nu cuprinde contradicție. Subiectul propoziției sînt *porțile* și *NU* boierii: „Ridicați, porți, capul vostru, capetele voastre, pragurile voastre cele de sus și vă deschideți porți veșnice ca să intre împăratul măririi”. Acesta este înțelesul textului original! Comentatorul Artur Weiser, profesor de teologie în Tübingen, traduce tot pe această linie și precizează în lucrarea sa: „Psalmii, aleși, traduși și explicați” (1935), că psalmul 23 se referă la intrarea sărbătorească a lui Iehova în Ierusalim, simbolizat prin Sicriul Legii, pe vremea împăratului David (II Samuil 6). Este vorba de porțile de piatră ale cetății, care sînt mult prea mici ca să poată cuprinde pe Iehova, Dumnezeuul Puterilor, El Șadai, Domnul Savaot, cel tare și nebiruit în lupte. Deci porțile orașului să-și ridice capul, pragul cel de sus, ca acest Dumnezeu să poată intra.

Drept urmare se impune respectarea textului original și acolo unde practica tradițională se respectă, ca în Ardeal, textul psalmului 23 să fie rostit astfel:

1. *„Ridicați, porți, pragurile voastre cele de sus, deschideți-vă porți veșnice ca să intre Impăratul măririi!*

Cine este acela Impăratul măririi?

Domnul cel tare și puternic,

Domnul cel nebiruit!

2. *Ridicați, porți, pragurile voastre cele de sus, deschideți-vă porți veșnice ca să intre Impăratul măririi!*

*Cine este acela Impăratul măririi?
Domnul cel tare și puternic,
Domnul cel nebiruit!*

3. *Ridicați, porți, pragurile voastre cele de sus, deschide-
ți-vă porți veșnice ca să intre Impăratul măririi!*

*Cine este acela Impăratul măririi?
Domnul cel tare și puternic, Domnul cel nebiruit,
Domnul Puterilor, acela este Impăratul măririi”.*

Intrucât acest psalm se rostește la toate sfînțirile de bise-
rici, ca rînduială de tipic, propunem revizuirea textului în uz
pînă în prezent și adoptarea versiunii din ediția Bibliei Sf. Si-
nod (editată în anul 1936), a psalmului 23, 8—10, versiune
care este în concordanță cu textul original.

Prot. GH. SECAȘ

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

„UNDE SINT DOI SAU TREI ADUNAȚI IN NUMELE MEU ACOLO SINT (ȘI EU) IN MIJLOCUL LOR” (Matei 18, 20)

I.

Sînt multe și variate trebuințele așezate de Dumnezeu la temelia vieții noastre. Unele se referă la viața materială, trupească. Așa sînt trebuințele de hrană, de îmbrăcăminte, de adăpost. Altele privesc viața sufletească. Printre acestea se numără: trebuințele intelectuale — acelea de a cunoaște și pătrunde realitatea; trebuințele estetice — de satisfacere a gustului de frumos; trebuințele morale, trebuințele sociale, patriotice... Toate acestea sînt adînc înrădăcinate în firea noastră și împlinesc un rol de primă importanță în dinamica vieții de fiecare zi.

Și n-am pomenit decît o parte din ele... Dintre cele neamintite aș vrea să mai numesc unele trebuințe, specifice credincioșilor — și anume aș vrea să mai relev trebuițele duhovnicești.

II.

Ce sînt trebuințele duhovnicești? Sînt trebuințele pe care le avem noi, credincioșii, de a fi în strînsă comuniune cu Dumnezeu, cu Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru. Sînt trebuințele de a trăi în Duhul Lui, de a participa la jertfa și învierea Lui, de a ne împărtăși de darurile și harurile Lui.

Cînd rostea cuvintele: „Cum dorește cerbul izvoarele de apă, așa te dorește sufletul meu pe tine, Dumnezeule!” (Ps. 41, 1), psalmistul dădea expresie tocmai acestor adînci trebuințe duhovnicești ale sufletului credincios.

Despre aceleași trebuințe duhovnicești vorbește și vestitul episcop al Iponiei, Augustin, cînd zice: „Neliniștită este inima mea, Doamne, pînă ce se va odihni întru tine”.

Aproape în același mod se exprima și un gînditor creștin din veacul XIX: „Precum săgeata slobozită din arc — spune el — nu-și îngăduie să dihnă pînă ce nu ajunge ținta, așa și credinciosul nu-și poate găsi liniștea pînă ce nu intră în legătură cu Dumnezeu”.

Știm din experiență că pentru satisfacerea diferitelor trebuințe ale vieții zilnice e necesar să fie împlinite anumite condiții. De pildă, vreau să citesc o carte care tratează probleme de matematici superioare. Îmi procur cartea și trec la lectură. E de la sine înțeles că lectura nu-mi va fi de folos decît dacă sînt inițiat în materia respectivă. Fără o prealabilă

pregătire în disciplina matematicii, lectura unei cărți de specialitate va fi timp pierdut în zadar.

Tot așa ne va fi greu să înțelegem, în toată bogăția lor de idei, pictura, sculptura, muzica unor mari artiști, dacă nu sîntem cît de cît familiarizați cu specificul limbajului artistic, — după cum nu putem aprecia și folosi la nivelul corespunzător progresul din nici un domeniu de activitate, fără să avem măcar un minimal fond aperceptiv de idei și deprinderi.

Așa e cu trebuințele obișnuite și așa e și cu cele duhovnicești. Nici acestea nu pot fi împlinite decît dacă sînt create mai întîi anumite condiții.

Care sînt acestea?

Ni le spune Mîntuitorul. Nu odată, ci de repetate ori. Cum o face, de pildă, și prin aceste cuvinte: „Unde sînt doi sau trei adunați în numele meu acolo sînt (și eu) în mijlocul lor” (Mt. 18, 20).

Din cuvintele acestea rezultă că prima condiție a împlinirii trebuințelor duhovnicești e cunoașterea adevărului că Iisus Hristos poate fi prezent în mijlocul nostru. Cunoaștem învățătura Bisericii noastre cu privire la Mîntuitorul. După înviere, Domnul a mai petrecut un număr de zile pe pămînt, apoi s-a înălțat la cer, șezînd de-a dreapta Tatălui. Dar aceeași învățătură ne spune că, într-un chip sau altul, Domnul poate fi și pe pămînt. Numai crezînd cu tărie că, după înălțare, Domnul poate fi și pe pămînt, în mijlocul nostru, sîntem îndreptățiți să nădăjduim în împlinirea trebuințelor noastre duhovnicești de a fi în cea mai strînsă comuniune cu El.

A doua condițiune care se desprinde din cuvintele amintite și care de asemenea e necesară pentru satisfacerea trebuințelor duhovnicești, constă în fapta adunării noastre din împrăștiere, a interiorizării, a reculegerii, a concentrării tuturor puterilor sufletești într-un mănunchi.

Hristos nu e o realitate sensorial tangibilă. El e o realitate duhovnicească. De aceea, numai concentrîndu-ne puterile duhovnicești și numai purificîndu-ne de zgura păcatului putem intra în legătură cu Domnul.

Practic, concentrarea puterilor spirituale și eliberarea lor din servitutea păcatului le facem prin rugăciune și căință.

Numai concentrate și trecute prin flacăra purificatoare a rugăciunii și căinței, puterile noastre își dobîndesc forța de a pătrunde în sfera de taină duhovnicească a prezenței lui Hristos.

Al treilea lucru cuprins în cuvintele citate ale Mîntuitorului e că, pentru satisfacerea trebuințelor duhovnicești trebuie să fim în cea mai strînsă legătură cu ceilalți credincioși. Domnul spune că va fi acolo unde vor fi „doi sau trei”, nu unde va fi unul singur.

Izolarea nu-i prielnică vieții duhovnicești. Cine ocolește, stă departe de ceilalți, se închide în eul propriu, ajunge prizonierul intereselor, preocupărilor, tendințelor egoiste. Și e limpede că acolo unde stăpînește egoismul, acolo unde credinciosul e plin de el însuși, Hristos nu mai are loc. Dimpotrivă, sufletul deschis pentru ceilalți, pentru ceea ce e dincolo de el, pentru ceea ce îl depășește, poate fi deschis și pentru Domnul.

În sfîrșit, pentru satisfacerea trebuințelor duhovnicești nu-i destul să ieșim din izolare și să ne întrunim cu alți credincioși, ci mai e necesar

ca această întrunire să se facă în numele lui Hristos. Domnul nu zice, simplu, că este acolo unde sînt „adunați doi sau trei”, ci adaugă: acolo unde sînt adunați în numele Sau.

A îi adunați în numele Domnului înseamnă a fi adunați sub semnul celei mai deplină smerenii și iubiri dezinteresate.

Smerenia înlătură îngimarea, ne readuce la adevărata noastră valoare, ne arată lipsurile și ne îndrumă dincolo de noi, spre ceilalți credincioși, spre ceilalți oameni.

Dragostea duce mai departe lucrul smereniei. Dacă smerenia ne deschide ochii și inima pentru semenii noștri, dragostea ne duce către ei și ne ajută să stabilim cea mai strînsă comuniune cu ei.

Dragostea ne ajută să înlăturăm distanțele și piedicile, certurile și neînțelegerile, ne dă putere de a birui orice opoziție și de a statornici armonia în gîndire, simțire și voire cu ceilalți.

Numai cînd, ca îi ai Bisericii, ne smerim unii față de alții, trăim în bună înțelegere și armonie cu ceilalți credincioși, cu ceilalți oameni, numai atunci Iisus Hristos este în mijlocul nostru.

Celula vieții duhovnicești nu este credinciosul izolat, credinciosul desprins și închis față de ceilalți, ci este comunitatea restrînsă de îi ai Bisericii. Cînd „doi sau trei” credincioși sînt înrățiți prin smerenie și dragoste, prin cea mai deplină plecare a unuia față de celălalt, ei se mărturisesc ca membri ai Trupului tainic și trăiesc intens prezența Mîntuitorului în mijlocul lor.

Nu întîmplător Domnul a chemat la apostolat mai întîi două perechi de frați: pe Simon Petru și Andrei, apoi pe Iacov al lui Zevedei și pe Ioan (Mt. 10, 2; Lc. 3, 16 urm.; 6, 14 urm.). Și nu întîmplător Domnul trimite cîte doi Apostoli la propovăduire (Lc. 10, 1). Procedînd așa, Mîntuitorul ne-a dat învățătura că tainele vieții duhovnicești nu sînt accesibile decît celor uniți prin legăturile aceleiași credințe, ale smereniei și ale dragostei irățești. După cum în sfera vieții obișnuite oamenii nu trăiesc ca euri izolate, ci ca ființe în strînse legături reciproce, tot așa și în sfera vieții duhovnicești: credincioșii nu-și lucrează izolați, în mod separat, cele ale mîntuirii, ci în strînsă comuniune unii cu alții.

III.

Cunoașterea și primirea cu credință a învățăturii că deși înălțat la cer, Domnul poate fi totuși prezent în mijlocul nostru;

Adunarea din împrăștiere în ceasurile de reculegere și rugăciune;

Lepădarea de păcat prin căință;

Comuniunea cu ceilalți în smerenie și dragoste în numele lui Hristos, iată tot atitea condiții necesare promovării trebuințelor noastre duhovnicești, a vieții în comuniune cu Mîntuitorul.

Fie ca promovarea unor asemenea trebuințe să constituie pentru noi izvor nesecat de energie, care să ne facă mai conștiincioși, mai hotărîți, mai spornici și mai bucuroși în împlinirea obligațiilor noastre de muncă pentru binele și fericirea obștească.

„NU TE LĂSA BIRUIT DE RĂU, CI BIRUIEȘTE RAUL CU BINELE”
(Rom. 12, 21)

I.

Un mare teolog a asemănat Scriptura Noului Testament cu cerul înstelat al unei nopți senine. Cu cât îl privești mai mult, cu atât vrei să-l privești mai îndelung. Și cu cât îl privești mai îndelung, cu atât descoperi tot alte și alte stele scipind misterios în adincul nesfârșit al depărtărilor...

Așa stau lucrurile și cu Noul Testament. Cu cât îl citești mai mult, cu atât dorești să-l citești mai stăruitor. Și cu cât îl citești mai stăruitor, cu atât descoperi tot alte și alte înțelesuri, noi și neașteptate, care te cheamă la reculegere și la meditație.

Ne îndeamnă la reculegere și meditație lectura dumnezeieștilor Evanghelii și ne îndeamnă la interiorizare și adîncire și celelalte scrieri ale Noului Testament.

Iată, de pildă, Scrisoarea către Romani a Sf. Apostol Pavel. Nu se poate să nu rămii uimit, la lectura ei, de profunzimea și bogăția ideilor, de măiestria cu care Apostolul știe să le dezvolte și să le închege într-un tot armonic și unitar. Nu se poate să nu admiri frumusețea și înțelepciunea sfaturilor și îndemnurilor pe care Sfîntul lor autor găsește potrivit să le dea cititorilor săi. Dintre aceste prea înțelepte îndemnuri am să relev ază unul singur. El este formulat așa: „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele” (Romani 12, 21).

Oare ce vrea să ne spună Apostolul prin aceste cuvinte? Ce învățătură voiește el să ne dea?

II.

Cea dintîi idee pe care o desprindem din cuvintele amintite e că păcatul, răutatea nu constituie o ficțiune, o scornitură a fanteziei, ci este pentru credincioși o realitate. O teribilă realitate. Este cel mai redutabil adversar cu care următorul lui Hristos are de-a face în această lume.

Iată-l pe Iisus Hristos Domnul, împreună cu ucenicii Săi. Trei ani și jumătate a străbătut de-a lungul și de-a latul ținuturilor Palestinei. Și printre cei ce l-au însoțit în tot acest răstimp, a fost și Iuda, cel din Iscariot. Trei ani și jumătate Iuda a fost martor la tot ce a săvîrșit și la tot ce a propovăduit Mîntuitorul. A fost martor al semnelor și minunilor și a fost martor al dumnezeieștilor Lui cuvîntări. Și cu toate acestea, cînd a socotit că e momentul potrivit, Iuda l-a vîndut pe Iisus, primind ca plată pentru fapta sa 30 de arginți.

Cîtă răutate, cîtă perversitate se poate ascunde chiar și în inima celui ce a trăit sau trăiește în imediata vecinătate a lui Dumnezeu...

Iată-i pe ceilalți Apostoli. Dînd ascultare poruncii Mîntuitorului, ei se răspîndiră în lume ca să propovăduiască Evanghelia.

Ei au propovăduit bunătatea, dar nu li s-a răspuns totdeauna cu bunătate.

Au propovăduit dreptatea, dar nu li s-a răspuns totdeauna cu dreptate.

Au propovăduit dragostea și nu arareori li s-a răspuns cu ură.

Au propovăduit viața și mai e nevoie să spunem că la cei mai mulți dintre ei li s-a răspuns cu moarte?

Iată epoca persecuțiilor: Timp de aproape 300 de ani mii și mii de creștini au fost supuși unor chinuri inermale. Mii și mii de nevinovați au fost decapitați, lăsați în bucăți, sușiți cu unghii de fier, aruncați la fiare sălbatice, unși cu rășină, ținuiți pe sulpi și aprinși ca să lumineze grădinile imperiale.

Persecuțiile constituie și ele o dovadă de cât de multă răutate poate fi cuibărită în inima unora.

Dar ca să ne dăm seama de realitatea păcatului nu-i nevoie să ne ducem prea departe. E destul să ne uităm la noi, la viața noastră, a credincioșilor.

Cîți dintre noi pot spune, cu conștiința împăcată, că trăiesc în bună înțelegere cu vecinii lor? Cîți dintre noi pot spune că s-au întors împăcați acasă după împărțirea unei moșteniri părintești? Cîți dintre noi pot mărturisii cinsuți că sînt biruitori împotriva tentațiilor dinăuntru și dinafară?

Da, iubiți credincioși, e mare, e tulburătoare puterea păcatului.

Dar, în același timp, trebuie să recunoaștem că puterea binelui nu numai că nu e întru nimic mai mică, dar dimpotrivă, este incomparabil mai mare. Ne-o spune Apostolul însuși. „Nu te lăsa biruit de rău” — zice el. „Nu te lăsa îngenunchiat de nici un păcat, oricît de mare ar părea el. Ci stai împotriva lui și biruiește-l!”. E împede că Sfîntul Pavel 'nu ne-ar fi poruncit să biruim răul dacă n-ar fi fost convins că în noi există și puterile cu ajutorul cărora sîntem în stare să obținem o asemenea biruință.

Misiunea noastră, a următorilor lui Hristos, e să credem cu tărie că oricare ar fi aparențele, binele e neasemuit mai puternic decît răul. Cine crede altfel nu mai are dreptul să se cheme fiu al Bisericii lui Hristos.

Credința în biruința binelui asupra răului are temeiuri de nezdruccinat.

E adevărat că Iisus Hristos a fost ținuit pe Cruce, a murit și a fost așezat în mormînt. Dar El n-a rămas acolo în întunerecul mormîntului, ci a înviat a treia zi și, după o vreme, s-a înălțat, ca un biruitor, la ceruri.

Imnul învierii, pe care l-au cîntat atîtea generații de credincioși, pe care-l cîntăm și noi și-l vor cînta altele și alte generații, pînă la sfîrșitul veacurilor, nu este un imn al înfrîngerii, ci este un imn al biruinței, al celei mai strălucite biruințe din cîte s-au repurtat vreodată în ordinea duhovnicească.

Sf. Apostoli au suferit — cei mai mulți dintre ei — moarte mucenicască. Dar mucenicia lor nu a fost ca a unor zdrobiți și înfrinți, ci ea poartă semnele eroismului și al biruinței.

Moăștele așezate la temelia altarelor noastre nu sînt moăștele unor înfrinți, ci ale unor învăluiți în aureola biruinței.

Zugrăviturile sfinte care împodobesc pereții bisericilor noastre sînt chipuri ale unor mari biruitori, nu ale unor îngenunchiați și zdrobiți sub povara păcatului.

E puternic răul, dar binele e infinit mai puternic. Fără o asemenea credință nu putem face nimic, căci am fi ca niște paralizați. Fără credință în biruința binelui asupra răului, viața ar fi de neconceput. Intr-o piesă a unui mare scriitor, e vorba, între altele, și de un personaj care trăia numai din speranța că undeva, în lumea asta, trebuie să existe neapărat

și o țară a dreptății, o țară în care stăpînă să fie dreptatea și binele. Iată, însă, că un aiul îl ia în ba jocura, îi zimulge și acest ulum reaziui al tîmpei, îi calca în picioare ulumia speranța. Atunci personajul nostru se desprinde de ceilalți, pleacă și nemăgăsiind în el nimic care să-l țină în viața, se spinzură.

Fără credința în biruința binelui noi nu putem trăi și nu putem realiza nimic.

Se pune acum întrebarea: De unde atunci sentimentul pe care îl încercăm uneori, că răul ne copleșește?

Un asemenea sentiment ia mînă în inima noastră în urma experienței ce o facem prin recaderea în păcatele de care abia am hotărît să ne lepădam.

Am lăgăduit în fața duhovnicului că nu vom mai săvîrși necurația. Dar abia plecați de la el, iată-ne săvîrșind din nou fapte ale necurației. Am lăgăduit că nu vom mai minți, nu vom mai înșela, nu vom mai fi lacomi, vicleni, mînișari, lași și totuși, în scurt timp săvîrșim din nou aceleași păcate.

Am hotărît să ne lepădăm de păcat și totuși continuăm să-l săvîrșim, ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut în noi după mărturisirea în fața duhovnicului.

Cum vom putea ieși din această situație?

Ne-o spune același Apostol. El nu zice simplu: „Biruieste răul” ci adauga: „Biruieste raul cu binele”. Adică: Nu te limita numai la dezaprobarea păcatului prin mărturisire și căință, ci umple-ți sufletul de lumina și căldura bunătății. Impodobește-l cu podoaba virtuților creștine. De îndată ce te-ai căit de păcatele săvîrșite, concentrează-te asupra binelui, asupra dreptății, buneînțelegeri, stăpînirii de sine, abnegației, înțelepciunii, cumpătării, bărbăției, dragostei și umple-ți sufletul cu ele.

„Biruieste păcatul cu binele”. Adică concentrează-ți puterile nu atît asupra răului de care vrei să scapi, cît mai ales asupra binelui cu care trebuie să-ți umpli ființa.

O pasiune rea n-o putem birui înăbușind în noi orice pasiune, ci promovînd în locul celei rele, o pasiune curată.

Plăcerea pentru păcat n-o putem desființa prin renunțarea la orice plăcere, ci prin căutarea și gustarea unor plăceri curate.

Faptele rele nu le putem birui prin renunțarea la orice faptă, ci prin înlocuirea lor cu fapte bune.

Grijile care amenință să ne zdrobească sub povara lor nu le putem birui prin înăbușire, ci prin concentrarea asupra a ceva superior, prin grija pentru realizarea unui ideal înalt.

Sfîntul Pavel a ieșit biruitor împotriva păcatului nu atît prin lupta directă împotriva lui, cît mai ales prin angajarea sa totală întru slujirea din iubire dezinteresată a semenilor.

Sf. Vasile cel Mare a izbutit să urce treptele înalte ale sfînteniei nu prin efortul de înăbușire a slăbiciunilor proprii, ci prin concentrarea sa asupra promovării binelui obștesc.

La fel au procedat și Sfînții Grigorie de Nisa, Grigorie de Nazianz, Ioan Hrisostom, Fer. Augustin și alții.

III.

Prin cuvintele amintite la început: „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele” Sf. Apostol Pavel ne dă învățături de mare folos pentru viața noastră de fiecare zi. Astfel el ne învață:

Păcatul este o realitate pe care n-o putem trece cu vederea.

Păcatul este puternic, dar binele este înfinit mai puternic. Noi sintem supuși păcatului, dar avem la-ndemînă destule puteri ca să înfrîngem orice păcat, oricît de greu ar fi.

Păcatul nu-l putem birui atît prin înăbușire, cît mai ales prin concentrarea asupra binelui, prin strădania de a face loc în ființa noastră bunătății, dreptății, buneicuvînțe, frăției, dragostei de Dumnezeu și de oameni.

Să păstrăm aceste învățături ca pe un lucru de mare preț! Să ne inspirăm din ele în efortul de înălțare a noastră și a semenilor!

Oricît de mare ar fi răul care ne amenință, să nu descurajăm niciodată. Menirea păcatului e de a fi înfrînt și înlăturat din viață. Menirea binelui e de a ieși biruitor și de a rămîne mereu biruitor.

Să credem cu tărie în binele din noi și în binele din sufletul celorlalți.

În noi nu există puteri destinate anume pentru săvîrșirea răului. Răul consumă din puterile destinate binelui. Canalizînd puterile din firea noastră și din firea celor din jur în direcție creatoare, pozitivă, în direcția binelui, răul nu va mai avea cum să se manifeste. El nu va mai avea de unde să-și ia puterile necesare manifestării.

Să nu uităm că în fiecare din noi zace un erou care așteaptă să fie trezit și pus la lucru, în slujba binelui. Și mai ales să nu uităm că în lupta contra răului și pentru izbînda binelui noi, credincioșii, ne rezemăm pe Acela care a repurtat cea mai strălucită izbîndă contra răului moral, pe Domnul nostru Iisus Hristos, căruia i se cuvine mărire, cinste și închinăciune în veci. Amin.

Pr. Prof. D. BELU

TAINA CRUCII (predică)

„De voiește cineva să vie după mine să-și ia crucea sa și să urmeze mie” (Marcu 8, 34).

„Astăzi se face bucurie în cer și pe pămînt, că se arată lumii, semnul lui Hristos, întreit fericita cruce, lemnul cel cu mireasmă de viață, prin care ne-am tras din adîncul stricăciunii” (Canonul Duminicii Crucii).

„Crucea este un fel de pom al vieții, acel pom al vieții care a fost sădit în mijlocul raiului celui din Eden. Cu bună cuviință dar și cu tocmală, dumnezeieștii părinți au pus lemnul crucii în mijlocul acestor 40 de zile, ca să ne aducă aminte de lăcomia mîncării lui Adam și de căderea aceluia prin lemn. Noi, însă, mîncînd din acesta nu mai murim, ci vom fi vii” (Sinaxar).

„Pentru că ast rai s-a cunoscut, Biserica, avînd lemn purtător de viață, crucea lui Hristos, din care prin atingere, luăm nemurire”. (Din canon).

Ce este crucea? — Ființa crucii!

Crucea cuprinde două elemente: o parte văzută și o parte nevăzută; am putea spune, că are un trup văzut, lemnul, și o ființă nevăzută, sufletul crucii, sau partea dinăuntru a ei. Sau, și mai bine, are un înveliș dinafară și un miez, un simț dinăuntru. Cu alte cuvinte, crucea cuprinde o taină în ființa ei, taină pe care nu o poate cuprinde oricine. Cei mai mulți se izbesc de partea dinafară a crucii, de învelișul ei tare, de povara crucii și drept aceea resping crucea ca pe o nebulie, ca pe o sminteață, cum a spus Sf. Apostol Pavel despre păgâni și despre iudei.

Dar și Sf. Pavel a fost un iudeu. La vremea sa, s-a izbit și el de sminteața crucii. Împreună cu neamul său, a rămas nedumerit în fața părții dinafară a crucii, a lemnului blestemat, a lemnului de ocară, unealtă a romanilor de ucidere a răufăcătorilor, lemn pe care era sortit să moară un Varava și alți răufăcători de seama lui. Dar poporul a strigat, nu Varava, ci Iisus să fie răstignit.

Iar Iisus a primit de bunăvoie să fie răstignit, că-i înțelegea taina crucii; el vedea partea dinăuntru, miezul crucii, de aceea a primit crucea: „Pedeapsa care ne dă pacea a căzut peste el și prin rana lui noi toți ne-am vindecat” (Isaia 53, 5).

Dar cu toată proorocia lui Isaia, nici Saul fariseul, plin de zel, nu s-a putut dumiri...

...A treia zi s-a răspindit vestea că Iisus cel răstignit a înviat, ca un Dumnezeu. Zvonul stăruia, martorii învierii se înmulțeau. Saul a pornit război împotriva lor: cum poate fi Dumnezeu unul care fusese răstignit pe lemnul de ocară?

Într-adevăr, Saul, când se gândea la Dumnezeu, își aducea aminte de Iehova cel atotputernic, cel care în tunete și fulgere și fumegare de fum, pe muntele Sinai, a dat legea lui Moisi. Cel în fața căruia se cutremură pământul, atinge munții și lumegă, iată pe Dumnezeu.

Dar un răstignit, un legat, un palmuit, un scuipat în față, un încununat cu spini, un plin de răni, acesta Dumnezeu? „Un disprețuit, un părăsit de oameni, un om al durerii de la care să-ți întorci fața” (Isaia 52, 53)). Acesta Dumnezeu? Nu, nu! Ar fi o sminteață prea mare, nu se poate...

Și totuși cel răstignit a fost Dumnezeu. După credința noastră, în El s-a dezlegat taina cea din veac ascunsă, taina crucii. Hristos, prin patima Sa de bunăvoie, ne-a descoperit miezul cel dulce al crucii. El a despiciat în două nuca cea verde: învelișul amar l-a dat la o parte și ne-a făcut să gustăm simburile cel dulce. Pe drumul Damascului, Saul a înțeles apoi pe Hristos cel răstignit. Prin descoperire a intrat în adâncul cel mai adânc al ființei crucii. De atunci, el n-a predicat altceva decât crucea, pe Hristos și pe acesta răstignit: „Cuvîntul crucii, celor pieritori nebulie este, iar nouă, celor care ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu” (I Cor. 1, 18 și 25).

Părinții Bisericii noastre, în cuvîntările și cîntările de preamărire a crucii, mărturisesc așa, arătîndu-ne ființa interioară a crucii! Crucea este purtătoare de viață, raiul cel frumos al Bisericii, pomul nestrîcaciunii, înflorirea desfătării, armă nebiruită, tăria cea neclătită, ușa raiului, zidul cel dimprejurul Bisericii, semnul nebiruit, unealta prin care s-a pierdut și a încetat blestemul și a fost înghițită puterea și tăria morții. Limanul

mîntuirii, izvorul luminării, semnul lui Hristos, lemnul purtător de viață, organ al morții, vistierie de viață, lemnul cel cu mireasmă de viață, pom de viață, purtătoare de Hristos, izvorul darurilor, întărirea Bisericii, lemnul mîntuirii.

Crucea este arma păcii.

Intr-o împrejurare, Domnul Iisus a zis: „Să nu credeți că am venit să aduc pace pe pămînt, n-am venit să aduc pace, ci sabie” (Mt. 10, 34). Această „sabie” pe care a venit s-o aducă în lume Domnul Hristos este crucea. Este într-adevăr o arină! O armă de luptă, de război, dar ce lea de război? Este vorba nu de lupta de nimicire prin ură a semenului nostru, a popoarelor întreolaltă, ci de „război”, de cîmpul de bătălie din adîncul ființei noastre.

„De voiește cineva să vie după mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-mi urmeze mie...”.

Prin cruce îmblinzim fiara din noi și cu dragoste ne punem să servim pe aproapele nostru, obștea, în pace și bună înțelegere. Crucea este o armă a păcii: crucea este o muncă, o cheltuială de energie, un efort susținut, o semănătură scumpă, o lucrare de mîntuire, de fericire și de pace pentru întreg neamul omenesc.

Prin cruce s-au împăcat cerul și pămîntul, Dumnezeu și omul. Prin cruce se vor împăca și semințiile pămîntului. Sub acest drapel al păcii să luptăm și să ne rugăm pentru pacea lumii.

În această Duminică a crucii și prăznuire a crucii, Biserica se îndreaptă către fiii ei credincioși și punîndu-le înaintea lemnul de mîntuire, le zice:

Apropiati-vă de cruce ca să-i înțelegeți taina. Luați pildă de la Hristos și de la sfinții Săi purtători de cruce!

„Doamne, ceta ce ți-ai întins mîinile pe cruce de bunăvoie, învrednicește-ne pe noi să ne închinăm ei întru umilința inimii, luminîndu-ne bine cu postirile, cu rugăciunea, cu înfrînarea și cu facerea de bine, ca un bun și de oameni iubitor”. Amin.

Pr. GH. SECAȘ

PREDICĂ LA DUMINICA XVII DUPĂ RUSALII (a Cananeencei)

„O, femeie, mare este credința ta; fie ție după cum voiești”. (Matei 15, 28).

Iubiți credincioși,

Sfința Evanghelie de astăzi cuprinde două adevăruri de seamă pentru noi, credincioșii. Primul ne încredințează că Hristos-Mesia, care după trup se trage din neamul lui David, a fost trimis pe pămînt în primul rînd pentru „oile” rătăcite ale lui Israil, adică pentru poporul iudeu. Lucrul acesta îl știau și iudeii, și păgînii vremii. Așa s-a și izvodit zicala cu pîinea care nu se cuvine a o lua din gura copiilor și a o da cîinilor, zicală care vrea să spună că n-ar fi potrivit să faci parte și păgînilor din binefacerile hărăzite de Dumnezeu iudeilor. Fără să fie de acord cu acea zicală, Mîntuitorul face uz de ea numai spre a pune la încercare credința femeii cananeence.

Prin răspunsul ei, femeia arată că n-are pretenția de-a fi socotită fiică a lui Israil, dar cere totuși mila lui Iisus, măcar în măsura în care cîinii din jurul casei au parte de ceea ce cade de la masa stăpînilor lor.

Al doilea adevăr care reiese din Evanghelia de astăzi este acesta: Orice om, indiferent de ce neam este, dacă are credință, se împărtășește de aceleași binefaceri din partea lui Dumnezeu ca și cei pentru care ele au fost pregătite mai întîi, în înțelesul mesianic al acestei pregătiri. Credința este de mare și hotărîtoare însemnătate pentru mîntuire.

Dar ce este credința? În înțelesul obișnuit al cuvîntului, a crede înseamnă a socoti adevărate vorbele sau spusele unei persoane fără a mai cerceta dacă este așa.

În înțeles religios, teologic, credința este convingerea neclintită de care este pătruns credinciosul creștin cu privire la adevărurile descoperite de Dumnezeu în scopul mîntuirii noastre, adevăruri la care ținem din tot sufletul și pe care le mărturisim întru cuvînt și faptă, potrivit-ne viața de toate zilele după ele.

În acest înțeles, credința este o virtute, deoarece în ea se vădește voința și lucrarea creștinului de a ține ca adevărate toate cele descoperite de Dumnezeu și cuprinse în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție. Credința deplină, lui Dumnezeu bine-plăcută și credincioșilor de folos, este credința lucrătoare în iubire.

Femeia cananeeancă a crezut în Iisus, fără să-l fi cunoscut mai în-deaproape, că e în stare să-i tămăduiască fiica și datorită credinței ei puternice, a stăruit să-i facă și ei parte de binefacerile de care nu lipsea pe nimeni din cei ce se aflau în pătimire trupească și sufletească.

Credință lucrătoare a avut Avraam, desfrînată Rahav, Zaheu, Vanielul ș. a.

Sfîntul Apostol Pavel ne dă o minunată definiție a credinței cînd zice (în Evrei 11, 1) că ea este „adeverirea celor nădăjduite, dovada lucrurilor celor nevăzute”. Înainte de aceea, în 10, 38 spunea că noi, credincioșii, nu sîntem dintre cei ce se îndoiesc, ci stăm în credință pentru a ne cîștiga mîntuirea. Dacă ne-am îndoii, n-am mai sta în credință și nu ne-am mai mîntui. Fără credință nu este mîntuire, dar nici n-ajunge credința singură spre a ne mîntui.

Pentru noi, credincioșii, credința este adeverirea celor nădăjduite în înțelesul că toate cîte le-a pregătit Dumnezeu pentru mîntuirea lumii, în Hristos, s-au adeverit ca mîntuitoare din păcat. Tot prin credință sîntem incredințați că dacă ea e tare, luminată și statornică, dacă e lucrătoare prin iubire, ne asonisește moștenirea bunurilor cerești, viața de veci pe care n-o vedem pînă petrecem în trupul muritor al vieții acesteia.

Credința este cea dintîi și cea mai necesară dintre toate virtuțile cu care se împodobesc credincioșii creștini, fiindcă ea e calea cea mai sigură de cunoaștere a lui Dumnezeu și a tuturor adevărurilor religioase. De aceea Sfîntul Apostol Pavel spune că „fără credință este cu neputință a plăcea lui Dumnezeu” (Evrei 11, 6). Credința ne leagă de Dumnezeu și de tot ceea ce mîntuiește sufletul. Credința naște în sufletele noastre nădejdea și pune în lucrare iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele. Prin credință ajung să mă pătrund de convingerea că fiecare om este semenul meu și de aceea are dreptul la prețuire din partea mea, la ajutorare și iubire

frățească. Credința ne dă tăria de-a rezista cu succes tuturor asalturilor răului care urmărește să învrăjbească pe oameni întreolaltă, să-i ridice pe unii împotriva altora, să-i provoace în așa chip încît să ajungă la războaieri ca cele care au făcut să singereze ani de zile aproape toate popoarele lumii în zbuciumatul nostru veac și în cele de mai înainte. Credința ne îndatorează să dăm laoparte tot ce desparte pe om de om și să cultivăm în relațiile dintre noi dragostea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, pacea.

Femeia cananeeancă din Evanghelia de astăzi ne-a arătat toate aceste fele și roade ale credinței. Deși de alt neam decît Iisus Hristos, nu s-a îndoit în inima ei să-i ceară sprijinul pentru fiica pe care nici ea, nici vracii vremii și nici zeii păgîni n-o mai puteau ajuta. Pusă întru început în fața unui refuz, n-a descurajat, ci a stăruit pînă în sfîrșit — și nu fără folos. Voia ajutor pentru fiica sa. L-a cerut de la Cel ce singur îl mai putea da — și nu s-a lăsat pînă nu l-a căpătat.

Dar cea mai de seamă lecție creștinească ce rezultă din Evanghelia de astăzi este aceasta: Mîntuitorul nostru Iisus Hristos nu îndepărtează de la Sine pe nimeni cu mîinile goale, ori de ce „neam” ar fi. El este cu adevărat Mîntuitorul tuturor, nu numai al unora.

Lui fie mărirea acum și în vecii vecilor. Amin!

Protos. ARSENIE OBANCEA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Victor Nămolaru: PREZENȚE ROMINEȘTI ÎN LUME; Editura politică, București 1964, p. 96.

Spre deosebire de România de ieri, care era puțin cunoscută peste hotare, Patria noastră, Republica Populară Română, se bucură în acești ani de un tot mai vădit prestigiu internațional. Aproape că nu este zi în care să nu se încresteze de către ziare sau emisiunile noastre de radio o prezență românească sau un succes românesc înafara granițelor noastre. O legitimă bucurie ne umple inima când vedem că poporul nostru nu prea mult cunoscut sau greșit cunoscut pînă mai ieri-alaltăieri, își afirmă astăzi tot mai mult vitalitatea sa, forța sa creatoare, spunîndu-și cuvîntul și aducîndu-și contribuția în marele flux al vieții internaționale contemporane. Produsele noastre industriale, știința noastră, cultura și arta noastră, manifestările sportive și alte manifestări ale poporului nostru poartă cu cinste numele Patriei noastre pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii.

Citeva din aceste ecouri ale prestigiului Țării noastre peste hotare își propune să ni le facă cunoscute și lucrarea de față. Acest lucru ni-l arată autorul în concluziile finale ale cărții, unde citim: „Faptele culese în aceste pagini sînt îndeobște cunoscute. Ele nu au pretenția nici de a fi complete, nici de a epuiza problema, ci, consemnîndu-le, ne-am străduit să dăm o imagine a prezenței vii, dinamice, pline de personalitate a țării noastre în lume”.

Expusă mai ales sub formă de reportaj, cartea are, desigur, mai mult caracter de popularizare. Cuprinzînd însă un bogat și interesant material am socotit potrivit a o semna la cititorilor revistei noastre.

Din partea introductivă reținem o scenă pefrecută în 23 septembrie 1962, nu în Oltenia, „pe Valea Trotușului sau printre sondorii de la Boldești”, ci tocmai în îndepărtata Indie, la Cambay, unde maiștri de foraj, mecanici, ingineri, precum și alți specialiști „romîni ajută poporul indian să-și scoată la lumină bogățiile mării lor țări și să le pună în valoare în propriul lor folos”.

„Schimbări profunde” este capitolul al doilea, care are la bază următoarele cuvinte ale Dlui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al R. P. Romîne: „Schimbările profunde care au avut loc în ultimii ani, strălucitele succese ale poporului român în domeniul economiei, culturii, ridicării nivelului de trai, activa manifestare a Republicii Populare Romîne în toate problemele fundamentale ale politicii externe au determinat o radicală schimbare a situației și rolului Romîniei în viața internațională, sporirea prestigiului ei pe arena mondială”. Așa se face că produsele noastre, făurite cu grijă și pricepere, „sînt prezente în peste

80 de țări ale lumii". Tot aici se menționează că „în perioada 1960—1963 producția industrială a crescut într-un ritm mediu anual de aproximativ 15% față de 13% cât era prevăzut, sporurile cele mai însemnate obținându-se în ramurile de bază ale industriei". În aceeași perioadă: 1960—1963, în agricultură „s-a obținut o producție medie de cereale de 10 milioane tone, față de 9 milioane tone, media anilor 1956—1959".

După capitolul: „*Ritm susținut — progrese multilaterale*", în care sînt redată cu deosebire impresiile mult grăitoare ale unor specialiști străini care ne-au vizitat țara, urmează capitolul: „*Creșterea continuă a volumului comerțului exterior*", de unde desprindem o seamă de prețioase informații. Astfel, în anul 1963 „schimburile comerciale ale țării noastre cu străinătatea au atins un volum aproximativ de 7 ori mai mare decît cel realizat în 1948", schimburi care se fac cu un mare număr de țări mici și mari, apropiate și îndepărtate.

Astfel, față de 1959, schimburile comerciale ale țării noastre cu Anglia, de pildă, au crescut în 1962 de 3,4 ori, cu Franța de 2 ori, cu Austria de 2,8 ori, cu Indonezia de 3,6 ori, cu India de 1,3 ori, cu R.A.U. de 1,5 ori, cu Siria de 7,8 ori etc. Acest lucru a determinat revista americană „U.S. News and World Report" să scrie: „Înainte de al doilea război mondial, exportul Romîniei îl constituiau cam în proporție 90% materiile prime, iar 10% produsele fabricate și semifabricate. Astăzi acest raport este complet inversat". Țara noastră oferă „singurul exemplu de țară mică", care și-a făurit o puternică industrie extractivă și prelucrătoare de petrol, situînd-o, sub raportul producției și al exportului, pe locul al treilea în lume, după U.R.S.S. și S.U.A.

„*Mașini și utilaje din România*" este un alt capitol, în care se arată că „mașinile și utilajele romînești sînt cerute de firme din aproape 40 de țări". Astfel, afară de U.R.S.S. unde livrăm electromotoare, nave maritime etc., și alte țări cu o puternică industrie importă mașini și utilaje romînești, ca de pildă: R. F. Germană, Cehoslovacia, Austria, Belgia, Franța, Italia, Japonia ș. a. Tractoarele noastre brăzdează astăzi ogoarele a peste 29 de țări, exportîndu-se de asemenea vagoane de cale ferată, excavatoare, autocamioane, rulmeți etc. O rafinărie de petrol construită de țara noastră funcționează în India, o fabrică de ciment produsă în România este pe cale de instalare în Cuba ș. a.

Un alt capitol se ocupă cu alte articole de export ale țării noastre, dintre care un volum tot mai mare îl ocupă produsele industriei noastre chimice, aproape 200 de articole, de la cauciuc sintetic, medicamente și negru de fum, pînă la sodă caustică, coloranți etc. La fel mobila noastră are căutare în Elveția, S.U.A., U.R.S.S., Polonia ș. a., încălțămîntea în Anglia, Norvegia și Suedia, țesăturile în Irak, Tailanda, Singapore etc.

Această rapidă și multilaterală dezvoltare a industriei țării noastre a făcut ca Republica Populară Romîna, în perioada 1950—1963, să fie prezentă „la 192 de țirguri și expoziții internaționale, deschise în peste 60 de orașe de pe întreg globul". Astfel, numai în anul 1962 pavilionul țării noastre a fost înălțat la 26 țirguri internaționale, ca de pildă la Lagos, Göteborg, Leipzig, Salonic, Osaka, Milano ș. a. Ziarul belgian „Le Sonneur", referindu-se la pavilionul romînesc de la a 36-a ediție a țirgului

internațional de la Bruxelles, scria: „Între acești participanți (32 de țări), unii se remarcă printr-o prezentare deosebită, este, în special, cazul României. Varietatea produselor românești este de-a dreptul impresionantă: țesături și încălțăminte, articole de artizanat, produse chimice, conserve alimentare, vinuri și alte băuturi, mobile și ambalaje din lemn, mașinute, instalații industriale de forare, ca și produse petroliere”. Așa se face că pavilionul țării noastre la târgul de la Brno (Cehoslovacia), de pildă, a fost vizitat numai în prima duminică de aproape 100.000 de persoane, cum s-ar zice de locuitorii unui oraș în toată puterea cuvântului.

„*Afirmarea științei românești*” se ocupă cu răsunetul pe care cercetările științifice românești îl produce peste hotare. Se arată, astfel, că tratate, monografii, studii și articole ale unor iluștri oameni de știință din țara noastră, ca: C. I. Parhon, Gh. Ionescu-Sisești, I. Murgulescu, Șt. Milcu, Ș. Țițeica, C. Nenițescu, H. Hulubei, I. Iordan, E. Carafoli ș. a. au intrat în circuitul științei mondiale, fiind traduse în diverse limbi și stîrnind un viu interes în rîndurile specialiștilor.

La New York este în curs de apariție un volum scris de către chimiști din diferite țări ale lumii, în care două capitole sînt semnate de Dl. acad. C. Nenițescu, avînd ca colaborator pe elevul său Al. T. Balaban, cel mai tînăr membru corespondent al Academiei R. P. Romîne. De asemenea numai într-un singur an, de pildă, cercetătorii de la „Institutul de fizică atomică al Academiei, îndrumați de bine-cunoscutul fizician Horia Hulubei, au publicat circa 90 de lucrări în revistele de specialitate străine sau în diferite organe internaționale”. Așa se explică participarea numeroasă a reprezentanților științei și culturii românești la diverse întruniri internaționale de specialitate, precum și cooptarea multora „ca membri a aproape 200 de academii sau societăți științifice de peste hotare”.

„*Cultura românească în ansamblul culturii universale*”, „*Mesajul artei noastre*” și „*Multiplele valențe ale afirmării pe plan artistic*” sînt capitole de seamă ale lucrării pe care o prezentăm. Ele se ocupă cu deosebire de turnee artistice românești peste hotare, cum este acela al Teatrului de Operă și Balet din București la Paris, al ansamblului folcloric „Rapsodia romînă” în Statele Unite ale Americii, traduceri din literatura noastră în diverse limbi ale lumii, diferite expoziții în străinătate etc. Aspecte ale acestor capitole am prezentat și noi într-un număr trecut al revistei (nr. 11—12, noiembrie-decembrie, 1963), de aceea nu vom zăbovi asupra lor. Reținem totuși unele informații, ca de pildă că la „Théâtre de Poche” din Paris, piesa lui Caragiale „O scrisoare pierdută” a fost jucată „de peste 150 de ori în șir”, că opere aparținînd unor autori romîni s-au tradus și s-au tipărit în diverse capitale ale lumii în tiraje de peste 400.000—500.000 exemplare una singură, că în repertoriile teatrelor europene dramaturgii „romîni sînt prezenți cu regularitate”, că celebrul dirijor Leopold Stokowsky și secretarul de stat american Dean Rusk cu soția, care intenționau să participe doar protocolar, 10 minute, nu s-au mai îndurat să părăsească sala de spectacole pînă cînd „Rapsodia romînă” nu și-a desfășurat întreg programul, renunțînd la toate obligațiile pe care le aveau în altă parte; că în colecția U.N.E.S.C.O. de artă mondială s-a tipărit în S.U.A.: „Roumanie: Eglises peintes de Moldavie”, lucrare care

popularizează în lumea întreagă „podoabele neprețuite” care acoperă pereții de dinafară a 5 dintre cele 14 mănăstiri și biserici din nordul Moldovei asemenea cărora se spune că nu „mai există nicăieri în lume”; că filmul „Darclee” a fost vizionat în U.R.S.S. de peste 8.630.000 de spectatori; că filmele noastre documentare au rulat în peste 35 de țări ale lumii etc.

Acestea și încă alte asemenea fapte ne umplu inima de bucurie când vedem că arta noastră, sub multiplele ei manifestări, este atât de mult gustată și prețuită și peste hotare.

Acestea au făcut pe o seamă de oaspeți care ne-au vizitat țara, să spună despre poporul nostru că este „popor de muzicieni”, „popor de poeți” și „țară de pictori”.

„Pe stadioane” se ocupă cu mișcarea sportivă deosebită care a luat naștere în țara noastră și de succesele importante pe care aceasta le dobândește în diversele întreceri internaționale

„Viu interes pentru realitățile românești” este ultimul capitol al lucrării. Urmarea firească a atîtor manifestări pline de succes peste hotarele țării a fost aceea că o mulțime de priviri de pe tot Pămîntul s-au îndreptat omagial asupra țării noastre, ceea ce vrea să arate și capitolul de față, precum și impresiile pe care o seamă de personalități le-au împărlășit după ce ne-au cunoscut și la noi acasă.

Se subliniază de asemenea, în acest capitol, diversele întruniri cu caracter internațional care au fost găzduite de țara noastră, precum și numărul mare de studenți străini, din 34 de țări, care studiază în universitățile noastre.

Cititorii revistei, preoții noștri, își fac o datorie cetățenească popularizînd acestea — și încă alte asemenea date — în rîndurile credincioșilor noștri, căci cunoscînd mai bine valorile noastre, cunoscînd mai bine numele bun sau prestigiul de care țara noastră se bucură tot mai mult peste hotare, ne vom întări mai mult dragostea noastră față de aceste plaiuri mîndre și față de poporul nostru, al cărui nume străbate cu atîta cinste toate meridianele Pămîntului.

GH. PAPUC

ALMANAHUL PAROHIEI ORTODOXE ROMINE DIN VIENA

PE ANUL 1964, editat de parohia ortodoxă romînă din Viena, 298 p.

Am avut în mai multe rînduri bucuria deosebită de a semnala cititorilor revistei noastre frumoasa lucrare creștinească și romînească ce se desfășoară în ultima vreme în cadrul parohiei ortodoxe romîne din Viena. De data aceasta avem prilejul de a prezenta cuprinsul celui de al treilea Almanah al parohiei, întocmit prin osîrdia și purtarea de grijă a Păr. Prof. Dr. Gheorghe Moisescu, parohul bisericii.

Ca și Almanahurile din anii 1962 și 1963, și acesta începe printr-un „Cuvînt de dragoste și pace” (p. 5—6), adresat de Prea Fericitul Patriarh Justinian credincioșilor romîni stabiliți în Austria, îndemnîndu-i la pace și bună înțelegere, precum și la ascultare față de stăpînirea de care aparțin.

Urmează partea calendaristică propriu-zisă (p. 7—32), avînd și felurite date istorice, legate mai ales de viața unor oameni de seamă din trecutul nostru.

Preotul Prof. Dr. Gheorghe Moisescu scrie o însuflețită „*Precuvintare*” (p. 33—36), în care face și o scurtă privire asupra almanahurilor și calendarelor noastre din trecut. Arată apoi rostul publicării unui Almanah de către parohia ortodoxă română din Viena, scriind printre altele, că el „...urmează să împlinească nu numai un mare rost cultural, ci și unul de zidire sufletească... Prin sfaturi duhovnicești și pilduiri alese, prin cuvinte înțelepte și gânduri bune, prin simțăminte neprefăcute și îndemnuri folositoare, el are menirea să cucerească inimile și să desfăteze mințile cititorilor”.

Sînt reproduse apoi scurte fragmente din pastoralele sau lucrările unor ierarhi ai Bisericii noastre, toate sub titlul de „*Popas sufletesc*” (p. 37—48), ele formînd partea religioasă a Almanahului. Astfel P.F. Patriarh Justinian scrie: „*Dumnezeu este necuprins de mintea omenească*” (p. 37—38), I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei despre „*Izvorul desăvîșirii*” (p. 38—41), I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului felurite „*Povătuiri creștinești*” (p. 41—43), I. P. Sf. Mitropolit Firmilian al Olteniei despre „*Taina învierii*” (p. 43—46), iar I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului despre „*Rugăciunea Tatăl nostru*” (p. 46—48).

Seria următoare de articole sînt cuprinse sub numele de „*Insemnări și amintiri*” (p. 49—64), scrise de foști studenți sau călători romîni prin Viena. Acad. Tudor Arghezi, în „*Alt popas*” (p. 49—50), vorbește despre călduroasa primire ce i s-a făcut la parohia și capela ortodoxă română din Viena la 29 septembrie 1963. Reținem cîteva din cuvintele de apreciere la adresa păstorului sufletesc al parohiei: „Activitatea părintelui profesor se dovedește de mare folos obștesc. Asaltat de cereri, unele administrative, altele de caritate, își dă toate silințele să deslege cît mai favorabil problemele de duhovnicie, milostiv la ajutoare și neprecupețit la sfaturi. Problemele sînt grele și adesea delicate. Parohia romînească din Viena e și un refugiu pentru unii nevoiași, înșelații unui destin confuz și a unei himere bolnăvicioase”.

Prof. Marțian Negrea, în „*Viena tinereții mele*” (p. 50—55), își deapănă cîteva amintiri din vremea studiilor muzicale la Viena, cînd a condus și corul capelei romîne de acolo.

Paul Popescu, în „*Peisaj muzical vienez*” (p. 55—59), vorbește despre cîteva orchestre simfonice renumite, dirijori și soliști celebri și instituții muzicale de seamă din Viena.

Ion Cojar, în „*Spectator la Viena*” (p. 60—64), publică impresii culese din viața muzicală și teatrală a Vienei.

Sub titlul de „*Mărturii din trecut*” (p. 65—104) sînt grupate mai multe articole care evocă legăturile politice și culturale pe care le-am avut cu Austria și îndeosebi cu Viena, în veacurile trecute. Prof. Const. C. Giurescu, în „*Romîni și Austria*” (p. 65—70), înfățișează cele mai cunoscute legături ale domnilor romîni cu austriecii (Mircea cel Bătrîn, Petru Șchiopul, Mihai Viteazul, Radu Șerban, Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu), apoi legăturile economice-comerciale și cele culturale. La Universitatea din Viena sînt amintiți studenți „valahi” încă din secolele XIV—XV. Numărul lor crește după 1774, cînd se înființează un semînar pentru studenții teologi uniți, romîni sau ruteni. În 1864 studenții romîni din Viena înființează o societate studentescă, în 1868 a

doua, contopindu-se în 1871 sub numele de „Romînia jună”, sub conducerea lui Ion Slavici.

Preotul Profesor Dr. Gheorghe Moisesescu se ocupă cu „*Macarie Psaltul și tipăriturile sale de muzică bisericească la Viena*” (p. 70—75). Ieromonahul Macarie, care a introdus noua notație psaltică în muzica bisericească la noi și a condus școala de muzică de la Mitropolia din București, înființată de mitropolitul Dionisie Lupu în 1819, a tipărit la Viena, în 1823, trei cărți de psaltichie: Theoreticonul, Anastasimatarul și Irmologhionul.

Augustin Z. N. Pop ni-l înfățișează pe „*Eminescu la Viena*” (p. 75—78), cu date interesante asupra cursurilor de Filozofie pe care le-a audiat în 1869—70 și 1871—72, precum și a activității ce a depus în cadrul Societății „Romînia jună”. De reținut că poezia „Luceafărul” a apărut pentru prima dată în Almanahul acestei Societăți, pe anul 1883.

Preotul Dr. Nicolae I. Șerbănescu scrie despre „*Un domn romin pribeag în Austria: Petru Șchiopul*” (1591—1594) (p. 78—85). Ne vrînd să consimtă la sporirea tributului către Poarta otomană, evlaviosul domn moldovean a luat drumul pribegiei, stabilindu-se în orașul Bozen din Tirol. Aici a pierdut pe soția sa Irina, apoi a murit și el în 1594. Fiul său Ștefan, rămas singur printre străini, a fost crescut în credința catolică, sfîrșindu-și viața în floarea vîrstei, în 1602.

Asist. Mircea Păcurariu scrie despre „*Un fost student romîn la Viena: Dr. Vasile Popp*” (p. 86—89). Este vorba despre cunoscutul medic ardelean (1789—1842), fost și director al Seminarului de la Socola, autorul Disertației despre tipografiile romînești, prima încercare de bibliografie romînească și a altor lucrări științifice și literare.

Victor Iliescu, în articolul „*Caragiale și Viena*” (p. 89—93), arată că marele nostru scriitor a vizitat capitala Austriei în mai multe rînduri. Cu prilejul răscoalei țărănești din 1907, fiind în Berlin, a scris cunoscutul articol „1907 — din primăvară pînă-n toamnă”, care, tradus în limba germană, a apărut pentru prima dată în ziarul vienez „Die Zeit”, din 3 aprilie 1907.

Gheorghe Alexe ni-l înfățișează pe „*Gheorghe Lazăr cel dintîi învățător de ideal național*” (p. 93—96), ocupîndu-se de perioada în care a studiat teologia la Viena (1806—1811), cu o bursă a Consistorului din Sibiu.

O. M. Făgărășanu, în articolul „*Un drumeț celebru: badea Cîrțan*” (p. 96—100), dă unele știri despre țăranul Gheorghe Cîrțan din Oprea Cîrțișoara (1849—1911), cunoscut prin călătoriile sale pe jos la Roma, Paris, Ierusalim, Spania și Austro-Ungaria.

G. Șefeda se ocupă de „*Romîni din Viena și moartea lui Aurel Vlaicu*” (p. 100—104). După cîteva date biografice, autorul arată că la moartea marelui pionier al aviației romînești, s-a săvîrșit un parastas și în capela romînă din Viena, la 15 septembrie 1913. Sînt reproduse telegramele de condoleanță trimise de Dr. Sterie Ciurcu, vicepreședintele comunității romîne din Viena, părinților lui Vlaicu și Clubului de aviație din București.

Urmează „*Cuvinte din bătrîni*” (p. 105—122) în care se cuprind fragmente din diferiți cronicari, istorici sau vlădici romîni: *De moartea lui*

Alexandru Vodă Lăpușneanu, de Grigorie Ureche, *Din Letopiseșul Țării Moldovei*, de Miron Costin, *Jocurile la moldoveni*, de Dimitrie Cantemir, *Legenda mănăstirii Putna*, de Ion Neculce, *Cazanie la Duminica întâia a postului mare*, de mitropolitul Varlaam, *Cuvînt de învățătură la Duminica Floriilor*, de Antim Ivireanu, *Unitatea națională a Țării Ardealului*, de Nicolae Bălari, *Norocul*, de Dionisie Romano, *Cuvînt introductiv la cursul de istorie națională*, de Mihail Kogălniceanu, *Pseudo-Kinegeticos*, de Al. I. Odobescu, *Descrierea Transilvaniei*, de Ion Sirbu.

Sub titlul „*Pagini literare*” (p. 123—196) sînt cuprinse o seamă de poezii și schițe, culese din cei mai renumiți poeți și prozatori romîni: *Doina*, de Vasile Alecsandri, *La luceafărul de seară*, de Gala Galaction, *Luceafărul*, de Mihail Eminescu, *La Paști*, de George Coșbuc, *Fintina tinereții*, de Mihail Sadoveanu, *Bătrînii*, de Octavian Goga, *Noapte de an (colindet)*, de Tudor Arghezi, *Mici economii*, de I. L. Caragiale, *Codrul*, de Mihai Codreanu, *Doina*, de Șt. O. Iosif, *Ciobanul, turma și dulăul*, de Topirceanu, *De azi și de demult*, de B. Delavrancea, *Colindătorii ei*, de G. Rotica, *Semmering*, de Radu D. Rosetti, *Patria și Comoara neamului*, de Mihai Codreanu, *Doina*, de Șt. O. Iosif, *Ciobanul, turma și dulăul*, de D. Nicolescu, *Reintoarcerea*, de Al. Macedonski, *Tulie Radu Teacă*, de I. I. Mironescu.

În capitolul „*Meleaguri romînești*” (p. 197—218) se cuprind cîteva impresii de călătorie, majoritatea scrise de cetățeni austrieci care ne-au vizitat țara: *Cartea Oltului*, de Geo Bogza, *Konzertreise nach Rumanien* (Călătorie de concert în România), de Ernst Dressler, *Lieder und Blumen in der alten Heimat* (Cîntece și flori în vechea Patrie), de Mathilde Chrestels, *Urlaub in Brașov* (Vacanță la Brașov), de Gerda Mojesch, *Schön und gut ist es in alten Heimat* (E frumos și bine în vechea Patrie), de Theresia Erker, *Ein grosser Gelehrter und Wohltäter der Menschheit, Hundert Jahre nach der Geburt Prof. Dr. George Marinescus* (Un mare învățat și binefăcător al omenirii. O sută de ani de la nașterea Prof. Dr. Gheorghe Marinescu), de Dr. Traian Sofonea și *Urlaubstage in Rumänien* (Zile de vacanță în România), de Leopold Pescheck.

Ultima serie de articole formează „*Cronica*” (p. 219—250). Teodor N. Manolache semnează „*Cronica Patriarhiei Romîne pe anul 1963*” (p. 219—224), amintind o seamă de fapte ca: 15 ani de la înscăunarea P. F. Patriarh Justinian, moartea episcopului Andrei Moldovan și călătoria delegației Bisericii noastre în Statele Unite, aspecte din lucrările Conferinței Creștine pentru Pace, participarea P. F. Patriarh la mileniul Muntelui Athos și la sărbătorirea a 50 de ani de arhierie a Patriarhului Alexei, a doua Conferință panortodoxă de la Rhodos, oaspeți de seamă la Patriarhie și altele.

Preotul Profesor Dr. Gheorghe Moisescu înfățișează „*Cronica parohiei ortodoxe romine din Viena*” (p. 224—245), amintind frumoasele realizări ale parohiei în anul ce a trecut: tipărirea Almanahului pe 1962, sărbătorirea Anului nou, prăznuirea Sfintelor Paști și a hramului capelei, concertul de cîntece folclorice romînești și austriace la Sibiu, Brașov și București în luna august, vizita Acad. Tudor Arghezi, pomenirea ostașilor romîni

înmormîntați în cimitirele din Viena, Zwentendorf și Tulln, concertul de colinde.

G. Sereda înfățișează „*Activitatea coloniei romine din Austria în cursul anului 1963*” (p. 245—250). Colonia, înființată în 1958, are în jurul ei aproape 500 membri, cărora li s-a pus la îndemînă o bibliotecă românească, organizîndu-se aproape în fiecare lună concerte, conferințe, reuniuni, spectacole publice și excursii în Austria și în țară. În cursul anului 1963 s-a dat un concert de muzică populară românească la Viena în 23 martie, apoi la Linz în 22 iunie, s-au organizat în cursul verii excursii în țară pentru 250 de membri, s-a organizat o gală de filme românești în sala palatului Palli, la 24 august, s-a organizat o reuniune în sala restaurantului Ștefania, la 26 octombrie. Comitetul coloniei a sprijinit apoi toate acțiunile întreprinse de parohia ortodoxă romînă din Viena.

Almanahul se încheie cu un rezumat în limba germană al tuturor articolelor și bucatilor literare publicate în romînește, făcut de profesorul E. Bohatyretz (p. 251—290). Se arată apoi bibliografia, lista ilustrațiilor și cuprinsul.

Almanahul cuprinde și 94 ilustrații, înfățișînd diferite orașe, mănăstiri și locuri pitorești din țară, port popular romînesc, imagini din viața Bisericii Ortodoxe Romîne și a parohiei ortodoxe din Viena și a corului ei. Sînt reproduse și 28 vignete. Coperta este împodobită cu imaginea mănăstirii Moldovița, în culori. Hîrtia este de cea mai bună calitate, execuția grafică de asemenea.

Astfel, Almanahul parohiei ortodoxe romîne din Viena pe anul 1964 se înscrie printre cele mai de seamă realizări literare-bisericești de la noi, vrednică de toată lauda și prețuirea. El constituie o frumoasă carte de zidire sufletească, nu numai pentru credincioșii parohiei, ci și pentru oricare alt cititor.

MIRCEA PĂCURARIU

Acad. E. Condurachi, *L'ARCHÉOLOGIE ROUMAINE AU XX-e SIÈ-CLE*, Bucarest, Édition de l'Académie de la République Populaire Roumaine, 1963 („*Bibliotheca Historica Romaniae*” III).

Colecția „*Bibliotheca Historica Romaniae*” apare sub auspiciile Secției Științelor Istorice a Academiei Republicii Populare Romîne, care și-a propus să răspundă interesului crescînd pe care istoria și cultura romînească îl trezește în străinătate. Începînd cu anul 1963, Secția de Științe Istorice a Academiei publică în mai multe limbi de circulație mondială colecția mai sus amintită, care trebuie să informeze și să contribuie astfel la o mai bună înțelegere a locului pe care poporul romîn îl ocupă în istoria și cultura europeană.

Colecția „*Bibliotheca Historica Romaniae*” va cuprinde trei serii distincte:

1. „Studii”, care vor prezenta într-o formă condensată sinteza celor mai recente cercetări asupra istoriei Romîniei;
2. „Monografii”, cuprinzînd ample expuneri asupra principalelor probleme ale istoriei sociale și culturale a Romîniei, și
3. „Albume”, care reprezintă serii de gravuri, facsimile și fotografii documentare.

În viitorul apropiat vor apărea în această colecție, seria „Studii”, lucrări ca: Istoriografia română, Istoria comunei primitive în România, Răscoala de la Bobilna (1437), Slavistul Ion Bogdan, Nicolae Titulescu, Lupta antilascistă în România, Dimitrie Cantemir, Nicolae Iorga etc. În seria „Monografii” vor fi publicate lucrări ca: Istoria Transilvaniei, Lupta istorică a celeriştilor români în 1933 etc., iar în „Albume”: Așezări dace din Munții Orăștiei, Ștefan cel Mare și epoca sa. Deci colecția dorește să facă cunoscute pentru străinătate anumite aspecte ale istoriei și culturii românești, acest lucru contribuind la o mai bună cunoaștere reciprocă și prietenie între popoare (p. 5).

Lucrarea „L'Archéologie roumaine au XX-e siècle”, alcătuită de Em. Condurachi, membru al Academiei R.P.R., director al Institutului de Arheologie din București, profesor la Universitatea din București, este împărțită în două părți. În prima parte (p. 9—49) autorul se ocupă de începuturile Arheologiei în România și în general despre activitatea arheologică până la cel de al doilea război mondial. Un loc important, în această parte, îl ocupă Vasile Pîrvan, istoric și arheolog de reputație mondială, cel care a contribuit mai mult decât oricare din înaintașii săi la formarea unei școli românești de arheologie, care s-a impus de timpuriu alături în țară cât și peste hotare. Vasile Pîrvan reprezintă o personalitate în istoriografia noastră și datorită acestui fapt autorul lucrării își propune să arate care a fost rolul jucat de el în dezvoltarea studiilor istorice în țara noastră, care a fost aportul său la cunoașterea trecutului îndepărtat al Europei în general și al țării noastre în special, precum și epoca în care a trăit și activat acest mare istoric și arheolog român.

Partea a doua a lucrării (p. 51—96) prezintă o amplă dare de seamă a rezultatelor obținute de către arheologia română din 1944 încoace. După această dată, regimul de democrație populară înstăurit la noi în țară a dat atenția cuvenită trecutului istoric. Academia R.P.R. a acordat cercetărilor istorice un loc preponderent, organizând în mod sistematic descoperirile și publicațiile științifice, rezultatele obținute. Transformarea Muzeului Național de Antichități, în 1956, în „Institutul de Arheologie al Academiei Republicii Populare Române”, precum și crearea Institutelor de cercetări istorice din București, Cluj și Iași au însemnat o nouă etapă în ceea ce privește istoria și arheologia română. De asemenea, spune autorul, noua metodă științifică de a cerceta descoperirile pe baza concepției materialismului istoric a contribuit la formarea unei echipe unitare de muncă, care are la bază un punct de vedere comun în ceea ce privește interpretarea rezultatelor obținute.

În această parte a lucrării sînt prezentate cercetările în domeniul Arheologiei din comuna primitivă, studiindu-se epocile: paleolitică, neolitică, a bronzului, prima epocă a fierului (Hallstatt), precum și rolul sciților în formarea culturii geto-dace. Tot pe linia influențelor și rolului jucat în formarea culturii geto-dace sînt studiate cetățile grecești din Dobrogea. În continuare, autorul prezintă descoperirile și cercetările în legătură cu a doua epocă a fierului, epoca geto-dacă, Dacia în epoca romană și Dobrogea în epoca romană.

În cadrul epocii prefeudale e studiată continuitatea populației dacoromane în epoca migrațiunii, un capitol de mare importanță pentru a cu-

noaște epoca de formare a poporului român și a limbii române. În această problemă au fost aduse date noi și argumente concrete, în urma cercetărilor și descoperirilor din ultimii ani, pe care istoriografia noastră din trecut nu le-a avut.

După prezentarea cercetărilor și descoperirilor din evul mediu, autorul își încheie expunerea printr-un bilanț grăitor asupra Arheologiei și studiilor arheologice din trecut și azi. Mulțimea muzeelor și a cercetărilor de astăzi, care au la bază o înaltă calificare, contrastează puternic cu epoca lui Vasile Pîrvan, care în timpul primei sale activități n-a avut decît cinci sau șase colaboratori.

Prin periodice ca: „Dacia”, „Materiale arheologice”, „Studii și cercetări de istorie veche”, precum și prin numeroasele publicații ale muzeelor regionale, Arheologia romînă comunică lumii interesate ultimele rezultate ale cercetărilor sale.

Intr-un Tablou sinoptic (p. 97—102), împărțit pe epoci și ani, sint înșirate toate localitățile în care s-au făcut descoperiri ce aparțin din epoca paleolitică pînă în evul mediu. Din cartograma localităților de interes arheologic se poate vedea cu multă ușurință interesul manifestat astăzi pentru trecutul țării, precum și mulțimea descoperirilor arheologice efectuate după 23 August 1944.

Reproducerile în hors-texte, în număr de 17, confirmă prezențe omenești pe teritoriul Patriei noastre din cele mai vechi timpuri, dovedind totodată și gradul de cultură al strămoșilor noștri.

M. BASARAB

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

JUBILEUL „50 ANI DE SLUIRE ARHIEREASCĂ”

Cu ocazia aniversării a 50 ani de slujire arhierească a Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, în Editura Patriarhiei din Moscova a apărut un volum omagial (80 p.), dedicat acestui însemnat eveniment. Un astfel de jubileu se întâlnește rar în Istoria Bisericii, iar anii de conducere ai Sanctității Sale Patriarhului Alexei reprezintă o epocă întregă în istoria Bisericii Ortodoxe Ruse. Din această cauză Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, în ședința sa specială din 23 ianuarie 1963, a hotărît ca să se sărbătorească jubileul Sanctității Sale cu un fast deosebit. În acest scop s-a alcătuit o comisie pentru pregătirea festivităților. Programul festivităților, prezentat de comisie, a fost aprobat de Sanctitatea Sa, dar cu condiția ca festivitățile să nu aibă loc în ziua aniversării (11 mai), ci în ziua aflării moaștelor Fericitului Serghie de Radonej (5/18 iulie, 1963).

Ziua de 11 mai (ziua aniversării) a fost sărbătorită simplu: s-au prezentat numai membrii Sf. Sinod și reprezentanții clerului moscovit pentru a-l felicita pe sărbătorit. Despre această festivitate s-a scris la timp în Revista Patriarhiei din Moscova, nr. 6/1963.

În urma binecuvîntării Sanctității Sale Patriarhului Alexei, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a invitat pe toți păstorii din cuprinsul Patriarhiei Ruse ca în zilele de 11 mai și 5/18 iulie 1963 să facă rugăciuni de mulțumire în toate bisericile din cuprinsul Patriarhiei. Totodată, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a hotărît ca în 5/18 iulie să se săvîrșească Litur-

ghia festivă în cinstea Fericitului Serghie de Radonej la Mănăstirea Troițe-Sergheeva Lavra, iar în ajunul acestei zile să se țină un referat despre viața și activitatea înaltului sărbătorit.

Festivitățile au avut loc în zilele de 14—21 iulie 1963, la Moscova și Troițe-Sergheeva Lavra. La aceste festivități au participat, ca invitați ai Bisericii Ortodoxe Ruse, 13 delegații din partea Bisericilor Ortodoxe Autocefale și 17 delegați ai Bisericilor de alte confesiuni și comunități religioase.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii a primit felicitări de la Sanctitatea Sa Benedict, Patriarhul Ierusalimului și din partea unor conducători de Biserici și confesiuni creștine care, din diferite motive, n-au putut participa la aceste festivități.

Solemnitățile ce au avut loc în cinstea Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Ruse au fost nu numai ale Bisericii Ortodoxe Ruse, ci ale întregii lumi creștine, căci însuși sărbătoritul, din modestie, a dorit ca acest jubileu să nu aibă un caracter special, ci să coincidă cu solemnitățile întregii Biserici în cinstea descoperirii moaștelor Fericitului Serghie de Radonej. Astfel, toți participanții la aceste festivități au dat, mai întâi, mărire lui Dumnezeu și au slăvit pe acest mare ascet al Bisericii Ortodoxe Ruse și numai după aceea au felicitat pe întâistătorul ei, care, în curs de 50 ani și-a purtat misiunea slujirii sale arhierești.

Solemnitățile jubiliare de la Moscova și Zagorsk, cu prilejul împlinirii a 50 ani de slujire arhierească a Sanctității Sale Patriarhului Alexei, vor intra nu numai în istoria Bisericii Ortodoxe Ruse, ci ele vor sluji întregii Ortodoxii în cauza unirii tuturor creștinilor. Reprezentanții tuturor Bisericilor au avut acum posibilitatea să cunoască Biserica Ortodoxă Rusă, să se întâlnească unul cu altul și să simtă cum sînt toți cuprinși de aceeași dorință către o unitate creștină. Din cuvîntările întâistătorilor tuturor Bisericilor participante la festivități a reieșit clar dorința acestora pentru unirea tuturor Bisericilor.

Totodată, creștinii aparținători tuturor confesiunilor și comunităților religioase au avut posibilitatea să se convingă încă odată de dreptatea acelei căi pe care merge Biserica Ortodoxă. Ei au văzut că în noile condiții, Biserica contribuie activ la construirea unei noi vieți, ajută la întărirea păcii între popoare și la construirea unei societăți în care să nu mai existe războaie, nici subjugarea unui popor de către altul, nici exploatarea omului de către om. Această sărbătoare a fost o solemnitate a iubirii frățești și a Ortodoxiei nedespărțite.

O slujire în comun în cauza împăcării este un prim pas pentru depășirea relațiilor între creștini.

Întîlnirea tuturor reprezentanților Bisericilor de la Moscova și Zagorsk, a servit pentru apropierea tuturor creștinilor.

Astfel, festivitățile în cinstea unui așa de rar jubileu ca acela al Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, s-au transformat într-o sărbătoare unică a Ortodoxiei ecumenice și totodată într-o sărbătoare a unității dorită de întreaga lume creștină.

REVISTA PATRIARHIEI DIN MOSCOVA, N-rele 1—12/1963

Numărul 1 al „Revistei Patriarhiei din Moscova” pe 1963 a publicat un interesant material în legătură cu sărbătorirea Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, cu prilejul împlinirii a 85 ani de la naștere. Textul referatului intitulat: „Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și a toată Rusia” prezentat de P. C. Prot. C. Rujițki, se află publicat la rubrica „Articole” (p. 62—72). Tot la rubrica „Articole” se află studiul: „Cel de al doilea Conciliu al Vaticanului”, semnat de Dl. A. Kazem-Bek.

Predica „La Nașterea Domnului” este semnată de Prot. A. Vetelov, iar „Arătarea Domnului” (6 ianuarie), de Arhiep. Leonid de Mojaisk.

La rubrica „In apărarea păcii”, sub semnătura I. P. Sf. Nicodim, se publică referatul „Pacea și libertatea”, pe care autorul, în calitate de conducător al delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, l-a susținut la lucrările Conferinței Creștine pentru Pace, desfășurate la Dribergen, Olanda (4 și 7 decembrie 1962).

Numărul 2/1963 cuprinde: Hotărâri ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse; Hirotonia arhimandritului Vladimir Kotlearov, numit episcop al Zvenigorodului, vicar al Patriarhiei din Moscova; Zece zile printre creștinii protestanți din Franța; O sută de ani de existență a bisericii rusești din Bruxelles; Participarea Bisericii Ortodoxe Ruse la cauza apărării păcii în cursul anului 1962; Întâlnire cu creștinii din Olanda; iar „Predica bisericească” este reprezentată prin două contribuții, una despre post, în Săptămîna brinzei, de episcopul Teodosie al Penzenskului și Saranskului, și alta în ziua ierarhului Alexei, semnată de arhimandritul Pitirim.

Apărarea păcii în lume și multe alte probleme și manifestări asemănătoare stau în atenția Bisericii Ortodoxe Ruse, care caută să le găsească cea mai fericită dezlegare, iar la unele din ele nu numai că a participat, dar le-a și inițiat și susținut activ.

Numărul 3/1963 al revistei cuprinde: Plecarea unei delegații bisericești din Rusia în S.U.A.; Sosirea pastorului Alf Johansen în U.R.S.S. ș. a.

La rubrica „In apărarea păcii”, Dl. A. Buevski scrie despre structura Conferinței Creștine pentru Pace, mișcare care a luat caracter internațional, temeinic organizată și cu rodnică activitate pe tărîmul nobilei acțiuni pentru apărarea păcii.

Rubrica „Probleme ecumenice” cuprinde un reportaj semnat de K. Troițki, despre „Întîlnirea ecumenică a tineretului creștin din Africa”, ce a avut loc în orașul Nairobi (Kenya).

Revista mai cuprinde: „Despre sensul ortodox al Sfintei Tradiții”, de Pr. Prof. P. Gnedici; „Din învățăturile cuviosului Isaac Sirul”; „Puterea binecuvîntării”; „Despre deosebiri referitoare la stabilirea zilei sărbătoririi Paștelui”; „Pe calea unității de gîndire”, în care dl. A. Vedernicov ne relatează despre mersul lucrărilor celui de al doilea Sinod de la Vatican.

Numărul 4/1963 prezintă la rubrica „Viața bisericească” diferite știri bisericești interne și externe, în legătură cu mersul vieții bisericești din Patriarhia Rusă.

Revista mai cuprinde articolele: Inceputul mîntuirii noastre, cuvînt

de învățătură în ziua Bunevestini, de Prot. A. Vetelev; Despre teologia păcii în Mișcarea Creștină pentru Pace, de S. Preobrajenski, candidat în teologie; Aniversarea împlinirii a 25 ani ca mitropolit de Beirut a I. P. Sf. Ilie Salibi.

DI N. Ivanov, în studiul „Învieirea Domnului și învierea noastră”; arată legătura dintre Învieirea lui Hristos și înnoirea creștinului în viața pămîntească și învierea tuturor la judecata de obște.

În numărul 5/1963 remarcăm studiile: „Sfîntul Evanghelist Marcu”, de la a cărui moarte mucenicească s-au împlinit 1900 ani. Martirajul Sfîntului a avut loc în anul 63 după nașterea lui Hristos, în timpul sărbătorilor Paștilor, la Alexandria. Studiul este semnat cu inițialele A. S-ov. DI M. Dobrinin, profesor la Academia Teologică din Leningrad, prezintă articolul: „50 ani de slujire arhierească a Sanctității Sale Patriarhului Alexei”. Despre această solemnitate am relatat în alt loc al revistei.

Numărul 6/1963: Predica „Învățătură în ziua Sfîntului Duh”, este semnată de P. C. Prot. A. Vetelev.

P. Cuv. Arhimandrit Ștelan, șeful metocului bulgar din Moscova, semnează articolul: „Un mare eveniment din viața Bisericii Ortodoxe Bulgare”. P. Cuv. Sa, printre altele, subliniază că Biserica Ortodoxă Bulgară, ca o regiune separată și supusă Patriarhului de Constantinopol, condusă de un arhiepiscop, datează din 870. Curînd după aceasta au sosit din Moravia Mare ucenicii primilor apostoli ai slavilor, Chiril și Metodie, unde au găsit un teren prielnic pentru dezvoltarea scrierii și culturii slavobulgare, care mai tîrziu a trecut și la alte popoare de cultură slavă.

Biserica Ortodoxă Bulgară a devenit autocefală în 927. În fruntea ei a fost ales, ca prim patriarh, Damian de Durostor. Patriarhia a durat pînă în 1018, cînd Biserica bulgară a trecut din nou sub dependența Constantinopolului.

Statul bulgar a fost restabilit de frații Asanești (Asan și Petru) în 1186. Capitala celui de al doilea stat bulgar a devenit orașul Tîrnova. Asan II (1222—1255) a înălțat Biserica Ortodoxă Bulgară la rangul de patriarhie, fiind recunoscută la sinodul din Lampsak (1235) de patriarhii răsăriteni (de Constantinopol, Ierusalim, Antiohia și Alexandria) ca patriarhie autocefală. Această patriarhie a fost desființată (1394) prin invazia otomană. La început ca Arhiepiscopie de Ohrida, dependentă de Constantinopol, ea decade din ce în ce mai mult, căci înșiși bulgarii erau socotiți greci („rum millet”).

La 12 februarie 1872 Biserica Ortodoxă Bulgară se organizează într-un exarhat dependent de Constantinopol; primul exarh bulgar a fost Antim.

Din 1945 Biserica Bulgară a devenit autocefală. Iar în 10 mai 1953, conducător al Bisericii Ortodoxe Bulgare a fost ales, în scaunul de patriarh, Prea Fericitul Chiril, cîrmuitor înțelept, bun cărturar, distins administrator și om practic.

În 10 mai 1963 s-a aniversat împlinirea a 10 ani din acel moment istoric cînd Biserica Ortodoxă Bulgară a redevenit patriarhie, după o întrerupere de 560 ani.

La p. 59 a revistei este notată întrunirea primei Conferințe a tuturor Bisericilor din Africa, ce a avut loc în zilele de 20—30 aprilie 1963, în orașul Kampala (Uganda), la care au participat ca observatori o delegație de teologi ai Bisericii Ortodoxe Ruse.

Despre enciclica „Pacem in terris” (p. 74—80) a scris Dl N. Zabolotski, profesor la Academia Teologică din Leningrad. D-sa, printre altele, subliniază: Textul acestei enciclice, socotind introducerea și încheierea, cuprinde șase părți bine încheiate laolaltă. „Pacem in terris” (Pace pe pământ) a fost enunțată de Papa Ioan XXIII în catedrala Sf. Petru din Roma, la 11 aprilie 1963. Enciclica mărturisește despre înțelegerea profundă a situației contemporane de către Papa Ioan XXIII și tendința sa de a găsi cea mai bună cale pentru restabilirea unei păci trainice pe pământ, „lucru dorit de toți oamenii de bună credință”. Aceste deziderate ale enciclicei atrag atenția tuturor oamenilor cărora le este scumpă problema păcii și a tuturor celor care voiesc binele omenirii.

Nr. 7/1963: P. C. Pr. P. Moroz, prof. la Academia Teologică din Moscova, face o amplă dare de seamă cu privire la terminarea anului școlar de la școlile teologice din Moscova. Solemnitatea încheierii anului școlar 1962/63 a avut loc la 8 iunie 1963. Aceasta a fost a 15-a promoție de absolvenți ai Academiei Teologice din Moscova și a 17-a de seminariști.

P. Cuv. Arhimandrit Nestor, profesor la Academia Teologică din Moscova, tratează tema: „Fericitul Teodosie de Tîrnova”, în legătură cu solemnitățile bisericești din Bulgaria, cu ocazia împlinirii a 600 ani de la adormirea în Domnul a Fer. Teodosie de Tîrnova, ai cărui ucenici, în a doua jumătate a sec. XIV, au dus tradiția renumitei sale școli și roadele culturii bulgare în Rusia, Moldova și Serbia.

Dl N. Zabolotski, profesor la Academia Teologică din Leningrad, face necrologul Papei Ioan XXIII.

La rubrica „Probleme ecumenice” este însemnată „Epistola de mulțumire” trimisă de Delegația Federației Protestante din Franța Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, prin care mulțumește Bisericii Ruse pentru buna primire și grija cu care au fost înconjurați tot timpul cît au fost oaspeți în Uniunea Sovietică, ca invitați al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse.

Nr. 8/1963: Cu ocazia împlinirii a 1100 ani de la începutul activității misionare a Sf. Chiril și Metodie, Dl K. Komarov, docent la Academia Teologică din Moscova, scrie un studiu documentat despre Apostolii slavilor (Chiril și Metodie). Cu acest prilej, în 24 mai 1963, la Troițe-Sergheeva Lavra (Zagorsk) au avut loc solemnitățile bisericești în cinstea acestui mare eveniment.

Darea de seamă în legătură cu încheierea anului școlar 1962/63 la școlile teologice (Academie și seminar) din Leningrad e semnată de Dl docent M. F. Rusacov. Anul școlar s-a încheiat în ajunul sărbătorii Sf. Treimi. Despre încheierea anului școlar 1962/63 de la seminarul teologic din Odesa scrie Dl A. N. Kravcenko, inspectorul seminarului.

Se anunță alegerea Papei Pavel VI, care a avut loc în 21 iunie 1963.

La rubrica „Articole”, dl L. N. Pariiski, prof. la Academia Teologică din Leningrad, tratează subiectul: „Răbdarea lui Dumnezeu față de om, care e o chemare la activitate pentru consolidarea existenței umane în veacul atomic”. Acest referat a fost susținut la Sesiunea plenară a Comitetului consultativ al Conferinței Creștine pentru Pace, în 5 iunie 1963. La rubrica „Probleme ecumenice”, Dl S. Preobrajenski, docent în teologie,

face o expunere despre Conferința IV Mondială „Credință și Organizare bisericească”, ce a avut loc la Montreal (Canada), în 12—26 iulie 1963.

Ținem să subliniem, de asemenea, documentatul studiu „Despre Teologia Sf. Grigore Teologul”, referat ținut ca lecție de DI Prof. N. Zabolotski, la Academia Teologică din Leningrad, în 7 martie 1963. Studiul se publică în rezumat.

Nr. 9/1963: În ședințele din 3 și 4 august 1963, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, sub președinția Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, printre altele, a luat următoarele hotărâri: I. P. Sf. Nicodim, Arhiepiscop de Iaroslav și Rostov, a fost numit Președinte al Comisiei Sfântului Sinod pentru problemele unității creștinilor, fiind numit și mitropolit de Mîncș și Belorusia.

Vechiul Talin a fost vizitat, în 25 iulie 1963, de o delegație de oaspeți străini (reprezentanți ai Bisericii de Constantinopol, Bisericii din Malabar din India și ai Conferinței Bisericii Creștine din Asia de sud-est etc.).

În 10 august 1963 a încetat din viață I. P. Sf. Pitirim, Mitropolitul Crutîlelor și Colomnei, în vîrstă de 76 ani, un mare activist în Conferința Creștină pentru Pace.

La Praga a avut loc, în 4—9 iunie 1963, sesiunea anuală ordinară a Comitetului Consultativ, ca urmare a lucrărilor Conferinței Creștine pentru Pace, la care au participat peste 130 delegați, reprezentanți ai creștinilor de diferite confesiuni.

La solemnitățile ce au avut loc în legătură cu jubileul împlinirii a 50 ani de slujire arhierescă a Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, au participat ca delegați ai Bisericii Romano-Catolice: Francois Charier, episcop de Geneva, Lausanne, Friburg și Arhinandritul Hristofor Dumont, redactor al revistei „Istina”.

În 1963 s-au împlinit 20 ani de existență a Revistei Patriarhiei Moscovei, primul număr al revistei fiind apărut la 12 septembrie 1943.

Studiul: „Fondarea primei eparhii ortodoxe din Galiția și începutul creștinismului în Galiția și ținuturile subcarpatice”, semnat de Prot. I. Capriac, arată că fondarea primei episcopii din Galiția și construirea bisericii cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”, datează din timpul cnezului Volodimir (1141—1152), întemeietorul cnezatului galițian.

Nr. 10/1963: I. P. Sf. Mitropolit Nicodim al Minscului și Bielorusiei, membru al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, aflîndu-se în trecere prin Roma, în 15 septembrie 1963 a făcut o vizită Papei Paul VI, care l-a primit într-o audiență specială. I. P. Sf. Sa a vizitat biserica Sf. Climent, unde s-a rugat la mormîntul Sf. Chiril, primul învățător al slavilor, a depus o coroană de flori la mormîntul Papei Ioan XXIII, săvîrșind aici o litie pentru odihna sufletului răposatului, apoi a vizitat și alte locuri sfinte ale Romei.

La invitația Papei Paul VI de a trimite observatori din partea Bisericii Ortodoxe Ruse la sesiunea a doua a Sinodului II Vatican, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, în ședința sa din 23 septembrie 1963, a hotărît să trimită observatori din partea Bisericii Ortodoxe Ruse la sesiunea a doua a Sinodului II Vatican, pe Prof. Prot. Vitalie Borovoi, locțiitorul președintelui biroului relațiilor bisericești externe al Patriarhiei Moscovei și pe preotul Iacob Ilici din Leningrad.

Anul școlar 1962/63 de la școlile teologice din Moscova și Odesa a început la 10 septembrie 1963.

Comitetul de lucru al Conferinței Creștine Mondiale pentru Pace, fiind oaspete al Comitetului regional italian, a ținut ședințe între 9—11 septembrie 1963 în comunitatea „Agape” (Prati, Italia), un centru ecumenist al Bisericii Valdenze de sub conducerea pastorului G. Girardet. La ședința din august-septembrie 1963 a participat și o delegație a Bisericii Ortodoxe Ruse în frunte cu Prot. P. Socolovski, care semnează articolele: „In comunitatea „Agape” și „Ședința Comitetului de lucru al Conferinței Creștine Mondiale din comunitatea „Agape” (Italia)”, pe care le continuă în nr. 11/1963 al acestei reviste.

În rubrica „Articole” semnalăm studiul I. P. Sf. Nicodim: „1000 ani de la începutul organizării monahale din Sf. Munte Athos”, care a participat, ca delegat, la solemnitățile împlinirii primului mileniu de existență al acestui centru monahal ortodox.

„Istoria și însemnătatea Simbolului de credință ortodox” (p. 63—75) este titlul studiului istorico-dogmatic semnat de Dl N. Ivanov, candidat în teologie. Concluzia este că: Simbolul credinței Niceo-Constantinopolitane poate servi ca bază autentică pentru unirea creștinilor.

Nr. 11/1963: Intrunit în ședință, în 9 și 17 octombrie 1963, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, sub președinția Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, luând în dezbatere completarea scaunului vacantat prin decesul mitropolitului Pitirim al Crutițelor, printre altele, a hotărât: 1. I. P. Sf. Mitropolit Pimen de Leningrad și Ladoga a fost numit mitropolit al Crutițelor și Colomnei; 2. I. P. Sf. Mitropolit Nicodim de Minsk și Bielorusia a fost numit mitropolit al Leningradului și Ladogăi; 3. P. Sf. Episcop Serghie de Voronej și Lipetsk a fost numit arhiepiscop al Minscului și Bielorusiei.

În Comisia Sf. Sinod de sub președinția I. P. Sf. Nicodim, Mitropolit de Leningrad și Ladoga, ce are în resortul său probleme ale unității creștinilor, au fost numiți ca membri: Mitropolitul Ioan de New-York și Aleutine, exarh al Americilor de Nord și de Sud; Arhiep. Kiprian Dmitrovski; Arhiep. Serghie de Berlin și exarh al Europei centrale; Arhiep. Anton de Surojce și exarh al Europei de vest; Arhiep. Serghie de Minsk și Bielorusia; Episcop Alexei de Tallin și Estonia și locțiitor al președintelui Biroului relațiilor bisericești externe de pe lângă Patriarhia Moscovei; Episcop Vladimir de Zvenigorod, reprezentantul Patriarhiei Moscovei în Consiliul Mondial al Bisericilor (Geneva); Prof. Prot. V. Borovoi, locțiitorul președintelui Biroului relațiilor bisericești externe de pe lângă Patriarhia Moscovei; Prot. K. Rujitki, rectorul Academiei Teologice din Moscova; Prot. M. Speranski, rectorul Academiei Teologice din Leningrad; Arhim. Iuvenalie, șeful Misiunii Ortodoxe Ruse din Ierusalim; Arhim. Anton, conducătorul Mănăstirii „Adormirea” din Odesa; Arhim. Filaret, inspectorul Academiei Teologice din Moscova, numit secretar al comisiei.

În anul trecut, Prot. mitrofor M. K. Speranski, rectorul Academiei Teologice din Leningrad, a împlinit vârsta de 75 ani și 50 ani de la terminarea studiilor Academiei Teologice și începutul activității sale.

Între 26 septembrie și 1 octombrie 1963 a avut loc pe insula Rhodos

consfătuirea panortodoxă la care au participat reprezentanții Bisericii Ortodoxe de Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim și Rusă, Sîrbă, Romînă, Bulgară, Cipriotă și Cehoslovacă. Delegația Bisericii Ortodoxe Ruse a fost compusă din I. P. Sf. Mitropolit Nicodim de Minsk și Bielorusia, membru permanent al Sf. Sinod și I. P. Sf. Arhiep. Vasile de Bruxelles și Belgia.

La încheierea lucrărilor, participanții consfătuirii au dat un comunicat, ce se publică la p. 33—34 a revistei. În comunicat, printre altele, se subliniază: Noi ne-am întrunit aci cu scopul ca să studiem împreună problemele ce se referă la relațiile Bisericii Ortodoxe de Răsărit cu Biserica Romano-Catolică, avînd în vedere ca prin toate mijloacele să facem ca aceste relații să stea pe o bază mai temeinică, în duhul propovăduit de mult, iar în ultimul timp și la Consfătuirea panortodoxă de la Rhodes, din 1961, exprimată prin hotărîrea unanimă a Bisericii Ortodoxe despre „Dezvoltarea relațiilor în duhul iubirii lui Hristos” cu Biserica Romano-Catolică.

Despre deschiderea celei de a doua sesiuni a Sinodului II Vatican (29 septembrie 1963) Dl. A. Kazem-Bek face o dare de seamă. D-sa, după ce analizează unele din faptele ce se remarcă la începutul noului pontificat, subliniază: Intențiile exprimate de Papa Paul VI ne dau posibilitatea să nădăjduim că Biserica Romano-Catolică intenționează să păsească pe calea trasată de răposatul Papă Ioan XXIII.

Nr. 12/1963: Incepe cu Pastorală de la Nașterea Domnului a Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, adresată către toți arhipăstorii, păstorii și fiii credincioși ai Bisericii Ortodoxe Ruse. Pastorală e cuprinzătoare și plină de o teologie profundă, expusă pe înțelesul tuturor credincioșilor.

La p. 22—23 se publică Comunicatul sesiunii Comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace, ce a avut loc la București, în 12—17 noiembrie 1963.

Prof. P. Socolovski face o dare de seamă despre ședințele de lucru ale Grupei Comitetului regional „Tineretul în slujba păcii” a Conferinței Creștine pentru Pace, ce a avut loc la Hohst Odenwald (R.F.G.), la 5—9 octombrie 1963.

Din prilejul unei vizite făcute la un fost lagăr de concentrare hitlerist, unul dintre tineri a exclamat: „Da, într-adevăr, noi trebuie să facem tot ce este posibil ca nimic asemănător să nu se mai întîmple în viitor”. Este un fapt important și îmbucurător că Conferința Creștină pentru Pace nu încetează să cheme Bisericele și pe creștini ca să se roage și să mediteze asupra problemei păcii și să lupte pentru pace, spre fericirea tuturor.

În perioada dintre 20—25 septembrie 1963, la Academia Teologică din Moscova au avut loc discuții teologice între teologii Bisericii Evanghelică-Luterană din R.F.G. și teologii Bisericii Ruse. Aceste discuții au fost o continuare a convorbirilor ce au avut loc în 1959 în orașul Arnoldsheim (Germania de vest), despre care s-a publicat o dare de seamă în Revista Patriarhiei din Moscova, nr. 12/1959. Dl. N. Ivanov, candidat în Teologie, la p. 40—49, face o expunere amplă despre discuțiile ce au avut loc în 1963.

Revista se încheie cu studiul: „Sfîntul Apostol Luca ca scriitor bisericesc”, semnat de Prof. N. Uspenski de la Academia Teologică din Lenin-grad, doctor în istoria bisericească.

PR. CHIRIL PISTRUI

VIZITĂ ECUMENISTA

La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh *Justinian*, o delegație de la sediul european al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (abreviat: CEB), din Geneva (Elveția), a vizitat Țara și Biserica noastră în a doua jumătate a lunii martie a. c.

Delegația — constituită în „grup de studii” teologice — a fost alcătuită din: Pastorul Dr. *Lukas Vischer*, secretar de cercetări al Comisiei „Credință și Constituție” (Faith and Order), din Geneva, conducătorul delegației; Dr. *Kurt Stalder*, profesor la Facultatea de Teologie vetero-catolică de la Universitatea din Berna (Elveția); Dr. *André Benoit*, profesor la Facultatea de Teologie protestantă a Universității din Strasbourg (Franța) și Dr. *Reinhardt Slenczka*, asistent la Facultatea de Teologie protestantă a Universității din Heidelberg (R. F. Germană).

La București, delegația a fost găzduită la Palatul Patriarhal.

Spre a lua contact cu profesorii Institutelor Teologice de grad Universitar din Republica Populară Română, delegația s-a deplasat mai întâi

LA CLUJ

În zilele de 19—20 martie delegația a fost la Cluj. Ei au fost întâmpinați de Dl Dr. St. Juhász, rectorul Institutului Protestant din Cluj și alți profesori ai acestui Institut și ai secției evanghelice din Sibiu și de către Pr. Prof. I. Todoran și N. Mladin de la Institutul Teologic Universitar (ortodox) din Sibiu.

În prima zi a avut loc: vizitarea catedralei reformate (zidită de Matei Corvin, devenită reformată în sec. 16), vizitarea catedralei ortodoxe, vizită la episcopia ortodoxă și la episcopia reformată și întâlnirea delegației ecumeniste cu profesorii Institutului Teologic Universitar Protestant (cu secțiile: reformată, evanghelic-luterană și unitariană). A doua zi s-a vizitat: Biblioteca Universității, noul oraș studențesc, catedralele rom.-catolică, unitariană, luteran-maghiară, episcopia luterană-maghiară și a fost o constatare cu studenții teologi protestanți.

La *Catedrala ortodoxă*, oaspeții au fost întâmpinați de elevii seminarului cu imne bisericești. Prot. A. Tomuș a prezentat istoricul Catedralei. Adresându-se elevilor seminariști, Dl L. Vischer a spus că dorința de a fi una în Hristos trebuie manifestată. Vizita aceasta este expresia unității ecumenice.

La episcopia ortodoxă oaspeții au fost întâmpinați de P. S. Episcop Teofil. Erau de față: episcopii reformati J. Nagy (Cluj) și Alex. Buthi (Oradea), unitarian E. Kiss (Cluj) și luteran-maghiar G. Argai (Cluj), canonicul rom.-catolic B. Bella (Cluj) și consilieri eparhiali, profesori de la Seminarul teologic ortodox etc.

P. S. Teofil a salutat delegația, spunînd:

„De aceea orice cărturar, cunoscător în ale împărăției cerurilor este asemenea omului stăpîn de casă, care scoate din vistieria lui lucruri noi și lucruri vechi“.

(Mat. 13, 52)

Distinși oaspeți de peste hotare și din scumpa noastră țară,

Consiliul Ecumenic al Bisericilor a ajuns să se afirme în lume ca o realitate vie și puternică, binecuvîntată de Dumnezeu și bineplăcută oamenilor. Știut fiind că Mișcarea Ecumenică nu urmărește decît unirea și înfrățirea tuturor confesiunilor și organizațiilor creștine — spre înălțarea păcii în toată lumea și spre binele omenirii întregi — lucrătorii și reprezentanții CEB sînt înîmpinași pretutindeni cu bucurie și cu dragă inimă. Cu astfel de sentimente calde înîmpinăm și noi pe aleșii noștri oaspeți, pe cei ce ne vizitează astăzi sub egida și în numele Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Cauza pe care o reprezintă ne este deosebit de scumpă. De aceea, alături de toți ecumeniștii sinceri, noi, ortodocșii de aici, ne rugăm în toată vremea către bunul Dumnezeu, fără încetare, să ne dăruiască unirea pe care Hristos a cerut-o Tatălui ceresc, unirea în adevăr și iubire, unirea pentru mărturisirea lui Hristos și pentru slujirea semenilor noștri.

Practicînd rugăciunea, noi nu uităm să întreținem cu toate cultele creștine relații strînse de colaborare frățească și de bună înțelegere.

Prezența în această sală a conducătorilor a patru confesiuni creștine din Cluj nu este rară și înîmplătoare. Înîlnirile noastre sînt dese și cordiale. De multă vreme am ajuns la concluzia că nu avem nici un motiv de rezervă sau de animozitate între noi, că dimpotrivă, avem neapărat de serioase rațiuni pentru armonie și sprijin reciproc.

În zilele trecute am citit din nou programul de rugăciune pentru unire destinat octavei de rugă — de la 15 la 25 ianuarie 1964 — program editat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor prin Comisia Credință și Constituție. Acolo, la ziua a cincea, am dat peste o rugăciune împrumutată în întregime din Ceaslovul nostru oriental. O surpriză foarte plăcută. În împrumutarea acestei rugăciuni am văzut o mărfurie în plus despre apropierea cu respect a lumii protestante față de vechiul nostru cult ortodox.

Distinși și iubiți oaspeți savanți de peste hotare, îngăduiți-mi, Vă rog, să văd și să salut în persoanele DVs. pe acel cărturar din Sf. Evanghelie, instruit în cele ce privesc împărăția cerurilor, care mereu vrea să-și sporească vistieria lui de cunoștințe și metode pastorale, cu lucruri noi și lucruri vechi.

Ortodoxia orientală are foarte multe lucruri bune, vechi dar nu învechite, creații ce-i drept, ale unui trecut îndepărtat, venerabile dar nu îmbătrînite, glorioase dar nu perimate. Noi, ortodocșii, sîntem tradiționaliști, dar totuși nu sîntem refractari formelor noi, frumoase și eficace, de acționare și manifestare evanghelică.

Ortodoxia e dispusă să caute căi noi pentru realizarea unei unități dinamice, a unor expresii mai bogate, poate mai adecvate de cult. Ortodoxia vrea să contribuie la regenerarea lumii creștine printr-o interpretare autentică a misiunii Bisericii.

Sint încredințat că munca DVs. comună cu teologii ortodocși și protestanți din țara noastră, va fi rodnică și folositoare marelui cauze a apropierei dintre Bisericele creștine, va fi folositoare pentru întărirea conștiinței ecumenice în membrii tuturor confesiunilor ce mărturisesc pe Iisus Hristos ca Răscumpărătorul și Mintuitorul lor.

Din această încredințare Vă rog să primiți binecuvîntarea mea și asistența rugăciunilor mele lîngă activitatea evanghelică ce o veți dezvolta în țara noastră.

Bucuroși de oaspeți și iubitori de orice propășire, admiratori a toată înnoirea către frumos, către dreptate, doritori de mai multă lumină și fericire obștească, noi, ortodocșii romîni, vă zicem cu sinceritate „Bine ați venit” și spor mare la bună treabă!

Di Lukas Vischer, mulțumind pentru cuvîntul cordial de întîmpinare, spune că lucrarea Consiliului Mondial al Bisericilor corespunde năzuinței de înfrățire în Hristos a Bisericilor. Numai în Hristos putem să ne găsim unitatea. Mai ales în rugăciunea către Hristos. Mintuitorul însuși ne duce pe calea spre unitate. Zilele Păresimilor ne aduc aminte că Hristos a venit să slujească lumea. Noi putem face pași spre unitate prin servirea, prin slujirea lumii. Toate Bisericele pot spune că sînt o Biserică a tradiției, dar sînt deschise și spre viitor. Iisus Hristos poate înlătura ceea ce ne desparte și să facă toate lucrurile noi, să ne înnoiască pe toți.

Oaspeții s-au întreținut apoi întreolaltă în spirit de dragoste frățească.

La recepția de la episcopia reformată, la care a participat și P. Sf. Episcop Teofil și reprezentanții celorlalte culte, Episcopul J. Nagy a salutat cu bucurie pe cei prezenți, iar Episcopul Alex. Buthi a exprimat bucuria că Prea Fericitul Patriarh Justinian a invitat delegația Consiliului Mondial al Bisericilor ca să cunoască viața Bisericilor și lucrarea teologică din Institutele Teologice ortodoxe și protestant. Institutele Teologice sînt școli în Iisus Hristos, sînt școala lui Hristos și în acest sens fac ele teologie. În țara noastră, peste tot, cultele trăiesc și lucrează împreună în iubire și frățietate. Teologia ne învață să predicăm cuvîntul lui Dumnezeu curat și clar și să slujim înnoirea vieții. E convins că viața această ecumenistă va contribui la apropierea Bisericilor și la slujirea marii cauze a omenirii: pacea.

La recepția de la episcopia reformată, la care a participat și P. Sf. G. Argay a vorbit despre unitatea și frățietatea dintre cultele din țara noastră și despre săptămîna rugăciunii pentru unitatea creștină.

La ambele recepții, delegația ecumenistă (prin Prof. P. Benoît și R. Slenczka) a exprimat bucuria de a vedea frățietatea dintre episcopii din Cluj și conlucrarea dintre culte în spirit ecumenic. Unitatea, deci, există, nu se creează acum.

În întîlnirea profesorilor de la Institutul Teologic Protestant cu delegația ecumenistă, rectorul St. Juhász salută pe cei prezenți cu cuvintele psalmistului: „Ce bine și frumos e să fie frații împreună!”. Bucuria aceasta am simțit-o în întrunirile interconfesionale cu frații noștri din Biserica Ortodoxă Romînă. Ne bucurăm că azi, împreună cu frații ortodocși de la București și Sibiu, putem saluta pe frații delegați, gîndindu-ne la cuvîn-

tul psalmistului: Unde e unitate, Dumnezeu trimite binecuvîntare și viață. La noi s-a creat frumoasa tradiție ca toate confesiunile să fie în unitate. Această unitate e o realitate vie.

Arată apoi că înființarea în 1948 a unui Institut Teologic Universitar protestant comun a fost o binecuvîntare care a deschis o cale nouă de unificare între cultele reformat, luteran și unitarian. Alirmă că unitatea Bisericilor din țara noastră este unitate teologică, de ostenitori ce vor să învele unii de la alții prin înțelegerea cuvîntului lui Dumnezeu și prin propovăduirea concret-actuală a acestui cuvînt. A servi lui Dumnezeu este a realiza unitatea în serviciul vieții. În concordanță cu înaintașii noștri, care au luptat pentru mîntuirea și îmbunătățirea vieții, Bisericile noastre lucrează în slujba vieții, cu convingerea că Iisus Hristos a venit „ca lumea viață să aibă”, cit mai multă viață.

Di *Lukas Vischer* spune că e providențială situația ecumenică de aici, unde cultele protestante au același Institut Teologic și unde putem fi împreună, protestanți și ortodocși. În cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor, dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile protestante devine tot mai important, tot mai viu. În această privință Bisericile din România pot aduce o contribuție esențială.

Biserica (protestantă, n.n.) în trecut s-a ocupat în esență cu problema cum poate credinciosul (ca individ) să se mîntuiască și s-a limitat la acțiunea bisericească. Acum, în cele mai multe Biserici pătrunde o problemă extraordinar de importantă: să vedem Evanghelia în relație cu lumea creată (natura, societate, etc.). E problema căreia Conferința de la Montreal (1963) a cerut să i se dea o atenție mai mare. În privința aceasta există două primejdii: 1. Sau Biserica se închide în sine prea mult, se izolează de năzuința omenirii după umanitate; b) sau Biserica — în grija pentru actualitate — ia forma lumii. Chestiunea e: cum poate Biserica să ia parte la frămîntarea omenirii fără a-și pierde specificul. (Aceasta însemnează: să sprijinească năzuințele omenirii pe temeiul cuvîntului lui Dumnezeu).

Au urmat întrebări și răspunsuri. S-a întrebat: dacă declarațiile Consfătuirilor ecumeniste sînt căi spre crearea unei învățături comune ecumenice (prof. Gerei Pal); ce succese teologice s-au realizat după Congresul de la New-Delhi (1961) și care sînt noile scopuri teologice după Montreal (Prof. Telcky); care sînt sarcinile concrete ale predicii în unitatea ecumenică a Bisericilor (Prof. Borbat); există o ermeneutică ecumenistă în slujba predicii? (rectorul Juhász); dialogul ecumenic cu romano-catolicii (prof. Horwath).

Au răspuns pe rînd cei patru membri ai delegației ecumenice. Prof. Slenczka a spus că nu se caută formularea unei învățături ecumenice, ci să se descopere ceea ce constituie temeiul comun al tradițiilor și mărturișirilor de credință ale variatelor Biserici. Temeiul comun al Bisericilor este unirea în Domnul. Ecclesiologia (comunitatea bisericească) e lemeinică (de la Montreal) hristologic. Se tinde ca experiența Mișcării Ecumeniste — platformă de întîlnire între Biserici — să fie formulată teologic. Astfel, la Montreal s-a arătat că unitatea ecumenistă se vedește în: mărturisirea Sf. Treimi, activitatea iubirii, rugăciunea comună, ajutorul

reciproc, etc. Definiția unității Bisericii de la New-Delhi enumeră elemente vizibile ale acestei unități. Experiența ecumenistă e o nouă dimensiune, care duce la noi formulări teologice.

Prof. Benoit spune că Montrealul a adus o înnoire a felului de a pune problemele teologice. Astfel teologia protestantă la Montreal a arătat o înțelegere față de tradiție, ca transmitere a Evangheliei, căci viața Bisericii e bazată pe această transmitere. Se înțelege că rezultatele de la Montreal nu constituie o dogmă, ci o propunere supusă deciziei Bisericii.

Prof. Stalder afirmă că nu s-a realizat mult pentru o predică ecumenistă. E nevoie de o predică nouă, de aplicarea Evangheliei la actualitate.

Dr. L. Vischer spune că în diferitele Biserici există poziții variate față de predică, nu există o concepție comună despre esența predicii. În Biserica Ortodoxă alta e relația predicii cu Liturghia decât în Bisericiile protestante. Ca să depășim aceste deosebiri e nevoie ca predica să nu fie cateheză, adică explicare a învățăturilor speciale ale Bisericii, ci să fie o predică biblică, o omilie care respectă textul Sf. Scripturi. Greutatea e că nu există o ermineutică ecumenistă, ci conștiința fiecărei Biserici este considerată criteriu al interpretării scripturistice. E nevoie să se confrunte aceste criterii variate, nici un criteriu să nu se absolutizeze, ci să rămână deschis față de alte criterii. Să fim fideli cuvântului scripturistic.

În ce privește dialogul între Mișcarea ecumenică și Biserica rom.-catolică, Dr. L. Vischer afirmă că nu se poate spune ceva definitiv. Aceasta pentru că Sinodul II Vatican însuși n-a ajuns la o părere unitară despre unitatea Bisericii și e discuție între conservatori și cei ce vor reforme în rom.-catolicism. Bisericiile protestante se bucură de încercările de reformă în Biserica rom.-catolică, cum sînt: limba poporului în cult, participarea catolicilor la slujbele din biserici ne-catolice, recunoașterea vinovăției catolice pentru dezbinarea Bisericii, renunțarea la polemică față de alte Biserici, dorința de întîlnire cu ne-catolici în spiritul iubirii și înțelegerii reciproce, etc. De aceea dorim să ajutăm procesul de înnoire a Bisericii rom.-catolice. De asemenea sprijinim interesul ce-l arată credincioșii și clericii catolici față de activitatea Consiliului Mondial al Bisericii.

Avem însă o rezervă importantă: ecumenismul Bisericii rom.-catolice e un ecumenism catolic, care are ca scop „întoarcerea” celorlalte Biserici la Biserica rom.-cat. Fiecare Biserică poate avea ecumenismul ei. Consiliul Mondial al Bisericii ne arată însă cum aceste ecumenisme parțiale pot fi depășite printr-un ecumenism general. Dialogul cu Biserica rom.-catolică e posibil și fructuos, dacă ea își va supune ecumenismul particular (catolic) ecumenismului general și va înțelege că discuția se duce între Biserici egale.

De încheiere, Dr. rector St. Juhász mulțumește celor ce au participat la discuții. Aminteste că în Enciclica patriarhului de Constantinopol din 1920, în care s-a făcut chemare la colaborarea Bisericii, e vorba de comunitatea Bisericii. Să nădăjduim că vom ajunge să vedem această comunitate deplin încheată.

La agapa ce a avut loc la Institutul Teologic protestant, Dr. prorector Bende vorbește despre iubire ca factor al unității creștine. El arată totodată că unitatea creștină e legată și de dorința de unitate și pace a lumii. Unitatea noastră să fie în slujba vieții și păcii.

Prof. Stalder răspunde că trebuie găsite căi noi de lucrare bisericească. Pacea este o poruncă a Mîntuitorului. Această poruncă trebuie împlinită de orice credincios.

La întîlnirea cu studenții teologi, membri delegației ecumeniste — răspunzînd diferitelor întrebări — au lămurit: care este sarcina Comisiei „Credință și Constituție”, însemnătatea rugăciunii comune ecumenice, relația dintre Consiliul Mondial al Bisericilor și Biserica rom.-catolică, valabilitatea ecumenică a botezului și diferențele practice, uniunile interconfesionale din Africa și Asia, activitatea Institutului ecumenic de la Bossey (Elveția), hristocentrismul ca bază a unității Bisericilor.

La Cluj, delegația a fost impresionată de condițiile excelente de care se bucură studenții și de valorile culturale existente la Biblioteca Universității.

De asemenea, ea a apreciat atmosfera ecumenistă, de colaborare între Bisericile din țara noastră.

LA SIBIU

delegația ecumenistă a sosit în seara zilei de 20 martie a. c. De la Cluj, membrii delegației au fost însoțiți de P. C. Prof. Dr. Liviu Stan, de la Institutul Teologic Universitar din București, P. C. Diacon Dr. Orest Bucevski, profesor onorar al aceluiași Institut, Dl Ilie Georgescu, inspector patriarhal, precum și de un grup de profesori ai Institutului Teologic Protestant din Cluj, în frunte cu Dl Prof. Rector Ștefan Juhász — și de P. C. Prof. Dr. Nicolae Mladin și Dr. Isidor Todoran, de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu.

În împlinirea oaspeților, la locul de găzduire se aflau: P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, Dl Vicar Prof. Dr. Hermann Binder, decanul Secției ev.-lut. C.A. a Institutului Teologic Protestant din Cluj, la Sibiu, împreună cu însoțitorii lor.

În dimineața zilei de sîmbătă, 21 martie a. c., după dejun, la orele 10,30 delegația a fost primită de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, la reședința sa.

După ce le-a urat bun venit și și-a exprimat bucuria că-i poate saluta în reședința sa, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului s-a întîlnit cu oaspeții ecumeniști (în l. germană și franceză), arătîndu-le, între altele, că în tinerețe, ca profesor de teologie, a fost ecumenist activ, scriind despre Mișcarea Ecumenistă și participînd la importanta ei conferință de la Lausanne (1927). A cunoscut personal pe vechii ecumeniști: Arhiepiscopul Nathan Söderblom (Upsala), prof. G. Adolf von Diessmann (pe care-l audiase și la cursuri, cînd era student la Facultatea de Teologie protestantă a Universității din Berlin), precum și pe alți teologi protestanți de seamă (ca: Arthur Titius, Ernst Troeltsch, Werner Sombart, ș. a.). Starea sănătății nu i-a permis în ultimul timp să participe direct la strădaniile ecumeniste, dar le urmărește cu interes neîmpuținat și sprijinește bucuros tot ce se face pentru apropierea Bisericilor creștine.

Viu impresionat de întîlnirea cu I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, Dl Dr. Lukas Vischer a arătat că la recente întruniri ecumeniste, dintre vechii militanți ai Mișcării au mai fost de față: octogenarul pro-

fesor de teologie Dr. Amilcar Alivizatos (Atena) și Dr. A. Nygren (suedez). Amindoi au trimis un salut cordial tuturor vechilor ecumeniști care se mai află în viață. Sînt bucuroși, Excelența Voastră — a spus Dl. Dr. Lukas Vischer — să Vă aduc acest salut, care este îndreptat și către venerabila Voastră persoană. Pentru noi — a continuat Dsa — e bine că mai avem în mijlocul nostru pe unii dintre vechii ecumeniști: ei ne arată cum trebuie să ducem astăzi munca ecumenistă de apropiere a creștinilor.

Dl Dr. Lukas Vischer și-a exprimat bucuria pentru faptul că Mișcarea Ecumenistă are în Ardeal tradiții temeinic înrădăcinate, începînd cu Mitropolitul Nicolae Bălan — care a participat la importanta conferință de la Stockholm (1925) — și continuînd cu I. P. Sf. Sa Mitropolitul Nicolae Colan.

Primirea a luat sfîrșit după ce s-au dat oarecare relații asupra foștilor mitropoliți ai Ardealului, ale căror portrete, în execuție artistică, împodobesc pereții salonului de recepție.

Însoțindu-i pe oaspeți pînă la capătul scărilor, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae i-a salutat și binecuvîntat, exprimînd dorința ca Dumnezeu să-i rînduiască putere de-a mai putea participa activ la lucrarea ecumenistă.

De la reședința mitropolitană, oaspeții și însoțitorii lor au trecut la Catedrala mitropolitană. Acolo, P. C. Prot. I. Munteanu a făcut un scurt istoric al Catedralei și a vorbit despre pictarea ei, care este în curs de efectuare.

Dl Dr. Lukas Vischer a răspuns că înnoirea Catedralei prin pictare are o semnificație simbolică: Bisericiile creștine se reinnoiesc sub oblăduirea lui Iisus Hristos Pantocratorul, străduindu-se să se apropie din ce în ce mai mult întreolaltă.

Îndreptîndu-se apoi spre Episcopia evanghelică-luterană C.A., oaspeții și însoțitorii lor au fost primiți de Eminența Sa Dl Episcop Dr. Friedrich Müller. Dsa a înmînat membrilor delegației ecumeniste o scurtă dare de seamă despre situația Bisericii luterane în Republica Populară Romînă. A menționat că această biserică a fost reprezentată la Conferința ecumenistă de la Stockholm (1925). Astăzi, între bisericile din România există o colaborare frățească. Biserica luterană se află în relații de prietenie mai ales cu Biserica Ortodoxă Romînă.

Dl Decan și vicar Prof. Dr. Hermann Binder, a subliniat colaborarea dintre profesorii de teologie ortodocși și protestanți, precum și schimbul de studenți teologi și de magistranzi în teologie.

După aceea, a avut loc o consfătuire cu profesorii de la Institutul Teomeniste această vizită, Dl Dr. Lukas Vischer a spus: Este uimitor pentru noi să constatăm la fața locului cît de vechi sînt legăturile ecumeniste aici la Sibiu. Nume pe care nu le auzim oriunde, le-am auzit aici: Stockholm și Lausanne, Arhiepiscopul Söderblom și alți vechi și vrednici activiști ecumeniști. Acest lucru ne face deosebită plăcere și ne interesează, deoarece legăturile cu înaintașii Mișcării Ecumeniste adîncesc și întăresc munca pe care o desfășurăm astăzi pentru apropierea Bisericilor creștine.

Delegația ecumenistă și însoțitorii ei au vizitat apoi Muzeul Brukenthal, arătînd interes deosebit pentru exponatele de artă populară și pentru valoroasele piese ale secției de pictură clasică și romînă.

După aceea, a avut loc o consfătuire cu profesorii de la Institutul Teologic de grad Universitar ortodox, în sala profesorală. Au fost prezenți și rectorul Institutului Teologic Protestant din Cluj, Dl Prof. Dr. Ștefan Juhász, împreună cu decanul Secției luterane din Sibiu, Dl Prof. Dr. Hermann Binder — precum și profesori de teologie din București și Cluj.

După ce a făcut prezentările de rigoare, P. C. Rector Dr. Sofron Vlad a dat expresie bucuriei cu care Institutul Teologic de grad Universitar ortodox din Sibiu întâmpină pe delegații Consiliului Ecumenic al Bisericii, care sînt ei înșiși profesori de teologie. Mișcarea Ecumenistă — a spus P. C. Sa — este cunoscută în țara noastră și ea se dezvoltă practic prin colaborarea frățească dintre cultele religioase. La adîncirea acestei colaborări profesorii Institutului nostru teologic contribuie efectiv și permanent.

A încheiat făcînd un scurt istoric al Institutului Teologic ortodox din Sibiu (1811—1964), în care s-au pregătit pînă acum peste patru mii de candidați în teologie.

Îndată după aceea, în cabinetul rectorului, P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belascu — din încredințarea I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului — a oferit oaspeților daruri.

Mulțumind pentru daruri, Dl Dr. Lukas Vischer a spus că membrii delegației ecumeniste sînt mișcați de primirea ce li s-a făcut. În România există o comunitate ecumenistă încheată. Ea se manifestă mai ales prin legăturile deosebit de bune dintre ortodocși și protestanți. E o experiență îmbucurătoare, care trebuie fructificată și din punct de vedere teologic. Teologia trebuie să slujească acestei stări de fapt, ajutîndu-ne să ne cunoaștem reciproc și să ne înțelegem din ce în ce mai bine. A încheiat spunînd că bunele impresii pe care membrii delegației le-au dobîndit în țara noastră, vor fi transmise la Consiliul Mondial al Bisericii și în țările din care fac parte membrii delegației.

În continuare, oaspeții ecumeniști au vizitat Paraclisul Institutului și Biblioteca, manifestînd interes pentru valoarea arhitectonică și artistică a celui dintîi și pentru bogata înzestrare a celeilalte.

Masa de amiazi au luat-o în cerc colegial la Institutul Teologic ortodox.

La orele 18, în sala de lectură a Institutului, a avut loc o întîlnire cu studenții Institutului Teologic ortodox și ai Secției luterane din Sibiu.

A luat cuvîntul P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, care adresîndu-se studenților teologi, a spus: Ne face deosebită plăcere de-a avea în mijlocul nostru niște oaspeți atît de prețuiți. Fiîndcă nu-i cunoașteți încă mai îndeaproape, îmi permit să vi-i prezint, nominal și profesional, pe fiecare din dînșii.

Ați avut ocazia, iubiți studenți teologi, de-a auzi despre ecumenism atît de la profesorii voștri — la cursuri, seminarii și în conferințe pentru orientarea voastră în problemele de actualitate — precum și din revistele bisericești, centrale-patriarhale și eparhiale-mitropolitane, care vă stau permanent la dispoziție.

Desigur că vi s-au născut în suflet anumite întrebări în legătură cu Mișcarea Ecumenistă. Acum, aveți ocazia să le puneți, aici, deschis, și să primiți deslușiri competente chiar de la prețuiții noștri oaspeți, care activează constant în organele centrale ale Consiliului Mondial al Bisericii. Să puneți aceste întrebări fără sfială, așa cum faceți la orele de seminar, când cereți anumite explicații profesorului.

S-au anunțat, pe rînd, următorii studenți telogi, cu întrebările indicate în dreptul fiecăruia:

Stud. teol. Șebu Sebastian, anul IV: care sînt problemele de ordin spiritual care preocupă astăzi tineretul din generația noastră, în țările Dumneavoastră?

Stud. teol. Rusu Remus, anul IV: Vă rugăm să ne spuneți ceva din realizările de pînă acum ale Institutului (de studii teologice ecumeniste) de la Bossey (Geneva-Elveția).

Stud. teol. Mateescu Constantin, anul III: Cum apreciați perspectivele Mișcării Ecumeniste în urma reintrării Bisericilor ortodoxe în această mișcare?

Stud. teol. Ștelan Liviu, anul III: Care probleme ecumeniste vi se par Dumneavoastră de primă urgență?

Stud. teol. Schullerus Hans Dietrich (anul III protestanți): Ce importanță prezintă ideea (gîndirea) ecumenistă pentru activitatea pastorului de comunitate (parohie)?

Membrii delegației au luat cuvîntul, spre a răspunde, precum urmează:

Dl Dr. Lukas Vischer a început prin a da expresie bucuriei de-a fi găsit aci la Sibiu vechi urme de activitate ecumenistă, dintre care pe cea mai de seamă și mai impresionantă a întîlnit-o chiar la venerabilul Mitropolit al Ardealului, I. P. Sf. Sa Nicolae Colan, care a participat la Conferința ecumenistă de la Lausanne (1927).

Acum, prin studenții teologi, stăm de vorbă cu viitorii colaboratori ai Mișcării Ecumeniste.

Cu privire la Institutul de la Bossey, a arătat că acesta își desfășoară activitatea anuală în două sesiuni: una de iarnă și alta de vară. Participă studenți teologi din diferite țări și din toate continentele, în serii de circa 60. Conferințele pe care le audiază dezbăt o temă fundamentală. Cele mai noi teme tratate acolo au fost: Cultul divin (unitatea lui) și Sincretismul.

Vara, au loc cursuri de cîte trei luni — mai scurte decît cele din sesiunea de iarnă — pentru studenții teologi, altele pentru pastori și misionari, iar unul pentru laici interesați de problemele ecumeniste. Între temele discutate a fost și: Diaconat și diaconie, temă care se dezbate recent în Biserica Romano-Catolică. Bisericile protestante sînt preocupate mai mult de restabilirea în sînul lor a diaconatului, în plinătatea lui bîlbic.

Dintre problemele care preocupă azi urgent și intens cercurile diriguitoare ecumeniste, a relevat în primul rînd sincretismul. Străduința după unitate preocupă azi nu numai Bisericile, ci întreaga lume. Situația ac-

turală, cu uluitoarele ei posibilități de mișcare rapidă și sigură pe suprafața planetei noastre, creează o lume din ce în ce mai mică; de aci nevoia de unitate, pe care ecumeniștii o numesc „sincretism”. În cadrele Mișcării Ecumeniste această unitate nu e urmărită în numele vreunui principiu, ci în numele lui Hristos. Problema centrală care ne preocupă este: Cum se înțelege unitatea noastră în Hristos? Rădăcinile ei zac în întruparea Fiului lui Dumnezeu. Unitatea creștină trebuie s-o reținem în Hristos și din Hristos.

A doua problemă: În Consiliul Ecumenic al Bisericilor apar toate Bisericile ca membre, cu excepția celei romano-catolice. În anii din urmă, CEB s-a lărgit. De aceea, și problemele în discuție s-au complicat. Cum trebuie să concepem ideea creștinătății în unitate — constituie pentru forurile diriguitoare ecumeniste o preocupare în curs de examinare și rezolvare. Până atunci, conversațiile dintre Bisericile răsăritene și cele apusene, în perspectivă istorică, prezintă importanță deosebită.

După cel de al patrulea congres al secției „Credință și Constituție” (Faith and Order) s-a ivit necesitatea de-a reprezenta mai egal cele două părți în CEB: ortodocși și protestanți. Pe de altă parte, dialogul ecumenist este dus și cu cei ce stau periferial în creștinism, cum sînt: Biserica baptistă din Statele Unite ale Americii și Mișcarea fundamentalistă protestantă (mișcare cu caracter misionar).

CEB este preocupat de raportul dintre Bisericile-mame și Bisericile-fiice apărute în Africa și Asia. Majoritatea acestor biserici tinere depindeau de Bisericile din Europa. Acum, ele sînt independente. Dar cum trebuie înțeleasă această independență? Trebuie ele să dezvolte o teologie după mentalitatea locală a credincioșilor lor? La o conferință destul de recentă, care a avut loc la Bangkok, delegații acestor biserici au arătat că nu pot explica Evanghelia în mentalitatea europeană. S-a hotărît să se convoace o conferință a teologilor din Asia, care să dezbată problema: Ce înseamnă propovăduirea lui Hristos în Asia?

A luat apoi cuvîntul Dl Prof. Dr. André Benoit (Strasbourg), care a spus că de obicei profesorul examinează pe studenți. Aci studenții sînt cei ce „examinează” pe profesori. Sperăm că vom obține un calificativ bun.

Tineretul creștin din Franța se preocupă de unitatea Bisericii. Tinerii — grăbiți — vor ca această problemă să fie soluționată fără întârziere. Ei ne presează, dar greutățile pe care le întâmpină o astfel de lucrare sînt apreciabile. În general, tineretul creștin occidental crede că dezbinarea Bisericilor provine din vina celor mai vîrstnici dintre noi și a celor care ne-au precedat, și unii și alții luînd în seamă, la timpul lor, mai ales deosebirile dintre confesiunile (cultele) creștine.

Dl Prof. Asistent Dr. R. Slenczka (Heidelberg-R. F. Germană) a arătat că intrarea Bisericilor Ortodoxe Rusă, Romînă, Bulgară și Polonă în CEB la New-Delhi (India), în toamna anului 1961, a fost un fapt cu totul deosebit, dar nu neașteptat. Ultimele trei Biserici au mai fost membre ale Mișcării Ecumeniste chiar dintru începuturile ei. Dovadă, pentru ortodocșii romîni — fiindcă ne aflăm în orașul de reședință al Mitropoliei Ardealului — Mitropolitul Nicolae Bălan († în 1955) și actualul Mitropolit, I. P. S. I. Sa Nicolae Colan. La rîndul ei, Biserica Ortodoxă Rusă a deslă-

surat demult o largă pregătire ecumenistă teologică, mai ales prin legăturile bune pe care le întreținea cu anglicanii și cu vechii catolici. Abia acum Bisericele ortodoxe au o reprezentare proporțională cu însemnătatea lor în CEB. Până acum, reprezentanții ortodocși — ramura greacă — erau în minoritate.

Din punct de vedere teologic, Biserica Ortodoxă Răsăriteană se auto-caracterizează ca Biserica a Tradiției, alături pe linia Bisericii vechi primare. Ea ne ajută să înțelegem continuitatea noastră creștină în timp. Astăzi, sub egida CEB, 12 teologi din 6 Bisericii ortodoxe și 6 Biserici protestante fac studii temeinice de Patristică, urmărind mai ales să arate ce ne poate spune astăzi gândirea sau teologia creștină patristică, până unde ne putem întâmpina reciproc în problema Tradiției.

Alta problemă, dificilă deocamdată, este problema eclesiologică, în-vățătura creștină despre Biserică. Biserica Ortodoxă are cea mai categoric precizată eclesiologie dintre toate cultele creștine încadrate în Mișcarea Ecumenistă. Ceea ce ne preocupă astăzi în mod deosebit este chestiunea intercomuniunii: se pot realiza relații ecumeniste și fără ea? Noi credem că nu se poate săvârși comuniune euharistică fără o comuniune bisericească. Această problemă i se pune Ortodoxiei mai ales de la Conferința de la Montreal-Canada încoace (vara anului 1963). Teologia ortodoxă română se află într-o poziție fericită, căci Dumnezeu voastră nu Vă limitați să participați la conferințe ecumeniste, ci trăiți ecumenismul chiar aici, prin colaborarea interconfesională care Vă cinstește, iar pe noi, cei de la Geneva (de la CEB) ne bucură.

Luând cuvântul apoi Dl Prof. Kurt Stalder (Berna-Elveția), a arătat că DSA a fost multă vreme pastor de comunitate (parohie). În exercitarea îndatoririlor sale de păstor sufletească, a constatat că acesta mai trebuie să schimbe din când în când și temele predicilor sale, ca să nu cadă în rutină omiletică și să nu-și plictisească auditoriul. Contactul cu Mișcarea Ecumenistă oferă noi teme de propovăduire, îmbunătățește concepțiile pastorale creștine, nu te lasă să cazi în rutină. La rândul lui, acesta realizează contacte care solidarizează pe creștini în Hristos la îndeplinirea a tot lucrul bun, oamenilor de folos și lui Dumnezeu bine-plăcut. Contactul cu Mișcarea Ecumenistă nu te lasă să-l vezi pe Hristos unilateral, ci îți pune în față multiplicitatea Lui.

Problemele puse unilateral nu aduc nici unitate, nici bucurie. De aceea, trebuie cugetat ecumenismul în ceea ce era el în trecut, ce este în prezent și ce poate și trebuie să fie în viitor.

De încheiere, Dl Dr. Lukas Vischer a vorbit despre însemnătatea rugăciunii în munca ecumenistă, în conținutul căreia ea este o piesă importantă. DSA a exprimat opinia că adesea vedem prea intelectual problemele. Vedem pașii ce trebuie făcuți, dar nu știm cum să-i facem. Ecumenismul are nevoie de exorcism, care să scoată din noi germenii temerii că rugăciunile noastre de cerere ar putea să nu fie ascultate de Dumnezeu și să nu putem realiza o unitate creștină. Numai prin rugăciune putem suporta anomalia dezbinării noastre, numai ea ne dă bucuria de-a fi unii cu alții, de-a merge înainte împreună spre un țel pe care încă nu-l cunoaștem. În rugăciune, toți avem un Hristos. În acest paralelism de rugăciuni putem crește duhovnicește. De aici trebuie să pornim în spre zările unității noastre.

În câteva cuvinte simțite, studentul teolog din anul IV, Tăut Victor, a mulțumit oaspeților ecumeniști pentru vizită și pentru explicațiile date problemelor ce le-au fost puse. Urindu-le petrecere bună în Patria noastră dragă, îi roagă să mai vină pe la noi, în același duh al dragostei creștinești și al spiritului de comuniune ecumenistă.

Îndată după aceea, în aula Institutului, s-a desfășurat un program festiv în cinstea oaspeților ecumeniști, dat de Corul studenților teologi (dirijat de P. C. Conf. univ. Preot Gheorghe Șoima) și de Corul mixt al Catedralei (dirijat de P. C. Diacon Ioan Popescu), precum și — la pian — de studenții teologi ai Secției luterane.

Programul a constat din compoziții bisericești și din cîntece patriotice și pentru pace. Imnul păcii a fost executat de ambele coruri, combinate, sub conducerea profesorului Șoima. Între altele, Corul studenților teologi a executat un imn ecumenist în limba engleză. Doi studenți teologi protestanți au cîntat la pian o sonată de Beethoven. O compoziție avîntată și plină de conținut a cîntat eliberarea Patriei (23 August) și viața nouă a poporului nostru.

Înăugurînd festivitatea, P. C. Rector Dr. Sofron Vlad a salutat delegația ecumenistă în numele Institutului Teologic de grad Universitar Ortodox și al Secției Evanghelice C.A.-Sibiu a Institutului Teologic Universitar Protestant din Cluj. Evocînd vechimea legăturilor Bisericii noastre cu Mișcarea Ecumenistă — încheiate mai ales prin Mitropolitul (f) Nicolae Bălan și I. P. Sf. Mitropolit Nicolae Colan — a arătat că profesorii de teologie ortodoxă și luterană din Sibiu lucrează activ la promovarea legăturilor Bisericii Ortodoxe Romîne și a celorlalte culte din Patria noastră cu Mișcarea Ecumenistă. Ei au adesea întîlniri frățești, devenite adevărate „sesiuni de lucru teologic”. Punctile de înțelegere frățească pe care le-am clădit peste ceea ce ne deosebește sînt din ce în ce mai numeroase și mai trainice. Dar nu numai profesorii, ci și preoții și pastorii pregătiți în aceste institute teologice gîndesc și acționează în sensul afirmării unității pancreștine, așa cum se încheagă ea astăzi în cadrele Mișcării Ecumeniste, față de marile probleme ale contemporaneității: pacea și înfrățirea, prietenia și colaborarea. Sîntem, doar, lili aceluiasi Părinte ceresc și avem același Domn, pe Iisus Hristos Mîntuitorul și Modelul, care a venit ca lumina viață să aibă (cf. Ioan 10, 10), viață din ce în ce mai tihnită și mai îmbelsugată, viață de propășire necurmată, desfășurată în pace netulburată.

Avem relații de iubire frățească și de prețuire reciprocă și sîntem una în toate manifestările de viață obștească, în sprijinirea elanului constructiv de care e stăpînit astăzi întregul nostru popor.

De încheiere, P. C. Rector Dr. S. Vlad a rugat pe oaspeți să se simtă la noi ca acasă, căci casa noastră, ca și a lor, casa Domnului este — și să ducă de la noi certitudinea alipirii noastre sincere față de scopurile nobile ale Mișcării Ecumeniste, ca și încredințarea că profesorii Institutelor noastre teologice sînt și rămîn slujitori devotați ai Bisericilor cărora le aparțin și pe care le reprezintă.

La sfîrșit, Dl. Dr. Lukas Vischer, vădit impresionat, a mulțumit scurt și vibrant pentru călduroasa primire. Subliniind măiestria dirijorilor și

calitatea corurilor, a spus că omul nu e singur cînd cîntă. Prin cîntec ne cunoaștem și ne apropiem, ca și prin florile oferite oaspeților la intrarea în aulă.

Din partea Bisericilor pe care le reprezentăm — a spus DSA în continuare — Vă răspundem cu multă căldură. Toți cei ce credem în Hristos alcătuim o familie. Această familie e reală. Apartine membrilor familiei să împărtășească împreună bucuriile și durerile. Așa e și în familia noastră bisericească creștină.

Aici, la Dumneavoastră, Bisericile sînt foarte apropiate. Bine spune cîntecul ecumenist executat de Corul studenților teologi ortodocși, că în Hristos nu este nici Est, nici Vest, ci toți sîntem una, Dar, cu sentimentele să nu trecem peste realități, să nu le subestimăm și să ne străduim pentru biruirea lor, ca să realizăm unitatea creștinilor. Precum zice Psalmistul: Să cîntăm Domnului cîntare nouă, pentru lucruri religioase noi. Dumnezeu crează între noi lucruri noi, noi legături frățesti. Să cîntăm Domnului cîntarea cea nouă pentru lucrurile cele noi pe care le facem ca creștini ai vremurilor noi.

La festivitate au participat slujitori bisericești în frunte cu cei doi vicari, P. C. Prot. stavr. Traian Belascu și DI Decan Dr. H. Binder.

În dimineața zilei de Duminică 22 martie a.c., Dnii Prof. Dr. A. Benoît și Dr. R. Slenczka au asistat la Sfînta Liturghie în Catedrala mitropolitană ortodoxă, iar Dnii Dr. Lukas Vischer și Prof. Dr. K. Stalder la serviciul de cult din Catedrala episcopală evanghelică C.A.

După aceea, oaspeții ecumeniști au plecat spre Rîmnic-Vîlcea, continuîndu-și călătoria prin țară.

DISCUȚIILE TEOLOGICE DE LA BUCUREȘTI

În ziua de vineri 27 martie a. c., a început la Institutul Teologic de grad Universitar din București o consfătuire teologică, la care au participat: oaspeții ecumeniști, profesorii de teologie ortodocși de la Institutele din București și Sibiu și profesorii celor trei secții ale Institutului protestant din Cluj.

Consfătuirea a avut caracter de dialog între teologi, cu scopul de-a limpezi unele poziții teologice, fără a angaja în vreo formă oarecare Bisericile cărora le aparțin participanții la discuții.

Tema dezbaterilor din ziua amintită a fost: „*Sfînta Euharistie și intercomuniunea*”. În esență — foarte succint expus — discuțiile s-au desfășurat astfel:

În ședința de dimineața — prezidată de P. C. Rector N. I. Nicolaescu — Prof. R. Slenczka a prezentat un referat asupra intercomuniunii euharistice, stabilită între Bisericile reformată, luterană și „unită” (toate trei protestante) din R. F. Germană.

Baza teologică a intercomuniunii realizate o formează așa-numitele „teze (opt la număr) de la Arnoldsheim” (1957). Totuși, fiecare comunitate (parohie) e liberă să accepte, sau nu, intercomuniunea. Documente analoage s-au încheiat tot între Biserici protestante în Olanda (între reformați și luterani, 10 teze, în 1958) și în India de Sud (7 teze, în 1956).

Problema intercomuniunii euharistice se pune mereu la întâlnirile internaționale ecumeniste. Astfel, la Montreal, unele Biserici protestante au săvârșit serviciul de cult chemînd pe toți participanții la împărtășire comună. Bisericile ortodoxe — ca și unele Biserici protestante — admit numai participarea la Sf. Liturghie, sau la serviciul divin, fără împărtășire comună. Aceasta din pricina unor dificultăți dogmatice și canonice inevitabile. Trebuie căutate căi potrivite pentru o și mai evidentă apropiere între Biserici. Trebuie să pornim de la Sf. Scriptură, de la Biserica apostolică, problema centrală fiind problema prezenței reale a lui Iisus Hristos în Sf. Euharistie. De încheiere, a expus diferențele dintre Luther și Calvin și tezele de la Arnoldsheim.

Au luat cuvîntul: Prof. N. Chițescu, D. Stăniloae (de la Arhiepiscopia București), I. Todoran, I. G. Coman, St. Juhász, H. Binder, L. Binder, T. M. Popescu (profesor de teologie pens.), Teleky și L. Vischer, încheindu-se astfel ședința de dimineața.

În ședința de după amiază — prezidată de Dl Rector St. Juhász — Dl Prof. N. Chițescu a dat citire referatului despre „Semnificația Sfintei Euharistii” care a fost întocmit de o comisie formată din profesori de teologie ortodocși și protestanți din București, Sibiu și Cluj.

După ce arată că Sf. Euharistie este Taina unității Bisericii, referatul a enumerat puncte asemănătoare în învățătura despre Sf. Euharistie a Bisericilor din țara noastră (crența în prezența reală a lui Hristos, în împărtășirea cu trupul și sîngele Domnului sub forma văzută a pîinii și a vinului, în primirea iertării păcatelor și vieții veșnice, împărtășirea sub ambele forme, unirea cu Hristos ne înnoiește și ne umple de iubirea slujitoare spre pace și unitate, ș. a.). În încheiere, referatul precizează că numai Bisericile sînt în măsură să se pronunțe cu autoritate în această problemă.

Dl Prof. Slenczka își exprimă recunoștința pentru contribuția adusă la dezbateri de acest referat. El ajută la formularea problemelor ce ni se pun. Între altele, comune ne sînt recunoașterea misterului euharistic și realizarea transformării prin epicleză, prin rugăciune. Punctul de plecare al referatului este Noul Testament și hristocentrismul, iertarea păcatelor și viața de veci, ceea ce constituie o bază temeinică și pozitivă pentru realizarea unității.

La discuții au participat: Prof. Juhász, N. Chițescu, Em. Vasilescu, L. Vischer, I. Rămureanu, I. Todoran, P. Rezuș, D. Stăniloae, N. Mladin, A. Benoît, L. Stan, Const. Pavel, I. G. Coman.

Din discuții au reieșit că „tezele de la București” — cum le-a numit Prof. St. Juhász — sînt pozitive, că în țara noastră există relații de colaborare frățească și respect reciproc între Biserici, dar viața bisericească de la noi nu pune problema intercomuniunii de vreme ce credincioșii fiecărei Biserici sînt satisfăcuți cu orînduirile euharistice ale propriei lor Biserici. Pe tema aceasta, dialogul a avut loc în spirit de dragoste frățească și de înțelegere reciprocă. Posibilități de a-l relua rămîn astfel deschise.

În ședința din dimineața zilei de sîmbătă 28 martie a. c. — prezidată de Dl Lukas Vischer — a fost dezbătută tema: „*Hristosul cosmic în cadrul istoriei universale*” (în formularea oficială ecumenistă: *The finality of*

Christ). Tema tratează despre prezența lui Hristos în creatură și în istorie și despre relația dintre Biserică și lume, dintre mîntuire și creație (cum a precizat L. Vischer). Ea preocupă acum CEB în mod permanent și intens.

Primul referat a fost prezentat de Prof. Stalder, în temeiul textului de la Rom. 8, 18—23. Iisus Hristos — precum rezultă nu numai din textul citat — a mîntuit pe om, dar și toată făptura (creatura), căci omul nu-i o ființă izolată, ci o ființă solidară cu omenirea și cu celelalte creaturi. Din această pricină, mîntuirea reală și deplină a omului e cu puțință numai într-un „cosmos” (în înțelesul biblic al cuvîntului) mîntuit. Toate „în El s-au creat, prin El și pentru El”, pentru ca „prin El să fie împăcate”. Făptura (klisis), deci, de la început este destinată pentru mîntuire. Păcatul n-a distrus-o și n-o poate distruge. În Iisus Hristos e asigurată și realizată mîntuirea. Desăvîrșirea creaturii va fi deplină la sfîrșitul veacurilor, cînd va avea loc „descoperirea fiilor lui Dumnezeu”.

Referatul comisiei teologilor ortodocși și protestanți din țara noastră a fost citit de Pr. Prof. I. G. Coman.

În partea întâia, referatul arată că în Hristos, prin Hristos și pentru Hristos s-au făcut toate cele ce sînt — și toate erau bune foarte (Geneză 1, 31; Col. 1, 16—17). El a ridicat toate din cădere prin cruce și învierea Sa și le va desăvîrși pe toate la „împlinirea vremii”.

Partea a doua prezintă însemnătatea raportului „Hristos-lume” pentru epoca actuală. În lumea angajată într-un proces istoric de prefaceri și înnoiri, creștinii pot aduce contribuția lor la progres pe linia valorilor morale creștine: iubirea, viața, dreptatea, pacea, slujirea oamenilor. Noi, credincioșii creștini, trebuie să colaborăm cu toți oamenii, indiferent de concepțiile lor religioase și filozofice, la sprijinirea tendințelor pozitive ale lumii actuale. Consiliul Ecumenist al Bisericilor s-a angajat pe calea aceasta a slujirii. El trebuie să-și intensifice acțiunea în această direcție.

La discuții au luat parte: L. Vischer, A. Benoît, I. G. Coman, H. Binder, D. Stăniloae, St. Juhász, I. Todoran, L. Binder, R. Slecza, P. Rezuș, N. Mladin, Em. Vasilescu, Gr. Marcu, Teleky, T. Kosma, N. Chițescu, N. I. Nicolaescu și K. Stalder. Din ele a rezultat că există două curente în gîndirea creștină: unul optimist, care pune accent pe forțele bune din om (acesta: ortodox) și altul pesimist, care dă însemnătate păcatului (acesta: protestant). Totuși, protestanții de azi evoluează în spre o atitudine mai optimistă. Astfel, Prof. Juhász a vorbit despre calea etică a creștinismului, despre biruința harului asupra păcatului și despre slujirea comună a creștinilor pentru binele omenirii, ca să facem vădit pe Hristos în viața de toate zilele. Prof. Teleky a spus că a te supune lui Dumnezeu înseamnă a servi omul de azi. La fel, T. Kosma afirmă că Biserica trebuie să ajute lumii prin fapte în strădaniile ei spre mai bine. Prof. Stalder spune că creștinii înnoiți în Hristos trebuie să facă binele, realizînd progrese în servire, sprijinind mersul înainte al lumii.

Din partea ortodoxă, prof. I. Todoran a vorbit despre sprijinirea creștinească a progresului științific; N. Mladin despre progresul social-moral; Prof. Gr. Marcu despre servirea mărinimoasă a vieții actuale de pe poziții

creştineşti şi cu mijloace religioase şi patriotice creştine; Prof. N. I. Nicolaescu, despre îndatorirea creştinească de-a apăra pacea. Şi aceştia, şi cei ce au mai luat cuvîntul, au subliniat datoria firească a creştinilor de a sprijini strădaniile actuale ale omenirii în spre temeluirea unei vieţi mai bună şi mai paşnică pentru toţi oamenii.

Mulţumind pentru distincţia şi cordialitatea cu care au decurs discuţiile, în încheiere, L. Vischer a spus că subiectul tratat e de vădită actualitate. Principalul este că avem poziţii apropiate în abordarea lui. Impărţirea în optimişti şi pesimişti nu o socoteşte potrivită, căci prin credinţă toţi sîntem optimişti. Dar aceasta nu înseamnă că trebuie să neglijăm puerea păcatului şi să luptăm împotriva înfăţişărilor lui. CEB — şi noi toţi — luăm în serios munca pe care trebuie s-o îndeplinim, de a sluji lumii şi de a realiza unitatea Bisericii lui Hristos. (În după-amiaza aceleiaşi zile, vorbind studenţilor Institutului Teologic din Bucureşti, Dl L. Vischer a accentuat — între altele — că creştinii, pe temeiul Evangheliei Domnului, trebuie să participe activ la lupta popoarelor pentru apărarea păcii).

Dialogul ecumenist de la Bucureşti s-a dovedit util ambilor parteneri. El a fost purtat în spirit constructiv. Chiar dacă în problema intercomuniunii rămîn încă dificultăţi de biruit — (unii susţin că trebuie să începem cu intercomuniunea, iar alţii că ea trebuie să fie încoronarea unităţii bisericeşti) — totuşi înfrăţirea dintre credincioşii diferitelor Biserici este un fapt pozitiv, care dă nădejdi pentru viitor în realizarea intercomuniunii.

În ceea ce priveşte lucrarea lui Hristos în actualitate, există un acord general în sensul că creştinii trebuie să slujească omului, să slujească lumii în spiritul dragostei şi al păcii, pentru îmbunătăţirea şi înfrumuseţarea reală a vieţii. Unitatea Bisericii este unitate în Hristos, iar Hristos a venit ca să slujească şi ne cheamă la slujire. Unitatea Bisericii este o realitate spirituală, dar şi acţiune comună a tuturor creştinilor pentru înnoirea vieţii omeneşti.

Duminică, 29 martie a. c., dimineaţa, la Biserica Sf. Spiridon din Capitală, oaspeţii ecumenişti au asistat la Sf. Liturghie solemnă săvîrşită de Prea Fericitul Părinte Patriarh *Justinian*, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi.

La masa de amiază, delegaţii ecumenişti — şi alţi invitaţi — au fost oaspeţii Prea Fericitului Părinte Patriarh *Justinian*.

După amiază, au participat la serviciile de cult ale bisericilor protestante din Capitală, care sărbătoreau tocmai atunci Paştile.

Luni, 30 martie a. c., oaspeţii ecumenişti au părăsit Capitala Patriei noastre pe calea aerului, plecînd la Viena, de unde apoi s-a îndreptat fiecare spre ţara sa de baştină.

*

Vizita delegaţiei CEB a oferit membrilor ei ocazia de-a cunoaşte direct şi multilateral viaţa bisericească din ţara noastră şi progresele realizate de poporul nostru eliberat de umilirile trecutului.

Contactul, temeinic, cu teologii Bisericilor ortodoxă şi protestante a înlesnit limpezirea unor probleme teologice importante şi întărirea legăturilor frăţeşti, de dragoste în Hristos, între oaspeţi şi gazde,

Și din această împrejurare, teologia noastră și reprezentanții ei desprind îndemnul pozitiv de a sluji Biserica și cauza unității Bisericilor, precum și năzuințele spre pace și propășire ale omenirii actuale.

Vizita aceasta este, în esență, o contribuție la apropierea între Biserici și la prietenia între popoare.

RED.

CUVÎNTUL P. C. RECTOR DR. SOFRON VLAD

Distinși oaspeți reprezentanți ai Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor,

Distinși reprezentanți ai Bisericilor și confesiunilor din Țara noastră, membre ale Consiliului Ecumenic și toți ceilalți oaspeți prețuiți,

Profesorii și studenții Institutului Teologic Ortodox Universitar din Sibiu simt o deosebită bucurie de a putea avea în mijlocul lor și de a saluta pe distinșii reprezentanți ai Comitetului Central al Consiliului Ecumenic, în această instituție veche de muncă teologică și educație creștină.

Legătura Institutului nostru cu Mișcarea Ecumenică nu este de dată recentă, ci mai veche. Ea a fost menținută prin foști profesori ai acestui Institut. Unii dintre aceștia au participat la Congresul mondial al Creștinismului practic din 1925, la Stockholm, alții au participat la Congresul pentru credință și organizare din 1927, la Lausanne. Unul din cei care au participat la Congresul de la Lausanne este și actualul nostru Mitropolit, I. P. Sf. Nicolae Colan, ca și P. Sf. Arhiepiscop Teodor Scorobel. Participarea profesorilor noștri la Mișcarea Ecumenică se continuă și azi în diferite forme. Putem afirma, de asemenea, că preoții formați aici în timp de peste 150 de ani de funcționare neîntreruptă a acestei școli, care au păstorit în Ardeal — care sub raport etnic și confesional putea fi numit o Galilee a neamurilor și confesiunilor — au fost crescuți într-un duh ecumenic. Duhul acesta îl sintetiza un fost profesor al acestui Institut în următoarea imagine plastică: El asemenea confesiunile cu niște călători care pe cărări diferite urcă coasta unui munte spre vîrf. În măsura în care se apropie de vîrf, se apropie și întreolaltă și ajungînd la țintă se află față în față, își întind mina priteneste și se îmbrățișează frățește, bucurîndu-se de rezultatul efortului făcut. Ținta spre care năzuiesc toate confesiunile care merg pe cărări diferite este Hristos — și în măsura în care confesiunile se apropie de țintă, se apropie și întreolaltă și ajunși la țintă se pot îmbrățișa frățește, bucurîndu-se împreună de efortul religios-moral și intelectual ce l-au făcut.

Astfel au fost învățați preoții educați în acest Institut să aprecieze efortul celorlalte confesiuni.

Duhul confesional și național șovin de care pomenește Sf. Apostol Pavel în cap. II al ep. către Galateni, care a putut să fie împărlășit într-un moment dat chiar și de Sf. Apostol Petru, cînd s-a separat cu creștinii iudei din Antiohia, de creștinii de alt neam, a fost străin de acest Institut. Profesorii, care au propovăduit aici cu rîvnă de apostoli, ca și ucenicii pe care i-au format, au prețuit valorile celorlalte Biserici și s-au apropiat cu dragoste creștinească de slujitorii și credincioșii acestora. S-au comportat astfel fiindcă așa le dicta duhul Ortodoxiei în care au fost crescuți, duhul lui Hristos, care este iubire.

Acest duh stăpânește și azi în acest Institut, cu atât mai virtuos cu cât Statul nostru, R. P. Română, care împărtășește toate confesiunile de aceeași drepturi și tratează pe credincioșii diferitelor confesiuni care sînt cetățeni credincioși ai acestui stat, în mod egal, ne dă în privința aceasta un exemplu și oferă climatul prielnic colaborării dintre Biserici pentru sluirea mărețelor idealuri creștine și umane.

Cunoscînd acestea, cred că DVoastră, distinși oaspeți, în Institutul nostru Vă simțiți într-un mediu propriu năzuințelor pentru înfăptuirea cărorora luptați cu stăruință și nobilă abnegație în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor creștine, năzuințe de dragoste și unitate între Biserici și de pace și înfrățire între popoare.

În lumina acestor gânduri Vă zic bine ați venit în mijlocul nostru.

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DE ORIENTARE DIN APRILIE 1964 ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Potrivit dispozițiilor ocîrmuirii bisericești, o nouă serie de conferințe preoțești de orientare au avut loc în luna aprilie a. c.

În Arhiepiscopia Sibiului, ele au fost programate la toate protopopiatele între 2 și 14 aprilie și au avut ca tema oficială: „*Ecumenismul și problemele lumii contemporane*” (pacea în ecumenism; pacea și dreptatea; pacea și dezarmarea; pacea și libertatea; coexistența pașnică).

Centrul Eparhial a pregătit în mod deosebit această conferință, trimițînd din bunăvreme „Indreptarul” la tema oficială tuturor oficiilor protopopești, spre a fi folosit ca bază a referatelor ce urmau a fi pregătite de cucernici preoți referenți. Acest îndreptar a servit în același timp și pentru orientarea delegaților încredințați de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae cu prezidarea conferinței. Aceștia au fost următorii:

1. P. C. Vicar arhiepiscopesc Traian Belasçu la protopopiatele: Alba Iulia (3 IV); Tg. Mureș (9 IV); Reghin (10 IV și Toplița (14 IV);

2. P. C. profesor Dr. Nicolae Neaga la protopopiatele: Agnita (3 IV) și Făgăraș (4 IV);

3. P. C. prof. Dr. Corneliu Sirbu la protopopiatele: Sebeș (2 IV) și Sibiu (6 IV);

4. P. C. Prot. Ioan Vlăd, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele: Tîrnăveni (7 IV) și Luduș (8 IV);

5. P. C. Prot. Ioan Velțan, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele: Rupea (7 IV), Sighișoara (8 IV) și Mediaș (9 IV);

6. P. C. Prot. Ioan Nicoară, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele: Sf. Gheorghe (9 IV) și Brașov (10 IV).

Din rapoartele delegaților oficiali, precum și din procesele verbale primite de Centrul Eparhial de la toate oficiile protopopești, se constată că au fost înregistrate peste tot rezultate bune.

Conferința aceasta și-a atins scopul prin faptul că s-a scos în evidență că „Ecumenismul” în general, ca mișcare religioasă pe plan internațional, a dovedit și dovedește tot mai mult că înțelege să sprijinească ideile noi ale zilelor noastre, ca: pacea, dreptatea, dezarmarea, libertatea și coexistența pașnică.

De asemenea s-a scos în evidență aportul deosebit pe care Biserica Ortodoxă în general și Biserica Ortodoxă Română în special, l-a adus și-l aduce pe plan intern și extern, la susținerea ideilor generoase menționate mai sus, din care Biserica noastră și-a făcut crez și pe care le susține cu metodele și mijloacele sale specifice, în toate întâlnirile internaționale, contribuind astfel în mod efectiv la îndrumarea credincioșilor, întru sprijinirea tuturor ideilor însușite de popoare, idei ce ținesc la bunăstarea morală și material-culturală a tuturor celor ce muncesc, indiferent de culoare și convingeri religioase.

La această conferință a fost aprofundată ideea de „Ecumenism”, arătându-se lămurit diferitele concepții ce stau sau au stat în trecut la baza acestei mișcări religioase.

S-a arătat limpede că în concepția ortodoxă, ideea fundamentală a ecumenismului este ideea de „ecumenicitate”, ceea ce înseamnă: toți în jurul Mântuitorului în aceeași credință — adică: ecumenicitatea hristocentrică — dovedindu-se acest lucru cu citate adecvate din Sf. Scriptură.

Pentru concepția protestantă ecumenismul este: toți împreună cu Hristos, indiferent de credință, ceea ce înseamnă: multiplicitatea confesiunilor. În sfârșit, pentru concepția romano-catolică și mai ales papală, ecumenismul înseamnă: toți în jurul Papei, care se consideră „vicarul” lui Hristos pe pământ.

Ortodocșii au început să participe la străduințele ecumeniste potrivit Enciclicii „Koinonia” din anul 1920.

Protestanții au inaugurat această Mișcare încă din anul 1910. Ea s-a transformat apoi în Consiliul Ecumenist al Bisericilor, în anul 1948, revenind la adevăratele lui rosturi în anul 1961, cu prilejul Congresului al III-lea de la New-Delhi (India).

Papalitatea, ca de obicei, la început s-a opus oricărei străduințe ecumeniste, dacă nu-s conduse și supravegiate de ea, însă prin fostul Papă Ioan XXIII a revenit la sentimente mai bune și mai realiste, făcând un substanțial pas înainte prin Enciclica „Pacem in terris”, din aprilie 1963, care între alte idei pozitive pe care le conține, dă și un îndemn lucid la colaborare cu necatolicii.

La toate sesiunile protopopești din Arhiepiscopia noastră tema conferinței a fost tratată temeinic și cu interes.

Subcapitolele temei oficiale au fost analizate atât de referenți cîți și de preoți care au luat cuvîntul — în completare — străduindu-se fiecare să le documenteze scripturistic, scoțînd în evidență primatul păcii și al dreptății, precum și necesitatea dezarmării, libertății și coexistenței pașnice.

Delegații oficiali ai Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae au apreciat pozitiv toate referatele prezentate de C. preoți: Pr. Cornel Stănuleț (Agnita); Pr. Gheorghe Ercuș (Brașov); Pr. Ioan Suci (Alba Iulia); Pr. Aurel Brumboiu (Făgăraș); Pr. Gheorghe Gavrilăscu (Medias); Pr. Dumitru Pasencu (Luduș); Pr. Ioasa Marcoci (Reghin); Pr. Iosif Popița (Sf. Gheorghe); Pr. Vasile Pițan (Sebeș); Pr. Solomon Orian (Sibiu); Pr. Mihai Mărgineanu (Sighișoara); Pr. Ioan Anca (Tg. Mureș); Pr. Teodor Aldea (Tîrnăveni) și Pr. Gavril Colceriu (Toplița).

Luînd cuvîntul în încheierea discuțiilor purtate, delegații chiriarhali au arătat ce trebuie să facă fiecare preot, în mod practic, în parohia sa,

întru realizarea efectivă a ecumenismului, fixînd ca puncte de reper următoarele:

1. Toți creștinii — deci și credincioșii din parohiile noastre — sînt chemați să dovedească prin fapte solidaritatea noastră cu omenirea îngrijorată de viitorul ei, sprijinind fiecare la locul său de muncă, după puterile sale, rezolvarea fericită a marilor probleme ce se pun azi lumii contemporane.

2. Contribuția aceasta trebuie să o aducă fiecare credincios al Bisericii noastre, încadrîndu-se în frontul de luptă organizată pentru rezolvarea cu un ceas mai devreme a problemelor actuale.

3. Toate Bisericile creștine sînt chemate să-și organizeze și mai bine metodele lor de acțiune și să fie și mai dinamice în eforturile lor pentru sprijinirea păcii.

4. Toți preoții noștri sînt îndatorați în conștiința lor de păstori și cetățeni să difuzeze — cu vreme și fără de vreme — toate acțiunile ecumeniste pentru pace.

5. Pe aceeași linie delegații chiriarhali au îndemnat preoțimea să pună în practică bunele povețe date în această privință de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din prilejul împlinirii a 15 ani de strălucită și rodnică arhipăstorire a Prea Fericirii Sale, precum și stăruitoarele îndemnuri, trimise preoției și credincioșilor din Arhiepiscopia Sibiului, prin scrisorile pastorale, din partea Arhipăstorului nostru, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Prot. IOAN VLAD
consilier arhiepiscopesc

SF. PAȘTI LA SIBIU

Marele și luminatul „praznic al praznicelor”, „sărbătoarea sărbătorilor” creștinești, Sfintele Paști din anul mîntuirii 1964, a prilejuit adevărată bucurie duhovnicească în rîndul credincioșilor Bisericii noastre strămoșești din Sibiu.

Începînd cu Duminica Floriilor, credincioșii din toate parohiile orașului au participat la Sf. Liturghii și la Denii, în fiecare zi din Săptămîna Mare, manifestînd evlavie creștinească și credință curată în Hristos Domnul.

Ei au găsit bun prilej să-și curățească sufletele în Taina Sf. Spovedanii și să ia hrana cea cerească, pe Hristos însuși, în Taina Sf. Cuminectături.

Între cei ce au participat la toate sfintele slujbe din Săptămîna Mare și în zilele de Sf. Paști a fost și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, împărtășind celor de față, de fiecare dată, binecuvîntări arhieresti.

În Duminica Floriilor predica ocazională a fost rostită de P. C. Prof. Dr. Nicolae Neaga; în Joia Mare a predica P. C. Prot. Moise Popovici, iar la Prohodul Mîntuitorului cuvîntul de învățătură creștinească a fost rostit de P. C. Prot. Ioan Munteanu.

La Înviere, credincioșii au ascultat predica P. C. Vicar Tr. Belășcu, iar la Sf. Liturghie din întîia zi a Sf. Paști sufletul lor a împrumutat bucurie multă și îndrumări părintești din pastorală Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, citită de P. C. Prot. Ioan Munteanu.

Intemeiat și cu mult suflet au predicat P. C. Prot. Ioan Boțocan și P. C. Prot. Ioan Munteanu, primul în a doua, iar al doilea în a treia zi a Sf. Paști.

Căzînd în toi de primăvară, cînd natura îmbracă veșmînt nou, veșmînt de floare și verdeață, praznicul Sf. Paști s-a desfășurat, în acest an, într-un cadru asemănător naturii întinerite, înprospătînd dreapta credință.

D. CĂLUGĂR

LA HRAM

Vineri, 9 mai a. c., în ziua praznicului „Izvorul tămăduirii”, a avut loc sărbătoarea hramului la Sf. Mănăstire „Brîncoveanu” de la Sîmbăta de Sus (Făgăraș).

Sf. Liturghie a fost slujită de un sobor, în frunte cu P. S. Arhiereu Emilian Antal. Răspunsurile au fost date de corul bisericii din Viștea de Sus.

După rugăciunea de dezlegare arhierescă au luat cuvîntul:

I. P. C. Arhim. Serafim Popescu, care a vorbit despre lucrarea mănăstirii și darurile Invierii Domnului și — mulțumind celor ce au participat la acest praznic — a îndrumat la viață curată, la rugăciune și muncă pentru înflorirea Patriei și statornicirea păcii în lume.

P. C. Prot. Tr. Ionașcu (Făgăraș) a arătat că credința ne îndrumează să fim apostoli ai iubirii și păcii, să ne iubim Patria, care devine tot mai puternică și mai frumoasă.

P. C. Prot. V. Coman (Brașov) spune că Biserica împărtășește credincioșilor darurile date de Iisus Hristos; ea cheamă pe credincioși — după cuvîntul Maicii Domnului la nunta din Cana — să facă tot ce ne învață Iisus, să fie cetățeni credincioși, pildă de iubire de Patrie și luptători neobosiți pentru pace.

I. P. C. Arhim. Nicolae Mladin — pornind de la bucuria ce au avut Maica Domnului, mironosițele și Sf. Apostoli la Invierea Domnului — prezintă viața creștinului ca o viață de bucurie neconținută, izvorită din încrederea în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, din munca roditoare pentru binele tuturor, din mari realizări ale Patriei noastre în 20 ani de viață liberă, din acțiunea iubirii și păcii.

P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belășcu spune că așa cum primăvara aduce viață nouă pretutindeni, Invierea Domnului a fost pentru credincioși prilej de înnoire a vieții prin Sf. Spovedanie și Sf. Împărtășanie, înnoire care se arată în curățirea de păcate și pășirea pe calea virtuților, a iubirii de Dumnezeu și de semenii, a iubirii de Patrie și de pace, a tot ceea ce este bun și frumos pentru Sfînta noastră Biserică și pentru scumpa noastră Patrie.

P. Sf. Emilian Antal — exprimînd bucuria de a participa la acest praznic al Sf. Mănăstiri — arată temeiul sărbătorii „Izvorul Tămăduirii”, închinată Maicii Domnului, care este și Maica tuturor creștinilor. Ea ne înțelege toate doririle noastre și le duce la Fiul Său, care împlinește rugăciunea Maicii Sale. Biserica mărturisește supracinstirea ce o aduce Maicii Domnului prin sărbătorile închinare ei, prin imnele bisericesti și rugăciunile de la Sf. Liturghie, prin sfintele ei icoane, ș. a. A arătat apoi catastrofa ce ar aduce peste omenire un război atomic și

cum popoarele sînt împotriva războiului și pentru pace. Și creștinii care se roagă Dumnezeuului păcii sînt chemați să cultive pacea în suflet, pacea cu semenii și să ajute la statornicirea păcii în lume. Pacea să rodească în dragostea unul față de altul, față de tot omul. Prin muncă cu osîrdie să contribuim la bunăstarea tuturor.

Mulțumește lui Dumnezeu pentru toate darurile, roagă pe Dumnezeu să dea I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* zile de pace și bucurie și binecuvîntează pe cei prezenți.

După terminarea Sf. Liturghii, o parte din sobor a slujit Sf. Maslu la Altar, altă parte — în frunte cu P. Sf. *Emilian* — a săvîrșit sfințirea apei la fîntînă și ectenia de pomenire la mormîntul mitropolitului *Nicolae Bălan*.
N. M.

INTRUNIRE ECUMENISTĂ PENTRU PACE LA CLUJ

În pregătirea participării la marea Adunare a 2-a Pancreștină pentru Pace de la Praga, din iunie-iulie 1964, s-a întrunit la Cluj, în 30 mai, în localul Institutului Teologic Protestant unic de grad Universitar, o conferință de consfătuire. Au participat reprezentanții Bisericii Ortodoxe, ai Bisericilor Reformată și Luterană și ai celei Unitariene. Tema principală era constituită din discutarea în plen a referatului comun pentru Pancreștina a 2-a: Legămîntul meu este viață și pace.

Sedința a fost condusă de rectorul Institutului Protestant, Dr. St. Juhász. În prezidiu se aflau: Episcopul reformat Al. Buthi din Oradea, reprezentantul Departamentului Cultelor, Episcopul unitarian Al. Kiss, Episcopul reformat I. Nagy din Cluj și Episcopul luteran A. Argay din Cluj. Invitați au mai fost: P. Sf. Episcop ortodox Teofil al Clujului și Episcopul luteran Fr. Müller din Sibiu. Au participat vicari episcopali, profesori de teologie ortodoxă, reformată, luterană și unitariană din Cluj și Sibiu, unii protopopi și pastori preocupați cu problemele referatului.

Referatul principal, axat pe Sf. Scriptură, a fost alcătuit din șase referate parțiale, provenite de la șase comisii de studii și anume: Baza biblică pentru Legămîntul păcii (I. Szöcs); Pacea și ecumenismul (M. Teleki); Pacea și catolicismul (P. Gereb); Pacea, dezarmarea și războiul rece (B. Bendő); Pacea și statele noi (St. Juhász) și Slujirea tineretului pentru pace (C. Rab). Coordonarea lucrării a avut-o prof. I. Szöcs.

Referatul principal despre: „Legămîntul pentru viață și pace”, cuprinde următoarele idei principale: 1. Legămîntul este ordinea stabilită prin dragostea lui Dumnezeu a relației între Dumnezeu și om; 2. Cei care sînt primiți de Dumnezeu în legămîntul Său vor fi înzestrați cu responsabilitate și cu darurile cu care iubirea, viața și pacea vor cuceri pămîntul; deci legămîntul se bazează pe dragoste, asigură viața, combate moartea și respinge orice distrugere, impunînd condiții credincioșilor de a-i urma în acest legămînt; 3. Credințioșia față de Legămîntul lui Dumnezeu obligă Biserica și pe membrii ei să se călăuzească neconținut de principiul Sf. Evanghelii de a propovădui viața și pacea; astfel misiunea Bisericii este de a sluji împăcării în lume; unitatea Bisericii și cauza păcii sînt corelate și se ajută reciproc; 4. După prima adunare Pancreștină pentru pace de la Praga, din 1961, s-a întărit răspunderea creștină pentru viață și pace și în acest cadru merită să fie semnalată și enciclica papii Ioan XXIII:

„Pacem in terris” din 1963; 5. Deci credinciosul creștin cinstiț, de orice confesiune, își pune întrebarea: ce judec eu despre Creștinism, ce gîndesc despre Creștinismul activ în lume și îndeosebi ce fac pentru ca mărturia mea creștină să fie rodnică, să fie din dragoste curată, ce fac eu pentru viața și pacea mea, pentru viața și pacea familiei, a poporului și a omenirii? Cum îmi manifest concret solidaritatea umană în lume? 6. Răspunsul singur posibil este acela că creștinul trebuie să se străduiască neîncetat în viață să aplice principiile Sf. Evanghelii cu privire la dragoste, dreptate și pace. În acest caz, el are toate motivele biblice alături ca să lupte contra războiului, să combată armele atomice, să ceară o dezarmare generală și totală, să stăruie pentru înlăturarea colonialismului și a războiului rece, care generează dușmănie și neîncredere între popoare și oameni.

Apoi a fost citit referatul: „Pacea și tineretul”. În el s-a specificat locul tineretului în slujirea viitorului, prin slujirea conștientă a păcii.

În fine, prof. M. Șesan — salutat în mod deosebit ca membru permanent în Comitetul executiv al Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga și reprezentant al tuturor bisericilor de pe teritoriul Republicii Populare Romîne — a prezentat pe scurt tematica, precum și desfășurarea lucrărilor pentru Pancreștina a 2-a pentru Pace de la Praga.

După masă s-a trecut la discutarea referatului, sub impresia generală a textului neotestamentar: „lumea pace să aibă și mai multă să aibă” (Ioan 10, 10). Cu contribuții biblice, exegetice și de interpretare, spre adîncirea problemelor indicate în referate și spre mobilizarea credincioșilor în acest sens, au venit profesorii: I. Horvath, L. Kovács, L. Binder, Is. Todoran, T. Kozma, C. Rab, P. Gereb, M. Șesan, I. Zăgreanu, I. Szöcs și vicar F. Geomolean.

În cuvîntul recapitulativ, dl Episcop Alexandru Buthi a constatat că obiectul principal pentru care se străduiește Conferința Creștină pentru Pace de la Praga în mare, și consfătuirea cu adevărat ecumenistă de la Cluj în mic, nu este atît *vestirea* mesajului păcii, care este binecunoscut, ci mai mult realizarea conținutului lui prin fapte concrete de fiecare zi. Un moment dintre acestea este însăși conferința de la Cluj, care primește un caracter ecumenist prin participarea și colaborarea frățească între reprezentanții variatelor confesiuni creștine, fapt care primește caracter unic în relațiile interconfesionale din cadrul Republicii Populare Romîne și care, deci, deschide perspective largi pentru continuarea și adîncirea acestor contacte frățești. Ele vor avea ecou puternic și în relațiile din domeniul social, prin colaborare frățească între toate naționalitățile conlocuitoare, ca dovadă de sincere străduințe pentru pace, care se proiectează din intern spre extern. Această pildă de colaborare întărește principiul biblic: „Ce bine e cînd sînt frații împreună”!

În cuvîntul de încheiere al sesiunii, rectorul St. Juhász a subliniat faptul că toți credincioșii și cetățenii din R. P. Romînă merg pe același drum al colaborării și frățietății, creștinii dînd dovadă că învățătura creștină despre „îtruparea revelației” în Mîntuitorul Hristos are drept urmare și „îtruparea păcii” în sufletele credincioșilor. Astfel stăruința creștină pentru pace nu este numai un răspuns la mesajul divin al păcii și vieții, ci o asigurare că se va merge pe această cale prin fapte concrete.

M. Ș.

AM PIERDUT UN PRIETEN

Dacă-l pierzi, pe un prieten îl pierzi totdeauna prea curînd. Cînd mai e și tînăr, pierderea apare exasperantă chiar unui suflet pătruns de împăcările creștinești ale credinței în viața de veci și în nemurirea sufletului.

Dr. Adalbert Domby abia trecuse pragul vîrstei de 44 de ani cînd a adormit întru Domnul.

Născut la Caransebeș în 20 februarie 1920, a studiat teologia la Cluj și la Sopron. Era pastor evanghelic-luteran C.A. în Brașov cînd — în 1943 — a primit o bursă de studii pentru Facultatea de Teologie protestantă din Leipzig, unde și-a luat doctoratul, în 1946. Pe data de 1 februarie 1949 — după ce între timp servise în administrația Bisericii sale — a fost numit conferențiar la Institutul Teologic Universitar Protestant din Cluj, pentru Secția ev.-lut. C.A. din Sibiu. Erudit și talentat — după expresia unuia dintre distinșii lui colegi — „s-a apucat de toate, dar știa de toate”. Teolog sistematic de excepționale posibilități speculative, manifesta preferință pentru Istoria Religiiilor, pe care o predă de la catedră.

O insuficiență cardiacă mai veche i-a stins prematur viața, în 30 aprilie 1964, spre marea părere de rău nu numai a Bisericii sale, dar și a noastră, a ortodocșilor. Profesorii Institutului Teologic Universitar Ortodox din Sibiu au colaborat cu Dr. Adalbert Domby — ca și cu alți colegi ai lui — în limpezirea unor probleme teologice de interes comun. Contribuția lui a fost de fiecare dată substanțială, corectă și calmă, apropiindu-ne și mai mult întreolaltă, în spiritul comuniunii pancreștine care ne însufletește astăzi și pe unii și pe alții.

La ceremonia funebră din ziua de 1 mai a. c. — care s-a desfășurat în Sibiu, în prezența Eminenței Sale Domnului Episcop Dr. Friedrich Müller, înconjurat de rectorul Dr. St. Juhász, decanul Dr. H. Binder, profesorii de teologie protestanți ș. a. — rectorul Institutului nostru teologic, P. C. Prof. Dr. Sofron Vlad, a dat expresie simțămîntelor noastre de compasiune, prezentînd condoleanțe Bisericii ev.-lut. C.A., Institutului Teologic Protestant și familiei defunctului.

Odihnească-l Părintele ceresc în curțile Sale!

RED.

UN PRIETEN SINCER AL POPORULUI NOSTRU

Publicațiile noastre au consemnat la loc de cinste, în prima jumătate a lunii mai a. c., împlinirea a „115 ani de la moartea unui luptător progresist din patria noastră — Stephan Ludwig Roth”, cum scrie de pildă una din gazetele noastre centrale,¹ sub semnătura Dlui Dan Berindei, cercetător științific principal

¹ A se vedea: România Liberă, nr. 6085 din 12 mai 1964. În această problemă se mai pot vedea articolele: Prof. univ. Vasile Maciu, membru cor. al Academiei R. P. Romîne: „Un luptător pentru progres: Stephan Ludwig Roth”, în „Contemporanul”, nr. 20 din 15 mai 1964, p. 7; „Stephan Ludwig Roth (1796-1849)”, în lucrarea: „Din istoria gîndirii pedagogice universale”, vol. I, București 1959, p. 424—428; și I. Lupaș: „Un martir al Transilvaniei: preotul Stefan L. Roth 1796—1849”, în „Studii, conferințe și comunicări istorice”, vol. III, Sibiu 1941, p. 247—254.

la Institutul de Istorie al Academiei R. P. Romîne. „Intellectualul sas Stephan Ludwig Roth a fost un îndrumător al poporului său, un luptător hotărît pentru progres. Spirit clarvăzător, publicist de seamă, militant cu vederi înaintate în problema națională, Roth a fost neîndoiebnic una din figurile cele mai luminoase ale intelectualității săsești de acum un veac” — scrie aceeași publicație. S. L. Roth a fost într-adevăr o figură luminoasă a timpului său, un prieten sincer al poporului român din Transilvania într-o vreme de grea împilare pentru acesta — deși băștinaș și majoritar pe aceste meleaguri — fiind totodată preot și fiu de preot, ceea ce au și determinat însemnările de față.

Stephan Ludwig Roth s-a născut la Mediaș în 1796, în familia unui preot sărac. Studiile elementare și secundare le-a făcut la Mediaș și Sibiu, iar la vîrsta de 21 ani a plecat spre Universitatea din Tübingen, unde a studiat teologia și filozofia. Atras de faima lui Pestalozzi, de la Tübingen a plecat în Elveția, unde marele pedagog l-a primit ca profesor de limba latină la școala sa din Yverdon și la îndemnul căruia a scris o lucrare despre teoria învățării limbilor. Deși i s-au oferit situații de seamă, printre care chiar o catedră la Universitatea din Freiburg, S. L. Roth părăsește străinătatea și se întoarce la locurile natale cu dorința caldă de a contribui la înfăptuirea idealurilor înalte, umanitare, ale școlii din Yverdon: „Luminarea poporului și secarea mizeriei în care trăia”. Din cauza acestor idei de reforme progresiste, mai-marii vremii îl înlătură de la școala din Mediaș, unde a fost profesor și chiar director, și, în 1834, devine preot la Moșna. Aici rămîne ca pastor evanghelic pînă în 1849 cînd, în 11 mai, după un simulacru de judecată, cade jertfă, fiind împușcat la Cluj din ordinul comisarului Ladislau Csány, reprezentant al nobilimii maghiare din acea vreme.

Stephan Ludwig Roth a avut o activitate multilaterală. Astfel s-a manifestat ca istoric, scriind o istorie a Transilvaniei în trei volume, ca economist, pledînd, printre altele, pentru exploatarea sistematică și intensivă a pămîntului, precum și ca un gînditor înaintat. Astfel, în teza sa de doctorat: „Despre esența statului”, Roth vede în stat „o instituție de educație pentru menirea omului”, combătînd sistemul absolutist de guvernare. Așa se face că el cerea ca școlile să devină „izvoare de lumină și căldură pentru popor”, fiind totodată un neîmpăcat luptător împotriva iobăgiei, a cărei desființare o cerea, căci, după cum scria el în 1843, „umanitatea și folosul țării, cerul și pămîntul cer dreptate, nu menținerea asupririi istovitoare”.

Deosebit de luminat și obiectiv s-a dovedit însă S. L. Roth în problema națională, care se punea în Transilvania acum un veac și mai bine, ceea ce ni-l arată un mare și sincer prieten al poporului român. Astfel, cînd în 1841 dieta Transilvaniei a căutat să facă din limba maghiară limba oficială, Roth s-a ridicat cu hotărîre împotriva acestui proiect reacționar al majorității deputaților reprezentînd interesele egoiste ale nemeșimii. Cu acest prilej a publicat broșura: „Lupta pentru limbă în Transilvania”, în care a combătut poziția dietei, declarînd limba romînă ca limbă națională a Transilvaniei. „A declara o limbă — scria el — drept limbă națională nu este necesar. Noi avem deja o limbă națională. Nu este cea germană, dar nici cea maghiară, ci limba romînă. Noi, națiunile organizate pe stări, putem să ne comportăm cum vrem, dar acesta și nu altul este adevărul. De cîte ori se întîlnesc doi care vorbesc limbi diferite și nu se pot înțelege, ei se înțeleg pe romînește. Romînește știe oricine. Aceasta provine de acolo că pentru a învăța limba maghiară sau germană este necesară școala și învățămîntul, limba romînă însă se învață de la sine, pe stradă, în relațiile zilnice”. Aceasta făcea

pe pastorul Roth să ceară pentru romîni, populație mult majoritară și prigonită, „hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman“.

În 1847 S. L. Roth a tradus în limba germană o lucrare de istorie bisericească a romînilor, publicată în 1845 de Iosif Pop Sălăgeanu, întreținînd totodată o interesantă corespondență cu Gh. Barițiu.

Ba mai mult: Roth a participat chiar la marea adunare a romînilor din Transilvania, din mai 1848. Reîntors de la această adunare, spunea: „Acum știu ce înseamnă o adunare populară“. Comentînd faptul că steagul „principal“ al adunării de la Blaj era cel tricolor și știind că acesta era și cel al Țărilor Romîne, adăuga semnificativ: „Cu toate că acest steag național n-a fost atît de înalt, încît el să poată fi văzut de la Dunăre, totuși cred eu că fiind o mărturie a unor mișcări sufletești solidare, filfierea acestor culori de aici a făcut să bată inimile și la Iași și la București“.

Pentru ideile sale înaintate, pentru strădania sa de luminare și ridicare a maselor, pentru simpatia arătată romînilor din Transilvania într-o vreme de neagră asuprire, poporul nostru i-a adus, cu prilejul împlinirii a 115 ani de la moartea sa, un binemeritat omagiu, printre altele ridicîndu-i în orașul Mediaș un bust, pe a cărui tăbliță se poate citi următoarea inscripție: „1796—1849 — Stephan Ludwig Roth, marele prieten al poporului muncitor și luptător pentru egala îndreptățire a naționalităților conlocuitoare ardeleni în revoluția din 1848“.

GH. PAPUC

MAI MULȚI COLABORATORI,

redactor fiind Dr. Günter Gloede din Berlinul răsăritean, au publicat la Stuttgart o carte despre „Profiluri ecumenice“ (1961, p. 376). Ea cuprinde figuri reprezentative, care au adus contribuții însemnate în Mișcarea ecumenică. La început sînt „premergătorii ecumenismului“, după care urmează „inițiatorii ecumenismului modern“, (John Molt, Robert Gardiner, Josef Oldham, Georges Bell, Nathan Söderblom, ș. a.), și, în sfîrșit, e prezentată contribuția ortodocșilor și rom-catolicilor.

ÎN CARTEA

„Unter dem einen Ruf. Eine Theologie der ökumenischen Bewegung“ (Stuttgart 1960, p. 148), W. A. Visser't Hooft, secretarul general al Consiliului Mondial al Bisericilor, prezintă drumul Consiliului Mondial al Bisericilor spre unitatea Bisericii lui Hristos în următoarele etape: 1. unitatea dată în chemarea comună; 2. unitatea crescîndă în împlinirea chemării comune; 3. unitatea bisericească în credință și constituție; 4. unitatea definitivă în Hristos. Deocamdată bisericile au început să pășească pe treapta a doua, împlinind chemare comună de a lupta pentru pace și înfrățire între popoare.

ÎN EDITURA

Academiei R. P. Romîne a apărut vol. I din „Prelegeri de istorie a filozofiei“, de Georg Wilhelm Friedrich Hegel, traduse din limba germană de D. D. Roșca, profesor la Facultatea de Filozofie din Cluj. Volumul acesta cuprinde o Introducere cu o scurtă expunere a filozofiei orientale (chineze și indiene) și expunerea filozo-

fiei antice eline de la cei șapte înțelepți (sec. VI î.Hr.) până la Aristotel inclusiv. Perioada aceasta a istoriei filozofiei eline e împărțită în trei capitole: 1. De la Tales până la Anaxagora (ionienii, Pitagora și pitagorienii, eleații, Heraclit, Empedocle, Leucip și Democrit, Anaxagora); 2. de la sofști până la socratici (sofști, Socrate, socraticii megarici, cirenaici, cinici). 3. Platon și Aristotel.

Hegel concepe istoria filozofiei ca o dezvoltare unitară, un progres al cunoașterii esenței lucrurilor, care începe cu abstracțiuni și se îmbogățește mereu adică progresează de la abstract la concret. De asemenea el privește orice filozofie nu numai ca o verigă în lanțul dezvoltării generale, ci și ca expresie a epocii în care a apărut. De aici trage două concluzii: 1. să nu se atribuie vechilor filozofi decât ceea ce le aparține; 2. o filozofie veche nu poate satisface spiritul unei epoci ulterioare. Intoarcerea înapoi la filozofiile vechi este un anacronism, pentru că filozofia progresează odată cu societatea, cu știința, cu gândirea. Rezultă — conchidem noi — că neotomismul, neokantianismul, neohegelianismul și alte neofilozofii din Apus sînt anacronice. Ele sînt depășite de dezvoltarea societății, gândirii filozofice și științifice.

Pentru un teolog, lectura acestei Istorii a filozofiei este utilă, pentru că îl pune în contact cu concepțiile filozofilor antici, care au fost cunoscute și folosite de Sfinții Părinți și astfel îi înlesnește o mai deplină înțelegere a scrierilor patristice.

În acest sens socotim potrivit să atragem atenția asupra acestei lucrări și să o recomandăm cititorilor noștri.

Traducătorul, un adînc cunoscător al operei lui Hegel, a dat o tălmădire de înalt nivel, în care se simte însăși sufletul viu al gândirii filozofului german. Limba este sobră și expresivă, așa că lucrarea se citește cu plăcere și cu interes.

N. M.

PATRIARHIA ROMÎNĂ ÎN ATENȚIA PRESEI STĂINE

Contactele ecumeniste din ultima vreme au făcut ca Patriarhia Romîină să fie mai des menționată și în publicațiile creștine apusene. Astfel în mod deosebit de elogios este subliniată primirea președintelui CCPP J. Hromadka și a secret. gen. J. Ondra de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la București, în zilele de 8—12 iulie 1963, precum și conversațiile de la Mamaia în vederea invitării și organizării ședinței Comitetului executiv al CCPP la București, în noiembrie 1963 (vezi Buletinul CCPP 7, 1963, p. 168).

Apoi revista reformatorilor francezi „L'illustré protestant” (112, din octombrie 1963, p. 11) aduce fotografia Prea Fericitului Patriarh Justinian alături de priorul mănăstirii de la Taizé-Franța, R. Schutz, la serbările milenare de la Muntele Athos, din iunie 1963.

Este subliniată prezența delegației Bisericii Ortodoxe Romîne, condusă de I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei la ședința comisiei ecumeniste „Credință și organizație” de la Montreal-Canada, din iulie 1963 (Buletinul CCPP 7, p. 165).

Ședința CCPP de la București, din 11—17 noiembrie 1963, a impresionat în mod deosebit pe participanții apuseni. Astfel consilierul luteran H. Kloppenburg din Dortmund-R.F.G., referență cu elogii despre ședință și publică integral comunicatul final (Junge Kirche 12, 1963, p. 725s, 741—743). În continuare, revista menționează și vizita președintelui secției externe a Bisericii evanghelice din Ger-

mania (EKiD) din R.F.G., Ad. Wischmann, în Patriarhia Română, ca oaspete personal al Prea Fericitului Patriarh Justinian (p. 730.) Praeses Wischmann descrie impresiile sale despre viața Patriarhiei Române, vizita în Mitropolia Moldovei precum și întâlnirea cu Dl. Episcop Fr. Müller din Sibiu, al Bisericii evanghelice luterane din Ardeal.

REVISTA MITROPOLIEI ORTODOXE CEHOSLOVACE

„Hlas Pravoslavi“—Glasul Ortodoxiei, tratează (în numerele ei 5, 6, 7 și 8 pe 1963) variate probleme de duhovnicie, de istoria cirilometodismului și de pace pentru omenire.

Cele duhovnicești urmăresc îndrumarea credincioșilor spre o viață creștină mai corectă, mai plină de răspundere în faptele zilnice, mai activă și concretă. Astfel sînt articolele: Confruntarea credinciosului, Poți răspunde creștinește? (nr. 5); Pentru fericirea întregii lumi, Familia ortodoxă azi, Pentru umanitate (nr. 6); A fi și a părea creștin (nr. 7.) Înălțarea Sf. Cruci, Sf. Scriptură despre seceriș, Proorocii (nr. 8).

În problema Cirilometodiană, care a împlinit jubileul de 1100 ani, se discută despre: Misiunea lui Constantin la Hazari, În cinstea Fraților apostoli, Pe urmele strămoșilor (nr. 5 și 6); În amintirea Fraților apostoli, Cirilometodismul lui Ioan Hus, Urmele tradiției ortodoxe (nr. 7); Sf. Venceslau și Ludmila, Moravia Mare (nr. 8). În fiecare număr sînt indicate și note despre publicațiile cirilometodiene.

În cadrul istoriei au mai apărut: Biserica bizantină în timpul cruciadelor, de prof. M. Šesan (nr. 6) și Mileniul Athosului (nr. 8).

În privința stăruinței pentru pace, fiecare număr aduce informații și mobilizări pentru opera păcii. Astfel: Despre activitatea Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga și ședințele comisiilor pentru „Pace și războiul rece“ și „Pace și dreptate“, apoi ședința Comitetului executiv de la Dresda-R.D.G., din aprilie, și ședința comisiei „Pace și ecumenism“ de la Moscova, din aprilie 1963, urmată de comisia „Pace și dezarmare“ de la Varșovia, din mai 1963 (nr. 6); despre ședința Comitetului Consultativ de la Praga, din iunie 1963 (nr. 7) și Semnarea Tratatului de la Moscova pentru interzicerea parțială a experiențelor cu arme nucleare (nr. 8).

În partea cronicii cu variate vești din lume, din țară și din presă, se află și o recenzie despre revistele Patriarhiei Române, semnată de prof. M. Šesan (nr. 5).

REVISTA EVANGHELICĂ CEHOSLOVACĂ

„Krestanska Revue“—Revista Creștină, aduce în numerele 4, 5 și 6 pe 1963 numeroase contribuții din teologia evanghelică pentru viața credincioșilor ei.

O problemă deosebită pune prof. J. Lochman în: Despre interpretare, sau despre exegeza biblică, atît de subiectivă la protestanți și exprimată prin mai multe curente actuale, ca: școala demitologizării a lui R. Bultmann, interpretarea existențială a lui D. Bonhoeffer, curentul filozofic intelectualist al lui P. Buren și, în fine, interpretarea civilă, sau liberală. Cu explicări vine prof. J. Soucek în: Cinstirea lui Dumnezeu în duh și adevăr, și J. Ciapek în: Profeția lui Iisus despre căderea Ierusalimului (nr. 4 și 5); urmează apoi: Pentru o critică pozitivă în explicarea creștinismului, după tezele lui J. Hromadka (nr. 6).

Urmează o bogată cronică de actualitate, de critică exegetică, însemnări, informații și dări de seamă.

În nr. 5 (p. 120) se află o expunere despre „fondul lui I. Comenius“ din Biblioteca Universității din Cluj. El cuprinde 27 titluri. În biblioteca fostă unitariană se mai află 8 exemplare, între care ediția *Janua linguarum de la Brașov* (1735) și o ediție necunoscută din vestibulum *Januae „ad usum orthodoxorum in Hungaria scholarum“* din 1784. Se află acolo și ediția londoneză din 1642 a *Pansophiae prodromus*, cu dedicație proprie a lui Comenius „amico et fratri in Christo dilecto Ioanni Zilici“. La Tîrgu Mureș se află, în biblioteca Bolyai, o altă ediție din *Vestibulum* din 1784.

REVISTA BISERICII EVANGHELICE A FRAȚILOR CEHI

„Cesky Bratr“-Fratele Ceh, de care țin cei mai mulți dintre activiștii de frunte ai Conferinței Creștine pentru Pace (ca: președ. J. Hromadka, V. Hajek, J. Ondra, L. Broz, J. Smolik, M. Opocensky), prezintă credincioșilor ei (în nr. 2, 3, 4, 5, 6 și 7 pe 1963) îndrumări duhovnicești și din viața bisericii. Îndeosebi a fost importantă ședința a XIV-a a sinodului Bisericii Fraților, cu constatări și îndrumări normative „pentru slujire în lume“ (nr. 2—3); este valorificat apoi pozitiv „Pietismul“, de R. Rician (nr. 4); Despre interpretarea pietistă și civilă vorbește M. Hajek (nr. 5); este prezentat apoi referatul prof. J. Hromadka: „Slujba bisericii pentru lume“ (nr. 6) și problema este discutată în continuare, în legătura cu activitatea Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga (nr. 7). Este apoi analizată și noua traducere cehă a Bibliei. Partea informațiilor este bogată.

CIRCULAȚIA CUVÎNTULUI „ORTODOX“, Sibiu

cercetată de M. Șesan (vezi în Mitropolia Ardealului, nr. 1/2 și 3/4 1956 și în Ortodoxia, nr. 2, 1961), este un subiect care mai cere încă o atentă cercetare, pentru că materialul de studiat a rămas foarte vast. Despre aceasta ne convinge studiul Păr. prof. N. Neaga, intitulat: „Ortodoxia și Vechiul Testament“, publicat în: Mitropolia Banatului, nr. 7/8, 1962, p. 299ss.

Cercetînd unii Părinți apostolici, am putut constata că la Sf. Clement Romanul (vol. 1 din Migne PG) nu provine cuvîntul „ortodox“, deși conținutul lui este explicat prin descrierea credinței celei drepte. În schimb, Sf. Iustin Martirul și Filozoful (—156) în lucrarea specială: *Apokriseis pros tous orthodoxous* (în Migne PG, vol. 6, col. 1250ss, 1261, 1344s, 1404, 1408s, 1412 și 1457), folosește cuvîntul „ortodox“ din plin, în următoarele forme: ca substantiv-noțiune de „ortodoxia“, ca substantiv-credincioși: „ortodocși“ și ca adjectiv „orthodoxos“. Este dovadă că pînă în timpul său aceste noțiuni-cuvinte și-au format deja conținutul așa că expresia era înțeleasă de credincioși ce vrea să exprime. Îndeosebi Sf. Iustin dorește să-i convingă pe credincioși să rămînă în Ortodoxie, avînd datoria, ca ortodocși, să nu cadă în greșelile vremii, considerate drept: eterodoxii. El se adresează credincioșilor și de aceea folosește foarte mult substantivul „ortodocși“, la plural.

La Cartagina, Tertullian (—240) nu folosește acest cuvînt în lucrările sale: *Ad nationes*, *Adversus gentes*, *Ad martyres*, *De spectaculis*, *De idolatria*, *Ad Scapulam*, *Libri dogmatici* etc. (Vezi Migne PL, vol 1, col. 629 1417). S-ar părea deci, că nu l-a cunoscut. Și totuși, în lucrarea: *Adversus Valentinianos liber* (Migne PL, vol. 2, col. 557) vorbește precis în felul următor: „etsi vera fabulosa Valentin haeresis sola descriptione sui appareat absurdissima, fuere tamen nonnulli qui ipsum Valentinum orthodoxum existimarent...“. Prin urmare Tertullian cu-

noștea cuvîntul „ortodox“, înțelegea cuprinsul lui, încît îl folosește și aici ca reproș că unii au îndrăznit să-i atribuie unui eretic calitatea de ortodox. Acest cuvînt se mai află mai departe ca: explicare ortodoxă (col. 1286, 1247), opusă atitudinii contrare, pe care Tertullian o numește: eterodoxă, promovată de eterodocși (col. 1215).

ȘEDINȚA COMITETULUI EXECUTIV

al Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga, la București, în noiembrie 1963, a fost un eveniment important atît pentru participanții la ședință, cît și pentru pregătirea Pancreștinei a 2-a pentru pace din 1964. Aceasta se poate constata din publicitatea largă ce s-a făcut rezoluției date de ședință.

Astfel rezoluția de la București a fost publicată în: revista *Cesky Bratr* (Fratele Ceh) a Bisericii evanghelice, nr. 10, pe 1963 la Praga, în revista *Cesky Zpas* (Lupta Cehă) a Bisericii cehoslovace, nr. 50 din 12 decembrie 1963; în revista *Junge Kirche* (Biserica Tinărară) din Dortmund-R.F.G., nr. 12 pe 1963, cu unele comentarii însuflețite de consil. H. Kloppenburg; în revista „Jurnalul Patriarhiei din Moscova“, nr. 12 pe 1963; în „Serviciul de Presă al CCPP“ de la Praga, nr. 1 pe 1964 și în „Buletinul CCPP“, nr. 8, care se trimite în lumea întreagă, și în alte reviste. Profesorul H. Vogel a vorbit despre ședința de la București ascultătorilor săi din Berlinul occidental; pastorul G. Bassarak a publicat rezoluția în periodicul *Regionalei* din R.D.G. a Mișcării de la Praga și prof. G. Casalis l-a prezentat în ședința reformatilor francezi de la Paris. În fine, consilierul H. Kloppenburg a vorbit despre ședința bucureșteană chiar și ascultătorilor americani, unde a petrecut în activitate pentru opera păcii în lunile februarie și martie 1964.

Impresiile pe care le-au dobîndit participanții străini la ședința de la București sînt oglindite în corespondența lor însuflețită, adresată Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian, membrilor Sf. Sinod și prof. M. Șesan, care colaborează cu ei de cinci ani.

În presa bisericească romînă s-a vorbit despre ședința CCPP de la București în coloanele revistei „Biserica Ortodoxă Romînă“, nr. 11/12 pe 1963 și în toate revistele mitropolitane; „Telegraful Romîn“ a publicat un articol important în nr. 3/4 din 15 ianuarie 1964.

Ca pregătire pentru ședința de la București și ca omagiu pentru mișcarea CCPP a apărut nr. 9/10 pe 1963 al revistei „Mitropolia Banatului“ cu numeroase colaborări lămuritoare despre istoricul, teologia și organizarea CCPP. Ca valorificare omagială a ședinței se impune articolul p. prof. P. Sokolovski, reprezentantul Patriarhiei Ruse în Secretariatul CCPP, publicat în „Jurnalul Patriarhiei din Moscova“, nr. 3 pe 1964, p. 29—32.

PATRIARHIA SÎRBA

a prăznuit existența de 250 ani a eparhiei Gornj Karlovaț din Croația. Evenimentul a fost comemorat în rev. „Glasnik“ a Bisericii ortodoxe sîrbe, nr. 12 pe 1963. Insuși P. Sf. Episcop Simeon din localitate a scris articolul festiv din care desprindem următoarele: Nașterea eparhiei numite coboară pînă spre evenimentele istorice legate de bătălia de la Kosovo Polje din 1389, pînă ce a fost înființată însași eparhia, în 1713, datorită puternicei emigrații sîrbești în Croația, de frica turcilor. Se constată că cele mai puternice centre sîrbești s-au stabilit, începînd din veacul XVI, la Jumberak, Gomirje, Lici, Kordun, Plaški, Bania, apoi la Karlovaț.

Rieka, Kostoinița, Gospici, Triest și altele, și că au luat ființă mănăstirile Gomirie și Marcea, fapt care a determinat numirea și a unui exarh al Patriarhiei Sîrbe pentru aceste regiuni, în care mai trăiau și unii vlahi, numiți morlaci. După indicarea cum a fost organizată noua eparhie, autorul aduce informații despre ierarhii sîrbi care au păstorit-o, începînd cu primul, care a fost mitropolitul Atanasie Liubovievici (—1712), urmat de episcopii Danilo, Pavel, Danilo II, Iosif, Petar, Iovan, Ghenadie și Ștefan din veacul XVIII, apoi de Petar II, Moisie, Luchian, Evghenie, Serghie, Luchian II, Teofan și Michailo din veacul XIX și de vlădicii din veacul XX, Ilarion, Maximilian, Sava, Nicanor și Simeon.

Numărul revistei se încheie cu meditația: Despre Dumnezeu, și cu o cronică internă a Patriarhiei Sîrbe.

MITROPOLIA ORTODOXĂ POLONĂ

este girată de I. P. Sf. Arhiepiscop George (Jerzy) de Lodz și Poznan, după decesul Mitropolitului Timotei. La 10 mai 1963 I. P. Sf. Arhiep. Jerzy a convocat Sf. Sinod local pentru a rîndui bunul mers al Bisericii.

În cadrul vieții ortodoxe, împărtășită de ruși, bieloruși, ucrainieni și unii poloni din răsăritul Poloniei, s-a impus concertul religios de la Varșovia, din 28 martie, interpretat de corul catedralei (din cartierul Praga) și al parohiei Sf. Ioan (din cartierul Wola). Au fost interpretate piese de compozitori ruși. Concertul a fost dat și în cinstea Consiliului ecumenist polonez.

La 25 iunie s-a prăznuit hramul Mănăstirii Sf. Onufrie, din voievodatul Lublin, comuna Jabloczna. Această mănăstire de monahi datează din veacul XV. Au participat I. P. Sf. Arhiepiscop Ștefan din Bialystok și Gdansk și P. Sf. Episcop de Wrocław, împreună cu un sobor de 40 de preoți.

La 19 august a fost hramul Mănăstirii de maici de la Muntele Grabarka, în voievodatul Bialystok, participînd însuși I. P. Sf. Arhiepiscop Ștefan.

În fine, la 21 septembrie s-a prăznuit la Chelm Lubelski „praznicul Fecioarei Maria”, în cinstea faptului că în jurul anului 1000 a fost creștinată regiunea respectivă, prin străduința Sf. Vladimir de la Kiev, care a trimis acolo icoana Sf. Fecioare Maria. (După Polnische oekumenische Rundschau 4, Varșovia 1963, p. 14).

M. ȘESAN

SALVAREA TEMPLELOR DIN TIMPUL LUI RAMSES II

Se știe că la Abu-Simbel există două temple, care datează de la Ramses II, regele Egiptului, a cărui domnie se situează între anii 1292—1225 înainte de Hristos. Construirea barajului de la Assuan va face ca apele Nilului să se acumuleze și ele pun în pericol cele două temple. Pentru salvarea acestor temple, scobite în chip măiestrit în stînca unui munte, Ministerul Culturii și al Informațiilor din Republica Arabă Unită, împreună cu U.N.E.S.C.O., au întocmit mai multe proiecte. În cele din urmă s-a aprobat, în iunie 1963, proiectul care prevede deplasarea celor două temple și fixarea lor într-un loc unde să fie păstrate în continuare. Lucrarea aceasta necesită cheltuieli de sute de milioane de dolari. U.N.E.S.C.O. a luat inițiativa strîngerii sumelor necesare deplasării templelor. Ele vor fi demontate bucată cu bucată și vor fi transportate în partea de sus a falezei ce domină valea Nilului, unde vor fi apoi reconstituite, păstrîndu-se întreg specificul și toată frumusețea lor. Sumele necesare acestor lucrări au fost strînse din lumea întreagă de către U.N.E.S.C.O.

PROIECTUL TUNELULUI SUB CANALUL MÎNECII

Există un proiect, vechi de peste un secol, de a uni Anglia cu Franța printr-un tunel săpat sub Canalul Mîneicii. Realizarea acestui proiect a trezit interes în zilele noastre. Un comitet de studiu, alcătuit din experți englezi și francezi, a ajuns la concluzia că proiectul acestui tunel este realizabil din punct de vedere tehnic și economic. El va costa de două ori mai puțin decît proiectul unui pod peste Canalul Mîneicii și va fi mai economic decît extinderea serviciilor aeriene.

După părerea experților, construirea tunelului va costa 400 milioane de dolari și va dura șase ani. Guvernele Angliei și Franței trebuie să hotărască începerea acestei lucrări. Guvernul englez însă dorește să amîne luarea acestei hotărîri pînă după alegerile parlamentare din Anglia, care vor avea loc în toamna acestui an.

OPERE DE ARTĂ REGĂSITE

Ministerul Afacerilor Externe al Italiei a anunțat că trei tablouri, datînd din timpul Renașterii, dispărute de la Florența în timpul celui de al doilea război mondial, au fost regăsite. Ele au fost luate de soldați hitleriști și în prezent două din ele se găsesc în S.U.A.

Guvernul italian a cerut restituirea lor. Este vorba de „Madona și pruncul” de Van Dyck, de „Hristos pe cruce” de Bronzino și „Flori” de pictorul flamand Van Hujsson.

CINE A DESCOPERIT AMERICA?

Un cercetător norvegian, Helge Ingstadt, a comunicat oficial Societății naționale de geografie din Washington că a descoperit recent pe coasta de nord a Terra-Novei un sat al vechilor vikingi. Această descoperire confirmă ipoteza potrivit căreia vikingii, conduși de șeful lor, Leit Erickson, ar fi descoperit America cu aproximativ 500 de ani înaintea lui Cristofor Columb.

Pr. SP C.

DESCOPERIRI PRIVIND RELIGIA ÎN URMA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ ÎN ANUL 1962

Ca în fiecare an, dl Dorin Popescu, cunoscutul nostru arheolog, publică foarte sumar rezultatele săpăturilor arheologice din anul precedent. De data această, este vorba despre roadele lucrărilor arheologice desfășurate de-a lungul anului 1962, pe care d-sa le prezintă în ordine cronologică, pe localități (vezi expunerea intitulată „Săpăturile arheologice din Republica Populară Romînă în anul 1962”, în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, anul XIV, nr.2/1963, p. 451—466). De subliniat este faptul — care constituie o îmbunătățire față de trecut — că din motive de „mai multă precizie, notele au fost întocmite de responsabili săpăturilor sau de un membru al colectivului, care a executat lucrarea” (p. 451).

În cele ce urmează, vom desprinde din expunerea d-lui Dorin Popescu și vom consemna toate descoperirile care privesc religia și constituie astfel o contribuție la Istoria Religiiilor.

I. Studiarea vieții omului pe teritoriul R. P. Romîne înainte de epoca dacică

Prin sondajul efectuat pe dealul Șoșcaș din hotarul satului Berea (com. Ciurmești, r. Carei, reg. Maramureș), au fost descoperite, între altele, două morminte de înumație aparținînd fazei finale Otomane.

Continuându-se săpăturile din 1961, pe platoul Salca de la Oradea au fost dezvelite două morminte de incinerație dacice, cu ceramică din sec. III d.Hr. În același sector au fost descoperite și 15 morminte din sec. XVIII d. Hr.

În urma sondajului făcut la punctul „Insula uscată” aparținând orașului Salonta (r. Salonta, reg. Crișana), au apărut două morminte de înhumatie din a doua jumătate a sec. X d. Hr. (cultura Bjelo Brdo).

Făcându-se săpături de verificare în punctul Columbia D de la Cernavoda (r. Medgidia, reg. Dobrogea), s-au descoperit trei morminte neolitice de tip Hamangia, al căror inventar constă din mărgelile de scoică, pandantive de lut și de marmură.

În necropola neolitică de la Cernica (or. București), descoperită în 1961, s-au mai dezvelit încă 62 de morminte, pe lângă cele 53 găsite în campania arheologică precedentă. Inventarul lor este compus din toporașe de piatră, obiecte de os și podobe făcute din scoici aduse de la Marea Mediterană. Peste această necropolă neolitică, s-a suprapus, în epoca feudală, mănăstirea Iezărul.

Prin continuarea săpăturilor de la Radovanu (r. Oltenița, reg. București), a putut fi determinată zona necropolei, din cuprinsul căreia au fost dezgropate patru morminte.

La Vărăști-Boian (com. Dorobanțu, r. Călărași, reg. București) s-au continuat săpăturile în cuprinsul necropolei gumelnițene. În urma lor, s-au descoperit încă nouă morminte neolitice, dintre care unul conținea două vase din faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița. Celelalte morminte datează de la sfârșitul culturii Gumelnița.

Pe terasa din imediata apropiere a așezării neolitice de la Gumelnița (or. Oltenița, reg. București), s-au descoperit trei morminte de înhumatie gumelnițene. Dintre acestea, două aveau scheletul chircit, iar unul avea scheletul întins cu fața în jos.

În cadrul așezării neolitice de la „Lumea Nouă” din raza orașului Aiba Iulia (reg. Hunedoara), și anume în stratul de cultură Petrești, s-a găsit un mormint de înhumatie cu schelet în poziție chircită. Cercetându-se cimitirul din sec. X d.Hr., situat la marginea aceluiași oraș, lângă spitalul veterinar, au fost descoperite patru morminte, în afară de cel care a fost descoperit întâmplător în toamna anului 1961. În afară de unul, mormintele erau acoperite cu fragmente de cărămizi sau țigle romane și o lespede de piatră de dimensiuni mari. Inventarul constând în general din cercei și brățări, se aseamănă culturii Bjelo Brdo, dar se pare că este anterior acesteia.

La Cuci (r. Luduș, reg. Mureș-Autonomă Maghiară), pe locul numit „Sö-rösdomb”, au fost dezvelite o seamă de morminte de înhumatie și de incinerație care datează din perioada timpurie a epocii bronzului.

Pe locul numit „Deasupra satului”, la est de satul Sibîșeni (com. Vințul de Jos, r. Alba, reg. Hunedoara), s-a descoperit o necropolă birituală (de incinerație și înhumatie), care aparține culturii Wietenberg. Din cadrul ei au fost dezvelite 43 de morminte.

Făcându-se o săpătură pe „Dealul Mare”, în dreapta drumului ce duce de la Bocșa (r. Reșița, reg. Banat) la Ramna, s-au descoperit opt morminte hallstattiene de incinerație.

În cimitirul hallstattian de lângă Simeria (r. Deva, reg. Hunedoara), s-au descoperit 12 morminte de înhumatie. Poziția scheletelor este întinsă, orientarea V-E, iar inventarul sărac.

A fost săpată în continuare necropola tumulară din prima epocă a fierului, de la Ferigile (com. Costești, r. Horezu, reg. Argeș). Astfel, numărul movilelor săpate pînă acum se ridică la 130. Acestea cuprind aproximativ 400 de morminte. De asemenea, s-a descoperit așezarea corespunzătoare necropolei.

II. Cultura geto-dacă

Continuîndu-se săpăturile din anii precedenți la Cetățeni (r. Muscel, reg. Argeș), în necropola de pe terasa dreaptă a Dîmboviței s-a dat peste urmele unui monument funerar alcătuit din vatra rugului pe care a avut loc incinerarea, precum și peste oseminte incinerate, aflate într-un vas de pămînt. Vatra, avînd formă patrulateră, era mărginită de ziduri făcute din lespezi de piatră cu parament exterior. Toate acestea se păstrează pe o înălțime de circa 0,70—0,85 m și pe o lungime de 15 m. Vatra și materialele descoperite, care constau din fragmente de cămașă de zale, un scut, niște podoabe fragmentare de aur și argint, arată că este vorba despre mormîntul unei căpetenii din secolul II î.Hr.

În secolele XIII—XIV d.Hr., zidurile mormîntului au fost folosite ca soclu pentru o construcție feudală, probabil un post vamal sau militar (cercetătorii bănuiesc că au de a face aici cu vestigii ale cetății Dimbovița).

La Grădiștea Muncelului (r. Orăștie, reg. Hunedoara) s-a continuat dezvelirea terasei sanctuarelor (terasa XI) de pe Dealul Grădiștii. S-au dezvelit elementele unui nou sanctuar patrulater, înconjurat de stâlpi de andezit, care pare să fi rămas neisprăvit din cauza izbucnirii războaielor cu romanii.

Prin continuarea săpăturilor în așezarea fortificată dacică de la Piatra Craivii (r. Alba, reg. Hunedoara), s-a dezvelit sanctuarul de pe terasa a V-a cu un nou șir de tamburi.

Continuîndu-se săpăturile în așezarea de la „Șanțul Mare” de lângă Pecica (r. Arad, reg. Banat), s-a descoperit un sanctuar rotund de 7 m diametru, cu stâlpi de lemn.

Pe locul grajdurilor G.A.C. din Ciumești (r. Carei, reg. Maramureș) s-au săpat opt morminte celtice de incinerare, care datează de la sfîrșitul sec. III—sec. II î.Hr. Inventarul acestor morminte constă din vase lucrate la roată: cenușii-gălbui, brățări, fibule.

Prin continuarea săpăturilor de dezvelire a cetății dacice de pe înălțimea Bîlca Doamnei (or. Piatra Neamț, reg. Bacău), s-a descoperit în interiorul cetății și anume într-un nivel mai vechi, un al doilea sanctuar dintr-un cambruz de piatră.

S-au continuat săpăturile de la Șimand (r. Criș, reg. Crișana), și anume în necropola de la punctul „Grozdoia”. S-a descoperit un mormînt de inhumare din sec. II—III d.Hr., care conținea materiale de factură daco-sarmatică, constînd din vas, fibulă și mărgelă.

III. Epoca greco-romană

La Histria (r. Istria, reg. Dobrogea) s-au efectuat cercetări, între altele, în sectorul basilica extra-muros. Aici s-a continuat săpătura în secțiunea deschisă în 1961, atît în suprafață cît și în profunzime. În urma acestei lucrări, au mai apărut încă 16 morminte de inhumare din epoca romană tîrzie, și anume din a doua jumătate a sec. IV și sec. V. d. Hr., care fac parte din necropola descoperită în 1961.

S-au continuat săpăturile în cadrul necropolei de la Mangalia (reg. Dobrogea) din secolele IV—II î.Hr. Cu acest prilej, s-au mai dezvelit încă 17 morminte

de înhumăție. Dintre acestea, majoritatea au scheletele depuse în groapă simplă și fără inventar. Dar au apărut și morminte cu groapa căptușită cu țigle, iar într-un singur caz cu lespezi de piatră.

Se dovedesc a fi interesante patru morminte ale căror schelete se aflau în poziție chircită.

Dintre obiectele găsite în morminte, sînt vrednice de menționat cîteva vase de lut, grecești, și cîteva statuete de lut ars.

La Constanța (reg. Dobrogea), cu ocazia construirii unei noi aripi a Școlii medii nr. 2, s-a descoperit o *criptă cu frescă*, constînd dintr-o încăpere boltită cu pereți pictați în frescă, destul de bine conservată, precum și trei încăperi boltite adiacente. În spre vest s-au descoperit treptele de acces, precum și ziduri și zone de pavaj ale edificiului superior, care este, după toate probabilitățile, o biserică paleocreștină, a treia descoperită în ultimii doi ani la Tomis. În nordul orașului au fost degajate încă circa 50 morminte, care aparțin secolelor I—IV d.Hr., precum și alte zece morminte elenistice.

Epoca feudală timpurie și dezvoltată

Pe terasa stîngă a pîriului Tinoasa din vestul satului Tudor Vladimirescu, aparținînd comunei Mătăsaru (r. Găiești, reg. Argeș), și anume într-o așezare care datează din sec. III d. Hr., s-au făcut săpături. La circa 120 m sud de așezare, s-a descoperit o necropolă, care a fost distrusă în cea mai mare parte de o carieră de nisip. S-au găsit trei morminte de incinerăție. În fața așezării din sec. III, și anume la circa 400 m vest, pe malul drept al Tîmoasei, s-a identificat un cimitir din sec. IV d.Hr., care cuprindea morminte de incinerăție și înhumăție. Din punct de vedere administrativ, terenul pe care se găsește cimitirul aparține satului Pădureni.

Prin săpăturile de salvare efectuate pe teritoriul satului Dumitrești Gătății (com. Schitu Duca, r. Iași), s-au descoperit două morminte de incinerăție dacice din sec. III d.Hr.

Reluîndu-se săpăturile în necropola din sec. IV d.Hr. de la Oinacu (or. Giurgiu, reg. București), s-au dezgropat 18 morminte aparținînd culturii de tip Sîntana de Mureș. Dintre acestea, 16 sînt de înhumăție și 2 de incinerăție. Inventarul lor constă din fibule, cataramae, pandantive și mărgelae. În anii 1960—1962, s-au descoperit aici în total 70 morminte.

Obiectivul săpăturilor de la Pogorăști (com. Răuseni, r. Botoșani, reg. Suceava) l-au constituit mormintele sarmatice. În urma lor s-au descoperit 10 morminte de înhumăție sarmatice din sec. III d.Hr.

La Spanțov (r. Oltenița, reg. București), s-au descoperit 23 de morminte din sec. IV d.Hr., aparținînd epocii migrațiilor. Dintre acestea, 17 sînt de înhumăție iar 6 de incinerăție.

În mormintele de înhumăție, s-a găsit un inventar bogat și variat. El constă din vase de lut, cele mai multe lucrate cu roata, fibule de bronz cu piciorul întors pe dedesubt și fibule de argint cu semidisc, mărgelae de sticlă și cornalină ș. a.

În satul Iacobi Vechi (com. Vlădeni, r. și reg. Iași) s-au descoperit 15 morminte. Dintre acestea, șapte datează din epoca bronzului, iar opt din sec. IV d.Hr., aparținînd culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov.

Încă prin descoperirile din 1958, cînd au apărut întîmplător morminte de înhumăție, a fost semnalată la Mitreni (r. Oltenița) o necropolă din sec. IV d.Hr.

În luna septembrie 1962, a fost efectuat un sondaj în cuprinsul acestei necropole. Secțiunea trasată în timpul sondajului a scos la iveală două morminte de inhumație. Ca și cele descoperite în 1958, aceste două morminte conțin un inventar caracteristic culturii Sîntana-Cerneahov. Nu au apărut morminte de incinerație.

Fiind reluate, în septembrie 1962, săpăturile din 1961 de la Ocna Sibiului (r. Sibiu, reg. Brașov) pentru dezvelirea în continuare a cimitirului slav din sec. IX—X d.Hr., care este situat pe platoul zis „Lab” din imediata apropiere a stațiunii balneare, s-au dezvelit alte 12 morminte. Dintre acestea, nouă sînt de incinerație și au urne fără capac, iar trei sînt de inhumație. Acestea din urmă aparțin unor copii în vîrstă de 7 ani. Numărul total al mormintelor dezgropate pînă acum în cimitirul slav, biritual, de la Ocna Sibiului se ridică la 31.

La Păuleasca (com. Frumoasa, r. Zimnicea, reg. București), s-au descoperit 94 morminte de incinerație, care datează din sec. IX—X d.Hr. Totodată, s-au descoperit trei morminte de inhumație din sec. III d.Hr., care aparțin sarmaților.

Continuîndu-se săpăturile în necropola birituală din perioada feudală timpurie de la Sultana (com. Coconi, r. Oltenița, reg. București), s-au descoperit 19 morminte. Dintre acestea, 16 sînt de inhumație și 3 de incinerație. Inventarul lor este compus din ceramică de tip slav, ceramică cenușie, cercei, cuțite ș. a.

În cimitirul răvășit de la punctul „In vii” de pe hotarul com. Blandiana (r. Orăștie, reg. Hunedoara), au fost dezvelite încă 6 morminte din sec. X d.Hr. și 1 mormînt „scitic” de incinerație, împreună cu locul de ardere a cadavrului.

Săpăturile de salvare de pe locul numit „Taptic” de la Nalbant (r. Tulcea, reg. Dobrogea) au dus la descoperirea a numeroase morminte de incinerație. Ele constau din oase calcinate depuse în gropi simple, în urne cu sau fără capac și în urne flancate de cîte două pînă la patru lespezi de piatră. Totodată, s-a descoperit aici un mormînt de inhumație, al cărui inventar constă din o brățară de bronz, alta de fier și o mărgea de sticlă. Cimitirul, în care s-au găsit aceste morminte, datează din sec. X d.Hr.

La Păcuil lui Soare din satul Galița (com. Canlia, r. Adamclisi, reg. Dobrogea) s-au continuat săpăturile. În urma lor, s-au descoperit, între altele, numeroase morminte din sec. XIII—XIV d.Hr.

Pe coasta unui deal din apropiere de Bragadiru (r. Zimnicea, reg. București), și anume la 1,5 km sud-vest de satul Răreanca, pe malul drept al rîului Vedea, s-a descoperit un cimitir, care datează din sec. XIV—XV d.Hr.

La Tirgșor (r. și reg. Ploiești), cercetările de suprafață au dus la constatarea că anterior actualei biserici din sec. XVII d.Hr., exista alta, clădită de Vlad Țepeș la 1461, care a fost însă, dărîmată. În necropola din sec. III—IV d.Hr., s-au mai descoperit 17 morminte. În felul acesta, s-a ajuns la un total de 303 morminte cercetate.

În cadrul lucrărilor de restaurare întreprinse de D.M.I., s-au făcut săpături la mănăstirea Horezu (r. Horezu, reg. Argeș). În sectorul bolniții (fostul palat al Doamnei Maria) s-au descoperit o terasă în trepte și urme de bazine mici cu jeturi de apă, care datează din vremea brîncovenească. Pe Dealul Morii a fost identificat locul descoperirii unui tezaur monetar și s-au recuperat cîteva monede republicane de argint din sec. I î.Hr. Într-o poiană din partea de nord a mănăstirii, s-au depistat urme de locuire din sec. XVII—XVIII d.Hr.

În București, și anume la Curtea Veche Domnească (r. T. Vladimirescu), au fost dezvelite fundațiile bisericii Sf. Anton, din prima jumătate a sec. XVIII.

Pe terenul unei autobaze I.T.B. din București, str. Pușor nr. 2 — Dealul Spirii (r. V. I. Lenin), s-au descoperit mai multe morminte aparținând unui cimitir feudal.

În interiorul bisericii Slobozia din București, str. Leon Vodă nr. 2 (r. N. Bălcescu), ridicată în sec. XVIII, lucrările arheologice au scos la iveală fundațiile bisericii din sec. XVII. Pe terenul înconjurător, în apropiere de Crucea lui Leon Vodă, au fost identificate resturile unor construcții din sec. XVIII și ale cimitirului din sec. XVIII—XIX.

După cum vedem majoritatea descoperirilor privind religia, făcute în urma săpăturilor arheologice din Republica Populară Română de-a lungul anului 1962, sînt necropole și morminte. Cercetarea în continuare a necropolelor descoperite și a inventarului din mormintele dezvelite poate duce la îmbogățirea cunoștințelor noastre despre *cultul morților* practicat pe teritoriul patriei noastre.

C. SÎRBU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

